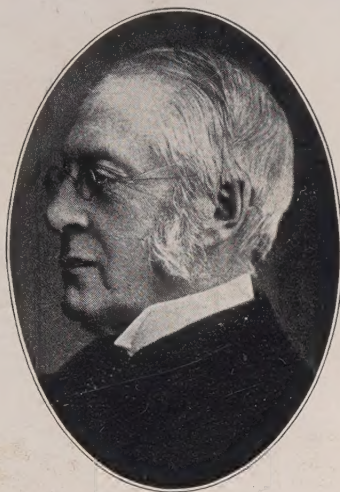

288.391
M 48

HERF LUS!

Mehr Licht!—Goethe

Frisindet Kvartalskrift

Amerika's "Grand Old Man,"
Harvard's Ærespræsident, Charles W. Eliot.

No. 1. April, 1914 1ste aarg.

Amandus Norman, Udgiver,
Hanska og Minneapolis, Minn.
Hanska, Minn., Office of Publication.

En dollar aaret 25 cents pr. hefte

HERALD, HANSKA, MINN.

Library
2400 Ridge Road
Berkeley, CA 94709
(510) 649-2500

Digitized by the Internet Archive
in 2023 with funding from
Kahle/Austin Foundation

<https://archive.org/details/merelys0000unse>

MEER LUCHS!

Mehr Licht!—Goethe

No. 1.

April, 1914

1ste aarg.

:: ::

Hanska og Minneapolis, Minnesota.

:: ::

Bjornson's Opstandelseshymne

Ære det evige foraar i livet, som alting har skabt!
Opstandelsens morgen det mindste er givet, kun former gaar tabt.
Slægt føder slægt, stigende ævne den naar,
Art føder art i millioner av aar.
Verdner forgaar og opstaar.

Intet saa smaat, at ei findes et mindre, ingen kan se
Intet saa stort, at ei findes et større bortenfor det.
Krybet i jord bjerger jo bygge det kan,
Støvet, som for, eller det skyllende sand,
Riger har grundlagt engang.

Uendeligt alt, hvor det mindste og største løber i et.
Ingen skal skue det sidste—det første ingen har set.
Ordenens lov bærer det ret i sin favn,
Frukt og behov føder hverandre; vort savn
Møder det samlede gavn.

Evigheds avkom og frø er vi alle, tankerne har
Rødder i slægternes morgen; de falde, spørgsmaal med svar,
Fulde af sæd over den evige grund;
Derfor dig glæd, at du en svindende stund
øgede evigheds arv.

Bland dig livsfryden du, som fik være blomst i dens vaar,
Nyde et døgn til det eviges ære i menneske-kaar,
Yde din skjærv ind til det eviges hværv,
Liden og svag aande et eneste drag
Ind av den evige dag.

Bjornstjerne Bjørnson

Frisindede Skandinaver: Hilsen!

Siden "den fugl som os sangen gav, fløi over hav" og tog "Saamanden" med sig har de religiøst frisindede norske og danske herover manglet et helt ud selvstændigt organ. Dette er der ofte blet klaget over. Spørsmålet om at gaa igang med et saadant organ er ofte blet drøftet i interesserede kredse, men synderlig lenger er vi ikke kommet. Aarsagerne til dette har været mange og forskellige. At opregne dem er neppe paakrævet. Selv har vi været formeget optat av vore nærmeste gjøremaal til at kunne vove at forsøge.

Men endelig har vi besluttet os til at give efter for det noksaa indtrængende krav, som er blet stillet til os fra forskellige hold og gjøre et alvorligt forsøg. Der synes at skulle være plads for et saadant tidsskrift blandt os.

Men det blir jo et helt andet spørsmål, hvorvidt vi er skikkert til at imødekomme kravet og tilfredsstille vore frisindede venners rimelige forventninger. Det blir for dem at avgjøre. Alt vi kan si, er, at vi ærligt og trofast vil gjøre et lidt alvorligt forsøg.

Om programmet, er det neppe nødvendig for os at si ret meget. Det ligger jo i selve navnet. Vort skrift vil i al beskedenhed være med at rydde bort det, som holder vort folk nede i overtro og aandelig uvidenhed, og arbeide for at sprede lys, og saaledes hjælpe menneskene til at kunne leve et bedre, rigere og værdigere liv.

Under udførelsen av dette arbeide kan vi naturligvis ikke undgaa, at komme paa kant med mangt og meget, som mange bra folk har troet og fremdeles tror. Alle saadanne opfatninger og meninger, der efter vor veloverveiede overbevisning hindrer menneskehedens fremgang i social saavel som i aandelig henseende, vil "Mere Lys" bekjempe i den

udstrækning, det magter. De maa ryddes væk. Og kun lyset kan overvinde mørket. Dette rydningsarbeide kan være ubehageligt, og i økonomisk henseende vilde det nok lønne sig bedre at være klog og gaa "udenom," men se, det er netop det, "Mere Lys" ikke skal gjøre. Vi tør vel ogsaa i al beskedenhed bemærke, at vi ikke anser os for aldeles umodne til at stille os i spidsen for et saavidt vovsamt foretagende. I snart et fjerdedels aarhundred har vi uforsagt gaaet foran vor faatallige, men malmfaste fylking ude paa yderste venstre fløi i fremskridtets hær. Det er vore jertegn. Vi ber ikke om nogen særlig begunstigelse, men dersom vore frisindede venner, fjern og nær, virkelig ønsker et saadant organ, som vi agter at udgive, saa venter vi, at de vil støtte os baade ved selv at tinge vort skrift og være os behjælpelige med at faa andre til at gjøre det samme. Vi maa faa mindst fire-fem hundrede forskudsbetalende tingere for at kunne dække de udgifter som er forbundne med trykning og forsendelse av skriftet. Kommer der ind flere penge end der trænges til kvartalsekriftets trykning og forsendelse saa vil disse penge bli brugt til udgivelsen av et eller flere halve eller hele ekstra hefter som da vil bli tingerne frit tilsendt. Vi henstiller derfor til alle, som har forstaaelse av foretagendets betydning, at støtte os efter evne. Men lad ingen misforstaa vor hensigt. Vi er ikke efter fortjeneste. Hver dollar som kommer ind til bladet vil bli brugt til at dække de med trykning og forsendelse forbundne udgifter eller til udstyrets forbedring; medens alt arbeide redaktionen vedrørende, vil bli vort bidrag til udbredelsen av de tanker som for os er blet kjære som selve livet.

Hovedsagen for os, er at faa lov til at være med at bane vei for det nye Guds rige, som skal komme, og i hvilket kjærlighed og fred og ret og retfærdighed skal bli de alt styrende kræfter i alt og alle. Mere aand ind i alt, mere lys over alt, det er det, vi vill!

De livsbefriende og livsforløsende kræfter er i virksomhed hele verden over. Ræt kæmper mod uræt, sandhed mod løgn, frihed mod unødig tvang, lys mod mørke. Aldrig før

er det traditionelle og hævd-vundne blet veiet og maalt og udforsket og belyst som i denne store og herlige tid, og aldrig før er saamange forældede meninger og institutioner blet lagt tilside. Det formelig letner og lysner overalt!

Og i denne for menneskehedens fremtid saa overmaade interesandte og vigtige strid skal "Mere Lys" tage en virksom del, ved at fortælle om, hvad der er blet udrettet, og ved selv at forsøge at være talsmand for hvad der nu gjærer i de lysrigeste sind verden over.

Hermed vil vi overlade Mere Lys til læsernes velvillige bedømmelse og støtte.

Mt. Pisgah, Hanska, Minn.

Amandus Norman

"Vord Lys!"

Ti det er aandelysets guddom, at
det straalер ud sin glands i stægtens nat.
Mon bølgen ruller med ideens fart
om jord?

Hvad har som typens tunge lysets ord
forklart?

"Vord Lys!" igjennem den har Herrens magt
end engang sagt:

"Vord Lys!" giv Frihed flugt og Sandhed agt!
Metalbogstavens tunger,
den lysets Gud lovsjunger!

Vor store mesters kunst er Guds.
Guds stærke røst, der runger:

"Vord Lys!"

Henrik Wergeland

Toleranse

Kristofer Janson

Jeg har ofte grublet over hvad grunden er til, at de for skjellige kirkesamfund ligger i saa bitter strid med hverandre, bites og klores og eter hverandre op i hat og forfølgelse. Derved ødelægger de jo ganske kristendommens aand, som er at lære menneskene at elske hverandre og leve som brødre. Det var jo ikke Jesu mening at stifte nogen dogmekirke ved siden av de andre religioner, men at samle menneskene til et brodersamfund, der skulde hjelpe og støtte hverandre i alt som godt er. I indledningen av bjergtalen priser han jo salig ikke dem, som tror paa visse læresætninger, men dem som er fredsæle og barmhjertige og rene av hjertet o. s. v.; han sætter som summen av hele loven at elske Gud og sin næste som sig selv; han skildrer som det avgjørende ved dommen over menneskene ikke hvad læresætninger de har troet, men hvad de har gjort av godt, om de har mættet de hungrige og besøgt de syke og klædt de nøkne o. s. v. Det er derfor en misforstaaelse av kristendommens aand og det som har skapt hele vor ulykke, at menneskene har betonet hver sine troessætninger som det væsentlige, som det det kommer an paa, vil du blive frelst. Derved har de betonet det, som skiller, det som hidser til strid og forbittrelse og tændt ukjærlighetens og forkjættrelsens brand over verden.

Ikke saa at vi skal være ligesæle med hvad vi tror eller ikke tror. Hver faar gaa dit, som han synes sandheten ligger. Men likesom jeg kan fordre respekt for min tro, naar den er ærlig og opriktig saaledes maa jeg ogsaa kunne tænke, at den, som har en tro forskjellig fra min, kan være opriktig i sin tro. Lad os derfor ikke lægge vækten paa det, som skiller og tænke at frelse ikke er mulig uten inderfor min lille ring, men lat os bli enige om at være uenige i somme stykker, men allikevel møtes i venlighet og samarbeide i det fom er fælles: at gjøre godt i verden efter bedste skøn. Lad Katolikken faa være Katolik og Lutheraner Lutheraner og Unitaren Unitar; men

lat dem ikke strides og bites, lat dem lære at respektere hverandre og forenes i det som er fælles: at arbeide Guds rike ind i verden. Lad os ikke betone forskjellen som det væsentlige men det, som er fælles. Nu for eksempel angaaende dogmet om Jesu guddom, hvorom striden for det meste gaar. De fleste kristne samfund forkynnder jo Jesus at være selve Gud paa en mystisk og for fornuften ubegribelig maate; Unitarerne og andre forkynnder ham at være et gudsendt og gudfyldt menneske, en der har vist os, hvad der forstaaes ved at være en sand Guds søn. Nu lad hver beholde sit i fred saalænge de tror sandheten ligger der, lat os kunne tale om spørsmålet i al venlighed; men lat os ikke lægge frelsen i hvad jeg mener om dette punkt. Det væsentlige blir jo ikke, hvad mening jeg har om Jesu person, men at jeg, hvad mening jeg har om ham, vil elske ham og følge ham. Deri kan vi være enig og arbeide sammen.

Et andet eksempel. Der er jo mange som tror, at vort døde legeme, som er opløst i jorden eller brændt til aske, engang skal opstaa igjen. Andre tror at legemet opløses, gaar over i andre former, mens aanden lever i sin egen forklarede form og ikke trenger eller længes efter et dobbelt og unødvendigt andet legeme. Lad hver faa beholde sin opfatning desangaaende uten at strides. Det væsentlige blir dog, at aanden lever og utvikles og har et evigt liv, hvad form den saa end bor i.

Naar vi nu ser ut over den religiøse utvikling paa jorden, er det en glædelig overraskelse at iagttage at virkelig utviklingen synes at peke i den retning, at de forskjellige religions. samfund se paa hverandre med mere toleranse og nærmer sig hverandre i forstaaelse. Der holdes religionskongresser, hvor Katolikker og Protestanter, Unitarer, Jøder, Buddhister, Mohamedamere og andre asiatiske religioner samles til fredelig samtale og utveksling av meninger i likhet med kongressen i Chicage i 1893, skjønt ikke saa storartet. Der har været saadanne kongresser i Boston, London, Berlin og i Paris.

I det hele begynner Østens folk nu at vække Europas opmærksomhet mere end før og gripe mere handlende ind.

Det er ikke uten betydning, at den litterære Nobelpremie dette aar blev givet til en Inder, Nabindra Nath Tagore. Derved er Europas opmærksomhet vakt for Indernes eiendommelige folkeliv, kunst, industri, litteratur og religioner. Inderne er jo ikke uvidende barbarer. De har kulturer, som er tusind aar ældre end vor. De har meget at lære os og vi meget at lære dem. Der er i orientens folk en dypere religiøs trang, et dypere religiøst følelsesliv end i Europas, om dette ofte skaper sig utslag i former som er fremmede, ja kanske frastøtende for os. De er ikke saaledes revne med i forretnings hvirvelen, i jaget efter penge som Europæerne. De gir sig tid til religiøs tilbedelse og grublen. De ser større betydning deri for sin aand end at rende rundt i bankerne og stime paa børserne. Denne Tagore hører til Brahmo-forsamlingen. Brahmoveægelsen brøt sig løs fra Brahmanismens overtro og avgudsdyrkelse, brøt med dens kastevæsen, brøt med dens tilsidesættelse av kvinderne, brøt med dens munkeaskese. Den nærmede sig kristendommen i dens oprindelige enkelhet, som den var forkyndt av Jesu mund. Den betonede grundsandheterne i al ædel religion: Gud, mennesket som hans barn, væksten op imot ham som det frelsende, og et evigt liv. Denne bevægelse havde og før den grundfæstede sig, studeret de forskjellige religioner og den blev enig om at række Jesus av Nasaret palmen som den, der havde naaet høiest av alle reformatorer i aandelig forstaaelse og sædelig renhet. Men vel at mærke: den virkelige Jesus, den som talte og virkede, før de vesterlandske teologer fik fat paa hans lære og forvanskede den. Der er intet, saa vidt jeg kan forstaa, som skiller disse Brame-tilhængere fra den unitariske opfatning av kristendommen undtagen navnet. Men de vil ikke antage det kristne navn netop fordi de siger at de vesterlandske teologer har skjemt ut Jesu lære ved sine tillagte dogmer.

En anden østerlandsk reformbevægelse, som ogsaa nærmer sig kristendommen i sin oprindelighet og som jeg regner som den mærkeligste religiøse bevægelse i verden for tiden, er Behaismen. Den er utgaaet fra Persien og forunderligt nok fra Mohamedanismen. Det er anden gang noget lignende sker. Første gang var under keiser Akbar i Indien paa den

utherske religions tider. Den gang var ikke tiden moden til dette keiserens fremsyn. Behaismens program er fuldkomment moderne. De forfægter fredstanken, voldgiftstanken, kvindernes frigjørelse og likeberettigelse med manden, utvidet skoledannelse at askesen, det at drage sig tilbake fra verden i skogene eller klostrene, ikke er menneskets maal, men at plante sig selv og sin virken midt i det mylrende menneskeliv for at gjøre godt hver paa sin maate. Og over alt som den bærende ide toleransen, toleransen som kan opsluge forskjellen i troesmeninger i det fælles at elske hverandre som mennesker. Derfor har man ved deres sammenkomster seet det særsyn, at Perser, Araber, Inder, Jøder, Engelskmænd, Franskmænd, Amerikanere, Buddhister, Mohamedanere, Kristne, har samlet sig om et fælles bord og rakt hverandre broderhaand som venner. Dette spaar godt for fremtidens religion. Og disse Behaister har ved martyrs blod i tusindvis kjøbt sig ret til sin forkyndelse av kjærlighetens religion uanseet de forskjellige troesdogmer.

Og saa kommer der et andet glædeligt budskap fra Indien fra det teosofiske samfund, som staar under ledelse av den bekjendte Annie Besant, at der er stiftet et selskap, som kalder sig "Østens stjerne" og som sætter sig til opgave at samle alle, hele verden over uten hensyn til hvilken religion eller livsanskuelse de ellers maatte bekjende sig til, i et brodersamfund, der vil forberede jorden til at mottage den store fremtidens lærer, som de venter snart skal opstaa i Jesu aand. I deres videre program staar der: "vi vil søke at gjøre hengivenhet, standhaftighet og mildhet til fremtrædende karaktertræk i vort daglige liv. Vi vil søke at begynde og avslutte hver dag med en kort, stille stund, hvor vi ber Gud velsigne alt hvad vi forsøker at utrette for ham og i hans navn."

Vi ser saaledes, hvorledes der fra de forskjellige lande og religioner paa jorden strækkes langeselens arme ut efter forsonlighet, kjærlighet og samarbeide, at vi kan glemme striden om former over glæden at være fælles i kjærlighetens aand. Men saa kommer det vanskelige spørsmål: kan du leve op til dette høie ideal?

At skrive smukke programmer er en let nok sak—at ut-

føre dem i livet er vanskeligere. Og det er jo dette sidste det gjelder om. Men at længselen efter fred er vaagnet, og at forslaget til en almen toleranse er forelagt verden fra forskjellige hold, det er dog en begyndelse til en nyfødt forstaaende kristendom i mesterens aand.

Kristiania.

Kristofer Janson

En Ny Aanhængighedserklæring

Amandus Norman

De religiøse spørsmåal, som folk i almindelighed ser ud til at interessere sig mest for i vor tid og som sions vægttere derfor vover at underkaste en delvis ny behandling ved sine præstekonferencer, er nær beslægtede med visse andre spørsmåal, som stikker langt dybere end de spørsmåal, som der strides om blandt almenheden og dens præsteskab. Og blandt alle disse dybere spørsmåal er vel neppe noget vanskeligere at opklare og besvare end det forhold som nutiden bør indtage ligeoverfor fortiden, forholdet mellem det, som har været og det, som er eller skal bli.

Det er næsten det samme, hvad der strides om enten det er om en forandring av kirkens trosartikler eller om søndagens rette brug, om bibelens inspiration eller om arten av kirkens og præsternes myndighed—allesteds og paa alle omraader stilles den tænksomme ansigt til ansigt med de meninger og opfatninger, som folk i længst forbigangne tider havde dannet sig om disse spørsmåal. Og alle disse opfatninger og meninger fra fortiden forener sig ligesom til en overnaturlig befaling til os om at se som de saa, gaa som de gik og tænke som de tænkte. Vore forskjellige trosbekjendelser, vore kirkelige høitider og anordninger av enhver art danner tilsammen et næsten uimodstaaeligt krav, som fortiden gjør paa vor lydighed. Er nu dette krav ogsaa berettiget? I hvilket forhold staar vi til denne Bøigenagtige fortid?

Hvorfor maa vi bøie os for dens befalinger? Hvad er det, som gir de døde magt og myndighed til at byde og befale over os? Det er ikke tegn paa letsindighed, men meget mere et bevis paa menneskeaaandens dybt grundfæstede sandhedstrang at saadanne spørsmaal overhovedet kan stilles. Men hvor knusende nedbrydende og opløsende føles ikke alle saadanne spørsmaal, naar vi ret betænker det, for alle vore hverdagslige opfatninger og meninger! Hermed mener jeg, at vi hvert eneste øieblik i vort liv ligesom gribes og fuldstændig bjergtages av dette usynlige noget, som vi kalder den døde fortid og som dog til sine tider kan føles som det mest levende av alt. En kunde nok ha lyst til at dvæle lidt udførligere ved denne side av vort emne, ti det er saa uhyre rigt paa muligheder, men da mit formaal er at holde mig til emnets mere strengt praktiske side-maa jeg lade disse muligheder uberørt. Hvorledes stiller vi os i vor opfatning av religiøse spørsmaal til fortiden, altsaa til traditionen? Betragter vi fortiden som vor læremester eller som vor lærling? Behersker vi den, eller lader vi den beherske os? Er det mulig for os at feie væk alt det, som er kommet ned til os fra fortiden og saaledes begynde aldeles fra nyt av? Eller har virkelig menneskene i en eller anden fortid klart eller dunkelt fornemmet en befaling om at "bryde op" og gaa fremad, og om saa er, gjælder da denne befaling for alle tider og for alle slægter? Selvfølgelig er jeg ikke den første, som stiller dette spørsmaal. Det gjenlød over hele Europa allerede i det attende aarhundred. Det var den franske revolutions feltraab, at nutiden havde absolut selvbestemmelsesret ligeoverfor fortiden. "Døden udsletter alle rettigheder. Det er vi, som lever nu, som har ret til at vedtage love og forordninger for denne planet," erklærte en av revolutionens store ledere, Camile Desmoulins. Dette var oprørsk tale, men talen havde umaadelig virkning for hundrede aar siden, og den vil vistnok udøve endnu større virkning i den nærmeste fremtid. Denne tanke synes at have været den røde traad i omtrent al Ibsens digtning. Han reiste oprørsfanen mod alle de gamle meninger og vedtægter der allesteds syntes at stænge veien for alt som vilde op og frem. Det synes derfor som om det er paa høi tid for troende som for ikke—

troende at forsøge at klargjøre sin stilling til dette spørgsmål.

Til en begyndelse maa det fremhæves, at spørgsmaalet ogsaa har sin strengt religiøse side, som ikke bør lades ude af betragtning. Vor tids frisindede mænd og kvinder tror paa fremskridt. Vi er alle evolutionister og selvfølgelig tror vi, at vor tid paa næsten ethvert omraade staar over fortiden. Vi tror, at vor tid staar over enhver forbigangen tid-ikke bare i det religiøse, men tillige i politisk og social henseende. Og dette gjør vi uden at bede nogen om undskyldning. Saalangt er alt i sin orden. Men dersom vi nu ogsaa tror paa Gud som vi foregiver at gjøre, dersom vi virkelig tror paa et forudtilværende absolut væsen, som vi kalder Gud, fra hvem alt det som er kommet, i hvem alt "lever og røres og har sin tilværelse,"—ja dersom vi virkelig tror dette, saa maa vi tillige kunne indse, at vor forestilling om udvikling eller fremgang maa bli noget relativ. Ti dersom Gud altid har været, saa har der altsaa ogsaa altid været noget, som var større og bedre og mere fuldkomment end det største og dedste og fuldkomneste som vi-tidens barn-kan forestille os. Her er det at vi ligesom fra en forhøining faar øie paa den ophøiede tanke om religionen som Tyskeren Schleiermacker har udtrykt saa vakkert, naar han sier: "At være religiøs bestaar i at søge og finde det uendelige væen i alt som lever og røres, i alle begyndelser i alle forandringer og i enhver handling. At have en umiddelbar fornemmelse av det usynliges nærværelse i alt—dette er at leve det evige liv." Denne erkjendelse av den Eviges usynlige nærværelse indeholder i grunden alt det, som omfattes mellem fortiden og nutiden og det er denne tanke, som til sine tider har grebet visse folkeslag og visse tider mere end noget andet. Dette har isærdeleshed været den ledende og styrende tanke hos Indiens folk og dette har vel gjort sit til at hinduerne er saa umaadelig rige paa skønne og ophøiede tanker, men tillige næsten blottet for, hvad vi kalder historie. De har levet i evigheden men ikke meget i tiden. Men det er dog ikke hovedsagelig denne side ved sagen som optar sindene mest her i vester-

landene. Det, som de lidt mere fremmelige folk allesteds kræver som en virkelig nærværende kjendsgjerning er en grei forklaring av vort forhold ikke til det uvisse, spekulative; men til den historiske fortid samt i hvad slags pligts—eller avhængigheds forhold vi staar i til den. Har disse længst forbigangne tider med sine hellige skrifter og trosbekjendeler og kirkelige rituser og anordninger nogensomhelst ret til at byde og befale over os? Naar vigtige spørsmåal kommer op til drøftelse og avgjørelse, maa vi da holde fast ved forbigangne tiders beslutninger og meninger istedenfor at rette os efter vore egne opfatninger og meninger? Og er vi nødvendigvis bundne av, hvad disse for os ubekjendte personer, som leved for flere hundred aar siden, tænkte, sa og gjorde? Er vi ikke baade som folk og som individer betragtet ligesaa gode, ligesaa klartseende og ligesaa rettænkende som de var—om ikke lidt mere? Vore opfatninger er mere bredsynte, mere vidtskuende og mere dybtgaaende end deres og vort liv er ogsaa rigere og—som et hele noblere. Hvorfor skal vi saa være nødte til at kjøre netop i deres hjulspor? Hvorfor ikke ligesom de bryde op og søge nye veie, gjøre nye opdagelser og indhøste nye erfaringer? Kun paa denne maade kan der for os bli tale om at gjøre fremgang, om at berige, uddybe og beruige vort liv med nye indtryk og nye erfaringer.

Slige spørsmåal, som de jeg her har stillet, ligger i vor tid og gjærer klart eller dunkelt i de fleste tænksomme menneskers sind, og det er disse klare eller uklare gjærende tanker, som sagte men sikkert holder paa at forme sig til et verdensomfattende oprør mod alle nedarvede orthodoxier—de politiske og sociale saavelsom de religiøse.

Om besvarelsen av endel av det saaledes reiste spørsmåal er der ingen grund til tvil. Naar det gjælder fortidens mere strengt paatagelige kjendsgjerninger er der neppe nogen grund til at gjøre oprør. Ti disse er der, enten de behager os eller ei. Den Almægtige selv kunde ikke fjerne dem ud av vor vei selv om han vilde. Dette at jorden blev til og at livet paa denne jord har udfoldet sig netop saaledes som det har gjort, dette at den aandelige livsstrøm som vi nu med et ord kalder kristendommen med sin Stifter, saavelsom med

sine kirker og klostre og dogmer og satser og kanoniserte og ikke—kononiserte bøger og skrifter—som altsammen skylder den sin oprindelse—er her nu som paatagelige kjendsgjærninger er noget fom vi ikke kan forandre hvor gjerne vi end maatte ønsker det. Heller ikke kan nogen av os undgaa—i mere eller mindre grad—at paavirkes av disse kiendsgjærninger, enten vi ønsker det eller ei. Dette at vi nu lever i det tyvende aarhundred betyder, at der ligger nitten kristne aarhundreder bagenom os samt at noget av det, som har gjæret og stridt og lidt og lengtet i menneskene i alle disse aarhundreder, har avleiret sig i vore ben og i vort blod, i vore sind og i vore hjerter. Der kan saaledes ikke bli tale om—for nogen av os—at begynde livet som om det var et ubeskrevet blad. Tvertimod: disse tydelige kjendsgjærninger fra fortiden tyder paa, at der i os er avleiret muligher av alle slags som der maa stadig strid til for at rense og løfte og føre et skridt videre. Læren om arvesynden er næsten bare resultatet av triste, sygelige teologers abnorme spekulationer. Og dog er der et fnug av sandhed i den. Vi er ikke saa enkelt udrustede som visse gode folk synes at tro. Der er allehaande muligheder og længsler og krav fra tusende led av fædre der har avleiret sig og gjærer og syder i os. Der er lyse og mørke kræfter, dog er de lyse langt strækere og mere levedygtige end de mørke, og jeg tror at disse tilsidst vil seire i alle. Vi forkaster uden videre alle patenterte dogmer om menneskenaturens væsen og menneskeandens vekslende skjæbne i det forbigangne saavelsom i det tilkommende liv, fordi disse dogmer bare er udtryk for det raa had og den rovdyriske hevnlyst som gjæred i en forbigangen tids raa og barbariske hjerner. Men at gaa irecte med verden saaledes som den nu engang virkelig er indrette nytter ikke for nogen. Verdens styrende kræfter, hvad vi nu end tror om dem eller om den, har holdt paa med at udføre sin mission efter sit eget skøn hidtil og vil sandsynligvis vedbli at gjøre det herefter ogsaa uden at spørge os tilraads. Solen skinner, stormen hyler, vandene dækkes over med is uden at der synes at tages synderlig hensyn til vort syn paa sagen. Og en del av hensigten med denne naturens tilsyneladende

ubønhørlige virksomhed synes virkelig at være at hamre ind i os en tydeligere forstaaelse av den forfærdelige magt som alt dette, der har været før os, endnu virkelig har over os.

Men paa den anden side maa vi tage med i vor endelige opsummering noget som maaske vil gjengive den oprørske radikaler det meste av det, som jeg i det foregaaende kan synes at have lagt an paa at fravriste ham. Ti ihvorvel fortiden paavirker os som fremholdt, saa paavirker vi til gengjeld paa samme maade den og det med maaske endnu større virkning. Ti det som har hændt, ligger ikke bare bag os, men det ligger i dybere forstand tillige foran. Og menneske-aanden eier denne forunderlige evne at forandre sine meninger om alt det, som er kommet ned til den og den kan gjøre en forskjellig anvendelse av dem—næsten i det vendelige. Det, som vi igaar kastet os næsegrus paa maven for som ufeilbare aabenbarelses av den Uendelige og Eviges fuldkomne væsen og vilie, det kan vi idag uden at fordreie en mine oplæse for vore barn ligesom vi oplæser gamle sagn og legender fra en primitiv og mindre siviliseret tidsalder. Lad mig, som et eksempel paa hvad jeg mener, betragte de grunde som vor nye geologi eller jordlære er bygget paa. Grus-og stenlagene laa ovenpaa hverandre dernede i jorden i vore tidligste forfædres dage ligesom nu. Men naar vi rigtig betænker, hvad det her gjælder—disse forskjellige jordlag med deres avleiringer og ny-dannelser og forsteninger og disses vekslende forhold til den menneskelige tænkning—ja da kunde en nesten være tilbøielig til at erklære at selve stenene hvor haarde de end kan synes os virkelig har skiftet udseende lige fremfor vore øine. Ti jordens sten-og jordlag gjør visselig ikke det samme indtryk paa os som de gjorde paa vore fædre. De er nemlig blet passet ind i en ny ramme; de fortæller en aldeles ny historie; og de hvisker til os tusinde hemmeligheder om hvilke vore fædre ikke havde den fjerneste anelse. Vi ser saaledes at fortiden skifter form og udseende og—indhold efterhvert som menneskets intelligens og viden stiger. Her blir det altsaa nutidens høiere viden og skarpere intelligens, som former og danner og skaber fortiden om i sit eget billede. Gamle spørgsmaal opklares, gaader løses, uvidendbedens og

overtroens shrækindjagende spøgelse opløses eller fjernes efterhvert som vor tids klarere og mere alsidigt indgaaende tænkning kommer i berøring med dem.

Paa en noget lignende maade forsøger vor tids tænkere at behandle de religiøse traditioner og teorier som er os overleverte fra fortiden. Paa denne maade lærer vi at indse at ihvorvel fremtidens kirke maa forblive tro mod alle de virkelige religiøse begivenheder som har fundet sted paa vor jord, saa vil dog de forklaringer og de anvendelser som gøres af dem, undergaa ligesaa omfattende forandringer som de forandringer som geologien har fremkaldt i vor lære om lagene i jorden og deres dannelse. I begge tilfælde har vi noget paatageligt at holde os til her solid fjeld der paatagelige historiske begivenheder. Begge disse omraader er nu gjenstand for forskeraandens magiske evne, en skarpere intelligens er i virksomhed og denne vil lidt efter lidt paa det ene som paa det andet omraade ligesom fornye og omskabe alt. I begge tilfælder blir det et spørgsmaal om, hvorledes vi forklarer de foregivne kjendsgjerninger, hvorledes vi anvender dem samt den verdensramme som vi indfatter dem i.

Her maa det indrømmes, at vor tids mest yderliggaaende radikalere har ret naar de hævder, at vor tids mænd er fortidens herrer og ikke dens tjenere. Profeterne har til enhver tid handlet efter denne regel. Dette var ogsaa hvad Jesus gjorde. Han blev korsfæstet, fordi han gjorde oprør mod fortiden med alle dens traditioner, fordi han trodde at Gud talte tydeligere i hans egen sjæl end i nogen av hans fædres gamle skrifter. Den tids orthodoxi fordybet sig i granskningen av synagogens hellige skrifter som den eneste ufeilbare aabenbarelse av Guds vilie. Saa kom Profeten fra Nasaret og hævdede ved sit: "Men jeg siger eder"—for alle tider, at Guds aabenbaring er progressiv, er fremadskridende og dermed var det ligesom der kom udvikling eller evolution i alt. Og det er netop i den grad som folk har fulgt i Mesterens fodspor i dette, netop i den grad som hans efterfølgere har anslaaet den rette tone for sin tid og ærligt og frygtesløst forkyndt den, at de er blet til nogen virkelig nytte for sin samtid.

De vidned derved om den for os høieste sandhed, nemlig den at Guds hellige skrift altid skrives og at den paa ingen maade endnu er færdig-skreven.

I overensstemmelse med denne opfatning av forholdet mellem fortiden og nutiden tror jeg, at den religiøse tænkning herefter maa bevæge sig. Hele menneskeheden synes at maatte gennemleve en noget lignende erfaring som det enkelte individ. Den vokser, lærer og beriges. Det kan derfor i dybere forstand hævdes, at den som sidst fordyber sig i betragtningen av livets gaader er mere vidtskuende og at han er i besiddelse av rigere erfaring end nogen av sine forgjængere. Ti menneskeheden blir ældre og jeg tror ogsaa at den blir forstandigere og bedre for hvert slægtled. Vi som lever nu, ved mere endog om religiøse spørgsmaal end nogen foregaaende slægt. Og vor nye viden og vor nye livserfaring udgjør altid et nyt kapitel i livets og menneskehedens store bibel. Og naar menneskene engang skal have tilegnet sig denne dybe sandhed vil de ophøre med at forfølge hverandre, opføre med at plage og pine sig selv og andre med forestillinger om Gud og mennesket og det tilkommende liv, som stammer fra verdens barnedage. Menneskeslægten bevæger sig fremad og opad. Den stiger høiere, altid høiere, til hvor der er videre udsyn og hvor den faar en paalideligere oversigt over det hele end det som selv de mest beaandede av menneskehedens udvalgte har seet—fordi hine historisk talt befandt sig nede paa et lavere trin paa livsstigen. Fortiden er her, ikke for at stænge for vor fremgang, ikke for at pine og plage og trælbinde os, men for at tjene os, for at vi skal kunne udnytte dens erfaring og lære av den, som et middel ved hvis hjælp vi kan berede os selv og vore efterkommere en lysere og større og herligere fremtid. De, som ønsker at være med og bære lys udover landet maa derfor altid være paa vagt mod mørket baade i sig selv og udenom sig. Kirkens reformation er bare saavidt begyndt skjønt den i dybere forstand har fortsat siden “før Abraham var.” Men reformationens kamp maa gjenudkjæmpes og kirken gjenfornyes i hvert slægtled. Det som vi kalder reformationen er nemlig bare kristendommens uophørlige forsøg paa at rense og fornye sig

selv. Kirkens reformation blir saaledes noget, som vi, som nu lever, maa vinde for vor tid ligesom Luther og Kalvin of Zvingli vandt den for sin. Reformationen er bare i sin vorden, den er aldrig noget fuldt færdigt. Kirkens marker maa pløies om og harves og renses og luftes ud til endver tid ligesom vore hvede-og maisagre og vort havebrug maa gjenfornyes hvert aar.

Maa vi da ikke vise os feige eller vankelmodige, om ikke alt gik netop saaledes som vi kunde have ønsket det i vort kirkelige dyrkningsarbeide i det forløbne aar. Men lad os som den forstandige jordbruger altid være optagne med tanken om at forbedre vore arbejdsmethoder, forskaffe os kraftigere udsæd og saaledes gjøre hvad vi kan for at berede veien for en stedse rigere og bedre høst.

Hanska.

Amandus Norman.

Avholdssagens Nuværende Status

J. J. Skørdalsvold

Vi bor i det land hvor den nyere tids arbeid mod drikkeondet rigtig for alvor begyndte for noget over et hunderede aar siden. Det begyndte med avhold fra brændevin, men tillod bruken av vin og øl. Men det er nu over et halvt aarhundrede siden drikkens fiender vendte sig mod alle alkoholholdige drikke.

Paa dette sidste punkt har de staaet mærkværdig enige indtil denne stund. Men forresten har de været uenige nok. Allerede tidlig blev spørgsmaalet ført ind i politiken, og siden har det moralske avholdsarbeid og det politiske lovgivningsarbeid været drevet uavbrudt.

Kort og godt, hvad er der nu udrettet mod drikken i disse hundrede aar?

Intet taler tydeligere i denne sag end forbruket av stærke

drikke fra aar til aar. Følgende tabel viser forbruget av brændevin, vin og øl for hvert menneske i landet fra 1840 til 1913, et tidsrum af 73 aar!

Aar	Galloner for hver indvaaner	Aar	Galloner for hver indvaaner
1840	4.17	1891	16.72
1850	4.08	1900	17.76
1860	6.43	1910	21.86
1870	7.70	1913	22.68
1880 ca.	10		

Der har altsaa været en jævn stigning for hvert tiaar siden 1850. Den uhyre stigning kommer paa øllets regning, hvilket med lethed vil sees av nedenstaaende tal:

Aar 1840 2.52 gall. whisky .29 gall. vin 1.36 gall. øl i alt 4.17
 Aar 1913 1.50 gall. whisky .56 gall. vin 20.62 gall. øl i alt 22.68

Disse tal er ikke opmuntrende.

Saa kommer vi til det spørgsmaal: Hvem er det nu som drikker denne umaadelige flom? Et meget betydeligt mindretal av landets kirkefolk smager ikke stærke drikke mere; stordelen av kirkefolket drikker meget mindre end før; den store masse av kvinderne paa landet og i de mindre byer drikker mindre end for femti aar siden. Altsaa falder sikkert stordelen av forøgelsen paa befolkningen i de store byer.

Og det stemmer jo ogsaa med vor indskrænkede erfaring paa dette omraade. De som overhovedet drikker i byerne nutildags drikker saa stadigt og saa meget at endog selve den sociale samfundsbygning sættes paa spil

Hvad er vel hovedaarsagen til at det amerikanske folk er mere morderisk end noget andet? Det er drikken som bærer den største skyld. Hvorfor er der mange gange flere skilsmisser her end andetsteds i verden? Det kommer svært ofte av drikken. Hvem fylder vore fængsler og fattighuse? Drikkens ofre.

Saaledes gaar det til, at drikken sætter samfundsbygningen paa spil.

Vi møder da ogsaa den mærkelige kjendsgjerning, at paa samme tid som det gjennemsnitlige forbruk for hvert men-

neske stiger enten det drikker eller ikke, saa paagaar der fra hav til hav en ivrig kamp for at faa kue, ja aldeles gjøre en ende paa hele rusdrikkehandelen. Spørsmålet trænger sig likesom ind paa livet hos hver tænkende mand og kvinde, saa de maa ta standpunkt for eller imot. Arbeidet gaar mere og mere over i politiske spor, saa det moralske avholdsarbeide blir sørgelig forsømt. Den ædruelige del av folket bereder sig paa at tage drikken fra den drukne del. Det er høit spil dette, et spil som er eiendommelig for et land der lider av noget som ligner almindeligt lovparagrafsyke.

Men bevægelsens retning ser ut til at være aldeles umedgjørlig-tusener, titusener kan ikke mere lede og beherske den. Den har noget av elementernes ubændighet i sig. Og det gaar maaske bedre end vi ventet. Der mangler ikke tegn paa at de som selv bærer slavelænken er færdig til at gjøre et stygt ryk for at bli den kvit. I Minnesota havde vi den 13de Mars beviser paa dette. Tag bare de to byer Fisher og Raymond. Begge ansaaes for at være haabløse saloonbyer, og saa stemte de begge ut saloonen med knusende flertal. For de drikkende som endnu elsker livet, sit eget og slægtens, for dem kommer en dag "tidens fylde," og saa sker endnu det som er "underligt for vore øine." Der er en uro, der er en brand i samvittighetene som kan bryte ut naar vi mindst venter det.

Utenfor Amerika er det væsentlig i Skandinavien, Tyskland og England der kan være nogen tale om en almindelig avholdsbevægelse. I England—som i Amerika er der meget hykkelsk søleri. I Skandinavien og Tyskland gaar det mere agtværdigt og retliniet til. Skandinaverne er glædeligvis længst komne av alle folkefærd, og fremod gaar det. Og naar Tyskland kommer saa sker det paa en saadan maade at det vil bli til stor hjelp og lærdom for hele verden—tyskeren kan nemlig ikke lade være at gjøre alting grundig.

Frankrig er frygtelig tilredt av drikken, og ikke er Russland stort bedre faren. I begge lande er det kommet saa vidt at der jamres. Men franskmanden har næppe kraft til

at reise sig i vore dage og russeren—ja han har saa velsignet god tid, at det ikke nytter at vente paa ham.

Minneapolis.

J. J. Skørdalsvold.

Unitarismen og Guds Staten

Amandus Norman

Det er en almindelig antagelse, at Unitarismen her i Amerika oprindelig var en intellektuel protest mod forældede dogmer og en hævvelse av aandsfriheden. Dette var ogsaa tilfældet; men den fornemste aarsag bør vistnok hellere søges i visse tendenser i Jesu kristendom. Unitarismen er nemlig et forsøg paa at udtrykke visse uforgjængelige sandheder, der danner et grundelement i Jesu lære. Dette er undertiden blet glemt, endog av Unitarerne selv. Tiden synes ikke at have været moden for en hævvelse av kristenlæren i sin helhed. Man har havt mere end nok at gjøre med at strides om teologernes ord. Dette har vel ogsaa havt sine naturlige aarsager. En renere og mere siviliseret livsopfatning maa slaa i gennem og klarne i vore hjerter og hjerner, før den kan komme til at udtrykke sig i vort liv og i samfundets institutioner. De hundred-aarige teologiske feider maa nærmest betragtes som et mere eller mindre nødvendigt rydningsarbeide, forpostfægtninger for mere alvorlige kampe og for langt mere betydningsfulde seire. En og anden begynder nu at indse dette. De er begyndt at spørge efter de paatagelige frugter av kristommens virksomhed i verden samt efter hvad den organiserede kristendom, nemlig kirken, har gjort og gjør for at gennemføre sine ideer i det praktiske liv. Prof. Rudolph Eucken erklærer, at kristendommens særmerke først og fremst er kravet paa en ny verden. Og Prof. Chr. Collin fremhæver i sit nylig udkomne udmærkede verk, "Brorskabets Religion," den samme sandhed med en

aldeles enestaaende klarhed og dygtighed. Kristendommen har til hensigt at omdanne og fornye alt. Jesus drømte om en helt ud ny omordning av samfundet. Det messianske ideal—rige, jødefolkets stolte og skønne drøm paa Jesu tid, skulde være et nyt retfærdighedens og fredens rige. Dette var en forbausende dristig tanke, især naar vi betænker tilstanden i jødeland paa den tid. Landet var hærtaget. Romerne var herrer i landet. Deres aandsfortærende materialisme trængte sig frem overalt og forgiftet sindene. Der spurtes bare om penge og magt. Selv Jøderne begyndte at smittes av denne aand. Farisæerne og Sadusæerne, bærerne av alt, som kunde kaldes kultur og sivilisation i Jødeland, syntes at finde sig tilrette i de nye forhold. Disse folk, landets høiere embedsstand, havde jo sit saa nogenlunde paa det tørre, og folk som det har stillet sig sjelden i spidsen for oprør.

I modsætning til denne ordning fremholdt Profeten fra Nasaret tanken om en ny samfundsorden. Han syntes at modsætte sig bestemt alt, som stilled sig hindrende iveien for en sund og fri udfoldelse av livet. "Søger først Guds rige og hans retfærdighed." Hans evangelium var et naturligt udtryk for det undertrykte folks inderste trang. Der var yderlig fattigdom paa den ene side og umaadelig rigdom paa den anden, der var slaveri og klassevæsen og voldstyre og for gridskheden syntes der ikke at være nogen grænser. Jesus saa hvorledes disse misligheder tjente til at undertrykke og forkrøble folket. Og derfor satte han alt ind paa at vække sit folk op til kamp for mere menneskelige livsvilkaar. Dette var den anklage, som reistes mod ham, at han forvildet folket. Den religion, som han forkyndte, kræved med nødvendighed en ny omordning av samfundet. Og her talte han med en saadan gudfyldt profetisk indsigt i livets dybeste virkeligheder, at hans evangelium om Guds riget saavel som hans egen personlighed endnu er de mest vækkende aandelige kræfter iblandt de mere siviliserede folkeslag. Og tager vi ikke meget feil, saa vil Jesus og hans evangelium komme til at spille en langt mere betydningsfuld rolle i den nærmeste fremtid end hidtil.

Udviklingen er sen, men sikker. Mangt tyder paa, at det er først nu, at folket i nogen større maalestok er skikket til at begynde at fatte og forstaa Jesu religion. Hidtil har folket ladet sig avspise med teologernes ord-religion om Jesus, medens Guds-riget er blet forflyttet i tilbørlig betryggende afstand—bagom skyerne. Først naar kirken havde faat denne—for verdens mægtige saa saare betryggende ordning istand, begyndte verdensmagten at give kirken sin fulde tilslutning. Der fyredes forsvarlig under kjedlerne dernede, medens paradiset hisset avmaledes som den mest henrivende sydhavsø, de præstelige hjerner kunde fremtrylle. Og rigmændene fraadse i sus og dus, medens de trællende masser sulted og frøs og led. Der er indraadt en forandring. Flere er i anmarsch. "The mills of God grind slowly, but they do grind."

Naturen er en velvillig, men ubønbørlig streng lærer-mester. Nøden har skjærpet evnerne hos dem, som ikke er gaat tilgrunde. Lidt efter lidt er folk begyndt at tænke. Og nu begynder det at lysne for alvor. I Unitarernes "Kovenant" av 1894 erklærer de aabent og utvetydigt: "Disse kirker antager Jesu religion og fastholder i overensstemmelse med hans lære, at praktisk religion er opsummeret i kjærlighed til Gud og kjærlighed til mennesker." Dette er selve grundtanken i Unitarismen. Denne erklæring binder dem sammen om et praktisk religiøst program. Men dette program kræver en gennemgribende omordning av alle vore samfunds forholde. Jesus trodde paa et samfund, i hvilket der ikke var nogen standsforskjel. Alle skulde der være som brødre og søstre og leve sammen som medlemmer av en stor familie. Endog syndere og de av samfundet forskudte skulde der drages omsorg for. Ti alle var jo udødelighedsspirer paa veien mod noget fuldkomnere. Og vi er som kristne forpligtede til at arbeide for at berede grunden for en samfundsorden hvor denne brorskabstanke skal blive mere og mere virkeliggjort. Jesus saa, hvorledes ophobningen av uhyre rigdomme paa enkelte hænder tjente til at skille menneskene fra hverandre. Han indsaa den fare, som var forbunden med en saadan ordning. Vi begynder ogsaa at se det, og

som kristne er vi forpligtede til at gjøre hvad vi kan for at frembringe en mere ligelig fordeling av livets goder. Der maa bli en mere retfærdig fordeling av udbyttet av vort industrielle arbeide; der maa skaffes tilveie sundere og mere bekvemme boliger for arbeiderne og deres familier, ulykkes —og alderdomsforsikring maa indføres. Alt det, som kan tjene til at skade og forkrøble menneskene legemlig som aandelig, maa ryddes væk fra det kristne samfund. Dette, at nogle faa skal kunne ophobe umaadelige rigdomme i løbet av nogle faa aar paa det store producerende og forbrugende folks bekostning virker i længden hæmmende og forkrøblende i mange henseender paa det hele samfund. Der maa træffes saadanne forholdsregler, at alle, som udfører nyttigt arbeide, gives mere menneskelige vilkaar. Det er ikke alene ukristeligt, men det er tillige i dybere forstand yderst daarlig økonomi for et land at tillade dem, som udfører det slidsomste arbeide, at synke ned i praktisk slaveri. Et sundt, kraftigt og oplyst folk er i længden det eneste virkelig betryggende værn for et land. Dette maa bli vort maal.

Vi maa planmæssig lægge an paa at rette paa de ydre misligheder saavel som paa slægtens aandelige opdragelse, dersom vi vil gjøre krav paa at være kristne.

Dette vil ikke nødvendigvis have socialismens indførelse tilfølge. Ti socialismen, som den i det store og hele forkyndes i tale og skrift, er meget langt fra at være ensbetydende med Jesu religion. Og vi maa forsøge at bli kristne. Før vi det blir, vil ingen tænkelig samfundsforbedring hjælpe os synderlig. Det er først og fremst, som Ibsen sier, "menneskeaanden som maa reformeres." Forresten maa den indre eller sindets og den ydre eller den sociale reformation gaa haand i haand. Vi maa ophøre med vore meningsløse kjævlerier om dogmer der ikke lenger har det spor av virkelig inhold for de lidt mere fremmelige mennesker. Vi maa rense og uddybe og berige vor kristenlære i den grad, at den socialistiske teori maaske vil komme til at bli gjort aldeles overflødig. Men for at dette kan ske maa vi rigtignok gjennomføre en virkelig kristelig omordning av samfundet.

I et saadant samfund maa først og fremst ret og retfærdighed staa for styret. De menneskelige rettigheder maa ikke, som nu saa ofte sker, underordnes eiendomsretten. Alt maa der underordnes mennesket. Der maa gives enhver en rimelig anledning til at kunne leve et sundt og uafhængigt og derfor ogsaa et for samfundet gavnligt liv. For at vi skal opnaa dette, trænges det ikke, at præsterne skal præke politik, men de maa præke mere virkelig religion, brorskabets religion. Og for at kunne gjøre dette, maa de være villige til at opfylde de krav, som Jesus stilled til sine disciple. De maa vænne sig til virkelig for fuldt alvor at give sit liv for at kunne faa se det opstaa i et større, rigere og lykkeligere samfundsliv.

Hanska.

Amandus Norman

Jeg Vælger Mig April

Jeg vælger mig April!
 i den det gamle faller,
 i den det ny faar fæste;
 det volder lidt rabalder,—
 dog fred er ei det bedste,
 men at man noget vil.

Jeg vælger mig April,
 fordi den stormer, fejer,
 fordi den smiler, smelter
 fordi den kræfter vælter,—
 i den blir somren til!

Bjørnstjerne Bjørnson

Herrens ord kom om natten til de vaagende Pilgrime, der de sad ved sjøens bred, og det fyldte deres hjerter med ild.

Gud sagde: Jeg er træt af konger, jeg taaler dem ikke længer; morgenen bringer de fattiges undertrykkelse for mit øre.

Tror I, jeg dannede jordens kreds til en mark for rov og krig, hvor store og smaa tyranner kan undertrykke de svage og ringe?

Min engel—hans navn er frihed—vælg ham til konge. Han skal bane veie til øst og vest og beskytte eder med sine vinger.

Se jeg lægger for eder landet, jeg fordum skjulte i vesten, ligesom billedhuggeren afslører støtten, naar han har gjort sit bedste.

Jeg vil skifte mine goder. Kald hid den forstødte og slaven; ingen skal herske uden den ringe, og ingen uden de strævsomme skal fyldes.

Jeg vil ingen adelsmænd have, ingen store slægtregistre; fiskere og vedhuggere og plogdrivere skal udgjøre staten.

Og I skal være menneskevenner, der er adel i at tjene; hjælp dem, som ikke kan gjøre gjengjæld, tag eder iagt for at vige af fra retten.

Jeg tilintetgjør eders baand og trældom, jeg frigiver slaven: frit skal hans hjerte, fri hans haand være fra nu af, som vinden og voven er fri.

Min vilje skal ske, thi i dagslyset som i mørket har min tordenkile sit maal isigte.

Idag skal I løse den bundne, kun saaledes vorder I selv fri. Løft et Folk op af støvet, lad frihedsbasunen lyde!

(Efter Oscar Gunderson's: "Emerson")

Alle ting, endog det som synes ondt, tjener den til gode, som vil det gode, her i livet saavel som efter døden; ti Gud har omsorg for den som gjerne vil ligne ham.—Platon.

Religions Toleranze

Henrik Wergeland

Foragt aldrig nogen for hans religions skyld. Hans religion er for ham en sandhed, hvorved han er salig, en overbevisning, som han arvede fra sine fædre, ligesom du arvede din.

I samme forhold, som han ved den er hernede dydig, kjærlig mod næsten, varm for almenheden, redelig, ærlig, barmhjertig og oplagt til enhver god gerning, i samme forhold er hans tro en kilde til velsignelse for ham og det menneskelige selskab.

Den dydige hedning, den retskafne jøde er agtværdigere og Gud behageligere, end en kristen, som overgiver sig til laster.

Føl ærefrygt for fremmede religioners gudstjeneste og hellige skikke. Vanhellige ikke deres høitidelighed ved ubesindig dadel; vanær dig ikke selv ved spotten og en indbildt visdoms smilen over ting, som ere dig paafaldende ved den fremmede gudstjeneste, og hvis betydning du ikke kan fatte!

Vid, at alt, hvad der bereder den udødelige aand til evig heden, er ærværdigt, er en helligdom, i hvilken skikkelse det end viser sig.

Sky alle drillerier og trætter om troessager med fremmede religioners bekjendere.

Skil aldrig noget menneske ved den trøst og beroligelse, som hans tro skjænker ham.

Lad religionen ikke gjøre et skaar i kjærligheden og skille menneskenes hjerter fra hverandre, men knytte dem nærmere og stærkere sammen! Alle ere vi Guds børn; alle staa vi engang for hans aasyn, og borte er da standens, sprogets og troens forskjel.

Unitarismen har ydet kvindesagen her i Amerika saadanne ledere som Elizabeth Cady Stanton, Susan B. Anthony, Lucy Stone. Julia Ward Howe, Mary A. Livermore, Maria Weston Chapman, Caroline H. Dall, Louisa M. Alcott og Lydia Marie Child.

Det første kvindesagsblad i Amerika om ikke i hele verden udkom i Providence, R. I. i aaret 1853, med Mrs. Caroline H. Dall som redaktør. Bladet kaldtes "The Una," det næste betydelige foretagende i denne retning var "The Revolution" som begyndte at udkomme i 1868 med den bekjendte Susan B. Anthony som udgiver og redaktør samt Elizabeth Cady Stanton og Parker Pillsbury som medredaktører; siden begyndte "Woman's Journal" at udkomme i Boston, udgivet af Mary A. Livermore, Lucy Stone, Julia Ward Howe, Oberst T. W. Higginson og Henry B. Blackwell. Alle disse var Unitarer.

Den første nationale Kvindesagskonvention afholdtes i Worcester, Mass., i oktober 1850. De fleste av dem som tog en ledende del i forhandlingerne var unitarer.

Da staten Massachusetts konstitution skulde revideres i 1850, blev der til konventionen indsendt et andragende om at give kvinderne stemmeret. Andragendet var undertegnet av syv og tyve av statens bedst kjendte og mest formaaende mænd og kvinder. Av disse var over halvdelen Unitarer.

Ved den Unitariske national konvention i New York i 1865 var der

ingen kvindelige delegater, heller ikke ved den som holdtes i Syracuse to aar senere i 1868. Men denne konvention vedtog et forslag, som gav menighederne ret til at vælge enten mænd eller kvinder til delegater. Som følge av dette forslag mødte der ved konventionen i New York i 1868, 38 kvindeligr delegater, medens der ved national konventionen i Washington i 1890, mødte 257 kvindelige delegater.

Ved en kvindekongress i Boston hørte Bjørnson en kvinelig doktors foredrag om kvindernes lægemlige udvikling, og saa skrev han: "Da jeg hørte foredraget og bifaldet....fattene jeg at det bliver kvinden som kommer til at afsætte mødemadamen, som vi selv har indrettet til vor fornøjelse, saavel som den 'yndige' type for det viljeløse og uvirksomme, ogsaa kaldet det 'fromme' væsen, eller den pikante' type for det sig selv evig udstillende, som vi ogsaa har indrettet til vor fred eller vor fornøjelse." Næste Dag skrev han i et Album som en af førerne gav ham: "Nu er kvinden fordetmeste som mænderne vil hun skal være; men hun maa blive hvad hun selv vil være, da bliver mændene ogsaa andre og bedre end de nu er."

"The National Alliance," de Unitariske kvinders national-forbund stiftedes i Washington D. C., i 1891 med 90 foreninger og ca 3500 medlemmer. I 1912 talte forbundet 390 foreninger med tilsammen 18000 medlemme..

Nora Kvindeforening i Hanska møder hos Mrs. O. Rønningen Torsdag den 9 April.

I vor menighed i Hanska har kvinder og mænd havt de samme rettigheder og—pligter i over 33 aar. Kan nogen anden Norsk-Amerikansk menighed sige det samme?

Ved et i Illinois forleden avholdt lokalvalg stemte 18 av 23 byer "tørt." Denne seier tilskrives næsten helt kvinderne, idet over 80 procent av dem stemte mod saloonen. Intet under saloonværterne fremdeles er av den ufravigelige formening at kvinderne ikke er skikket til at stemme.

Miss Ella Poaley, som ankom hertil landet fra England da hun var bare tre aar gammel, er nu over 80 aar. Men saasnat forslaget om at give kvinderne stemmeret var blet vedtat i Illinois, gik hun straks til raadhuset for at tage ud sine borgerpapirer. Hun ønskede at blive sat istand til at kunne stemme ved første valg. Dette lover godt. Stemmeretten er ikke nødvendigvis en naturlig rettighed som tilkommer alle. Den bør stille visse betingelser til kvinder som til mænd. At gives ret til at stemme er at overdrages et stort ansvar. Og den, som ikke er villig til at opfylde sine pligter som stemmeberettiget—borger, bør fratages stemmeretten ligegyldigt enten det er kvinde eller mand.

Ved en hundrd-aarsfest, som nylig feiredes i Milwaukee, byen der som bekjendt er særlig berømt for sin ølbrygning, blev prisen for den bedste "float" i paraden tilkjendt Kvindernes Kristelige Temperance Union.

Kvinderne kan endnu ikke føre sager for de engelske domstole, men synes dog at give mændene fuldt op et bestille.

FRA KIRKEN I NORG.

Fra Præsidenten for Frimenighedens kvindeforening i Underwood har vi netop modtat et brev av hvilket vi tar med følgende: "A Norwegian liberal magazine? That's just the thing, I have had dreams and visions of one, for I have realized that the liberal movement among the Norwegians would eventually die, for want of literature, for want of leaders. The question is to get financial support so as to make it go. The Dollar (with a capital "D") seems to be the power in all that's to be done. Anyway I hope this will be a success. There ought to be many subscribers in this part of the country. In fact there are liberal Norwegians enough in Minnesota and Dakota to support any magazine if they only will.

Very sincerely,

Tilla Wold-Rolfson.

Sidste mandag eftermiddag samledes en kreds av de eldre mænd i Nora menighed i Ole Jørgenson's hjem i Linden, for at ønske ham tillykke i anledning av, at han den dag fyldte 75 aar. En pen guldbeslagen ibenholt stav overrakte jubilanten fra Nora menighed.

Ole Jørgenson blev født paa Dovre i Gulbrandsdalen 26 Jan. 1839. Han gjennemgik først almueskolen paa Dovre, og siden den høiere almueskole paa Lesja. Saa var han i 8 aar skolelærer i sin hjembygd. Han ankom til Linden om høsten i 1869, hvor han siden har levet. Ole Jørgenson har indehavt de forskjellige tillidshverv i Towner, været County kommissær i 8 aar og i længere tid var han assisterende County auditor. Kun yderst faa mænd i staten besidder et saa

indgaaende kjendskab til civile spørsmaal som han.

Ole Jørgenson har været aktivt med i Nora menighed næsten lige siden dens stiftelse i 1881. I de sidste ti aar er han stadig blevet gjenvalgt til menighedens formand.

(Efter Hanska Herald, 30 Jan.)

Omkring 200 voksne medlemmer av Nora menighed samledes efter Guds-tjenesten i kirken Søndag den 11 Jan., i festivitetslokalet i Hanska, for at "Surprise" Organisten Mrs. N. J. Ouren i anledning av, at det var omkring tyve aar siden hun, som ganske ung jente begyndte sin fortjenstfulde virksomhed som organist i menigheden. En silkepose indeholdende omkring \$75 i guld overrasktes hæders-gæsten. Kvindeforeningen serverte en udmærket middag; medens taler blev holdt foruden av menighedens præst tillige av Ole Jørgenson og N.J. Ouren.

(Efter Hanska Harold 16 Jan.)

Ved Nasaret menigheds aarsmøde, som afholdtes i T. O. Dahls hjem, 2932 Bloomington Ave. So., Minneapolis, sidst i Jan., blev det besluttet at anmode samfundet om at forvalte menighedens byggefond indtil der fattes endelig bestemmelse angaaende opførelsen av ny kirke for menigheden.

Av kassererens aarsberetning fremgik at menighedens kassebeholdning for nærværende beløb sig til omkring \$6,300.

Følgende embedsmænd valgtes: Pres. John C. Husehy, Vis. pres. E.O. Gausel, Kasserer T.O. Dahl, Sekretær Rolf Jacobson. Board of Trustees: George Troseth, Mrs. T. O. Dahl, A.

Jules, Edw. E. Erickson, J. J. Skørdalsvold, Gustav Adolf Olson og Hans Kvam.

Pastor Norman var nærværende og talte over: "Vort forhold til traditionen."

Efter at forfriskninger var blevet serveret tilbragtes etpar timer i ivrig samtale om menighedens stilling, og da man skildtes—ved midnat var det med følelsen av at man atter havde tilbragt en betydningsfuld stund sammen. Der er endnu en fast kreds av dygtige og trofaste mænd og kvinder i Nasaret menighed.

Den Fri Kristne Menighed i Hanska afholdt sit halvaarlige forretningsmøde i Nora kirke nytårsdag. Mange var mødt frem og mødet var i sjelden grad interessant. Ifølge kassererens report var alle regninger mod menigheden betalt og enda var der igjen et pent overskud i hans kasse. Et adskillig større antal havde bidraget til menighedens underhold i det forløbne aar end nogensinde før, medens menighedens indtægter, som et hele, ogsaa havde været større end i noget tidligere aar. Otte personer indmeldtes i menigheden. Efter middagen, som serveredes i præstegaarden, holdt menighedens præst foredrag over: "Brorskabets Religion."

Menighedens embedsmænd er: Forman Ole Jørgensen, Vise-forman Erland E. Shelley, Sekretær P. J. Blien, Kasserer Ole Midtbruget, Board of Trustees: Knut Haugen, John Korslund og Ole Paulson, Kirkeværge N. T. Olson—Kirkebø; Organist De Nora Ouren; Lærere i Søndagskolen: Pastor Norman, Mrs. Norman, Gina Smesmo, Mrs. Shelley og Mrs. Blien.

(Efter Hanska Herald 9 Jan.)

The Christian Register i Boston, Unitarenes hovedorgan i Amerika, begyndte at udkomme i 1821. Det er saaledes et av de eldste blade i landet. Bladet har i hele denne tid bare havt to udgivere. Det udkommer ugentlig med 26 store tospaltede sider, indeholder næsten ingen avertering og redigeres med stor dygtighed. Bladet har altid havt og har en stor læsekreds.

The General Unitarian Conference, som afholdtes i Buffalo, N. Y., for en tid siden, var betydningsfuld i flere henseender. Møderne holdtes vekselvis i byens to største Presbyterianske kirker. Dette er første gang at noget saadant har hændt her i landet, og det profeterer godt for fremtiden. Dr. Charles William Eliot, Harvard Universitets ærværdige ærespræsident, som tillige er Conferencens præsident, ledet forhandlingerne. Den tale, som han holdt ved Conferencens aabning over: "Twentieth Century Christianity" er senere blet trykt som traktat og denne er i løbet av nogle maaneder blet spredt udover verden i henved en halv million eksemplarer.

Erkebisp Tillotson, en bekjendt engelsk geistlig, der levede for etpar hundred aar siden, erklærede, at "moralisk frafald" var det eneste slags kjætteri, som der burde tordnes mod i den kristne kirke. For denne ædruelige og forstaaelsesfulde udtalelse blev den gode erkebisp udskældt for at være "fritænker" og "gudsformægter."

LÆST ELLER TÆNK.

Der udkræves større karakterstyrke til at udholde medgang end modgang.

Dersom vi selv var mere feilfrie, saa vilde vi ikke besvære os saameget med at gjøre andre opmærksomme paa deres feil.

Var vi selv mindre forfængelige, saa vilde vi ikke beklage os saameget over andres forfængelighed.

Enten vi skal være lykkelige eller ulykkelige, avhænger maaske mere av vore luner end av vore held eller uheld.

Vi er maaske aldrig hverken saa lykkelige eller saa ulykkelige som vier tilbøielige til at indbilde os.

Det er med den sande kjærlighed som med spøgelser. Alle taler om den, men yderst faa har seet den.

Hovedet lader sig næsten altid dupere av hjertet.

Livet vilde bli noksaa fattigsligt dersom vi ikke stundom smigret os selv en liden smule.

Mennesker saavelsom billeder og skulpturarbeider maa sees i den bedst mulige belysning for at kunne bedømmes rigtig. Nogle maa sees paa nært hold, medens andre kan bedømmes bedst, naar de sees i frastand.

For at kunne forstaa noget fuldstændig, maa en kjende til alle enkeltheder; men da disse næsten er utallige, blir vor forstaaelse altid overfladisk og stykkevis.

Yderst faa mennesker er saa udsøgt forstandige, at de foretrekker berettiget kritik fremfor listig smiger.

Det er ikke nok at være i besiddelse av store evner; man maa tillige kunne gjøre en forstandig brug av dem.

Det falder let at glemme egne feil, naar ingen anden ved om dem.

Et virkelig uskrømtet godt menneske gjør sig ikke til av noget.

OLE ULSLETTEN.

Ole Ulsletten var født og opvokset i Vaage, Gudbrandsdalen, og var en ætling av Holbo'slægten, der var navngjetten for sine storsvoksne karer. Han kom til Amerika for 40 aar siden med sin hustru og datter og nedsatte sig i Town av Linden, Brown Co., hvor disse tre siden levede paa sin lille farm. Hans lille hus var velstelt, gjæstfrit og hyggeligt og meget besøgt av venner og naboer.

Ole var stilfærdig og tilbageholden og tog liden del i dagens politiske og sociale rivninger; men hans tankesæt var i alle henseender liberal, og naar han sagde noget, saa vidste man, hvad han mente.

Han læste adskilligt, helst norsk historie og foresten alt, som angik hans gamle fædreland, som han elskede, saalænge han levede. Han var i flere aar en av tillidsmændene i Nora Fri Kristne Menighed og en av dens mest trofaste medlemmer.

Til tidsfordriv befattede han sig med træskjærerarbeide, helst "Krillskur," og der findes adskillige vakre stykker efter ham i hans efterladte kjem.

Han døde, som følge av et slagtilfælde, høsten 1913 og ligger begravet paa Nora Fri Menigheds Kirkegaard.

Hanska. Ole Jørgenson

PLANETTERNE I APRIL OG MAI

Merkur blir morgenstjerne i første halvdel av April. Den vil kunne sees bedst nogle dage før og efter 6 April.

Venus vil indtage en meget heldig stilling paa den vestlige himmel om aftnerne i april. Men først i mai og Juni vil den udfolde al sin straaale-

glands. Sidst i maaneden gaar den ned omkring halvanden time efter solen.

Mars kommer til at indtage en sjelden gunstig stilling paa det Vestlige himmelhvelv i April. Den 26 April da den befinder sig fjernest fra solen vil den være 155 millioner mil fra denne.

Jupiter er nu morgenstjerne. Ved maanedens slutning vil den gaa ned omkring kl. halv tre. Den staar nu i stjernebilledet stenbukken. Saturn er nu en av de klareste stjerner paa den vestlige himmel. I slutten av maanedens vil den gaa ned ved kl. 10.

Uranus og Neptune—de fjernest kjendte planetter i vort solsystem—er for langt borte til at kunne sees uden kikkert.

TIL EFTERTANKE.

De videnskabelige teorier er ikke, i og for sig, mere fiendtligstemte mod religionen end multiplikationstabellen eller Hanna Winsnæs's kogebog.

Intet enkelt folk har magtet at monopolisere en stor tanke. Friheds- og brorskabstanken tilhører ikke mere det ene folk end det andet. Den er optasaaet i alle lande, hvor menneskene var tilstrækkelig udviklede til at tænke selvstændigt.

Hvorfor ikke ogsaa forsøge at lære dig til at være tilfreds? Denne kunst kan læres ligesom enhver anden kunst. Og dersom du ikke øver dig til at være tilfreds, saa staar du stygt ifare for at oplære dig selv til at være lunefuld og sur og tvær. Og dersom du det gjør, saa vil du snart opdage, hvilke forbausende fremskridt der kan gjøres i disse retninger.

FRA KRISTOFER JANSON

Følgende brudstykker av et privat brev til redaktøren fra Kristofer Janson vil vist interessere alle vore læsere:

“Har I mot til at ta paa eder et slikt helsesslitende arbeide, saa var det godt om det kunde gaa. Jeg strævede haardt med “Saamanden.” men saa var det mig kjær at stelle med den. Men alt dette stræv med avhandling-er og oversættelser fra engelsk og breve, som maatte rettes og besvares, tok meget tid. Jeg tror et maaned- eller kvartalsskrift som “Saamanden” vilde være det hensigtsmæssigste. At skrive et indlæg til første nummer vil jeg gjerne, hvis det kommer tidnok. Jeg skal begynde paa det straks. Det skal agsaa være mig kjær at skrive til det en gang imellem.

Saa sender jeg min artikel snart. Og saa tak for godt og trofast arbeide Norman og for arbeidet for ædrueligheten. Misbruket der er en gammel

indgroet norsk fristelse.

Jeg har det forholdsvis godt, reiser omkring høst og vinter som sedvanlig paa folkeakademierne med foredrag om alt mulig mellem himmel og jord. Skal nu om en uke nordover og holde en 30 foredrag i Storelvedalen, Trondhjemshjemsbygderne, Kristiansund, Nordmør og Namsos. Og saa kommer sommerens hvile.

At komme til Amerika igjen blir der næppe tale om mere. Jeg faar nok indbydelser fra gutterne i Seattle som alle gjør det godt, men jeg blir for gammel og doven nu, jeg snart er 73 aar. Forresten er jeg noksaa ungdommelig av aand, men lidt glømsk. Jeg sliter nok igjennem en del aar til.

Send saa mange hilsener til folket i Hanska, som jeg nu ikke vilde kjende igjen som by. Og lev selv vel.

Kommer nogle av eder til Jubilaet i Mai?

Kristofer Janson

MERE LYS udkommer en gang hvert kvartal. Abonnementspris: En dollar aaret; 25 cents pr. hefte. Samme pris till alle dele av verden. Naar de sender betaling for skriftet, saa send enten Post Office Money Order, Express Order eller Draft.

Det er i reglen trygt at sende papir penge i brev, naar de pakkes ind godt og brevet forsegles omhyggeligt. Gjør alle anvisninger betalbare til **MERE LYS**.

Naar de ønsker adressen forandret, saa opgiv baade den gamle og den nye adresse. Liberal kommission tilstaaes lokale agenter.

AMANDUS NORMAN, UDGIVER OG REDAKTØR.

MERE LYS (MORE LIGHT) Liberal Norwegian Quarterly Magazine, Published at Hanska, Minn. Subscription price: One year in advance to any part in the World, \$1.00, single number 25 cents.

Nu er Tiden at Abonnere

Adresse: **MERE LYS**

Brown Co.

Hanska, Minnesota.

PRÆMIER

For snarest mulig at skaffe os det antal tingere som postvæsenet kræver har vi besluttet os til at opmuntre abonnentsamlere ved at opstille følgende premier:

For 5 Nye Forskudsbetalende Helaarsabonnenter

Henr. Wergeland—Udvalgte Digte. To bind, indb. 2.00
eller

Holbergs—Komedier i Udvalg. To bind, indb. 2.20

For 10 Nye Abonnenter

Kristofer Jansons Nye Nerk—Hvad jeg har oplevet. Indb. 2.25
eller

Schoedler, Naturens bog, Fysik, Astronomi, Kemi,
Mineralogi, Botanik og Zoologi, indb. 3.00
eller

Rolsen, Nordahl.—Vore Fædres Liv. Karakterer og
Skildringer fra Sagatiden, indb. 3.00

For 15 Abonnenter

Hugo, Victor—Samfundets Forskudte (Les Misérables)
med Tegninger af Chr. Krogh, I, II, indb. 4.00
eller

Overland—Korstogenes Historie. Med 60 helsides
Illustrationer af Gusgave Dore, indb. 5.20

For 25 Abonnenter

Nansen, Fr., Professor. Fram over Polhavet. To bind, indb. 10.00
eller

Norske Klassikere i Udvalg ved Arne Lichen og Moltke
Moe. Indhold: Holbergs Komedier i 2 bind. Wessels
samtlige Skrifter i et bind. Wergeland i 2 bind. Wel-
haven i 1 bind. Asbjørnsen & Moe, Norske folkeeven-
tyr i 2 bind. Alle 8 bind indb. i Originalbind 9.00

MERE LYS

Brown Co.

Hanska, Minnesota.

(Dette hefte trykkes i over 2000 eksemplarer)

MEER LYS!

Mehr Licht!—Goethe
Frisindet Kvartalskrift

En Konfirmationsklasse i
Nora Fri Kristne Kirke, Hanska, Minn.

No. 3. Oktober, 1914 1ste aarg.

Amandus Norman, Udgiver,
Hanska og Minneapolis, Minn.
Hanska, Minn., Office of Publication.

En dollar aaret 25 cents pr. hefte

HERALD, HANOKA, MINN.

GTU Library
2400 Ridge Road
Berkeley, CA 94709
(510) 649-2500

M E R E L Y S !

Mehr Licht!—Goethe

No. 3.

Oktober, 1914

1ste aarg.

:: ::

Hanska og Minneapolis, Minnesota.

:: ::

Lys!

Lys over land!

Lys over kvinde og lys over mand!

Lys over unge og lys over gamle!

Lys over de, som i mørket mon famle!

Lys over land!

Lys over land!

Lys over fjeldenes ytterste rand!

Lys over stjerne, tunge og lange!

Lys over kløfterne, dype og trange!

Lys over land!

Lys ifra der,
sandheten, livet og visdommen er:
Lys ifra Altet, hvor foraaret bruser,
vældigen vugger mot hjerternes sluser, —
lys ifra der!

Evighetslys!

skin i vort natmulm og optø al is!
Frigjør vor tanke fra vaklende drømme,
led os mot aandens de kvægende strømme,
evighetslys!

Lys os mot havn:

ind i den store Alkjærlighets-favn,
hvor det forenes, det minste og største,
hvor det er ett kun, det siste og første!
Lys os mot havn!

Johan Selnes.

Menneskets Sögen efter det Ideale

Amandus Norman

Jeg maa, jeg maa, saa byder mig en stemme i sjælens dyb,
og jeg maa følge den; jeg føler kraft og mod til noget
bedre, til noget høiere end dette liv.—Ibsen i "Catilina."

OLITISK reaktion" er et av de almindeligste udtryk, som er blit brugt i forbindelse med den politiske diskussion her i landet i de senere aar. Dette udtryk betyder at et parti igrunder begynder at tabe i anseelse straks det har overtaget magten. Disse mer eller mindre voldsomme reaktioner mod det parti, som staar for styret, synes at forekomme i alle land, hvor parlamentarismen er blit indført. Hvorfor er nu dette saaledes? Er det ret og slet fordi de styrende, netop fordi de er mennesker, begaar feil, eller er det fordi feilene og manglerne kommer tydeligere tilsyne efter at al magt er overladt i de nye styreres hænder? Det sidste er uden tvil for en del grunden, men ikke hele grunden og næppe nok den væsentligste grund. Sagen er nemlig den, at spørgsmaalet stikker dybere end de fleste aner. Den vigtigste aarsag til disse reaktioner maa helst søges i menneskenaturens indviklede sammensætning. De kommer der fra at mennesket altid og allesteds tror mere paa det, som ikke er, end paa det som er, tror mere paa hvad det ikke ser, end paa hvad det ser. Det er menneskets medfødte idealisme som, graver alle regjeringers, alle partiers og alle orthodoxsiers grave. Oppositions partiet er for øieblikket det uprøvede. Det representerer det mulige. Og det mulige overskygger altid det virkelige, eller det, som er, netop fordi vi aldrig er helt tilfreds med det virkelige. Det, som er, skuffer os altid. Dette faktum, der danner et saa forstyrrende element i det politiske liv verden over, strækker sig langt udover det politiske. Det er noget av det vigtigste i hele livet. Ti vi mennesker er ikke paa langt nær saa enkle som vi forestiller os. Vi bebör

igrunden samtidig to verdener: den nærværende og synlige, og en umaadelig meget mere udstrakt drømmeverden. Og denne vort væsens tvedelthed holder os i stadig bevægelse. Vi befinder os aldrig i en tilstand da vi ikke kan tænke os noget bedre. Digteren Gøethes Mefistofeles lover Faust evig lykke og tilfredshed dersom han i et enkelt øieblik er istand til at sige: "Verweile dock, du bist so schön" (nøl dog, du er saa skjøn!) Ti han er aldeles forvissat om, at Faust aldrig vil finde et saadant øieblik. Der synes at være noget i os, som aldrig kan stilles helt tilfreds. Det er ligesom der fra menneskeandens indre dybder lød et lydeligt raab om noget, som endnu ikke er synligt. Da den avholdte skotske digter R. L. Stevenson modtog budskabet om digter-kritikeren Mathew Arnold's død, udbød han: "Stakkels Mathew, himlene vil ikke behage ham!" Men disse ord passer igrunden ligesaa godt paa os, som paa Mathew Arnold. Dersom vi bringer med os til himlen vor medfødte idealiserende evne, som nu plager og ansporer os, vil vi næppe bli tilfreds med at sidde paa guldstol og blæse paa guldtrumpet og vifte med palmegrene i al evighed. De konventionelle himmelglæder vilde vist snart for os som for Mark Twain's Kapt. Stanschfield forvandle sig til uudholdelig kjedsomhed.

Men selv om vor idealisme her i livet saaledes forblir et urovækkende element, maa den derfor paa ingen maade bruges som et argument for pessimismen. Tvertimod. Den er vort dyrebareste klenodie, det herligste, vi eier. Det er den ene egenskab som skiller os saa grænseløst ud fra alt andet omkring os. Det betyder at om end forholdene er aldrig saa gode, aldrig saa sunde er der dog altid noget bedre som venter og vinker os opod og fremad. Mon vi ikke her kan si, at Forsynets ordning, betragtet som en evig fremgang, i denne henseende er en forespeiling av menneskeandens selv? Dette, at vi ikke er helt tilfreds, mon ikke det er et vink til os fra oven om at vi ikke bør være det; at vi bare befinder os ved begyndelsen; at vi er kaldede til at være medarbeidere i et skaberværk, som endnu har utallige ting at aabenbare! En tilfreds verden vilde være en stillestaaende verden, en død verden; og det er vist ikke meningen at vi

skal staa stille. Verden bevæger sig, og vi maa følge med. Over og bortenfor alt det, vi nu ser, fortøner sig en guddommelig ide-himmel henimod hvilken alt det synlige stræver; og det er en del av vor gudgivne fædrearv at være medeiere i denne ide saavel som i dens nærværende delvise virkeliggjørelse.

Lad os da ikke over det, vi endnu ikke har naaet, glemme at være taknemmelige fordi vi er meddelagtige i denne ide! Ti et menneske, som i nogen grad besjæles av længsel efter noget endnu uopnaaet, kan ikke siges at være helt en muldets træl. Lad være at en bor i en ussel hytte og er sysselsat med de uanseligste gjøremaal og optat av et uophørlig slid! Der kan dog siges meget mere om den, som bor i den usle hytte og udfører det uanselige arbeide! Aanden indespærres ikke av tørvvægge og straataag. Det hænder at jo ensformigere ens arbeide er, desto friere er en paa andre omraader. Aanden stiger til veirs over de tarvelige omgivelser og fraadser i fantasiverdenens grænseløse herligheder. John Tauler, en av middelaldrens mystikere, siger i en av sine taler: "En kan spinde, en anden gjøre sko, det er i alle tilfælder den helligaands gaver. Jeg forsikrer, at dersom jeg ikke var prædikant saa vilde jeg anse det for en stor naadegave om jeg var istand til at gjøre sko, og jeg vilde forsøge at gjøre dem saa gode, at de kunde bli til et mønster for alle." John Tauler vilde uden tvil blit en duelig skomager; men hans lykke vilde ikke bestaaet i at gjøre gode sko; men deri, at han ved siden av at arbeide med læder og skind, kunde ladet sin fantasi frit fare henover omraader, hvor læder og skind ikke naar.

En av de ting, der ligesom tjener til at gjenoprette ligevægt i livet, og saaledes hjælper til at udviske ulighederne er, at jo mørkere det virkelige forekommer os, desto herligere lyser og straalet det ideale. Jeg har stundom om natten reist forbi huse, hvor alt var mørkt nedenunder, medens lys straalet ud fra alle vinduer i de øvre værelser. Den senere Jødedoms herlige apokalyptiske syner fremkom paa en tid da alle veie syntes stængte for jødefolket; da jødernes politiske

udsigter syntes indhyllet i uigjennem-trængeligt mørke. Jødernes jordiske rige var opløst og haabløst forsvundet. Men i hver troende Jødes sjæl flammede de ideer, som slaar os imøde i Enok's, i Ezra's, i Baruk's bøger og i andre literære fragmenter fra den tid. Deres jordiske paradis var borte, alle deres haab slukt, uigjennemtrængeligt mørke omgav dem allevegne. Men dermed var ikke Jødeaanden kuert. Den fraadsed i billeder og forestillinger om det usynlige rige, som de romerske vaaben ikke kunde saare eller de romerske legioner nedtrampe. Dette land var uindtageligt. Romerne kunde ikke med hele sin verdensmagt underlægge sig Jødeaandens tankerige. Og om dette rige samlede Jøderne sig til kamp paa liv og død, ligesom de før havde samlet sig paa jerusalems mure. De første kristne fyldtes af en endnu herligere idealisme. Forfulgt af sine fiender skued Stefanus opad og saa himlene aabne sig. Og disse fattige trælle og fiskere og teltmagere derborte i Roms og Efesus's usleste avkroge gjordes delagtige i et skjult liv, der bragte selve keiserens herlighed til at blegne. Hvilket klart billede af deres sindstilstand gir ikke disse ord af martyren Pionius. Da han paa keiser Decius's tid førtes ud til retterstedet og folket i Smyrna sagde til ham: "Det er godt at leve og se dette lys!" svarte Pionius: Ja! livet er skjønt og godt, men der er et liv, som er skjønnere og bedre. Lyset er godt dersom det er det sande lys. Alt omkring os er godt og herligt og vi ønsker ikke at dø. Heller ikke foragter vi noget af Guds verk. Men der gives en bedre verden og for at vinde den er vi villige til at opgive denne." Der er endnu noget dybt sandt i disse ord. Og enten en tager afsked med dette liv, ligesom han gjorde, fra martyrbaalet, eller en tager afsked med det fra en blød dunseng, kan det vanskelig gjøres i en bedre aand. "Verden er fager og livet er godt og herligt, men der gives noget, som er endnu herligere og bedre."

Hidtil ser det ud for os som om en vis grad af ydre trængsler og prøvelser har været nødvendige for at disciplinere menneskeaanden og gjøre den modtagelig for høiere glæder. Dette er den ledende tanke i alle verdens bodsøvelser og selvplagerier og denne tanke er av ensidige førere blit

udnyttet til det yderste. Og dog synes naturen her at forkynde etslags askese. Det ser ud som om det var nødvendig at gi de fleste av os haarde slag for at faa gnister ud av os. Det berettes om de første Pilegrime, som ankom til Plymouth, at de var "mere nidkjære for aandelige ting medens de var faa og fattige nybyggere end senere." Dersom Kjellands skildring av de senere haugianere er rigtig, saa er der vist lidet igjen av de oprindelige haugianeres aandelige glød og strenge uskrømtede alvor hos vor tids velbarberte og mægtige haugianere derborte paa Norges vestland.

Religionen er menneskets idealisme. Den er det idealste i menneskelivet. Og netop derfor kan den ikke forgaa ti kun det ideale er uforgjængeligt. Materialismens fuldstændige seier i verden vilde være det bedste bevis derfor. Lad materialismens program bli helt gennemført, giv enhver alt det gods, han ønsker og han vil straks begynde at føle sin egen indre tomhed. Denne medfødte guddommelige evne i os vil fly det, den har, og søge en fuldstændigere tilfredshed i noget, som den ikke har. Materialismens seier vilde bare bli begyndelsen til oprør mod materialismen. De blade, som de fleste læser her i landet, er fulde av bittre forhaanelser over vore mangemillionærers religiøsitet. Men mon denne haan er vel begrundet? Mon den ikke er et bedre bevis paa vore bladmænds uvidenhed om de virkelige forhold end om rigmændenes hyklery? Hvad slags folk er disse mangemillionærer? De er som regel mennesker, som har udviklet en eller nogle faa av sine gudgivne evner paa alle sine øvrige evners bekostning. Omtrent hvemsomhelst kan skrabe sammen en slump penge, naar han er villig at ofre sig udelukkende for dette ene. Mon ikke mangemillionærernes religiøsitet heller er et bevis paa at mennesket forblir sultent selv om det har overflod av alt det, som den ydre verden kan byde det? Ti "hvad gavner det et menneske om det vinder den ganske verden," men undlader at nære, pleie og udvikle sin egen sjæl?

Mennesket er et idealt væsen. Det har altid levet i det ideale; men dets idealers karakter og indhold har undergaaet umaadelige forandringer. Mennesket har søgt efter det

ideale i alle retninger. Der er saaledes folk paa hvem øinene synes at sidde bag i deres hoveder. De udbryder altid i lovtaler over det farbigangne, det som ligger bag dem. For dem er det bedste altid det, som har været, det forbigangne. Guldalderen er forlængst forsvunden. Denne slags livsopfattning er ikke noget nyt, ti den begyndte at yttre sig meget tidlig. Den græske digter Theognis siger: "Av alle venlige magter er haabet den eneste, som torblir hos mennesket; de øvrige har forladt os og er farne til himmels De frommes og ædles slægt er uddøet." De romerske satirikere fandt ingen tid saa ussel og forfalden som den i hvilken de leved. Juvenal erklærer, at hans samtid havde naaet tilbunds i al slags raaddenskab og usseldom. Horats erklærer, at hans samtidige nedstammed fra en slægt, som var værre end sine fædre og som avled en slægt, som var endnu mere forfalden. Disse begavede romerske replikmagere synes formelig at kappes om at overgaa hinanden i at haane og udspy sin foragt for baade levende og døde. Det var nu engang deres levevei. De maatte drysse paa dygtig peper og salt for at faa den tids blaserte ganer til at sluge sine "klasiske" vers. Flere av vor egen tids store og smaa ordkunstnere synes her at vandre i sine "klasiske" for-gjængeres fodspor. Denne forherligelse av det gamle paa vor egen samtids bekostning er nemlig en almindelig menneskelig vane, der paa en maade er fælles for alle og som ingen-lunde er helt forkastelig. Ti det er paa denne maade at vi undflyr det virkelige livs mest iøinefaldende mangler og ufuldkommenheder. De fleste ting tar sig, som bekjendt, bedre ud i nogen avstand end de gjør nærvæd. Og det er rettelig betragtet en herlig evne dette, at kunne trylle frem av fortiden alt dette store og herlige til at forkleine vore egne hverdagslige forholde og forestillinger—selv om de fremtryllede billeder bare er yppig ordkunst. Paa denne maade forvandles helte til halvguder, medens noksaa beskedent udrustede og skrøbelige mennesker ved denne tanke-alkemi forvandles til undergjørende helgener. Og det er maaske bedst for os at det saa er. Vi maa ha noget at se op til. Vi liker Bjørnsons idealiserte Synøver og Beretter og Arner og

Thorbjørner tiltrods for Vinjes ag andres haanlatter; vi foretrækker de digtede Arnljot Gelliner og Sigurd Slember fremfor de virkelige historiske personer. Og saa længe vi holder os indenfor rimelighens grændser, er der ikke saameget at udsætte paa denne medfødte trang til at idealisere. Saa længe vort fantasiideal ikke tjener til at underkue og forkrøble vort sandhedsideal.

Men desuagtet er det vel bedst for os om vi i vor søgen efter det ideale lader øinene forbli siddende der, hvor skaberen har sat dem,—og at skue fremover og ikke tilbage. Ti tiltrods for alt det herlige, som fortiden har at lære os gjentar vi med Saint Simon: "Guldalderen, som en blind uvidenhed sætter i fortiden, er ikke bag os men foran is." De bedste og betydeligste profeter er de, som "skuere fremover." Historien stempler de modløse og fortvivlede profeter, som falske profeter. Denne dom er vistnok paa det nærmeste rigtig. Medens de romerske digtere skildred en verden, som holdt paa at synke dybere og dybere i last og elendeghed, forblev de aldeles uvidende om en ny livsstrøm, der allerede da var i travl virksomhed i en av verdensrigets mest avsidesliggende provindser, og som i sin tid skulde tjene til at fornye den levedygtigste del av menneskeheden og føre den fremover og opover paa en ny og lysende bane. Trods Horats og Juvenal og et halvt snes andre romerske versemagere er folk nu meget bedre end de og deres fædre var, og vi stevner freidigt og forhaabningsfuldt frem mod noget endnu bedre. Verdens utopier er paa vei til at virkeliggjøres. Drømmen om den evige fred som digteren Lucian beskriver i sit digt Pharsalia, som Erasmus og Kant behandler og som de virkelig store aander har kjæmpet for i aarhundreder, blir mere og mere—trods den for øieblikket herskende krigsgalskab—til et praktisk politisk spørsmåal, og et av dem, som vil bli tilfredsstillende løst i en ikke særdeles fjern fremtid, naar de værste uretfærdigheder, som har bevirket hadet mellem folkene skal være blit udjevnet. Vi stevner frem mod en bedre tid, et bedre og retfærdigere ordnet samfund, en bedre verden. Fortidens erfaring med alle sine skuffelser og feiltrin og fald viser sig for os mere og mere som en omfattende forberedelse

for en virkelig reformation. Det nye Jerusalem holder paa at "nedstige fra himlen fra Gud."

Om sandheden av det, som ovenfor er sagt føler vi os aldeles overbevidst: men det, vi her særlig ønsker at holde fast ved er, at det ideale kun kan vindes ved hjælp av idealer. Fortidens sørgelige vildfarelser bestaar fornemmelig deri, at den altid forsøgte at naa det ideale ved hjælp av materialistiske benveie. Hidtil har dette ogsaa været religionens største vildfarelse, men den samme vildfarelse har tillige, præget de fleste politiske og sociale reformbevægelser om hvilke historien ved at melde. Men det ideale kan ikke naaes ved at gaa benveie. Masser av ellers bra folk har troet at det var nødvendig at faa folk til at antage sin tro selv om de maatte bruge ild og sverd som omvendelsesmidler. Den hellige Augustinus satte et daarligt eksempel dengang da han forklarte teksten: "Nød dem til at komme ind" (Luk. 14:23) derhen, at folk skulde tvinges til at antage kristendommen. De utallige forfølgelser, som har besudlet omtrent hvert blad av kirkens historie, er en direkte følge av denne skjæbnesvangre tekstfortolkning. Karl "den store" gav de overvundne saksere valg mellem daaben og døden; vore "hellige" norske Olaver for frem paa samme barbariske vis. Pavens haandlangere hjemsøgte de fredelige Valdensere og Albigenere med ild og sverd, medens de ædleste mænd og kvinder i tusindtal led den skrækkeligste død i inkquisitionens dystre fængselskjældere. Endog saa langt ned i tiden som 1760 blev en fransk adelsmand brændt levende fordi han undlod at knæle og korse sig da et kirkeligt optog paserte forbi. Paa denne maade har de ædleste mennesker ofte opmuntret til de avskyeligste forbrydelser. Den "hellige" Katharina av Siena gav paven det raad at det bedste middel til at gjenoprette enighed i kirken vilde være at forkynde et almindeligt korstog mod Tyrkiet og en fuldstændig nedslagtning av alle tyrkere. Men denne rædsomme forfølgelsessyge har paa ingen maade været begrændset bare til Romerkirken. Tvertimod, den samme "djævledans" som Garborg kalder det, har faret herjende mere eller mindre voldsomt over de fleste saakaldte protestantiske lande. "Hvad skal vi gjøre med disse opsætsige gjendøbere" spurte de tyske junkere. "Skyd dem ned

som hunde.fordi de ikke vil adlyde den øvrighed, som Gud har sat over dem,” svarte Luther. Og dette Luthers raad blev fulgt bagstavelig. Selv blev jeg i min tidlige ungdom vidne til optrin ved vore norske kirkemøder her i Vesten, som nok kunde udartet til brug av øks, kniv og brandjern, havde de renlærige slaaskjæmper saasandt turdet. Heldigvis var vi ikke alene og heldigvis var vi ikke de styrende! Forresten undlod man ikke at bruge noget vaaben som kunde bringes i anvendelse uden at komme i hænderne paa politiet—for at forsvare og værne om den “rene lære.” Det, vi endnu maa lære, er at ingen omvendelse er til velsigelse medmindre den sker ved kjærlig paavirkning. Anvendelse av tvangsmidler av hvilkensomhelst art er stridende mod Jesu aand. At ledsage forkyndelsen av en eller anden trosregel med trudsler tjener bare til at støde bort om trent alle undtagen de raaeste naturer. Man lader sig ikke tvinge til at bli god, heller ikke kan nogen jages ind i himlen med pisen.

Men det, vi har sagt med hensyn til det religiøse, kan ogsaa anvendes paa alle vore øvrige menneskelige forhold. Tanken om at vi alle kan gjøres lykkelige og tilfredse ved en ret og slet mekanisk omdannelse av samfundet er en av disse illusioner, som livets haarde og tunge erfaringer nu burde ha gjort indlysende for alle. Det er en av disse benveie, som sikkert og ubønhørlig fører ud i blødmyren. Indgribende forandringer trænges i stat som i kirke. De er i anmarsh. De kommer og de maa komme. Men at foreskrive hvorledes en by skal udlægges og bebygges og at foreskrive hvorledes byens indvaanere i enhver henseende skal leve er to meget forskjellige ting. Sandt nok! al eiendom kan gjenfordeles ved en ny udskiftning; men sandt lykke og tilfredshed kan ikke udskiftes paa samme maade. Franskmanden Fourier forsøgte at grundlægge et ideal-samfund, hvor alt blev indrettet paa den mønsterværdigste maade, men det gik ikke. Faurrier tog ikke tilstrækkelig hensyn til den menneskelige natur. Og i lengden lader ikke menneskene sig behandle som en saueflok selv om de kunde synes at ha alt, de trænger. Fourriers forsøg mislykkedes. Lignende forsøg er bliit gjort

både før og siden, nye benveie til utopia er blitt prøvet men alltid med det samme resultat. De tjener allesammen til at vise, at det ideale kun kan naaes ved hjælp av idealer; at et fuldkomment samfund kun kan dannes av fuldkomne individer.

Jeg har nu git et flygtigt omrids baade av fortidens og fremtidens idealisme,—men det staar endnu tilbage at behandle en tredie slags idealisme, som ogsaa meget vel fortjener lidt drøftelse. Jeg mener den idealisme, som vil kunne hjelpe os til at indrette vort liv bedre mens vi er her. “Ak!” udbød Thomas Carlyle, “idealet maa altid vokse i det virkelige, det maa søge sin seng og sin næring der, og det falder ofte kummerlig nok.” Jeg kunde fristes til at gjøre disse Carlyle’s ord til mine bare med at udelade hans “ak!” Jeg vilde bruge hans ord som noget, der betegner en herlig kjendsgjerning og som en aandfuld formaning til alle, som har “øren at høre med.” Det er det samme hvad en fornærværende tilfældigvis bestiller; dersom en søger dybt nok, vil en fornemme mystiske stemmer, som bare venter paa at bli hørt. Og alle disse, som bor rundt omkring os hjemme og ude, hvad gjør vi med og for dem? Fæster vi vort blik bare ved det som de stiller tilskue, ved denne eller hin feil eller mangel eller ufuldkommenhed hos dem? Da er det bedst, at vi begynder at skue lidt dybere, at vi prøver at faa øie paa det ideale, som klart eller dunkelt foresvæver vor bror og vor søster og forsøge at indgaa i venskabspagt med dette. Ti det er denne medfølelse, denne forstaaelsesfulde evne, der er hver Guds søn og datter medfødt, som maa danne det ideale grundlag i alle vore forhold, i alle hjem og i alle samfund i en idealere verden.

Fortiden var stor og herlig, lad denne tanke styrke os, men fremtiden er endnu større og herligere og dog maa hverken fortiden eller fremtiden faa lov til at forringe nutiden for os; ti det er jo først og fremst her vi lever og det er her vi maa “kaste av hvad vi evner,” til “det samlede gavn.” Den tyske tænker Richter siger etsteds: “Lev idag hvert minut som et helt og fuldt menneske!” Disse ord vilde være

et passende litaner for enhver av os at "messe" for sig selv hver morgen naar vi staar op. Lad os ikke betragte nutiden bare som en stige ved hvis hjælp vi skal naa ind i fremtiden, ti fremtiden er bare nutiden i sin vorden; medens det nærværende, som du maaske ringeagter, engang var det vordende som blev eftertraktet. "Her er Amerika" sa Gøethe. Her er "det hellige land" for dig og for mig. Lad os forsøge at føle dette. Lad os forsøge at finde det ideale i det virkelige i os og omkring os, lad os forsøge at opdage noget godt endog i det, som synes os høist ufuldkomment eller endog ondt. Lad os søge efter det gode hos vore brødre som efter skjulte skatte og lad os modtage og nyde hvert øieblik, som vort korte jord liv skjænker os, som en ubeskrivelig herlig Guds gave til dig og til mig; lad os som Luther siger etsteds—"forsøge at finde Gud i hvert græsstraa, i hver en skabning;" lad os forsøge i hver materiel ting at skue noget aandeligt, lad os i alle timelige ting forsøge at skue noget uforgjængeligt og evigt; ti dette er den sande visdom som er os tilgjængelig, dette er den visdomssten, der forvandler alt, den rører ved til, skinnende guld.

Hanska.

Amandus Norman

Vi har Kirker

Johan Selnes.

I har kirker, vi har barmhjertighedsanstalter og andre bra institutioner—og vi kalder os kristne. Men høvdingens sind og hjertelag har vi ikke git svært megen indgang i hjerter og gjennom døre. Vi er selvgode, vi er store og kloge, vi er pene, stolte og dannede, vi er mægtige og rige — — og snart bygger vi os over Kristus! Nei ikke snart, men ret som det er bygger vi os over ham. Og med Judas

i spidsen stormer vi rasende frem og skriger: Korsfæst, Korsfæst! —

Hjerteløsheden og fordømmelsen da!

Den store, stygge synd, at vi arme kryb ikke skal ville tilgi, ikke skal ville lade den milde luftning fraoven faa brænde i vor barm og tænde glød og gyde varme rundt os og til alle sider og længere nedover der, hvor folkesjæledybet er saa skjærende oprevet! —

“Gaa til Jesus!”—det er den gamle, optyggede, gjængse frase, som vi hører og møder overalt paa alfarvei. Faa eller ingen forklarer rette maaden, hvorpaa dette skal ske, og faa eller ingen viser vei. For de fleste betyder dette at gaa til Jesus, det samme som at bli kvit sin næste og mere passe sig selv. Faa det bedste og største udbytte av livet selv. Selv. Være sig selv nok!

At vi ikke skal sænke os nogle tommer længere ned, før vi kalder os kristne! At vi bare skal holde os paa overfladen og vaske hænderne og pine og dømme! At vi skal løfte os over nøden og sjælevaanden, stænge Kristi kjærlighed udenfor vore hjerter og døre og alligevel si, at vi lever og at livet lykkes!

Aa, hvor livsløgnen er hul og uigjennemtrængelig!

Hvor vor kristendom kan skræmme bort!

— — Alle disse bønner og sukke av selvsyg jammer! Altid og bestandig det samme, uden at komme ind paa det bredere spor: Vandre, i Mesterens fodifar, veien, som fører op til de klare høider! Aldrig at gaa ud — at la bønnen lyse frem av gjerninger, være gjerningen!

Maa ikke vor kristendom skræmme bort?

Nei, skal vi leve et værdigt kristenliv, maa Kristus, uden at vi skammer os og uden at vi ræddes for haan og spot av en fornem og slap verdensaad, faa lov til at være vort ideal hernede. Han vort ideal i al vor gjerning og al vor tankegang!

Vi maa aabne vore hjerter og døre for hans kjærlighed!

Vi maa bli stor og god og klog, mægtig og rig i den forstand og retning, som han var det, at det kan sees med øiet og føles i hjertet, at Guds Rige ikke er langt fra jorden! At det kan mærkes i gjerningen, dette Rige kommer til os og vi til det!

Slig skal det ske, trods al vor løgn og alt vort smuds, at vor ufuldkomne kamp tilslut lykkes. Lykkes, fordi han har svedet sin nat i Getsemane, tat sin beslutnings daab og kjæmpet kampen helt — kjæmpet den for os.

“Ak, om vi tilfulde lærte,
at se vore brødres ve:
brændte den ei vort hjerte,
som hans i Getsemane?

Se ham, som fra havens mørke
i dagslys sin korsgang gaar:
hans livsdaad med stigende styrke
gjentoner i tusen aar!”

Astoria.

Johan Selnes

En Jøde om sand Gudstjeneste

Rabi Abraham Geiger

EN tusindaarig kamp var indtil templets ødelæggelse blit ført blandt Jødefolket angaaende tempel, offertjeneste og prestedømme, en tusindaarig kamp i hvilken de bedste kræfter ønskede en fornyelse eller en fuldstændig udryddelse av det besttaaende, et andet udtryk for tanken end det, som betegnedes ved prestedømme og offertjeneste. De gamle profeter og de senere lærere havde alt for længe siden dels aldeles forkastet offertjeneste og prestedømme, dels fremstillet den aandelige tjeneste som idetmindste langt mere for-tjenstfuld og rodfæstet i Jødedommens væsen. I Farisæernes

skoler og samfund havde en ny Gudstjeneste uddannet sig ved siden av tempeltjenesten. I disse religionssamfund indtog bøn, betragtning og undervisning offerets plads. Det var en Gudstjeneste indenfor en mere indskrænket kreds, der fandt sted ved siden av den almindelige officielle, og som kanske ikke ansaaes tilstrækkelig for den store mængde men alligevel drog de bedste kræfter fra den officielle Gudstjeneste. Man var saaledes i tanken for længe siden kommen bort ifra prestedømme og offertjeneste, men disse var, som bestaaende indretninger, altfor nær sammenvoksede med folkets hele liv, de havde grebet for dybt ind i alle statens institutioner, de var knyttede for nær til hele embedsvæsenet og forvaltningen, til at man kunde vente deres ophævelse, saa længe de ydre vilkaar for deres bestaaen endnu ikke savnedes. Da brød stormen løs (ved Jesusalems ødelæggelse) og den visnede stamme faldt. Offertjeneste og prestedømme bortsopedes i et nu; templet, dets nødvendige grundvold, fandtes ikke mere. Om institutionen havde havt livskraft, kunde det være muligt at udse en ny plads for den: men en saadan længsel laa ikke i tiden. Den nye Gudstjeneste, bønnen, traadte i den gamle tempeltjenestes sted. Bøn, betragtning og undervisning erkjendtes nu, i lighed med hvad som allerede fandt sted i andre Guds hus, ogsaa i farisæerforsamlingernes synagoger som den eneste sande Gudskyndelse, der skulde raade indenfor Israel. Dette var et stort fremskridt. Jødedommen har derved løftet sig op til en høi stilling og givet en rig gave til hele menneskeheden. Saalænge gudstjenesten bestaar i valfarter og ydre symbolske ceremonier, saalænge staar den endnu paa barndommens trappetrin. Naar den bestemte plads gjør hellig, naar alene stedet giver de forsamlede muligheden av at nærme sig sin Gud, da forblir Gudskyndelsen for sig selv altid noget, som kommer til menneskene udenfra, og hvorigjennem blot en dunkel forestilling vækkes om en høiere, overvældende magts herlighed. Den standser da ved den uklare følelse, ved den barnlige stammen, som stræber efter at skaffe sig udtryk. Først med det skridt, at det ikke er rummet, som helliger de forsamlede, men at det er forsamlingen, som giver rummet

dets betydning; at den klare, bestemte tanke udtales og ikke alene svæver i en almindelig dunkel anelse, at det mandlig modne udtryk træder i den barnlige stammens sted, at mennesket stræber med fuldt medvidende at fatte sit forhold til Gud og gjengive det i bestemte tydelige ord, at det indgaar i sig selv og klart fremstiller de derved fremkaldte betragtninger, — først da er mennesket sandt religiøst, først da har religionen frembragt den modnede frugt. Ti Gudstjeneste er ikke nogen religionsøvelse ved siden av mange andre, ikke nogen særskilt religiøs handling, ved siden av hvilken mange ligestaaende indtager samme rang; Gudstjeneste er det umiddelbare udtryk for menneskets forhold til Gud. I den vil mennesket sammenfatte alle de følelser og tanker om Gud, som opfylder det og forener det med ham. Gudstjeneste er udtrykket for et troessamfunds hele bevidsthed og for dets religiøse stilling. I Gudstjenestens renhed og dybde udpræges den religiøse bekjendelses sandhed klarest. Vil et andet moment end bøn, betragtning og undervising gjøre sig gjældende i Gudstjenesten, saa indtræder atter den dunkle følelses tilstand; menneskeheden har gjort et tilbageskridt, religionen har tabt sin renhed, og kampen maa paa nyt optages for at gjenvinde og som en ny eiendom tilegne sig dette gamle, ægte, gode, som Jødedommen overgav verden.

(Abraham Geiger i "Jødedommen og dens historie.")

ÆLSK DIN NÆSTE.

Ælsk din næste, du kristen-sjæl,
træd ham ikke med jærnsko-hæl,
ligger han æn i støvet!
Alt, som lever, er underlagt
kjærlighedens gjænskabermagt,
bliver den bare prøvet.

Bjørnstjerne Bjørnson.

Taushedens Psykologi

(Professor Scipis Sighele i Die Zukunft.)

IGEFRA Plutarcks tider til den hr. Talleyrand tilskrevne vittighed er man ikke blit træt av at betegne sproget som den kunst at skjule tankerne.

Og dog siger Maeterlinck med rette: "Sproget er altfor ofte, ikke som franskmanden siger kunsten at skjule sine tanker, men kunsten at kvæle tanken, saa der ikke blir noget at skjule."

For ham gjælder endog tausheden som det vigtigste middel til sjælelig forstaaelse.... "Vi taler kun i de timer, hvor vi ikke lever, hvor vi føler os langt borte fra al virkelighed. Og saasnart vi taler, er der noget, der giver os en anelse om, at et eller andet sted slaaes der i for os døre, der fører ind til det guddømmelige." Saa taler nu en digter og symbolist; dog forbliver i det mindste saameget sandt og bekræftet gennem den daglige erfaring, at vi ofte taler for at holde tanker nede.

Man tier ikke gjerne første gang, man er sammen med en fremmed; den konventionelle samtale tjener til at opretholde avtanden mellem mennesker. De flyver hen uden at efterlade spor eller indtryk, blotte formler uden betydning; tausheden derimod har næsten altid betydning. Det talte ord forholder sig til tausheden, en vis art taushed i hvert fald, som det almindelige til det sjeldne, det overfladiske til det dybe. Sproget har sine uforanderlige værdier, sine givne størrelser og faste former. I disse former stivner tankernes flod for at forlade dem prægede, ligesom sølv og guld maa bli til myntsorter for at have nogen betydning for vareomsætningen. Maaske gjøres sagen anskueligere ved at betragte forholdet mellem forskellige kunster og deres gjenstand. Sproget forholder sig til følelserne og tankerne paa en vis som skulptur og maleri til det tænkte eller virkelige forbillede. Vi blir nødt til, ved ord som ved linjer, omrids, farver, former at koncentrere vor opmærksomhed paa et punkt, kun

at høre, hvad man siger os, og kun at se, hvad man viser os. Musikken staar derimod friere ligeoverfor sin gjenstand, den fører alt efter den enkeltes sindsstemning med sig en uendelig glæde, der kan stige til den høieste livsfryd, og en uendelig tungsindighed, der kan gaa ned til den dybeste melankoli. Enhver har vel selv engang følt denne kunsts besnærende magt, hvorledes alle sjælens strenge vibrerede, og tanker meldte sig, der indtil da havde ligget dybt nede i hans sind. En saadan troldom er hverken skulpturen eller maleriet givet, fordi vi ved statuen eller gruppen, ved det malede landskab eller den malede scene altid er bundne til et vist emne, en vis hændelse, en vis tilstand; fantasien holdes i tømme. Ligner sproget disse kunster, saa ligner tausheden musikken; sproget siger os noget bestemt, men det kan ikke sige alt. Schopenhauer udtrykker det saaledes: "Ord og begreber vil altid være tørre, ti saa er deres natur. Det vilde være daarskab, om vi ventede, at ordene og den abstrakte tanke skulde give, hvad den levende anskuelse gav, den som fremkaldte tanken: Tanken i forhold til anskuelsen er som en mumie, og ordene er laaget paa mumiens kiste. Her er grænsen for den aandelige meddelelse: det bedste udelukkes."

Hinsides denne grænse ligger tausheden, som frastøder og tiltrækker os som en hemmelighed, om hvilken vi ikke ved, hvad enten den bringer os sorg eller glæde. Mange mennesker søger hele sit liv igjennem at undgaa steder, hvor tausheden hersker. De er selskabelige, fordi de intet har i sig selv og derfor skyr det at være alene. Derimod vil den elske og søge ensomheden, der er istand til at belive den med sine tanker og forstaa dens tause stemme. Helt opfyldt av denne erkjendelse er Carlyle som i sin "Herosdyrkelse" taler om taushedens store rige, det rækker op over stjernerne, og om de ædle forkjæmpere, der spredt rundt om i verden tænker i taushed, haaber i taushed og arbejder i taushed hver paa sit omraade. De er for ham "jordens salt." Historien har kun to gange givet tilnavnet den tause, og dog, hvor mange store mænd er ikke lige værdige dertil som Vilhelm av Oranien og Moltke! Ti hvert stort verk blir undfanget

i taushed og skinsygt vogter tænkeren og kunstneren den hemmelige skat i sin sjæl, indtil værket er fuldendt. Den, der er altfor villig til at indvie os i sin kjærligheds fryd eller smerte, har i regelen kun havt ubetydelige oplevelser; jo rigere og dybere vort indtryk var, desto mindre oplagt er vi til at meddele os. Den store lidenskab er den klare krystal, som hvert ordenes aandepust bedugger — ligesaa den store ide. Kun en Don Juan fortæller enhver om sine elskovsventyr, og kun en dilletant i kunst eller videnskab underholder al verden med sine bøger, sine digte, sine billeder. Den daglige omgang lærer os ogsaa, at de, der taler hyppig og uopfordret, i almindelighed er mindre værd end de, der er karrig paa ord. Ikke med urette betegner man med "stum smerte" den høieste ytring for menneskelig kummer, og man taler ogsaa om den store kjærligheds "tause lykke."

Carlyle sammenligner en nation, der har faa av dem, han betegner som jordens salt, med en skov, der bestaar av stammer, grene og blade, men uden rødder og derfor snart maa ophøre at være en skov. Ligedan gaar det den enkelte, der udtømmer sig i ord; han ligner en blomstrende gren uden rødder. Foruden den tilbageholdenhed, der udspringer av sjælestorhed, gives der jo mange andre former av taushed, overhovedet indeholder hele følelsesskalaen ingen følelse, der ikke kan udtrykkes med taushed. Den fuldstændige dorskhed er ligesaa meddelsom, som den høieste intelligens, ti ordene tørres snart ud der, hvor ingen tankens kilde flyder. Enhver, der er istand til at fordybe sig i sig selv, har oplevet Zarathustras stille time: "Viseren flytter sig, mit livs ur drog aande — aldrig hørte jeg slig stilhed om mig: saaledes at mit hjerte forfærdedes." Intet ord formaar fuldstændig at udtrykke smertens majestæt eller kjærlighedens fortryllelse; hvert ord virker plumpt, som naar man stryger støvet av en sommerfugls vinge. Elskeren behøver ingen ord, — aanden taler stum til aand.

En Ny Luthersk Katekisme

Dr. Georg Fasting

Den anden part.

81. Sp. Hvad er læren om treenigheden? Sv. At der i Gud er tre personer, hvilke tre er ett og hverandre fuldkommen lige i væsen og værdighed.

82. Sp. Findes denne lære i den hellige skrift? Sv. Nei. Skriften taler intetsteds om tre personer i Gud, og Jesus siger at faderen er større end sønnen.

83. Sp. Findes læren om treenigheden endnu i vore lutherske lærebøger? Sv. I de nyeste lærebøger er den opgivet, men somme steder undervises alligevel smaa barn om de tre personer i Gud, skjønt deres lærebog intet indeholder derom.

84. Sp. Hvad betyder det ord "personer" i vort sprog? Sv. Det betyder det samme som enkelte mennesker eller sjæle, ligesom Ole, Hans og Peter.

85. Sp. Tænker da børnene, naar de har hørt om de tre personer, at de er ligesom Ole, Hans og Peter? Sv. Ingenlunde.

86. Sp. Hvad tænker de da? Sv. De tænker ingenting.

87. Sp. Men de troende lutherske prester, prædikanter og lærere? Sv. Nogle tænker noget, andre formaar ikke at tænke noget.

88. Sp. Udtaler de dette? Sv. Som regel ikke, men nogen gjør det. F. eks. pastor Klaveness.

89. Sp. Har de ret til dette? Sv. Nei, til der staar i den athanasianske bekjendelse, som alle lutherske prester avlægger ed paa, at hvo der ikke tænker som der staar, kan ikke bli salig.

90. Sp. Staar der virkelig tænker? Sv. Der staar tænker.

91. Sp. Hvad har Klaveness derfor fortjent, siden han taler saaledes om treenheds-læren? Sv. Han har fortjent at miste kappe og krave her i livet og evig straf hisset.

92. Sp. Hvorfor sker der ham da ikke efter hans ret? Sv. Fordi der er ingen som for alvor mener at det forholder sig saa som den athanasianske bekjendelse siger. Forholdt det sig saa, saa maatte de fleste folk fare til i elvede alene av den grund at de aldrig har hørt at de maa tænke saa for at bli salige.

93. Sp. Men hvis det ikke forholder sig saa, hvorfor lader man da presterne fremdeles avlægge ed paa at de vil lære overensstemmende med

den athanasianske bekjendelse, og hvorfor gjør man det til alle kristnes pligt at tænke som den foreskriver? Sv. For det første fordi en forandring heri vilde føre andre forandringer med sig. For det andet fordi en saadan bekjendelse altid er god at ta til, naar der er nogen som det lønner sig at forulempe.

94. Sp. Er dette kristeligt? Sv. Nei, men det er luthersk kirkeligt.

95. Sp. Kan Gud bevises? Sv. Somme mener ja, somme mener nei, skriften mener ja.

96. Sp. Hvad maa Gud bevises av? Sv. Av sine gjerninger. Av det vi ser og det som sker.

97. Sp. Hvad kaldes derfor Guds gjerninger? Sv. De kaldes Guds aabenbaring.

98. Sp. Er denne Guds aabenbaring altid ens? Sv. Nei, den er meget forskjellig i grad, baade for slegterne og de enkelte. For nogen er lidet aabenbaret, for andre mere, for somme meget.

99. Sp. Er Guds aabenbaring ogsaa forskjellig efter sit indhold? Sv. Nei, ti Gud aabenbarer altid sig selv, og han lyver ikke.

100. Sp. Er al aabenbaring saliggjørende? Sv. Antagelig. Den vilde ellers være en løgn.

101. Sp. Er nogen aabenbaring fuldkommen efter sin grad? Sv. Nei. Intet i denne verden kan fremstille ham helt, og ingen i denne verden kan fatte ham helt.

102. Sp. Hvad kaldes den evne mennesket har til at opfatte Guds aabenbaring? Sv. Samvittigheden. Den kaldes derfor ogsaa Guds røst.

103. Sp. Kan samvittigheden ogsaa skjelne mellem sand og falsk aabenbaring? Sv. Ja, vissalig, ti som den skjelner mellem godt og ondt, skjelner den ogsaa mellem sandt og falskt.

104. Sp. Er samvittigheden fuldkommen? Sv. Nei, intet menneskeligt er fuldkomment.

105. Sp. Har alle mennesker brug for samvittigheden, naar de skal skjelne mellem sandt og falskt? Sv. Nei, ikke de lutherske rettroende. De mener at samvittigheden er nyttig for de ugudelige til at skræmme dem til at antage den rette tro, men naar de samme har antat den rette tro, er de i henseende til sandt og falskt hævet over samvittigheden.

106. Sp. Hvad holder de sig da til? Sv. Til Guds ord.

107. Sp. Hvad siger dem da hvad der er Guds ord? Sv. Den rette lutherske tro.

108. Sp. Og hvad siger dem hvad der er den rette lutherske tro? Sv. Guds ord.

109. Sp. Hvad bevæger dem især til at vrage samvittighedens veiledning? Sv. At den ikke er ufeilbar.

110. Sp. Har de da noget som er bedre? Sv. Ja, den rette lutherske

tro, ti den kan ikke feile.

111. Sp. Hvorfor kan den rette lutherske tro ikke feile? Sv. Fordi den er grundet i Guds ord, og Guds ord kan ikke feile.

112. Sp. Hvorav ved de at Guds ord ikke kan feile? Sv. Av den rette lutherske tro, og den rette lutherske tro kan ikke feile.

113. Sp. Er ikke dette luthersk vrøvl? Sv. Jo, visselig.

114. Sp. Hvorledes er det onde kommet ind i verden? Sv. Det ved ingen.

115. Sp. Lærer ikke bibelen os det? Sv. Nei. Bibelen lærer vel at Adam og Eva lod sig forføre av slangen, men lærer os hverken hvorledes den onde lyst kunde komme op hos Adam og Eva, eller hvorledes slangen som ogsaa er Guds skabning, kunde være blit ond

116. Sp. Naar ingen ved hvorledes det onde kom ind i verden, burde nogen da give sig mine av at vide det? Sv. Nei.

117. Sp. Er Guds forhold til det onde anderledes om mennesket fra først av var skabt syndigt end om Gud senere havde ladet det bli syndigt? Sv. Nei, det er det selv samme.

118. Sp. Er menneskets forhold til det onde anderledes om det onde er kommet ind i verden saaledes som bibelen fortæller, eller det er kommet ind paa en anden maade, eller det har været der fra først av? Sv. Nei, det er det selv samme.

119. Sp. Er det da ligegyldigt hvilken mening man har om det ondes oprindelse? Sv. Alvorlige mennesker vil ingen mening have om det som ingen kan have nogen mening om. Hvad andre mennesker mener, er vel ikke ligegyldigt for dem, men ligegyldigt i sig selv.

120. Sp. Hvorom handler den første artikel? Sv. Fndel om Gud, endel om Faderen, endel om begge dele paa en gang.

121. Sp. Kan Gud begribes? Sv. Han kan ikke helt begribes.

122. Sp. Eftersom Gud ikke kan helt begribes, behøver man da derfor tale meningsløst om ham? Sv. Nei, ti Gud har aabenbaret sig, og hans aabenbaring er ikke meningsløs.

123. Sp. Er det ret uden videre at sige at Gud rigelig og daglig forsørger alle mennesker? Nei, man maa i det ringeste tilføie at nogen ikke har det rigelig, skjønt Gud ogsaa dermed har sin kjærlige hensigt.

224. Sp. Er det ret uden videre at sige at Gud avvender og forhindrer alt ondt? Sv. Nei, man maa i det ringeste tilføie, at nogen har det forfærdelig ondt, skjønt Gud ogsaa dermed har sin kjærlige hensigt.

125. Sp. Er det overhovedet ret uden videre at sige at Gud kan gjøre alting? Sv. Nei, ti han kan ikke gjøre det som strider mod de love i fornuften og naturen han selv har aabenbaret os.

126. Sp. Hvorledes har Rasmus Nielsen udtrykt dette? Sv. Han har sagt: for Gud er ingenting umuligt—undtagen det at vrøvle.

127. Sp. Kjender vi da saa godt fornuftens og naturens love at vi paa forhaand ved hvad Gud kan gjøre? Sv. Nei, og derfor maa vi tilstaa at der sker hvad vi kalder undere.

128. Sp. Hvad er den fornemste fare ved at tale meningsløst om Gud? Sv. Det er den at der opstaar ringeagt for Guds ord.

129. Sp. Tror du nu at du rettelig kan skjelne mellem Gud og Faderen? Sv. Nei, det magter jeg ikke.

130. Sp. Bekjender alle hos os sig til Gud fader? Sp. Nei, ikke Pastor J. J. Jansen. Han bekjender sig til Gud, fader.

131. Sp. Kan da et komma gjøre saa stor forskjel? Sv. Ja., meget stor.

132. Sp. Tror du da at du kan blive frelst, naar du ikke magter at skjelne mellem Gud og Faderen? Sv. Ja, saasandt jeg i det hele finder naade hos Gud.

133. Sp. Er det sant, som nogen siger, at den kristne grunder sin tro paa at Gud er hans fader, derpaa at Gud har givet verden sin enbaarne søn til frelser? Sv. Nei, det er ikke sandt. Han grunder denne tro paa erfaringen om alle Guds faderlige velgjerninger. Ogsaa israeliten har priset Gud som sin fader.

134. Sp. Dersom nogen spør hvis kjærlighed er størst, Faderens som sendte Sønnen til verden for at lide og dø for menneskene, eller Sønnen som selv led og døde, hvad bør dertil svares? Sv. At derom maa ikke spørges.

135. Sp. Hvorom handler anden artikel? Sv. Om Kristus eller Messias og hans skjæbne.

136. Sp. Kaldte han sig selv Messias? Ja.

137. Sp. Mente han dermed det som nu forstaaes ved Messias, eller det som dengang forstodes ved Messias? Sv. Det som dengang forstodes ved Messias.

138. Sp. Ved du hvad det var? Sv. Nei.

139. Sp. Er ogsaa de smaa børn nødte til at lære bekjende denne artikel? Sp. Ganske vist.

140. Sp. Hvor tidlig? Sv. Fra de er 8 aar gamle.

141. Sp. Blev troens artikler avfattet for barn? Sv. Ingenlunde.

142. Sp. Hvad tænker de 8 aar gamle børn ved undfangelsen av den Helligaand? Sv. Ingen verdens ting.

143. Sp. Hvad tænker de, naar de blir ældre? Sp. De fleste tænker heller ikke da noget derved.

144. Sp. Hvorfor maa de alligevel lære at bekjende hvad de ikke tænker noget ved? Sv. Fordi de ellers ikke kan bli konfirmeret og altsaa heller ikke skikkelig gift.

145. Sp. Hvad betyder "helvede"? Sv. Ikke det som ellers forstaaes

ved dette ord, men de dødes rige, hvorfor nogle har krævet at det rette ord skal sættes istedet.

146. Sp. Ligger der stor magt paa at det rette ord kommer istedet? Sv. Ingenlunde, eftersom ingen er sikker paa hvad nedfarten til helvede eller de dødes rige betyder. Hvorfor pastor Klaveness i sin forklaring har maattet springe leddet aldeles over.

147. Sp. Eftersom trosbekjendelsen er kristendommens grundlov, kan da et eneste led i den mangle? Sv. Nei.

148. Sp. Men naar der er led som ingen har greie paa? Sv. Det lukker man sine øine for, og derom taler man ikke.

149. Sp. Hvad er Jesu profetiske embede? Sv. At han forkyndte det som han kaldte evangeliet.

150. Sp. Er evangeliet det samme som den kristelige lære efter Luthers katekisme eller Pontoppidans forklaring? Sv. Nei, det er det som Jesus lærte, hvilket kan læses i det nye testamente.

151. Sp. Havde Jesu forkyndelse av evangeliet følger for ham? Sv. Ja. Han paadrog sig et dødeligt fiendskab, og da han alligevel holdt ved, bukked han under og led døden paa korset. Han led og døde for vor skyld, i vort sted og til vort bedste, derved har han ofret sig for os og sonet for os. Hvilket er hans yppersteprestelige embede.

152. Sp. Tør du tro dette som er saa enfoldigt? Sv. Ja, visselig.

153. Sp. Vilde du ikke heller tro noget som var ganske uforstaaeligt? Sv. Nei, ingenlunde.

154. Sp. Døde Jesus en frivillig død? Sv. Ja, ti han underkasted sig frivillig følgerne av sin forkyndelse.

155. Sp. Søgte han døden? Sv. Herren bevare os fra slig tale!

156. Sp. Lever Jesus ogsaa efter sin død? Sv. Ja, og nogen siger at derav ved de at han er opstanden.

157. Sp. Hvorledes erfarer de da at Jesus lever? Sv. De erfarer, siger de, at han styrer sit rige, ligesom ogsaa deres eget hjerte. Dette kalder de hans kongelige embede.

158. Sp. Er da ikke Faderen, nu som før, istand til at styre riget og hjerterne? Sv. Jo, visselig.

159. Sp. Hvorpaa kjendes da forskjellen mellem Faderens og Sønnens regimente? Sv. Den lader sig ikke kjende.

160. Sp. Hvorved styrer Sønnen riget og hjerterne? Sv. Ved sin aand.

161. Sp. Er denne aand ikke ogsaa Faderens aand? Jo, visselig.

162. Sp. Men kom der ikke en ny, d. e. sterkere aand, ind i verden ved Jesus. Sv. Jo.

163. Sp. Hvad er det derfor som vi virkelig erfarer? Sv. Den nye aand, hvori Jesus lever.

164. Sp. Lever da ikke Jesus ogsaa endnu paa en anden maade? Sv.

Jo, men det kan vi altsaa ikke erfare.

165. Sp. Lever ikke ogsaa andre døde mennesker? Sv. Nogen siger jo. Pastor Klaveness siger nei.

166. Sp. Hvorom handler den tredje artikel? Sv. Om den Helligaand og forskjelligt andet.

167. Sp. Hvorfor skal vi sige den Helligaand eller, som nogle, Helligaanden, naar skriften og alle andre folkeslag siger den hellige aand? Sv. Den skal tugte os renlærige lutherske til at tænke os den hellige aand som en person, d. e. som Ole, Hans eller Peter (se ovf.).

168. Sp. Lykkes det? Sv. Ingenlunde.

169. Sp. Hvad forbyder os især at tænke os den hellige aand som en person? Sv. At Faderen og Sønnen da maa tænkes uden aand.

170. Sp. Men naar det heder at denne person udgaar fra Faderen og Sønnen, at han sendes og udgydes? Sv. Det blir bare værre.

171. Sp. Er den Helligaands udgydelse paa pintsefesten den eneste udgydelse? Sv. Nei, den Helligaand har stadig været udgydt baade før og siden.

172. Sp. Skal den (eller han) da ogsaa have været udgydt som en person? Sv. Selvfølgelig.

173. Sp. Ogsaa da den (eller han) daled ned over Jesus i en dues skikkelse? Sv. Selvfølgelig.

174. Sp. Kan du greie det? Sv. Nei.

175. Sp. Hvad tabes ved at vi opgiver at tænke os den Helligaand som en person og lader aand være aand? Sv. Aldeles intet. Meget mere hindrer vi at Guds ord spottes og foragtes blandt tænkende mennesker.

176. Sp. Bruger Gud midler forat vi skal komme til ham og for at forvisse os om at vi er hans? Sv. Ja, visselig. Han bruger altid midler.

177. Sp. Hvilke er disse midler? Sv. De lader sig ikke opregne. Nogen kaldes særskilt naademidlerne.

178. Sp. Hvad vil det sige at den Helligaand, til forskjel fra Gud, bruger naademidlerne? Sv. Ingenting.

179. Sp. Skjænker Gud os syndernes forladelse? Sv. Ja.

180. Sp. Hvad vil det sige at den Helligaand, til forskjel fra Gud, skjænker os syndernes forladelse? Sv. Ingenting.

181. Sp. Faar vi syndernes forladelse uden videre? Sv. Nei, der kræves omvendelse og tro.

182. Sp. Maa vi altsaa forbedre os? Sv. Ja, vi maa stadig forbedre os.

183. Sp. Er denne forbedring nogensinde fuldkommen? Sv. Nei, den er altid skrøbelig.

184. Sp. Tør vi derfor bygge vort salighedshaab paa denne forbedring? Sv. Nei. Vi skal kun bygge paa syndernes forladelse ved omvendelse og tro.

185. Sp. Er vor omvendelse og tro nogensinde fuldkommen? Sv. Nei, den er altid skrøbelig.

186. Sp. Er da omvendelse og tro en tryggere grund for mit saligheds-haab end min forbedring? Sv. Nei. Jeg skal derfor alene bygge paa Guds naade, men forbedringen som er omvendelsens og troens maal. tjener til at styrke mig i haabet om Guds naade, som ogsaa pastor Klaveness med rette lærer.—Fortsættes i næste no.

FRA KIRKENS LEIR

Bertha Marie Ouren:

Igaar begroves paa unitarernes gravplads dette bygdelags maaske mest kjendte kvinde, Anton O. Ourens hustru, Bertha Marie.

Hun døde i en alder av omtrent 60 aar; i vel 40 av disse havde hun levet hertillands. Hun var i besiddelse av en ualmindelig administrativ og økonomisk dygtighed, for hvilken hun fandt rig anvendelse paa deres store jordbrug. Ualmindelig belæst som hun var, fulgte hun med levende interesse begivenhedernes gang i hendes nye fædreland; i høi grad liberal, baade religiøst og politisk, sluttede hun sig med varme til Kristofer Janson, da han begyndte at forkynde det liberale evangelium, og var en av stifterne baade av Nora Menighed og av dens kvindeforening. Endskjøndt hun aldrig var villig til at indtage nogen fremskudt plads, gav hun rigelig, baade i storm og stille, til udviklingen fra sit stille hjem. Men de egenskaber, der mest prægede hendes billede i ens sind, var hendes sandhedskjærlighed og, fremfor alt, hendes store mod. Hun havde i mange aar lidt, av denne frygtelige, tærende sygdom, for hvilken videnskaben desværre ikke har noget lægemiddel; hun havde ladet sig underkaste de smerteligste operationer og var i lang tid fængslet til leiet — men hendes mod og hendes tro paa det sandes og godes seir forlod hende aldrig.

Det følte instinktmæssig gjennom bygden at en personlighed var gaaet bort; derfor fulgtes hun til graven av en ualmindelig stor skare bygdefolk. Byens banker og øvrige foretninger lukkede sine døre om eftermiddagen da begravelsen fandt sted. (Efter "Mplis. Tidende")

Bi-Annual Confirmation Service at Nora Church:

Rev. Amandus Normon conducted the regular bi-annual confirmation service Sunday at Nora church. The large audience taxed the capacity of the church to the utmost with every foot of standing room being occupied. Quite a number of visitors from a distance were present among which we may mention the following: Mr. and Mrs. Strand of Rapidan, Mr. and Mrs. Thor Moe of Tracy, Mr. and Mrs. Knutson of Lake Crystal, Mr. and Mrs. E. G. Hage, Miss Ellen Anderson and Anton Anderson of New Ulm and Mr. and Mrs. J. L. Lobben of St. James.

Rev. Norman delivered a most appropriate sermon entitled "The Heart of Religion" after the conclusion of which a class of twenty were confirmed. —Hanska Herald, Sept. 11 1914.

Fra Hanska skrives til "Mpls. Tidende", den 21de Sept.: Igaar efter gudstjenesten i unitarkirken overraskedes Mr. og Mrs. Amandus Norman og overrasktes ved anledningen en betydelig penge-gave. Samtidig fik de damer, der bærer Søndagsskolens undervisning-byrde, en paaskjønnelse for deres arbeide. Da denne "surprise" havde vundet almindelig tilslutning saavel inden som udenfor prestens menighed, viser det sig, at hans uegennyttige arbeide for oplysningens vækst og moralens fremmehar vundet almindelig anerkjendelse.

(Efter Mpls Tidende 24, Sept.)

Fra Nazaret Kvindeforening, Minneapolis skrives blandt andet:—

The Nazareth church Women Society had an important meeting at our house a short time ago. A motion to turn the society's funds over to a certain charitable society was voted down, decieively. It was decided to resume work more actively and definitely.

The following officers were elected for the coming year: Pres.—Mrs. J. O. Dahl; Vice Pres.—Mrs. George Troseth; Treasurer—Mrs. T. O. Dahl; Secretary—Inga Dahl-Mosher.

We secured eight new members at this meeting.

Our society is a member of the National Alliance of Unitarian Women.

Inga Dahl-Mosher, Secty.

Nora Menighed i Hanska avholdt aarsmøde i Juni. Mødet var godt besøgt og flere vigtige beslutninge fattedes. Alle embedsmænd gjenvalgte.

Notes from Underwood:

Two very fine and profitable Sundays

have been given us this summer—one in June, when Rev. Norman spoke both morning and evening to good-sized audiences. After the morning service all were invited to come out to Mr. and Mrs. Elof Hagen's farm, two miles from town, where the Women Alliance served "Rømme-grød" dinner. Many friends came along, also N. A. Skalman's little choir which entertained us with several songs. A spirit og good will and interest permeated the whole undertaking and we all felt that the day meant a step nearer the ideal conditions we strive for.

Sunday morning Aug. 28th downed full of promise—clear, blue sky, just warm enough to be comfortable and a tiny breeze—in short, one of those rare, perfect days, which come in between times to reconcile us to the dreary, grey ones. Rev. Wm. Backus of Minneapolis was our speaker for the day. He came as a stranger to most of us, but left as a brother. His two addresses made for him and the cause, many friends, and there is a general desire for his return in the future. Picnic dinner was served at G. A. Rolfson's home near South Turtle Lake, by the Alliance. These little informal outdoor dinners help to establish a good understanding among us, makes us better friends and broaden our sympathies.

Work on the gateway and the fence to be put about our cemetery is progressing nicely and we soon hope to have it completed.

Mr. Forbes, the secretary of the social service dept. of Unitarian Association. in company with Rev. Norman expect to be here in Oct.

The choir has been practising regularly all summer and helps to make the services more beautiful and inspiring. Music holds a big place in our worship—it puts us in touch with God and should be much more encouraged than it is

BREVSTUMPER.

—Behag at finde betaling for "Mere Lys" fra mig selv samt Martha Magnusson, Bergen, Norge. Send nogle hefter til uddeling saa vil jeg se til at skaffe eder nogle flere abonnenter.
Augusta, Wis. P. E. Magnusson

Gode Ven:

Har netop modtaget et hefte af "Mere Lys" og takker for deres venlighed ved at erindre mig.

Indlagt vil de finde betaling for et aar samt en liste over personer som muligens vil bli abonnenter, om de sender dem et prøvenummer.

Venlig hilsen

Orland, Calif. J. O. Blichfeldt

—For indlagte \$2.00 ønskes "Mere Lys" sendt til mig selv samt til min søster i Kristiania.

Ønsker dem alt mulig held og lykke.

Venlig hilsen

Chicago. Inga Ohlsen

—Hermed betaling for "Mere Lys" samt mine bedste ønsker

Basin, Mont. Lars Kolterud

—Mange tak for "Mere Lys." Det er netop hvad vi trænger. Maatte det nu ogsaa lykkes dem at holde skriftet gaacende og om mulig faa det ud lidt oftere

Deres

Washington, D. C. J. C. B.

—Behag at finde forskuds betaling for "Mere Lys."

Takker fordi de erindret mig med de første hefter.

Deres med agtelse

Minneapolis. F. O. Sustad

—"Mere Lys" tegner til at skulle bli et udmærket tidskrift og vi trænger det saa inderlig vel. Sender herved betaling fra mig selv samt fra Broderius Jacobson. Skal forsøge at skaffe nogle flere senere.

Venligst

A. Nelson Krosby

Leaf Mountain, Minn.

Kjære aandsbroder:—

Jeg har med stor glæde læst de to første hefter af "Mere Lys" og ønsker herved at udtale min fulde tilfredshed med skriftet. Det er saadan læsning vi trænger. Garborgs artikel i sidste hefte burde tjene til at aabne øinene paa alle som ikke er aldeles haabløst blindede. Hold nu bare frem som begyndt. Jeg sender betaling for skriftet for mig selv samt en anden frihedsven J. P. Johnson.

Deres hengivne

Spring Valley, Wis. O. A. Kaasen

—Det var en stor glæde atter at faa anledning til at holde et frisindet tidskrift. "Ny Tid" var godt og det var med vemod at jeg saa det gaa ind. Haaber det vil gaa bedre med "Mere Lys."

Bare de liberale forstod betydningen av et saadant foretagende vilde de danne en fast og tætsluttet garde om "Mere Lys" og saaledes sætte det istand til bli til størst mulig velsignelse. Et sligt skrift er netop hvad vi trænger.

Deres forbundne

Stanwood, Wash. Andrew Fjerlie

—Jeg blev saa glædelig overrasket da jeg forleden modtog et hefte av "Mere Lys" at jeg maa faa lov til at takke dem. Jeg holdt "Saamanden" i flere aar og siden den blev borte har det været ligesom saa tomt for os liberale.

Jeg sender \$2.00 som betaling fra mig selv samt fra Ole T. Fennefos.

Venligst

Hesper, Ia. Jens T. Kittelson

Herved betaling for "Mere Lys," samt bedste ønsker. Send nogle hefter saa vil jeg se om jeg ikke kan skaffe nogle flere tingere. Haabende at de maa vinde stor udbredelse for skriftet forblir jeg deres

Fergus Falls. E. T. Tronnes

Dear friend Norman:—

I send you herewith \$5.00 subscription for myself and four friends.....

I am well pleased with your magazine, and hope it may be so prosperous that you can issue it monthly. We need such a periodical, and I felt really sorry when "Ny Tid" suspended. I shall be always glad to hear that you prosper in your unselfish and good work. I am getting along nicely. Is not this a horrible war in Europe?

With all good wishes

Buxton, N. D. K. J. Nomland

Gode Ven Norman:—

Læste det første hefte av deres magasin fra perm til perm, men desuagtet kom jeg mig ikke fore at sende hverken tak eller betaling. Dette er skam og jeg haaber at der ikke er mange slige sendrægtige liberale. Dog nu, da jeg har læst andet hefte med alle de gode sager og da isærdeleshed deres egen mærkelige avhandling om: "Vort udvidede Fædrethjem," fik jeg endelig mig selv til at finde frem etpar dalere. Bare dette ene stykke er

værd saapas, synes jeg.

Kan de holde ved og forsyne os med saadan læsning som i disse hefter saa burde der snart bli læsere nok til at sikkre dette tidsskrifts fremtid.

Hudson, Wis. Ingmar Kvarnes

Hr. Pastor Norman:

Da jeg nu har modtat to smaa bøger kaldet "Mere Lys" saa vil jeg skrive og takke for bøgerne, som jeg har læst med opmærksomhed. For dem som tror paa unitarismen eller paa nogen anden religion er vist "Mere Lys" et meget godt skrift; men for os fritænkere passer det nu ikke; ti vi vil ingen religion ha og heller ikke vil vi abonere paa et religiøst blad om det end er aldrig saa liberalt. De maa saaledes ikke sende os flere av deres bøger; ti vi ønsker ikke at læse paa andres bekostning. Du tror maaske at vi er uvidende og at vi hverken læser eller tænker; men saa er det ikke. Vi har læst og tængt meget og vi er nu kommet saa langt paa vor livsbane at vi alt har naaet fjeldets top og et stykke paa den anden siden ogsaa. Dog vil jeg sige at dersom jeg havde havt nogen tro paa religionen saa vilde jeg nok have sluttet mig til unitarierne; men det har jeg altsaa ikke. Jeg tror bare at man skal behandle andre som en selv ønsker at behandles og at man bør forsøge at leve i fred og kjærlighed med hverandre og at man ikke bør kjævles om det som venter os bag graven, ti om det ved den ene ikke mere end den anden.

Jeg ønsker ikk at saare dem, men maa dog sige min mening og hvorfor jeg ikke vil holde deres skrift.

Venlig hilsen fra min mand og mig selv.

Boyd, Minn. Mrs. Sven Hanson

Ærede udgiver:

For en tid siden modtog jeg no 2 av "Mere Lys," og sender herved betaling for første aargang. Haaber de sender mig føste nummer.

I stykket om Sigurd Enebo i sidste hefte ser jeg til min forundring at han omtaler Mohammed som en lærd mand. Men det er jo netop det modsatte av hvad han var. Han var vistnok en mand med usedvanlige evner og en glødende begeistring for sin tro, men han kunde jo hverken læse eller skrive, og det kjendskab han havde til den jødiske og den kristne religion var jo begrændset til det, som han paa sine handelsreiser havde hørt i samtaler med jøder og kristne—folk der vel befandt sig paa omtrent det samme dannelsesstrin som han selv. Dette kommer jo tydelig frem i Koranen. Naar han taler om Jesu fødsel siterer han næsten ord for ord hvad der i første Mosebog siges om Ishmaels fødsel og naar han skal fortælle om Jesu mirakler benytter han sig av fablerne som forekommer i den saakaldte "Jesu Barndomsbog." Hele Koranen vidner forresten om at den er forfattet av en mand, der vel havde meget at fortælle, men som havde yderst vanskelig for at finde de rette ord og udtryk. Derfor vrimler der jo av gjentagelser. Ja, se dette er nu min opfatning av tingen og skulde jeg tage feil saa beder jeg om undskyldning, ti "errare est humanorum."

Deres med agtelse

Devils Lake, N. D. S. Eitrand

—Mohammed betegnes paa flere steder i Koranen med udtryk som er blit oversat til "hittebarn," "fattig," "hjemløs" o. s. v.; men vi gjør vist rettest i ikke at tage disse betegnelser mere bogstavelig end lignende be-

nævnelser i vore kristne opbyggelsesbøger. Den som skrev Koranen kan ikke have været nogen lærd mand, men vel en—for sin tid forholdsvis vel underrettet og vidt bereist mand. Brugen av et ord der ialmindelighed antages at betyde en som "hverken kan læse eller skrive" samt den derav følgende opfatning at han ikke kunde nogen av delene, bør ogsaa behandles med varsomhed. I Koranen som i det nye Testament gjøres der daarlige skjulte forsøg paa at dogmatisere. Den gjør gjældende at Mohammed hverken kunde læse eller skrive for derved at fremhæve sin egen overnaturlige tilblivelse. Mohammed som skrev eller dikterte Koranen var uvidende, men Koranen er hans verk og derfor maa han have gjort tjeneste bare som Allahs talerør. Paa denne maade fik de mohammedanske teologer istand sin bagstavelige inspirationslære. Sandsynligheden taler for at Mohammed kunde baade læse og skrive, omend høist ufuldkomment. Etsteds siges der ligefrem at han strøg ud visse ord i et retsdokument og paa et andet sted avviser han beskyldningen om at han "gjorde optegnelser," ikke ved at erklære at han jo hverken kunde læse eller skrive, men ved langt mindre overbevisende grunde. Der er grund til at antage at Koranens sprog er feilfuldt og ugrammatikalsk, men da det senere blev fastslaaet som klassisk arabisk er det vanskelig at paavise feilene. Det rimeligste er, at antage, at Mohammed tilhørte en av de lidt mere formaaende familier i et lidet udviklet samfund, samt at han havde faaet omtrent den samme slags opdragelse som andre barn tilhørende det samme lag i samfundet.—A. N.

Kjære Venner:—

For en farmer er det naturligvis umuligt at faa tid til at skrive et langt brev, og selv om han gjorde det, saa vilde det maaske bli vanskelig at faa nogen til at læse det. Saa vil jeg da fatte mig i korthed og sige, at jeg har faaet det første nummer av "Mere Lys," og ligesaa min broder Jakob. Vi sender saa til en begyndelse vore to dollars. Jeg synes godt baade om navnet og indholdet. Men lys er der jo foresten en hel del av sligt det er. En sand velsignelse av det ogsaa. Men mere lyst til lys, det synes vi at mangle. Den som bare kunde skaffe os mere sandhedskjærlighed! Sandhedskjærlighed, tørst, begjærlighed, saa man ikke behøvde at nøde lyset ind paa folk. Men sagen er vel den, at menneskene har forædt sig i den grad paa præstevrøvl at de ikke har mere appetit. Ti hvad er vel mere ufordøielig for ellers sunde folk end vrøvl, og da især vort patenterte skandinavisk-lutherske præstevrøvl?

Vi havde "Ny Tid" og den gav lys av samme slags som "Mere Lys," men det gik jo ikke ret lenge; ti kun de klarsynte kan trives i klart lys. Og hvormange kan vi nu pikke op av disse klarsynte, se det blir spørsmålet. Der er nok av disse saakaldte "liberale," men er der ogsaa saa vidt mange av dem der mener saapas med sin liberalisme at de for den sags skyld vil spandere nogle skillinger paa et organ som helt ud forsøger at tale deres sag? Jeg har mine tvivl. Dersom bladets navn bare havde været "Mere Vrøvl," saa kanske det havde gaaet. Det er jo helst vrøvl folk læser, og betaler for. Hvad skal vi sige om "Jim Jam Jems" og "The Menace"? Hvad slags vandrestjerner

er dette? Men maa man ikke indrømme at der skal etslags mod til for at drive ogsaa slige ræve ud av sine huller? Paa jagt efter dem ved nat som ved dag—og dette rævejageri synes at lønne sig! Folk er altsaa intereserte i rævejagt. Selv kaster jeg bort mine 25c for hver pels som "Jim Jam Jems" bringer. Der er jo etslags kristendom i at avsløre rævene ogsaa. Taug Jesus stille kanske naar han havde nogen sandheder at fortælle sin tids skinhellige orthodoxe ræve—farisæerne! Men med undtagelse av "Jim Jam Jems" betaler det sig bedst for bladene at tie, medens det for denne betaler sig at tale. Og betalingen kommer vel fordi der ogsaa i dette er etslags lys. "The Menace" som sluger i sig mindst et dusin katolske presters gode navn og rygte hver uge har i løbet av nogle faa aar skrabt sammen halvanden million læsere. Den driver rævejagt i stor still. Kunde vi bare skaffe mere lys uden at komme rævene for nær, saa vilde resikoen ikke være saa stor. Eller ogsaa maa der gøres jagt paa rævene og nogle pelse udstilles i hvert nummer til læsernes beskuelse! Det er efter sport vor tid hungrer. Ja, se, saadan kunde jeg bli ved, men nu maa jeg slutte. Ti nogen rævejager blir de vist aldrig. Jeg tænker ofte paa eder i Hanska, men i den senere tid er der vist opvokset høit græs i veien mellem os og eder.

Jeg farmer endnu og har flere folk i min tjeneste.

Med bedste ønsker og hilsener
Buffalo, N.D. Christen Westergaard

Kjære Norman:—

Med tak for de første to numre sender jeg dem betaling for "Mere Lys" fra mig selv samt mine fem

søskend samt bedste ønsker om at skriftet maa faa en lys og lang levetid. Det er saa vederkvægende at faa høre fra et kjært søskendslag. Det er lenge nu siden jeg hørte noget fra Nazaret menighed og det glæder mit gamle hjerte at høre at den endnu er til og at der virkelig findes en kreds av mænd og kvinder der, som ikke agter at stryge vort kjære flag

Nazaretkirken var vor kirke. Den blev ligesom vort "udvidede hjem." Fra vort eget lille hjem gik vi did hver Søndag og ellers naar noget foregik, ligesom til et større hjem. Vor datter Hanna blev konfirmeret der. For en tid siden graduerte hun fra Chicago Universitet. Hun har valgt plante-læren til sin specialitet.

Ja, maa de nu bare have lykke med dem i deres ædle foretagende at sprede lys blandt vort folk herover. Det trænges høilig, ti her stænges der jo for og ties om næsten alt det som en ønsker at faa besked om.

Erb.

Elk Point, S. D.

O. A. Aase

Klære pastor Norman:—

Jeg haster med at si tusen tak for "Vort utvidede Fædrehjem," som jeg netop har læst første gang, med det samme jeg idag fik hefte 2 av "Mere Lys!" Jeg skal læse den om

igjen, naar jeg faar bedre tid ikveld. Artikelen ledet mig ind paa ideer, som for mig har været brakmark.

Hefte 2 er jo storartet—efter min smak. Garborg—vel, Garborg er jo sig sjølv lik. Hans behandling av sambygdingen Hognestad er næsten mildt, overbærende, men det kan Garborg ha raad til. Det er allikevel den samme pen, som i sin tid ganske og aldeles plukket storheten, ja endog common sense, ut av biskop Heuch og hans "Vantroens Væsen."

Og saa "En ny Luthersk Katekisme" av Dr. Georg Fasting! Igrunden var det jo ikke rart, at det norske kirke departement tok fra ham undervisningen i den rene lutherske lære ved seminaret. At det fremdeles lot ham staa som skolens bestyrer tyder paa større liberalisme i Norge end i mange av Unionens stater, hvor man avsetter professorer for avikende opfatning av almindelige samfundsspørmaal.

Dersom "Mere Lys!" Kunde bli kjendt saa burde det faa en stor læsekreds. Endel frisindede norske'er vi jo i Amerika ogsaa.

Hermed \$1.00 fra J. H. Johnston, R.3, Newark, Ill. for et aar av "Mere Lys!"

Deres hengivne

Morris, Ill.

Olaf Huseby

MERE LYS (MORE LIGHT) Liberal Norwegian Quarterly Magazine, Published at Hanska, Minn. Subscription price: One year in advance to an part in the World, \$1.00, single number 25 cents.

Entered at the Post Office at Hanska, Minn., as second class mail matter April 8, 1914, under the act of March 3, 1879.

Adresse: **MERE LYS,**

Brown Co.

Hanska, Minnesota.

PRÆMIER

For snarest mulig at skaffe os det antal tingere som post-væsenet kræver har vi besluttet os til at opmuntre abonnent-samlere ved at opstille følgende præmier:

For 5 Nye Forskudsbetalende Helaarsabonnenter

Henr. Wergeland—Udvalgte Digte. To bind, indb. 2.00
eller
Holbergs—Komedier i Udvalg. To bind, indb. 2.20

For 10 Nye Abonnenter

Kristofer Jansons Nye Verk—Hvad jeg har oplevet. Indb. 2.25
eller
Schoedler, Naturens bog, Fysik, Astronomi, Kemi,
Mineralogi, Botanik og Soologi, indb. 3.00
eller
Rolsen, Nordahl.—Vore Fædres Liv. Karakterer og
Skildringer fra Sagatiden, indb. 3.00

For 15 Abonnenter

Hugo, Victor—Samfundets Forskudte (Les Miserables)
med Tegninger af Chr. Krogh, I, II, indb. 4.00
eller
Overland—Korstogenes Historie. Med 60 helsides
Illustrationer af Gustave Dore, indb. 5.20

For 25 Abonnenter

Nansen, Fr., Professor—Fram over Polhavet. To bind, indb. 10.00
eller
Norske Klassikere i Udvalg ved Arne Løchen og Moltke
Moe. Indhold: Holbergs Komedier i 2 bind. Wessels
samtlige Skrifter i et bind. Wergeland i 2 bind. Wel-
haven i 1 bind. Asbjørnsen & Moe, Norske folkeeven-
tyr i 2 bind. Alle 8 bind indb. i Originalbind. 9.00

MERE LYS

Brown Co.

Hanska, Minnesota.

MERE LYS!

Mehr Licht!—Goethe
Frisindet Kvartalskrift

Unitariske, Lutherske, Methodistiske og Katolske Kvinder i Hanska Syr Vinterklæder for de Nødlidende Katolske Barn i Belgien.

—Se Side 36.

No. 4. Januar, 1915 1ste aarg.

Amandus Norman, Udgiver,
Hanska og Minneapolis, Minn.
Hanska, Minn., Office of Publication.

En dollar aaret 25 cents pr. hefte

HERALD, HANSKA, MINN

GTU Library
2000 ... Road
Berl ... 2769
(310) 276900

M E R E L Y S !

Mehr Licht!—Goethe

No. 4.

Januar, 1915

1ste aarg

:: ::

Hanska og Minneapolis, Minnesota.

:: ::

Det Gamle og det Nye.

Alfred Tennyson

Ring, klokke, ring mod frossen sky,
ring ud i rummets stjernelys!

Et aar flyr hen mod nattens sus;
ring, klokke, ring og lad det fly!

Ring ud det gamle og ring ind
det ny, ring omkranst av sne!
Et aar dør hen, saa lad det dø!
ring løgnen ud, ring sanning ind!

Ring ud den sorg, som hjertet bær,
og kampen mellem rig og arm!
Ring haabet ind i tvivlens barm,
ring ind den fred, som hellig er!

Ring ud alt had fra hjem og hus.
ring ud de bittre feiders arv!
Ring ind et bedre tide hverv,
med bedre sæder, mere' lys!

Ring ud bedrag av men'skesjæl
og hovmod over rang og æt!
Ring troskab ind mod lov og ret,
ring elskov ind for alles vel!

Ring ud den haan, som river ned,
den magt som blindt hovmoder sig!
Ring ud de tusen aar av krig!
ring ind en tusen aarig fred!

Ring ind den ædle kraftens mand,
med viet hjerte, aaben naand!
Ring mørket ut ifra vort land,
ring ind den Krist vi venter end!

Omskrevet til norsk ved A. N.

Mellem Krigsdønningerne.

Prediken av Kristofer Janson.

Bøn.

OR Gud og himmelske fader! hvorledes tør menneskene i disse dage vende sig mot dig i taksigelse og bøn, naar de saaledes i gjerning fornægte dit navn? De anroper dig som retfærdighetens herre' og de anfalder hverandre i magtbegjær og hat. De kalder dig kjærlighetens fader, og de opsluker hverandre i forfølgelser. De taler i høie ord om fredens velsignelser, og de hjemsøker landene med mord og brand og lar tusinde paa tusinde av kindenes ungdom nedmeies til kanonføde eller vandsnøgte paa hospitalerne og slagmarkerne. De ber dig om at velsigne deres hjem og saa drager de sorg og taarer, fattigdom og forbandelse ind i hjemmene for rækker av aar. De har gjort menneskenes onde lidenskaper til en helgen, og de takker dig, kjærlighetens og fredens fader, naar de har slått og myrdet tusinder av sine fiender. De har forvandlet dig o Gud, til en krigens vildmand, og forlanger, at du skal billige og velsigne krigens rædsler og blodbad. I slike tider bør menneskene nærme sig til dig med skamfuldhet og bøn om tilgivelse. Vi maa be om, at vort syn ikke maa forvirres av krigslidenskap, at nationalhat ikke maa ta plass i vort hjerte istedet for menneskeelsk, at den tid maa opprinde, da menneskene vil række hverandre hænderne som brødre, uanset hvad nation de tilhører, og takke for hver den ting, der har bragt menneskeligheten fremad i tenkning, i religiøs levendhet, i kunst, i videnskap, i arbeide, i aandssygtighet, uanset hvilken nation der har rakt gaven. Ja vi ber dig, o Gud, at ut av blodbadet, av synsforvirringen, av folkehafet, som nu raser, maa spire op ydinyghet, fredslængsel, stille arbeide for at hule de saar, som menneskene nu frivilligt slaar sig selv i vanvittigt magtbegjær. I denne bøn vil vi og indeslutte vort elskade Norge.

Lad disse dages uvished og angst lære os alvor, lære os at vende vort sind og vort arbeide til det som varer, at øke aandsvæksten i vort land og blive fredsbud, at sætte det som det høieste baade for os og andre at være mennesker, gode mennesker og ikke foragte, misunde eller hate nogen nation, selvom den kalder os sin fiende. Amen.

Tekster. Math 24: 6-8; 7:16. Jess. 2:4.

Talen.

Kjære venner! Jeg kan ikke tale i dag om andet end det, som nu optager alle sind: krigen og angsten for at Norge skal bli indviklet i dette blodbad. Thi hvor fredeligt end dagene endnu rinder hen for os, hvor meget vi end søger at jage uroen til side ved vore almindelige adspredelser, lurar dog den hemmelige uvished og angst bak vore samtaler og smil og latter. Og vi griper hver morgen og hver aften feberagtig aviserne for at se efter nye krigstelegrammer og speide efter den sansynlige utvikling av dette grufulde skuespil.

Trods det, at alle mennesker i alle lande inderst inde længes efter fred, trods det at vi skriver og taler i harmfulde ord om militarismens forbandelse og pines av de byrder, den paalægger os, oplever vi dog at se det særsyn, at folkene enten, skjønt motvillige, bøier sig under sin øvrighet i lydighet, et storartet utslag av den disciplin, der er opøvet—eller saa at de lar sig henrive av en følelsesbølge, der synes uimotstaelig og skyller alt med sig som en foss: fornuft, ræsonnement, pengehensyn, forretningshensyn hjemlivets fred.

En ven av mig var tilfeldigvis i Leipzig netop da Tyskland havde besluttet at hjelpe Østerrike. Han fortalte, at gjæringen og begeistringens var umaatelig. Det summende som i en bikube paa de menneskefylde gater av høittalende røster, av begeistrede fædrelandssange. De ellers saa besindige og rolige Leipziger var vilde. Da midt i larmen og ropet saa man en stille procession—bevæge sig gjennom gaterne. Politiet ordnede vei for dem. Processionen synes

ikke at ta ende. Man anslog den til mindst en 30,000. Og der var ikke rop og skrik og krigsbegeistring. Stille drog de frem uten en lyd. Hvem var det? Jo det var arbeiderne, mænd med sine koner og kjærester og børn. De klyngede sig til hverandre og gik stille fremover. Og fra en og anden sendtes de ord ut til mængden, som omgav dem: "vi vil fred! vi vil beskyttelse for vore hjem og for vort arbeide! ned med krigen!" Men som rasende skrek den ophidsede mængde, der maatte give vei for dem: "Feige hunde! kujoner! fædrelandsforrædere!" Det var tilsvaret til fornuftens og fredens krav, Og nu har vi jo læst om, hvorledes selv dette socialisttog lovlydigt, uten motstand har ladet sig indregistrere mellem hærens tusinder for at offere hjem og børn og arbeide til hrigens molok.

Det er ikke min mening her at holde nogen politisk tale. Jeg vil ikke uttale hverken sympati eller antipati for Tyskland eller Østerrige, for Frankrig eller England, for Serbien eller Rusland. Jeg stanser bare op for det spørgsmaal, jeg har gjort mig selv i denne tid: "hvad er det for en magt, der er saa vældig, at den er istand til at sætte disse menneskemasser av alle kultur standpunkter og folk i rørelse, saaledes at de glemmer eller tilsidesætter alle andre hensyn og bare gir sig hen til at slagte eller slagtes?"

Og jeg har svaret: det er fædrelandsbegeistringen. Det er fædrelandets navn, som er brugt eller misbrukt til at frembringe denne synsforvirring. Man har parret fædrelandsbegeistringen med krigsbegeistringen og derved opnaaet at hellige denne. Man har pyntet vilddyret, krigen, ut med glorieglans. Man har paakaldt menneskenes ædle egenskaper: mot, tapperhet, selvopoffrelse og faaet dem frivilligt at gaa i krigens tjeneste. Man har indbildt masserne at det er for fædrelandet de kjemper. Man hidser krigsbegeistringen med fædrelands sange. Og soldaterne gaar syngende i ilden og dør paa slagmarken med et hurra i den illusion, at de har kjæmpet for sit fædrelands frihet. Ja selv religionen tages i krigens tjeneste. Man anroper vorherre i kirkerne om seir, hver for sit land, presterne indvier krigsfanerne, og man

holder tedeum efter slagene og takker desto inderligere, jo flere lemlastede og døde, der ligger strøede paa valpladsen naar det bare er paa fiendens side. Hvert land tar Gud til vidne paa, at det alene har retfærdighed og sandhet i sit fanemærke, og at Gud derfor naturligvis faar gi dem seier tilslut. Og folkene tror troskyldigt denne komedie og lar sig begeistre av den til fortsatte myrderier. Ingen aner, at denne gudspaakaldelse i grunden er en gudsbespottelse, Gud gjøres atter som i det gamle testamente til krigens, til hærskearnes Gud, herren Zebaoth og man strider efter at faa tilegne sig ham som sin i hver av de krigsførende magter.

Men naar dette er kjendsgjerningerne, vi har for øie nu om dagen, kan vi fristes til at spørge: "er da fædrelands begeistring en noget værdt?" Jeg vil svare: hvis den uadskillelig skulde være parret med krigsbegeistring, var den av det onde; men den stund den blir uadskillelig parret med fredsbegeistring, blir den en av vore helligste følelser. Vi ser jo, at et stort parti her i vort land, formodentlig forbittret over at fædrelandsbegeistring har været misbrukt til at støtte krigsbegeistring, har erklæret, at de er likegyldige med sit fædreland, det er dem likegyldigt, om vi falder under Rusland eller Tyskland eller England. Og derfor stemmer de for øieblikkelig avvæpning og militarismens ophør. Dette er nu overdrivelserne paa den anden side. De kan være historisk forstaaelige disse overdrivelser men desuagtet ufornuftige. Thi om end alle partier kan være enige om, at en fuldkommen avvæpning og dermed al krigs ophør er fremtidens store haap og ideal, vilde en øieblikkelig avvæpning nu her i vort land under de forhaandenværende omstændigheter, uten forutgaaende voldgifts garantier, kun være at sælge vort land i trældom til en anden magt, være uten nytte. Og med vilje at slukke den ild, som et forsvar av sit angrepne land nødvendig vil fremkalde, det var at slukke folkets ædleste kræfter: mot, opoffrelse, gjensidig hjelpsomhet, forglemmelse av al smaalig strid. Og det vilde være unaturligt. Vi ser derfor ogsaa, at denne tanke er oppgivet av størsteparten av socialisterne nu under vor vesle

mobilisering. Naar en røver bryter ind i mit hus for at stjæle og myrde, vil dog hver og en værgе sig i længste laget. Selvopholdelsens instinkt dikterer det. Jeg kan ikke tænke mig andet, end at selv vor fredsfyrste, Jesus af Nasaret, vilde forsvaret sin mor eller sine venner i Betanien, om en fiende vilde brudt ind i deres hus, og det uagtet han havde uttalt ordet om at vende det andet kind til.

Men denne likegyldighed for fædrelandet, som gir sig luft i disse enkelte socialisters yttringer, neker hen paa, at fædrelandsbegeistringen ofte har været misbrukt i partihatets og nationalhatets tjeneste og derfor forarget. Saa har været tilfælde med mig. Hvorfor skal man foragte, ja formelig hate et menneske eller nation, fordi det har et andet sprog eller en anden nationalitet? Jeg begriber det ikke. Skulde ikke spørgsmaalet være: er det et godt eller betydeligt menneske? Og er det det, blir det det samme, om det heter Tysker eller Serber, Russer eller Tyrker. Jeg vurderer det efter den tilgift, det har ydet til menneskehetens vækst.

Men man ser desværre, hvor ofte vi render os fast i smaaligt strid og partihat i fædrelandets navn. Hvilken forbittret strid har der ikke været ført i Finland mellem Fennomaner og Svekomaner? Fordi om et folk som Finnerne kjenner for sit nationale sprog mol det svenske sprogs overvægt, behøver det derfor formelig at hate det svenske element i landet, som dog sitter inde med sin høie kultur? Og her i vort lille land. Hvor liten og smaalig har ikke vor sprogstrid været og er endnu. Hvilke ukvemsord og overdrivelser fra begge sider. Jeg har jo selv i sin tid været med i det. Som om det til syvende og sidst kom an paa, om en talte riksmaal eller landsmaal og ikke paa om en havde gjort Norge en tjeneste, der kunde fremme dets aandelige vækst.

Ja det er sandt, at fædrelandsbegeistringen ofte har parret sig med smaalig partistrid og nationalhat. Og derfor er den kommen i miskredit, saa man kan fristes til at spørge: er ikke fædrelandsbegeistring av det onde? Og nu har den ude i det store Europa parret sig med krigsbegeistringen

istedetfor med frelsbegaistringen. Fædrelandet, dets interesser, dets eiendommelighed, dets forsvar bør altid være os helligt. Det er som vor særegne tone i verdenssymfonien, som vor særegne farve i den regnbue, som spænder sig fra jord til himmel. Men den bør aldrig optræde fiendtlig mod de andre nationer, selv ikke mod dem, med hvem man for tiden ligger i krig. Thi vi maa huske paa, at vi først og fremst er menneske, ikke Normand eller Tysker eller Franskmand, Russer eller Serber. Og trods det forbittrede nationalhat, som bryter ut med grufuld kraft under krigens ophidselser, føler dog hver nation sin menneskelighed, inderst inde, naar prøven kommer. Se paa hospitalerne! Der ligger saarede fiender side om side i samme sal og behandles med like stor omhu av lægerne og sykepleierskerne, hvad nation de end tilhører. Og de kan skifte venlige ord fra seng til seng. Og fiender, som ligger og venter som vagtpost paa hver sin side av en løpegrav, de kan snakke venligt og spøkende med hverandre, give hverandre av sin feltflaske og dele brød med hverandre, de føler sig ikke som fiender men som mennesker, der gjerne vilde holde fred, hvis de bare fik lov til at være sig selv. Saa kommer kommandoordet: gaa paa! Trompeterne skingrer, trommerne gaa, kanonerne brøler. Og disse samme mennesker, som fredelig talte med hverandre som kommerater, de styrter pludselig som grepne av et vanvid paa hverandre, borer bajonetterne i hverandres bryst eller bider struperne over paa hverandre væltende sig i det gyseligste handgemæng mellem græsst og de søndertrampede aakre. Krigen har forvandlet menneskene til vilddyr. Den fælles lidelse skal gjøre dem atter til mennesker, og menneskefølelsen er den inderste og den dypeste. Det er krigsbegaistringen, som forblinder øinene, som forvirrer sindene, saa de ikke længer kan tænke klart eller føle normalt, men rives hen av lidenskapernes vanvid. Men inderst inde lurar protesten. Og det stille tog der i Leipzig, som blev utskjeldt og utpepet, det som, sukkede efter fred for hjemmene og beskyttelse for arbeidet, det skal vise sig at bli det inderst følte og det stærkeste. Lat de ophidsede masser

nu en stund mætte sig av blod, lat dem stirre sig rædde paa sønderskudte menneskelemmer, paa sønderrevne heste, der farer herreløse om paa slagmarken slæpenbe indvoldene efter sig, lat stønnene fra de saarede sønderrive deres trommehinder, lat fortvivlelsen av de graatende enker og børn og elendigheten av hungersnød, fremkaldt av krigen, gnage som stadig nagende saar i deres hjerter—saa tænker jeg nok, at det utskjældte, bønlike rop fra arbeiderhæren: “ned med krigen! vi vil ha fred, vi vil ha beskyttelse av vore hjem og av vort arbeide,” tilslut stiger som et skrik over hele verden og fordrer at bli handling. Da reiser de knyttede hænder sig ikke mot nogen anden nation, men mot det krigsbud, der førte dem ut i denne elendighet.

Ja det er vort store haap, at der ut av denne verdensbrand skal opstaa en ny jord, likesom det profeteredes i vor gamle gudelære, at der efter Ragnarok, hvor krig og alle onde lidenskaper skulde drukne i blod og ild, og hvor selve guderne maatte bukke under, skulde dukke op av luehavet en ny himmel og en ny jord, hvor den gjenopstandne Balder skulde herske med fred. Thi ogsaa hos vore vilde vikingefædre stod verdensfreden som det ønskeligste, det idealeste. Og skræmmet av al denne nød og elendighet i hjemlivet, i handelslivet, i alle samfundsforhold, denne nød som nationerne har nedkaldt over sine hoder av egen vilje, vil der stige et fælles rop over verden: vi vil ikke længer krig, vi vil leve i fred med hverandre, vi vil være mennesker. Et menneske bør brukes til andet og bedre end at slaas i hjel.” Ja det er vort haap, som jeg engang sa i et dikt: at i lidenskap hat og kiv skal spire den himmelske kjærlighet, skal fødes det vordende evige liv, skal skapes den salige verdensfred.

Man skulde ventet at menneskene havde fulgt det dypeste instinkt i sig og arbeidet for freden i verden. Historien viser, at de ikke har gjort det. De har ladet sig blænde av magtens daarende skin, de har kaaret herskere over sig, der skal føre dem an til herredømme over verden gjennom undertrykkelse av menneskebrødre. Ydre glans og ære og stort navn har man sat over aandens indre

værdier. Man har omskapt sin Gud til den samme vildmand, som man selv er. Og derfor kappes folkene nu om at ta ham til indtægt hver for sig.

Dette maa fremtiden forandre. Og tugtemestrene vil være sorgerne og elendigheten, som krigen har ført over alles hode. Krigsidealerne maa tape sin tillokkelse, krigsbegeistringens maa ombyttes med fredsbegeistring. Vi maa lære at indse, at det at dyrke markerne, at skaffe brød, at hegne om familiernes fred, at hjelpe hverandre til velstand og lykke er bedre end at hate og slagte hverandre.

Drachman har skrevet et dikt, hvori han skildrer en søn av en læge, som i krigsbegeistring er rømt til hæren som soldat mot sin fars raad og vilje. Faderen finder ham efter et slag liggende saaret paa valpladsen. Faderen er nemlig bleven ambulanse læge. Soldaten, som skjærer tænder av smerte og harme over at ligge der som et halvdødt vrak, kjender far sin; men han kryster i ungdomstrods geværet og roper:

Ulydig mot dit bud jeg ligger her, men for det rette grep jeg til gevær, for sandhet, æren og for fædrelandet. Hver kugle jeg i fiendens rækker jog, hvert kolbeslag, jeg i hans pande slog, en part av skylden imot dig borttog, at æren frelser, det har nu jeg sandet. Men faderen svarer: "Ti dreng med æren! lærte du da ei, at æren paa en slagmark ligger under: kun den med ære staar, som slagets vunder at læge søker, ikke den, som mætter det vilde dyr med gyselige retter. Jeg staar her som en tjener av min kunst, min vitenkap; og ei jeg tror omsonst har jeg mit herskap tjent av ringe evne. Men du—jeg vet ei ord, som ret kan nævne det herskap, i hvis sold du skamløst tjener. Jeg staar her som en menig i de rækker, der vied deres liv til andres vel og sot og nød med lindrings kaape dækker. Du ligger her som livets ødelægger, du dør som den, hvis liv var: Slaa ihjel! Er verden slet. I gjør den ikke bedre. Men er den, som jeg tror, av utspring god, hvi drive den tilbake fot for fot mot sumpen, dit hvor vore vilde fædre halvnakne omkring

offerstenen stod og lo, naar kniven røk av fangens blod? Paa ret du roper og den gode sak du fægter for! ak se derovre bak det næste gjerde ligger der—en fiende. Han fægted ogsaa for den gode sak, for retten ligger han nu lik i dag. Nei vil du stride for din sande ret, ei den, som skreves i et kabinet av nogle fyrsters kolde ekcellenser, saa riv kokarden der av din kasket og se ut over uniformens grænser. Vil du for sandhet kjæmpe, saa se til hvor underfundigheten driver spil med folkehaapet og med folkenøden. Kjæmp for de svake, kæmp for den der vakler, giv vilje dem, der venter paa mirakler, kast overtroen ned, hjelp op de syke, lat hine talemaaters dunster stryke i samlet trop for vitenskapens svøbe, maatte liv du med dit eget kjøbe saa giv dit liv for sandhets gode sak men slaas ei som en vild—som her i dag

Ja dette er fremtidens haap. Dette er det vi ber for maa spire op av verdensbranden, som nu herjer jorden—det fredens land, som de gamle profeter har længtet efter og spaaet om, naar sverdene skal smeddes om til plogjern. Der kan gaa hundreder, kanske tusinde aar hen, men tiden vil komme, da folkene, utmattede av krigens rædsler, av hungersnød og menneskeslagteri, alle som en vil rope: "ned med krigen vi vil ha beskyttelse for vore hjem og vort arbeide, vi vil nedlægge vaapnene!" Da vil politikken ikke gaa ut paa at utvide sine magtgrænser ved undertrykkelse av de svakere. Nei hver nationalitet vil samle sig sammen i frihet og danne et forbund av sammenbundne republikker, som landene i Amerikas forenede stater nu for tiden. hver med sin styrelse efter sit lands behov og dog fælles i at vaage over den gjensidige fred. Det vil bli folkesuverænitetens tidsalder. Hver stamme vil række sin eiendommelighed som sin frugt til menneskeketens fælles bord, og den vil dømmes efter sin aandsværdi, ikke efter sin avstamning, og den vil mottages med taknemlighet enten giveren heter Normand eller Franskmand, Germaner eller Slaver, Inder eller Kineser. Man kan smile av dette nu som en idealistisk drøm, det vil dog engang bli virkelighed. Det er sorgen over og elendigheten efter krigens rædsler, som skal lære og

opdrage menneskene til dette. Det er menneskeværdigheten, menneskeretten som endelig skal indta høisættet, ikke tyranniet og nationalhatet og religionsfiendskabet. Ja vi maa istemme Bjørnsons fredshymne:

Lat maskinerne faa tak med sine millioner arme,
og lokomotivets tusen bruse mot uhyret, knuse
det, dets verker og dets volde—fredens veie maa de gruse.

Og lat videnskapen vifte luften ren for gift og pest fra
dyretankerne og aadslet, saa vi baade ser og hører
kornet meies, vugger gaa mange tusen mil i fra os.

Ungdoms styrke ikke øves for at blive dyreføde
over valen. Lad den vorde hele verdens idræts ære,
hele verdens sundhets maal, hele verdens arbeidsadel.

Moderkjærlighet og mandom, dele likt, saa blir her fred!
ned med vaapen! fra hverandre vrede daarer! kom med brød;
hjelp hverandres folkenød hjelp hverandre til at elske.

Ja dette maa vi be om skal ske. Lat os arbeide henimot
dette maal. Og du fredens og kjærlighetens Gud, hjelp os
til at ville og handle! Amen!

Kristiania.

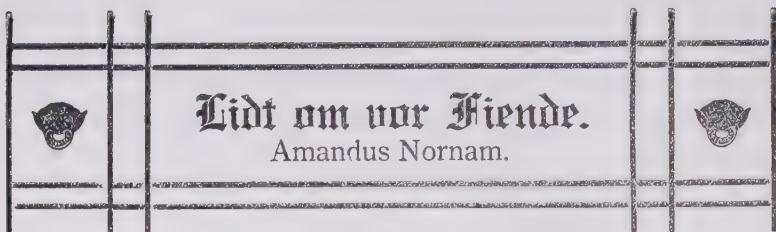
Kristofer Janson

Menneskens Ven.

O, du alle men'skebørns store ven,
som vandred blandt os paa jorden,
at revse synden og frelse den,
som fange of slave var vorden,
at frelse ham ud fra sorg og nød,—
du er end hans ven i liv og død.

Du livet og veien endnu er,
ja Veien, Lyset og Livet;
og den, som inderligt haaber og ber,
blir din velsignelse givet;
hans virke faar gjenskin og styrke av
det lys og det liv, som du os gav.

Efter Theodore Parker ved A. N.

Elsker eders fiender—Jesus.

T have en eller anden fiende er vel noget som falder i de aller fleste menneskers lod. En trænger ikke netop at være umedgjørkelig for at erfare dette. Vi kan gjerne være de mest fred-sindede mennesker i verden og dog kan vi ikke altid undgaa at komme i opposition til og altsaa i strid med en og anden. Et eller andet steds mødes vi med fiendtlighed, om ikke som individer saa dog som medlemmer av et parti, en sekt eller et samfund. Bare det at være Amerikaner, for expl. tjener til at pirre galden hos et halvt dusin nationaliteter i Europa. Og om forholdet mellem de forskjellige folkeslag i Europa er det for øieblikket, bedst ikke at si mere end høist nødvendig. Men ogsaa vi er en del av verden, en meget betragtelig del, og det er endnu meget langt fra at være fred paa jorden eller velvilie i alle menneskesind. Tvertimod! Verden synes for øieblikket mindre tilbøielig end nogensinde til at omdanne sine sverd til vingaardsknive. Verdens udseende synes nu nesten at berettigede tænkeren Hobe's paastand om, at "krig er menneskets naturlige tilstand" og at fred bare er en "vaabentilstand, et mellemspill mellem krigsdønningerne." Over halvdelen av de saakaldte kristne nationer staar nu væbnet til tænderne, skuende vredt over til hinanden fra sine løbegrave eller fra sine befæstede skanser. Hvert folk nærer en særegen uvilie mod sit nabofolk. Og saaledes som det er i de store forhold mellem nationer og folkeslag saaledes er det ogsaa i det smaa mellem familier og individer. Her i Amerika har vore norske landsmænd staaet truende mod hinanden som væbnede fiender paagrund av saakaldte religiøse avvigelser. Dette teologiske had, som er kommet ned til os fra de sørgelig indskrænkede pionerdage, vedblir endnu at forgifte selv de

bedste mennesker iblandt os. Det er rent forfærdelig hvor vi norske kan hade. Og her i landet har vore norske præster været vore værste anstødsstene i at vække mistanke og had mod vor næste. De har ikke staaet i Fredsfyrsens tjeneste. Det var vistnok med dette ukultiverede dystre religiøse had for øie at den store latinske digter Lukretius skrev disse forfærdelige linier: "Sæpius olim religio peperit scelerosa atquæ impia facta." (Ofte har religionen været ophavet til onde og forbryderske handlinger.)

Sandt nok vor tids folk brænder ikke hinanden levende, paagrund av religiøse avvigelser, men naar en saa mild natur som Kardinal Newman bare for nogle aar siden kunde faa sig til at skrive: "Den, som udbreder kjættersk lære, burde behandles som om han var det onde indkarneret," saa forstaar vi hvilken uudtømmelig og frygtelig kilde til uvenskab og had mellem menneskene de religiøse fordomme endnu er.

Men ved siden av disse ydre og mere iøinefaldende aarsager til uvenskab og strid, finder vi at vort private liv ogsaa skaffer os fiender, der sandelig gir os nok at bestille. Til sine tider føles det som om skyggen av et ildesindet menneske faldt over os under livsvandringen. Uden at have villet eller ønsket det opdager vi, at vi staar i en andens vei. Vore interesser støder sammen og vi blir gjenstand for hinandens fiendskab maaske uden at vi selv har den ringeste anelse om det. Eller det kan være, at det ikke saameget er ydre interesser som indre, mer eller mindre bevidst, modvilie som er skyld i det. Menneskenaturen cier en uforklarlig evne til baade at kunne trække til sig og støde fra sig. Der er visse temperament, som uundgaelig maa komme i strid med hinanden. De personlige egenskaber, som trækker visse folk til os, tjener til at støde andre fra os. "Dette menneske liker mig ikke," siger vi i stilhed til os selv, "men han kan ikke for det." Det er ligesom der var noget forud bestemt i dette.

Livet, som vi kjender det, indeholder altsaa noget, som forekommer os ondt, frastødende og fiendtligt; dette synes at udgjøre en del av livets almindelige indhold. Forholder det

sig nu virkelig saaledes, saa bør vi aabent skue denne kjendsgjerning i øinene og opgjøre vor konto med livet saa godt vi kan ioverensstemmelse med de foreliggende kjendsgjærninger. Spørsmålet blir da, hvilken plads vi skal tillade vor fiende at indtage i vor livsforestilling. Hvor skal vi bænke ham i denne vor indre livstro som vi virkelig lever efter fra dag til dag? Hvor skal han sidde i vore hemmelige tanker, ønsker, ord og handlinger? Saaledes lyder Svinxens gaade til os idag, og den truer os, som hine gamle, med undergang, med mindre vi besvarer dens spørsmål rigtig. Men naar et almindeligt menneske forsøger at løse denne gaade, stilles det ansigt til ansigt med alleslags indviklede spørsmål. "Elsker eders fiender," siger Jesus; men det praktiske liv synes at lære netop det modsatte. Ikke alene menneskehistorien men ogsaa den kosmiske historie synes at staa i haabløs, uoverkommelig strid med bjærgprædikenen. Og selv om den tilsyneladende uenighed, som hersker mellem religionen og videnskaben kan udjevnes og bilægges, er vi dermed kommet synderlig nærmere til en praktisk løsning? Eller kan bjærgprædikenen virkelig gennemføres i det praktiske liv, mellem nationer saavel som mellem de enkelte mennesker? Kan den bringes til at anslaa grundtonen i forhandlingerne ved det diplomatiske raadsbord saavel som i et opbyggelsesmøde? Hvad menes der egentlig med dens krav paa at vi skal "elske vore fiender," samt, at vi "ikke maa sætte os op mod det onde;"—kravet paa grændseløs tilgivelse og absolut underkastelse? Rummet tillader ingen udførlig behandling av disse vanskelige spørsmål, men vi vil dog forsøge at tage dem lidt nærmere i øiesyn.

Lad os derfor uden at stille det kritiske spørsmål om Jesus her eller andensteds benyttet sig av saadanne østerlandske billeder—som folk forstod og var vant med,—lad os spørge os selv hvorledes denne Jesu lære om at "elske vore fiender" stiller sig til menneskehistorien saavel som til den kosmiske historie. Ved første øiekast synes der at være en haabløs, uoverkommelig avgrund mellem dem. Vi kalder Jesus "Fredsfyrsten" og hans lære forkynder fred, fred

mellem individerne og fred mellem folkene, og dog synes den verden, som vi kjenner, at være grundet paa krigstanken. Der tales om "ententer" og "forbund" om "ligevægt" og om "magtfordeling." Allesteds er der tryk og sammenstød—ja—hvad mere er, det synes som om det var disse mægtige brydninger mellem positive og negative kræfter, der holder hele verdens-organismen gaaende. Vor egen lille planet holdes paa sin bane i rummet i kraft av brydningerne mellem de centrifugale og de centripetale eller de tiltrækkende og frastødende verdenskræfter. Det, som vi kalder udvikling, blir saaledes igrunnen bare en uopbørlig, gigantisk kamp. Tænkeren John Fiske overdriver næppe naar han i sin Cosmic Philosophy siger: "Slag mere dødbringende end Gettysburg og Gravelotte er stadig blit udkjæmpet paa hver kvadrat mil av vor jord siden livets fremkomst paa dens overflade. Og mennesket har været et kjæpende dyr lige fra begyndelsen; det har kjæmpet for sin tilværelse som stamme eller nation, for sin handel, for sin religiøse og politiske tro. Omtrent hvert menneskeligt frentag er hidtil blit kjøbt med blod."

Hvorledes skal vi nu forklare Jesu lære i lyset av dette? Skal vi antage, at han mente, at stille sig i opposition til historien saavel som til den almindeligt verdensorden? Er det hans mening med sit: "men jeg siger eder," at stemple disse uophørlige kampe med deres blod og taarer, som et eneste stort feilgreb og som en forbrydelse? At forklare det saaledes vilde for mig være ensbetydende med en falliterklæring, vilde være at misforstaa baade Jesus og livets udvikling i fortiden. Det vilde være det samme som at fælde dom over baade Gud og mennesker. Men naar vi stiller Jesu budskab i sin rette belysning som en del av tingenes almindelige orden lyder den meget forskjellig fra hvad vi er vant til at antage. Det viser sig da, at Jesus ikke stillede sig i opposition til den almindelige udvikling, men meget mere i harmoni med den. Thi i denne erklæring antyder han en lov, som danner grundtonen i al høiere udvikling. De forfærdelige kampe, som fortiden taler om har ikke været kjæmpet for gjæves; de er blit udkjæmpet med visse maal for øie; de har

været nødvendige kampe; og det har været meningen at de skulde fortsættes. Men Jesus erklærer, at herefter skal denne uophørlige kamp for menneskets vedkommede udkjæmpes ved hjælp av nyere og ædlere vaaben. Det, som i moralsk henseende hændte ved Jesu fremtræden i verden, var netop hvad man uophørlig er blit vidne til paa andre omraader i livet; nemlig, at en høiere kraft fortrænger en lavere. Menneskeheden er uophørlig i færd med at udvikle nye kræfter, den ene finere og ædlere end den foregaaende. Paa det fysiske omraade ser det ud som om alle opadstræbende kræfter samler sig i mennesket. Fra først av maa alt arbeide udføres med menneskehænder, saa kommer dampskibe og jernbaner og endelig ser det ud til at elektriciteten snart aldeles skal avløse dampen. I begyndelsen haandterer vi det saaledes indvundne nye redskab paa en yderst keitet maade og følgen er, at vi brænder og skjærer os og udsætter os for utallige ulykkestilfælder av alle slags. Det var langt tryggere for oldtidens sømænd at holde sig nær land og seile langs kysten end at sætte ud tilhavs stolende paa kompasset førend de havde lært at bruge det. De vilde foretrak at holde sig til pil og bue indtil de havde lært at forstaa skydevaabenets store hemmelighed. Luftseilerne vil maaske endnu i lange aar vedbli i at sætte livet til før de lærer at bevæge sig trygt og sikkert oppe i de høiere luftlag.

Men akkurat paa samme maade har Jesus paa det moralske omraade i sin lære om tilgivelse og om ikke at modsætte sig det onde, givet os et nyt vaaben i hænde, der med tiden vil avløse de gamle, mere dyriske. Hans befaling om blind lydighed og om ikke at modsatte os det onde betyder ikke, at al kamp skal ophøre eller at vi skal lade vore fiender ustraffet træde os under fod. Ti Jesus selv var ikke egentlig nogen uforsonlig fredsvæn i den gjængse betydning. Jesus var en stridsmand større end Alexander; større end Cæsar og større end Napoleon. Ingen mor har født en modigere søn end Maria. Alene modstod han pøbelen, presteskabet og hele Romerrigets verdensmagt, og i kraft av sit eget mod og sin egen indre kraftfylde kjæmped han for at grundlægge et nyt

rige og et nyt liv. Men verdens fremgang er saa træg og sendrægtig at den først nu begynder at forstaa de nye vaaben som han indførte. Men ligesaa sikkert som at de elektriske kræfter vil avløse oxen og hesten som trækdyr, ligesaa sikkert vil Jesu maade at behandle "det onde" og vor "fiende" paa, avløse fortidens brutale fremgangsmaade. Men her venter jeg rigtignok større hjælp av videnskaben end av kirken og dens teologer. Herbert Spencer gir os et betydningsfuldt vink i saahenseende i sit "Data of Ethics;" og hans begeistrede dissipel John Fiske erklærer, at det næste trin paa menneskelivets udviklingsstige vil vise en umaadelig forøgelse i sympati og samhu med andre. Han erklærer, at "Jesus i sin lære synes at have forudseet hvad videnskaben nu begynder at bekræfte.

Jesus forsøgte at bekjæmpe "fienden" ikke med fysisk kraft men med aandelig. Og denne kraft kunde ikke været bragt i anvendelse førend menneskeaaanden havde naaet en vis modenhed, en vis høide i sin udvikling, ti før var den jo ikke der. Men dens mystiske pulsslag føles nu over stedse større omraader og med stedse tiltagende styrke, og der er ikke lenger tvil om udfaldet tiltrods for det fæle mørke, som for øieblikket omgiver lysets hær i alle lande. Menneskene er træge og sendrægtige naar det gjælder at bringe i anvendelse en ny lov. Det er ligesom naar en bestiger en bycicle for første gang. Det er saa underlig dette, at lære at balansere paa et hjul. Men den erfarne bycicle-rytter ved, at den nye lov, som han har lært at bringe i anvendelse, er ligesaa sikker og paalidelig som den gamle, og at den ikke vil svigte ham. De første kristne synes i høi grad at have tilegnet sig denne livets høiere visdom. De om hvem kirkefaderen Athanagoras siger: "Naar de slaacs, slaar de ikke igjen; naar de røves sagsøger de ikke; de gir dem som beder dem, og de elsker sine fiender som sig selv," var mennesker der kjendte sig selv som seirvindere. De bares frem av en kraft mod hvilken sverd og spyd intet kunde udrette. I kvækeren John Wolman's biografi læser vi om hvorledes han aldeles ubevæbnet drog omkring og forkyndte brorskabets

evangelium blandt en indianerstamme, der befandt sig paa krigsfod med hans egne landsmænd; hvorledes han overbragte sit budskab til de truende fiender og vendte tilbage til sit hjem i Filadelfia uden at nogen forsøgte at krumme saamegt som et haar paa hans hoved. Den modige sydhavs missionær John Patton fortæller hvorledes nogle indfødte kristne avlagde et besøg hos en stamme av vilde menneskeædere, der havde truet enhver med døden som skulde vove at nærme sig deres landsby. "Vi kommer nu sagde høvdingen og hans følgesvende, uden krigsraab. Vi kommer for at fortælle om menneskevennen Jesus." Flere spyd udkastedes mod dem, men de greb spydene i luften med sine hænder. Dette fyldte deres modstandere med skræk. Overtroiske som de var troede de, at de kristne var beskyttet av noget usynligt. "Vi fik leve til at se høvdingen saavelsom hans stamme sidde og lære i Jesu skole." Og det er mulig at en ny fredens aand vil gribe ind og underlægge sig verden og gjøre det langt hurtigere end det nærværende krigsbulder kunde synes at antyde. Vi maa nemlig ikke bedømme tilstanden i verden for nærværende saameget efter krigsvanvidet der lig en utæmmet asgaardsrei farer hujende og herjende gennem den halve verden, som efter den nye fredens og forstaaelsens aand der allesteds er begyndt at virke paa de mere fremmelige menneskers sind og hjerter. Lad os ikke vakle i vor tro paa livet og livets bærende og frigjørende kræfter. Der er endnu millioner i hvert av de store krigsførende lande, som ikke har bøiet knæ for krigens blodtørstige Jehova. For nærværende maa vel de ogsaa være med og forsyne krigsgudens altere med hekatomber av det kjæreste de eier, men i sit inderste forbander de krigsguden saavelsom hans barbariske presteskab. Og naar krigsgalskaben skal have faaet tid til at rase ud vil nok disse komme sammen og hjælpe til med at læge og lindre; de vil lede hele udviklingen ind i mere siviliserede spor. Det er forbausende hvor hurtig en ny stor tanke kan trænge sig ind og gjennemsyre og rense verden, Skydsskafferiet var nesten ikke indført som en befæstet institution før det avskaffedes. George Stephenson undfanget en ny ide og jernbanelokomo-

tivet kom og avskaffet skydsskafferiet. Det er ikke diplomater og traktater, som laver historie, men en stadig fremtrængende dyb fælles impuls, der bemægtiger sig menneskeaaanden.

Og medens disse nye tanker og lengsler bereder sig til at overtage styret og omdanne verden kan vi som individer oplade vore sind og hjerter for deres paavirkning og saaledes give dem anledning til at præge og beherske vort eget liv. "Elsker eders fiender.....paa det at I maa vorde eders faders børn, som er i himlene;" det menneske maa isandhed være et barn, som ikke har lært at indse, at det er velsignet at tilgive ens fiender og at gjengjælde ondt med godt. Det er mange grunde hvorfor vi bør tilgi vore fiender og ikke plage os selv unødigt ved at bære nag mod nogen, Maaske vor fiende har grund til at hade os og da er det klart, at vi ikke bør pønse paa gjengjæld, men heller paa at forbedre os selv. Men i ni av ti tilfælde er fiendskabet en følge av misforstaaelse. "Han slog ikke vand paa mig, men paa den, som han troede, jeg var;" bemærket Makkedoneren Arkelæus, roligt, da en borger i vrede havde slaaet en bøtte vand over ham. Lider vi overlast for ting, som vi ikke er skyld i, bør vi ikke handle som daaren, der farer op i fyr og flamme, men vi bør svare med at stille vort virkelige sindelag til skue, vise, at vi ikke er slig som han tror vi er, men slig som vi virkelig er; ikke at handle som vor fiende gjør, dette er den bedste hevn, vi kan faa over ham. Ti vor fiende er aldrig vor fiende helt igjennem. Lad os ikke glemme det! Det bedste i vor fiende er vor ven og naar det sandeste og høieste og bedste i vor natur appellerer til det sandeste og høieste og bedste i hans natur vil dette gi ham netop den støtte, han trænger i kampen mod alt det lave og dyriske i ham selv, Ti vor fiendes og vore aandelige interesser er de samme,—hvorledes det nu end kan være med de materielle og vore aandelige interesser kan ikke fremmes paa nogen anden maade. At fremme disse vore fælles, aandelige interesser, er det vigtigste i hele livet. Intet arbeide betaler sig bedre. Ingen tænkelig hevn, ingen tænkelig sandselig nydelse kan for et øieblik sammenlignes med den, som blir os tildel, naar vi paa

uskrømtet kristenvis er istand til at vinde en af vore fienders tillid og agtelse.

Med hensyn paa spørgsmaalet om, hvorledes vi skal behandle vore "fiender," enten det er offentlige eller personlige indeholder det nye testamente det dristigste forsøg, som historien ved at melde om; men et forsøg hvis praktiske anvendelse avsløres ved hvert nyt forsøg. Ti det viser at Jesus her som paa andre omraader har avsløret for os den høieste lov for menneskelivet. "Og en gang seierens dag skal gry, naar martyr tallet er fuldt, naar verden er træt af at slagte ned med øks og med reb og sult. Løft ikke sværdet! —men lid og taal, og bed og elsk og tilgiv, og kjærlighedsmagten skal skabe om venden til høiere liv."

Hanska.

Amandus Norman

Det Ethiske Element i Religionen.

Ole Jørgenson

EN etiske rettesnor for vor vandel og opførsel i livet eller principet om godt og ondt, ret og uret er vel noget af det første vi burde lære og lære det ret, for at vi kunde indrette vort levnet derefter, saavidt det er muligt. Men dette er nok ikke saa let gjort som sagt; thi disse ting læres kun stykkevis og efterhaanden i livets skole. Først, naar vi har været ude i livet noget og gjort os skyldig i nogle dumheder og saa bagefter faat lide for følgerne, ser vi hvorledes vi skal bære os ad næste gang. En anden vanskelighed bestaar deri, at de moralske forskrifter man indpremier os fra barndommen ikke altid er holdbare. Man har ofte overset eller famlet forbi det ægte og istedet sat op vilkaarlige, undertiden umoralske paafund, og dette har gaat for sig lige fra begyndelsen og gjør det fremdeles.

Man er bleven indprentet det princip, at den moralske grundlov er en "dokumentær" formular i sort og hvidt i lighed med andre statslove, og det falder de fleste folk neppe ind at undersøge, hvorvidt den er ægte eller, om visse selvbestaltede partier igjennem tidens løb har smuglet sine egne ideer eller interesser ind i den. Man har indprentet os den tro, at selve det første syndefald bestod deri, at de første mennesker forbrød sig imod en saadan vilkaarlig forskrift, og at al moralk lov har sin grund i og hviler paa den absolute autoritet og intet ellers. Naar det hedder, at træet var godt at æde av, deiligt at se til og ønskeligt til at faa forstand av, saa kunde det ikke i og for sig være noget ondt at æde av det, det maatte tværtimod være godt og fornuftigt at æde derav og nyde godt av den nævnte, vilgjørende virkning. Dermed er da ogsaa det moralske element i dette forbud tilintetgjort. Der findes ikke mere nogen anden grund for ikke at æde av frugten end et unødigt, vilkaarligt forbud som er blottet for moralskt grundlag: De skulde ikke æde av frugten—ikke fordi det i og for sig var noget ondt i det—men fordi Jehova havde fundet paa at forbyde det,—uagtet han vel vidste, at de kom til at gjøre det alligevel. Og saa maa han vel ha staat paa lur etsteds i haven og set paa medens de aad, thi saasnart det var gjort kommer han frem og holder dom over dem og forkynnder straffen.

Det er ikke vanskeligt for den, som har læst lidt om østerlandske forhold, at kjende igjen ideen som ægte østerlandsk, thi den har sin rod i disse folks begreb om lov og regjering. Hos disse folkeslag var al styrelse og al lov authokratisk og despotisk. Regenten var den, som gav folket dets love. Disse love kunde kanske i regelen være gode, men de kunde ogsaa undertiden være rene exentriske indfald fra herskerens side og havde ikke andet til hensigt end at dressere undersaatterne i slavisk underdanighed. Og saa sneg herskerne sig gjerne omkring forklædte, eller de havde sine spioner rundt alle vegne for at lure paa, om nogen dristede sig til at handle i mod disse magtbud, og var der nogen, som gjorde det, saa var det døden akkurat, som der

fortælles i mythen om syndefaldet. Orientalernes forestillinger om gud var, saaledes kopierede efter deres egne forholde. Gud var i deres tanke en authokrat, som sad paa en glimrende throne, omgivet af et hofpersonale, drabanter og musikanter og uddelte i sin magtfulde vilkaarlige befalinger til høire og venstre og straffede med døden enhver overtrædelse.

Ifølge dette orientalske begreb er det en authokratisk regents vilkaarlige magtbud, det ethiske princip hviler paa. Denne autoritet kan være en sagnfigur, som folketroen har skabt eller en konge, en profet, indgroede fordomme og sædvaner eller hvilkensomhelst absolutisme; princippet bliver det samme; thi det kommer i dette tilfælde ikke an paa om det foreskrevne i og for sig er ondt eller godt; det kommer kun an paa autoriteten, som staar bag det; og for at give sine bud autoritet foregiver profeten altid at det er Gud som taler ved ham.

Men at antage et saadant magtbud som det ethiske grundprincip skaber en vilkaarlig moral, som ikke altid harmonerer med menneskets aandelige og fysiske anlæg og behov, dets naturlige, tilbøielighed og kræfter. Man kan paa denne maade faa istand en moral, som tar sig nok saa godt ud til kirkebrug; men som ingen lever op til i sit daglige liv, fordi ingen kan leve op til den.

Mange av menneskehedens saakaldte hellige, som efterslægten ligesom authomatisk har tat til lærere og mønstre paa dette omraade, var vistnok gode og ædle mennesker, som mente det vel og hvis fodspor er følgeværdige; men mange, som efterslægten har sat ligesaa høit, var undertiden nogen menneskefjendske 'krænks' eller særlinge, som nettop lagde an paa at gjøre sine moralske forskrifter unaturlige og usmagelige for den menneskelige natur. Paa denne maade er det da gaaet til, at, omtrent alt, som et sundt og naturligt menneske har tilbøielighed til, er gjort til synd. Vore moralske lærere har saaledes gjort det omtrent umuligt for os at komme frem i verden uden at synde.

Da der paa denne maade altid har været og altid vil blive en endeløs konflikt inellem menneskets naturlige tilbøieligheder og de authoritative moralbud, saa møder man dette med den invending, at den menneskelige natur er ved syndefaldet, saa fordærvet og forvendt, at man vil bare ondt og ingen villie har til det gode. Men denne forklaring tilfredsstiller ikke den selvstændige tænker, som ved, at religiøse fanatikeres forskrifter er ikke det samme som guds lov, og at det er deres moralske precepter ligemeget, som menneskets onde villie, som er aarsag til synden.

Den meningsløse teori, at mennesket og alt i naturen ikke mere er, hvad det var fra skaberens haand; men at onde magter har snut op og ned paa det og vrængt det om til sin modætning, er saa absurd saa taabelig at vi kan lade den helt ud af betragtning. Vi kan trygt gaa ud fra, at naturen og dermed ogsaa mennesket har været og er hvad skaberen har bestemt det til at være. Shabningen maa være hans villie og hensigt virkeliggjorte, ellers vilde det blive andre magter og ikke han, som regjerede verden.

Mythiske sagn fra menneskehedens barnealder, enten disse findes i bibelen eller i andre overleveringer, kan indeholde dybe sandheder, som er av blivende værd for alle tider. Men i den tidsalder da de blev til var folk overtroiske og lidet reflekterende. De lod fantasien løbe avsted med sig. Derfor blev mytherne udstyrede med fantasifostre, som for den senere tids mere kritiske tænkeevne har vist sig at være diktede udstaferinger isteden for historie, saaledes ogsaa med sagnet om syndefaldet.

Den dybe sandhed, at al synd bestaar i overtrædelse av guds lov, er kjærnen i mythen om syndefaldet. Dragten, hvori denne kjerne er indhyllet tilhører en tidsalder, som forlængst er forbi og er for os uvæsentlig; kjernen vedbliver, og er den samme nu som da. Men saa kommer det an paa, hvad som er guds virkelige lov; vi vil ikke finde os i at hvilkensomhelst fuser enten i oldtiden eller nutiden dikterer for os og kalde det guds bud, guds love, guds ord.

Vil vi søge at finde Guds virkelige lov saa maa vi lede der, hvor den er at finde ligesom en bygmesters, en haandværkers, en kunstners tanke, villie og hensigt ligger for dagen i det han har frembragt, saaledes maa ogsaa skaberens tanke villie og hensigt kunne spores i det skabte, i naturen og dens evige love; det maa forstaaes av gjerningerne, som det hedder. Det er her vi finder den sikkræste anvisning paa hvorledes vi skal benytte livet. Det er ligesom med en ny tjener paa gaarden; han venter ikke og behøver heller ikke særskilt befaling for hver ting, som skal gøres han lægger mærke til, hvorledes husbonden selv gjør det og hvad som er skik og brug paa gaarden, og saa ved han hvorledes det skal være. Naturligvis disse skaberens fodspor i naturen kan være dunkle i mange tilfælde og vanskelige at finde; men det er ligefuldt der vi maa søge.

Da mennesket var kommen saa langt i sin udvikling, at det begyndte at interessere sig for metafysik eller tilværelsens problemer, da maatte det gaa op for det, at det herligste av alt i naturen er livet selv i dets utallige former, og at uden livet vilde hele skaberværket være uden mening og hensigt; saa ser det ialfald ud for os. Det er livet alene som kan føle smerten av det onde; men hvad blev skabningen uden livet? Utalte kloder av ufatteligt størrelse at rulle frem paa sine tause baner i millioner eller billioner aar, uden at der nogensteds i universet fandtes et eneste liv, en eneste bevidst intelligens, som havde nogen interesse i det, eller i det hele taget saa eller hørte eller vidste noget om det, sligt er for os ialfald meningsløst.

Men overalt, hvor livet udfolder sig, der er ogsaa døden paa færde. Alt levende maa i sin tid bøde med livet for sin tilværelse, planten blomstrer og glæder os ved sin farvepragt; men der ligger en orm ved dens rod som tager dens liv undertiden midt i blomstringstiden. Faaret synes skabt til a dræbes og ædes av ulven; thi medens denne er udstyret med mordvaaben, mordlyst saa har ikke faaret faat noget til sit forsvar. Man kunde sitere eksempler av dette slags i det uendelige. Naturen synes i del og hensyns løs. Den tar livet fra den ene skabning og giver det til den anden, orme

eller mennesker uden forskjel. Naar en livsform er ødelagt, tar naturen materialet under fornyet kemisk behandling og bruger det i andre organismer, som igjen bliver behandlet paa samme maade. Livet er et uanstensligt kredsløb av nye skiftende former og deres undergang eller overgang i andre former. At finde sammenhæng, mening og hensigt i alt dette er nok ikke saa ligetil. Det synes som man ikke kan nævne en eneste konklusion uden at støde paa en modsætning. Der er problemer her, hvis sammenhæng og udstrækning vi ikke fatter.

Men den regel, at der altid er en naturlig sammenhæng imellem aarsag og virkning, og at alt, som sker i naturen, har sin grund i bestemte principer eller fysiske love, som altid er de samme, den regel gjælder ogsaa her. Trods alle tilsyneladende modsigelser kan vi ikke komme rundt den slutning, at livet er naturens ultimatum eller endelige øiemed. Blomsterkalken er indrettet til en deilig lille vugge for den nyfødte livsvon, som har dannet sig i dens midte. Naar denne livsspire ikke trænger vuggen længere, visner blomsterbladene og falder av: Naturen tar vuggen istykker og benytter materialet til andre ting. Her har vi i en form den moderlige ømhed og omsorg, hvormed naturen baade hos mennesker og dyr og endog hos planten, omgiver fostret indtil det bliver istand til at hjælpe sig selv. Principet er overalt det samme. Overalt pleier og beskytter naturen livsspiserne med den ømmeste omsorg og hjælper dem til at seire i kampen for tilværelsen, og saa er der igjennem forplantnings-loven sørget for livets fornyelse og fortsættelse. Trods de modstræbende kræfter i naturen, synes dog livet at være dens maal og øiemed. Solens lys og varme, luft og vand, årstiderne, det evige, uanstenslige kredsløb, den tæktfaste pulseren i levende organismer, m. m. i det store og i det smaa,—alt fremavler liv som sit endelige resultat. Og ikke nok hermed, men naturen er progressiv eller evolutionær. Den udvikler stedse høiere og ædlere livsformer. Naturligvis, vi kjender livet kun, som det arter og udvikler sig paa vor egen klode, vi kan ikke tænke os det anderledes. Hvad der er av det, og i hvilke former det fremtræder udenfor vor egen klode, ved vi intet videre om.

Iblandt livsformerne paa vor egen klode er mennesket den høiest udviklede, omendskjønt det er naturens love underkastet ligesom alt andet, saa er der netop igjennem denne høiere udvikling givet os et vist spillerum for vort eget initiativ eller selvbestemmelse, egenskaber, som kun i yderst ringe grad findes selv hos de mest udviklede dyr. Paa grund herav indtager mennesket en særstilling som er dets egen, og som bestemmer dets moralske pligt og ansvar. Med vor forstand og villie og de fysiske kræfter, som staar til vor tjeneste, er vi istand til baade at vælge vor egen handlemaade og til at benytte i vor tjeneste andre medskabninger eller naturkrefter. Vi bliver paa denne maade med at regjere vor lille del av verden. Rigtignok er dette regimente meget indskrænket. Det hindrer ikke, at vi naarsomhelst kan blive grebne av de ødelæggende kræfter i naturen og maa bukke under for den magt, uden at vi selv har forskyldt eller kan hindre det,

Men evnen til at bestemme vore egne handlinger, og den magt, som vor intelligens skaffer os over naturkræfter og medskabninger danner nettop grundlaget for vort etiske eller moralske forhold. Der kan ikke være tale om moralsk pligt og ansvar for andre jordiske skabninger end mennesket. Den magt, menneskets intelligens har skabt, gjør det ansvarligt eller idetmindste medansvarligt baade for dets egen skjebne og for meget av det, som foregaar inden dets indflydelses sfære. Da nu livet i dets forskjellige former som sagt maa være skabningens maal og hensigt saa følger derav, at det er livet og betingelserne for dets existence og udvikling, det etiske princip har at gjøre med. Dets maal og opgave maa blive ligesom hos naturen selv at nære, fremme og beskytte livet og hjælpe det til at seire i kampen for tilværelsen og gjøre det bedst mulige ud av den. Denne etiske grundlov er ikke noget vilkaarligt magtbud eller nogen documentær forskrift. Den har sin grund i de fysiske naturlove og bestaar i den moralske pligt og det ansvar for fornuftige væsener som konsekvent udvikler sig av disse love. Det var dette jeg vilde prøve at konstatere, og paavise, at det ikke er det formelle lovbud, det moralske princip hviler paa. Prinsippet maa være det oprindelige, og den moralske forskrift maa hvile paa dette princip for at være rigtig. Hvorledes dette princip udfolder sig i handling og sætter frugt i vor opførsel i vort individuelle liv, i vort familie liv, sosiale og samfunds liv og i vort forhold til vore medskabninger og naturen, er altsammen spørsmaal av saa mangeartet og stort omfang, at det kun vilde blive en ubetydelig, kanske uvæsentlig del derav jeg kunde samle i korthed. Det er forresten ikke muligt at fastslaa nogen absolut grænselinie imellem ret og rangt, som vilde holde god eller passe i alle tilfælde. Forskjellen kan undertiden være saa tvivlsom, at vi til hverdags støder paa tilfælde,—og det kan være ting av vigtighed og stort ansvar—hvor vi ikke ved enten vi gjør ret eller rangt; men vi kan ikke komme det rundt; vi maa løse opgaven paa et vis. Handlingens karakter som ond eller god kan ofte bero paa personen, tiden og omstændighederne. Det som er ret, naar den rette person gjør det, kan faa en anden karakter, naar en anden gjør det. Det, som kan være ret paa en tid og under visse omstændigheder kan blive uret paa en anden tid og under andre omstændigheder. Mennesket er ikke noget urværk eller en maskine. Der er og maa være spillerum for individets særegne anlæg temperament, tanksæt og følelse.

Naturligvis, der er handlinger, som i sig selv er onde i alle tilfælde. Det er denne klasse handlinger kriminal lovene har at gjøre med; men selv ved disse handlinger kan der være fornuftige eller agreverende omstændigheder, som gjør disse til mindre eller mere av en forbrydelse. At der agsaa med hensyn til gode handlinger kan være omstændigheder, som forringer eller forhøier deres moralske værd, er ogsaa noget vi ved.

I livets skole er naturen selv skolemester, og dersom vi overtræder eller forsømmer dens precepter, saa faar vi smage riset. Dersom livskrafterne bortdødsles i et overmaal av nydelse, overdrevne anstrængelser eller for-

tærende lidenskaber og laster, da knapper naturen just saa meget av paa vort livs maal. Dersom vi graver vort pund i jorden, det vil sige forsømmer at bruge og øve og udvikle vore naturlige evner og kræfter til det, som er godt og nyttigt, da sløves evnerne og kræfterne og sygner hen ligesom en plante visner. Naturen tar sit pund tilbage. Saaledes øver naturen streng retfærdighed og her har vi nettop de første begyndelses grunde, det første grundlag til princippet om ret og uret.

I vort sociale og samfundsliv er der ogsaa saamange varierende omstændigheder, som griber ind og bestemmer handlingens karakter, at man ligesaa lidt som i individuelle forhold kan foreskrive absolute regler, men maa følge almindelige prinsipper. Vi kan saaledes ikke komme det ideale etiske princip nærmere end til relativt eller forholdsvis ret, det vil sige saa nær ret, som vi efter omstændighederne kan. Det bedste ideal, vi har paa dette omraade er den saakaldte gyldne regel: Gjør mod andre som du vil at andre skulle gjøre mod dig. Selv denne regel er ikke nogen absolut forskrift; den levner adskillig rum for menneskets egen dømmekraft; men det maa enhver moralsk precept naar den skal være brugbar. At følge den gyldne regel i god tro og med oprigtig villie er det samme som at stræbe at komme det moralske ideal saa nær i vort forhold til andre som det overhovedet er muligt under menneskelige vilkaar. Men er det nu den gyldne regel, den kristne verden lever efter? Er man dette ideal nærmere nu end for 2000 aar siden? Ser man hen til nutidens krigsgalskab, graadigheden og egoismen i forretningslivet, strike uvæsenet med dets aarsager og følger for samfundet, rusdrikke trafikken og den hvide slavehandel, der tærer paa selve livsnerverne og en mangfoldighed av laster, som folk i den barbariske tidsalder ikke kjendte noget til, da ser det ud, som menneskeheden stedse kommer længere og længere bort fra det moralske ideal eller med andre ord, at verden bliver stedse værre.

Men ser man hen til folkets brede lag, da faar sagen et andet udseende. Naturligvis det er ikke guld alt som glimrer der heller; men i det hele og store taget, saa har dog verden gaat fremad til det bedre. Megen vold og uret, selvtægt og grusomhed, som øvedes i gamle tider eksisterer nu ikke mere, kan ikke øves mere, da lov og ret grundet paa det almene bedste princip, beskytter den svageres liv, lemmer og eiendom imod den stærkeres vold. Folk lever fredeligere og tryggere; sæderne er blevne mildere og mere humane.

Men endnu er der langt til maalet,—til idealet. Vi er endnu ikke kommen længere med den gyldne regel, end at vi følger den bare saa langt, som vi synes vi har raad til; siden saa snur vi op og ned paa den og gjør mod andre, som vi ikke vilde, at andre skulde gjøre mod os.

Hanska,

Ole Jørgenson

Sæt at Keiser Wilhelm omvendte sig?

Rev. Dr. Charles F. Dole.

JEG ønsker ikke ved dette spørgsmaal at støde nogen tysk beundrer av keiseren, personlig har jeg agtelse for mandens karakter—for hans dygtighed og glimrende evner—hvortil kommer et slags samvittighed og gudsfrygt; der er en vis lighed mellem keiseren og vor egen Rosevelt. Han er en kraftfuld type. Jeg vælger ham i mit nuværende formaal fremfor nogen av de andre suveræner i Europa, fordi han er stærkere og mer ansvarlig; han har derfor større muligheder for at gjøre verden uhyre tjenester hvis han bare kan komme til at indta et nyt synspunkt.

Jeg tror at "Keiseren er meget religiøs," men hans religiøsitet er av samme art som de jødiske kongers og de patriotiske makkabære: han er ligesom Paulus, før han blev omvendt, det bedste emne til en kristen; han er loyal, samvittighedsfuld, gudfrygtig paa sit vis, og tro til døden.

Daaben—med dens tilbedelse av "Kristus som Gud"—har ikke i nogen væsentlig grad blødgjort det utæmmede teutoniske hjerte med dets ubøielige formaal at straffe sine fiender.

Hvad menes med en kristen i vor moderne tid? Hvad er en ægte kristens særkjende? Det er hverken navnet, bekjendelse, doktriner eller seremonier. Disse begreber omfatter en masse mennesker som i sit hjerte kan være hedninger, farisæer og sadusæer. Nei! Der kræves en vis aand og sind; det som Jesus illustrerer i lignelsen om den barmhjertige samaritan, manden der hverken var jøde eller kristen. Jesu yndlingslære var "tilgivelse." Den, som har hans aand har ingen fiender. Paulus havde en skjult fornemmelse av den samme tanke naar han siger at det største av alt er kjærligheden, "den fordrager alt, taaler alt, den er ikke fremfusønde, den opblæses ikke," den er ikke usømm

lig, søger ikke sit eget, forbitres ikke, den "falder aldrig bort." Et andet sted siger han, at vi kan kjende en kristen paa hans dagligdagse sindelag, ved hans kjærlighed, fredsommelighed taalmodighed og selvbeherskelse. Denne "aand og sind" behøver ikke at begrændses av noget bestemt navn som f.ex. kristen. Den har sit udspring i Jødisk idealisme og findes overalt hvor der er mennesker, der har vokset op som mænd. Vi er istand til at lægge mer mening i denne "aand" end nogen kunde gjort for to tusen aar siden. Vi tar med teutonens mandighed og mandemod endvidere grækernes yndlingside om denne verdens store værdi paa grund av al den skjønhed som findes i den.

Vi er her for at arbeide for det maal at alle mennesker kan nyde godt av denne verdens velstand; vi tilføier frihed og den hæderlige borgers dyder. I denne betydning er religionens bedste civilisationens bedste; den indre kraft som skaber civiliserede mennesker. Denne—den kommende civilisations—aand kræver aabendjertethed uden fordom—og den sandhedskjærlighed hvorved al videnskab fremmes; endvidere kræver den beskedenhed i modsætning til stolthed—egenkjærlighed og anmasselse. Lincoln brugte at sige: Hvorfor skulde de dødeliges sind være stolt?

Den kræver uindskrænket brøderskab venlighed og villighed mod alle mennesker—uanset slægt, farve eller tid. Dette venter vi allerede at finde hos enhver god læge og lærer—for ikke at nævne andre folkets tjenere. Denne aand bærer i sig en vis entusiasme, overbevisningen om at livet er værd at leve, troen paa at universet er grundet paa retfærdighed og troværdighed, tillid til den menneskelige naturs ubrugte muligheder og et forventningsfuldt haab paa en i høi grad bedre og mere folkelig samfundsordning. Den nuværende krig er en følge av barbarisme. Frygt, had, nag, kaste-aand, ældgammel militærisme og erobringsslyst i denne krig. Den udbrød fordi ledende mænd inden kirke og stat ja selv inden universiteter—hvormeget de end bøied sig for kristi navn i kirkerne, ikke endnu var kristne i aand og sandhed. Det ser ud som om de fleste av disse ikke engang

kjendte til at en saadan aand arbeider blandt os—om end-uheldigvis—bare blandt individer eller grupper endnu næppe organiseret og faa ere de sivilisationens skoler, som ved at denne aand er her for at bygge op.

En aabenbaring kunde paavirke Keiseren? Enhver ved at keiseren er streng lutherist; men ingen ven eller beundrer av ham vil paastaa at han er en kristen i nogen dybere forstand! Eller er han aabenhjertig, beskeden, fri for anmasselse ikke let til at opægge? Er han altid velvillig, ikke alene mod tyskere—men mod alle? Tror en "kristen" at en arme er statens bolværk? Taler en "kristen" om hevn? Tror en kristen sig altid omringet av fiender, hvem han altid maa være forberedt paa at dræbe? Hør her et uddrag av en av hans taler: "Hvor den tyske ørn borer sine to klør ind i et land, der er landet tysk og vil vedbli at være det." Men dette er jo Pauli, forfølgerens, aand, ikke kristi!—Sammenlign, Lincolns tale ved Gettysburg med saadanne ytringer! Lad os nu tænke os noget ikke aldeles umuligt, noget, som virkelig kunde harmonere med det mystiske element i keiserens natur! Lad os tænke os at bedre kræfter var begyndt at virke i hans indre og at han fik en aabenbaring lig den Paulus havde paa veien til Damaskus; at han ser alt i et nyt lys, at han tilbeder "Kristus" ikke som før—som "Keiser"—men som den store menneskeven; han ser ogsaa den uhyre brand som raser i Europa saaledes som en mand med ubegrændset menneskekjærlighed vilde se den, han ser ikke lenger de kjæmpende, men de ødelagte hjem og forladte kvinder og barn. Han hører de gamle ord: "Hvorfor forfølger du mig?" Og stemmen tilføier: "Du lægger skylden paa de allierede! Har da Tyskland ingen del i skylden? Som tysk keiser, og fordi du gjerne vilde at dit folk skulde leve i fred, forsøgte du at forhindre denne krig, men gjorde du alt i din magt for at forhindre den som en ven av fred for hele menneskeheden? Du har bygget en prægtfuld luthersk domkirke i din hovedstad og indsat et rigeligt bekorset og bekravet presteskab, men har du ogsaa nogensinde været en kristen, det vil sige, en ven av alle—ikke alene Tyskere, men

Russere, Britere. Japanesere og Kinesere?” Lad os forestille os den kamp, der udvikler sig mellem keiserens stolthed paa den ene side og den mest indtrængende kraft i universet, den Almægtiges villie, paa den anden; og det gode gaar seierrig ud av kampen og aandelig gjenfødt spør Keiseren: “Hvad vil du, at jeg skal gjøre?” Derefter kommer hvad kun en stærk og ædel natur kunde fuldbyrde—hvad kanske Keiseren av alle Europas monarker alene kunde gjøre.

Keiseren fortæller sit syn og sin nye beslutning til sit raad og sine hærførere paa samme maade som Paulus fortalte sin oplevelse til kong Agrippa—og da han har saavel retten som magten paa sin side, overvinder hans overtalelse al modstand og hans villie sker.

Et fredsflag aabner alle lukkede traadløse stationer; der udstedes en ordre, som kalder alle tyske soldater hjem fra fremmed land og forbyder enhver krydser at hærje paa havet. I enhver hovedstad læses der i proklamationer som forkynder at Tyskland ikke skammer sig ved at bede verden om tilgivelse for sin andel i denne rædsomme krig, at Tyskland ønsker og er rede til at øve ret og skjel mod enhver.

Kunde noget andet og mindre end dette være kristendom? Saa følger nationernes store fredskongress og verden begynder—nu da stormen er reden over—paa en ny marsh fremad, opover—og mod lyset.

Umuligt! siger somme, stridende mod menneskets natur. Nei det er kun et udslag av det i vor natur, som skiller os fra dyrene. Der er noget i enhver, hvis sjæl ikke er blit hentæret av egennytte, som instinktsmæssig røres ved ædel daad, venlige ord—ja endog bare et smil.

Enhver forsøger at kvæle hadet. Naar den anden mand slutter at slaa. Næsten alle har retsind nok til at møde paa halv vei—naar kun den rette anledning tilbyr sig. Ligesom frygt, mistanke og had er aarsag til krig og store rustninger skaber mistanke, saaledes drager tillid, ædelmodighed—og vaaben-nedlæggelse det bedste i menneske naturen frem. Verden har blot begyndt at bruge de mægtige kræfter og

muligheder, som danner en del av det bedste i menneske naturen—og denne lærdom maa før eller senere trænge igjennem hos enhver. Endnu er der kun faa som forstaaar hvilke nye kræfter vil bli tildelt gjensidig hjælpsomhed, huslig lykke, venskabsforhold, politisk og borgerligt liv, hvis læren om "god villie"—blir vort livs rettesnor. Vi ved at alle, som har forsøgt dette, har opnaaet vidunderlige resultater. Krig vil ikke ophøre før menneskene adopterer denne lov og loyalt lever efter den; ti krig flyder ud av den lavere, ukontrollerede, dyriske del av menneske-naturen; den falder bort av sig selv naar menneskene leve som mennesker, det vil sige: som Guds sønner og døttre.

Fra "Unity" ved Augustinus Unger.

Den nærværende Himmel.

De skulde heller ikke sige: Se her, eller se der! Ti se, Guds Rige er iblandt eder.—Jesus.

O rastløse aand, hvi stræve og hige
langt ud fra din egen sfæres rige?
Her har du jo alt for det søgende hjerte,
himmel og helved, glæde og smerte.

Alt hvad du gir, blir maalt dig tilbage
med rigeligt maal. Din næstes plage
den er dit helved her paa jorden,
hans lykke er dig din himmel vorden.

—A. N.

En Ny Luthersk Katekisme

Dr. Georg Fasting

Den tredie part.

187. Sp. Hvad er det at bede? Sv. Det er at tale med Gud enfoldig i sit hjerte og begjære noget av ham.

188. Sp. I hvis navn skal du bede? Sv. I Jesu navn.

189. Sp. Hvad er det at bede i Jesu navn? Sv. Det er at grunde sin bøn paa Jesu fortjeneste og forbøn hos faderen.

190. Sp. Er det let altid at tænke paa dette, naar vi beder? Sv. Nei, vi kan ogsaa komme til at glemme det.

191. Sp. Kan dette være farligt? Sv. Det kan det vist ikke.

192. Sp. Kjender du nogen som ikke bad i Jesu navn og dog blev hørt? Sv. Abraham, Jakob, David og andre av den gamle pagts troende.

192. Sp. Faar vi det vi beder om? Sv. Ikke altid. Ellers var ikke bønnen bøn, men trolddom.

194. Sp. Hvad maa vi altsaa tænke om bønghørelse? Sv. De evige goder vil Gud visselig give os, naar vi beder ham derom, men de timelige kun hvis han finder dem tjenlige for os. Om saadanne goder bør derfor—som Pontoppidan siger—uden vilkaar ikke bedes.

195. Sp. Underkaster alle sig denne regel? Sv. Nei. Nogen, som mener sig særlig sterke i troen, mener at de kan vente ubetinget bønghørelse av Gud ogsaa naar de beder om timelige goder, støttende sig til Jesu ord: hvadsomhelst I beder om i mit navn, skal han give eder.

196. Sp. Hvorav skjønner vi at disse har misforstaat Jesu ord? Sv. Av hans eget eksempel, da han i Getsemane sagde: ske ikke min, men din vilje, og da han heller ikke blev bønørt.

197. Sp. Erfarer da ikke de samme at de ikke altid faar de timelige goder som de beder om? Sv. Jo, visselig. Men de tyder sine erfaringer saa at de ikke kommer i strid med sin egen lære. Naar der sker noget andet end de har bedt om, siger de at de er bønørt ved at Gud giver dem noget bedre. Naar de beder om at noget skal ske nu men det først sker en anden gang, siger de at de er ligefuldt bønørt, men at Gud har ladet dem bie.

198. Sp. Er dette sandfærdig tale? Sv. Nei, det er ikke sandfærdig, og derfor heller ikke gudfrygtig, tale.

199. Sp. Hvilken er den sværeste av alle bønner? Sv. Bønner for andres sjæle.

200. Sp. Hvorfor? Sv. Fordi den tykkes at være en bøn om et evigt gode, og er dog i virkeligheden aleneste en bøn om et timeligt gode, nemlig for den bedende.

201. Sp. Har vi nogen nytte av den lærdom at det er den Helligaand som lærer os at bede? Sv. Nei.

202. Sp. Hvad betyder det ord amen som er lagt til fadervor? Sv. Det betyder ikke at vore bønner vil bli bøn hørt, men da det alene hører til fadervorets slutning, betyder det at riget, magten og æren i evighed—sandelig hører Gud til.

Den fjerde part.

203. Sp. Hvad er et sakrament? Sv. En hellig handling—punktum!

204. Sp. Er det foreskrevet, at først skal der være to sakramenter av en særskilt hemmelighedsfuld virkning, og saa skal daab og nadver svare dertil? Sv. Nei. Sakrament er blot et navn paa daab og nadver og andre gudstjenstlige handlinger eller skikke, de betegnes derved som hellige.

205. Sp. Hvorfor kaldes visse handlinger hellige? Sv. Fordi de, naar de udføres med det rette sind, har en hellig virkning og skjænker den Helligaand. Derfor er den talemaade at noget bare er en skik, taabelig.

206. Sp. Er da ikke nogen handlinger, som daab og nadver, helligere end andre handlinger? Sv. Jo, visselig. Men da gudstjenstlige handlinger kan skjænke det høieste, nedsætter man ikke sakramenternes betydning ved at anse dem for saadanne.

207. Sp. Hvad er forskjellen mellem Guds ord og sakramenterne? Sv. I indhold og virkning er der ingen forskjel. Derfor er den bedste forklaring av sakramenterne den at de er synlige ord.

208. Sp. Men er da ikke sakramenterne, særlig nadveren, hemmelighedsfulde handlinger eller mysterier, fælder, beregnede paa at volde pine her i tiden og fortabelse i evigheden? Sv. Dette blir de kun gennem menneskers paafund. I sig selv er de det simpleste udtryk for evangeliet.

209. Sp. Var Jesu daab noget nyt? Sv. Nei. Ogsaa Johannes's og Jesu disiple døbte.

210. Sp. Hvad er forskjellen paa Johannes's og Jesu daab? Sv. Den er endnu ikke, trods store anstrengelser, fundet. Hvis man ikke vil regne, at det som Jesu daab fører til, er større end det Johannes's daab førte til.

211. Sp. Taler Jesu indstiftelse om at døbe eller om at lade sig døbe? Sv. Om at døbe.

212. Sp. Hvad følger derav? Sv. At kun den som døber, ikke den som døbes har ansvar for daaben, d. e. daabshandlingen. Den som døbes, overtager aleneste ansvar for det han døbes til. Paa noget andet vilkaar kan særlig barnedaaben ikke forsvares,

213. Sp. Bør man ikke gjøre sig nøie rede for om hvad tro der skal kræves av den, som døbes, om de spæde børn har saadan tro, om hvorlede det gaar de børn som ikke er døbt, om daaben er nødvendig eller ikke, om det er saa at Gud har bundet os. men ikke sig selv til daaben, om det er saa at nogen har faat private underretninger fra Gud om dette punkt o. l.? Sv. Nei. Den som vil bevare sin forstand, maa ikke indlade sig paa disses ting.

214. Sp. Hvad er altsaa, i kort begreb, daabens nytte og daabens forpligtelse? Sv. Daabens nytte og forpligtelse er den nytte den har, og den forpligtelse, det fører med sig at bli et lem av Kristi menighed.

215. Sp. Hvad lærer de, som endnu søger at redde nogen meningsløshed for daaben? Sv. De lærer at daaben har sin særegne betydning ved at være en forsikring til den enkelte.

216. Sp. Er dette rigtigt? Sv. Nei. Ti, foruden at der kunde bli ugreie med daabsattesten dersom kirkebogen ikke var holdt ordentlig, saa henvender ordet sig ogsaa til den enkelte, ved afløsningen tilmed paa særlig vis.

217. Sp. Hvad er følgen av at de smaa børn døbes? Sv. At børnene, eftersom de vokser til, lærer Guds ord.

218. Sp. Er det nødvendigt at de lærer Guds ord av bestemte personer, at der paa et bestemt tidspunkt foretages en særegen handling, at de aflægger en bekjendelse eller et løfte e. l.? Sv. Nei. Derfor er konfirmationen ikke nødvendig. Om den, som den nu er ordnet hos os, er gavnlig, er en anden ting.

219. Sp. Hvilke anker kan med rette rettes mod konfirmationen som den nu er ordnet hos os? Sv. At den, trods alt, er en tvangsforanstaltning. At den opfattes som en betingelse for at bli voksen, eller som et repetitionskursus i kristendomsundskab. At den er en lekseplage. At den gir presterne anledning til at forulempe og forhaane skolerne. At bekjendelsen eller løftet er et skin eller endog en løgn. At den første altergang som konfirmationen fremtvinger, er det samme.

220. Sp. Hvad betyder ordet konfirmation? Sv. Bekræftelse, nemlig bekræftelse, d. e. styrkelse, av de unge i deres kristendom. Dette forvrænger nogen derhen at konfirmation er de unges bekræftelse, d. e. gjen-tagelse, av sit daabsløfte. Hvilket av andre igjen yderligere forvrænges derhen at konfirmation er bekræftelse, d. e. styrkelse av de unge i deres kristendom derved at de bekræfter, d. d. gjentager, sit daabsløfte.

Den femte part.

221. Sp. Var nadveren noget nyt? Sv. Ikke noget helt nyt. Den er paa en vis en omdannelse og fortsættelse av paaskemaaltidet og som dette en mindefest.

222. Sp. Hvad skal da nadveren minde om? Sv. Om Jesu kjærlige

og opofrende liv, og om hans lidelse og død for vor skyld.

223. Sp. Gaar det da an at give et sakrament et saa enfoldigt og folkeligt navn som: en mindefest? Sv. Det gaar visselig an: jo enfoldigere, des bedre.

224. Sp. Men tænker du ikke da for ringe om sakramentets virkning? Sv. Jeg tænker det højeste som kan tænkes, og højere bør ingen tænke. Sml. ovf. 203—208.

225. Sp. Hvorfor anser du nadveren for en mindefest? Sv. Fordi Jesu selv sagde: gjør dette til minde om mig.

226. Sp. Er det alligevel ikk dristigt—ligeoverfor den sædvanlige lære—at kalde nadveren en mindefest? Sv. Meget dristigt. Alligevel begynder flere og flere at vove det. Samtidig vil dog nogen at nadveren ogsaa skal være noget helt andet: det er det vi spiser og drikker, mener de, som virker.

227. Sp. Men kunde ikke nadveren være begge dele paa en gang, baade en mindefest og et haandribeligt lægemiddel? Sv. Nei, ti den kan ikke være noget sludder: en af delene.

228. Sp. Kunde man ikke ogsaa forsøge at gjøre nadveren, ligesom daaben—til en forsikring til den enkelte? Sv. Det kunde man, og nadveren vilde, da bli til tre ting, men forsøget vilde ikke lykkes. Se ovf 215—216. Man kan ogsaa gjøre nadveren til et pant, saa blir den fire ting, men ikk tyde ligere.

229. Sp. Hvad er det i synderlighed, som gjør det saa vanskeligt at komme til rette med teologerne i dette punkt? Sv. Det er dette: Tages legeme og blod i legemlig betydning, saa er det galt, tages legeme og blod i aandelig betydning (om Kristi gerning,) saa er det galt. Saa skal altsaa her tænkes et tredie, som er midt imellem.

230. Sp. Men ti aars gamle barn og de konfirmander som trues til at tænke dette tredie, de greier det vel? Sv. Det maa vist endog lutherske prester have tvil om.

231. Sp. Er ikke det ubehageligt at maatte have saadan tvil? Sv. Aa—. De occultis non judicat ecclesia, d. e. kirken tar sig ikke nær, hvad der ikke kan ses.

232. Sp. Hvad blir du altsaa staaende ved? Sv. Jeg blir staaende ved at nadveren er en mindefest; jeg holder mig til Jesu ord. Jeg tror heller ikke jeg kan miste noget, om jeg ikke, med min bedste vilje, formaar at tænke det som andre foreskriver.

233. Sp. Men du skammer dig dog vel ved at have en mening om nadveren, som kun støtter sig til Jesu ord: gjør dette til minde om mig, og ved ikke at kunne opfatte hvad ethvert tiaars gammelt barn i landet forstaar? Ja, visselig.

234. Sp. Og du ved vel hvad du udsætter dig for ved at udtale hvad tusinder i landet mener, men tier stille med? Sv. Ja visselig.

235. Sy. Er det almindeligt at gaa til alters? Sv. Det blir mere og mere sjeldent.

236. Sp. Hvad er aarsagerne hertil? Sv. Aarsagerne er flere: for liden glæde ved at mindes Jesus, forandring i den oprindelige form for nadveren, da den var knyttet til festmaaltider i hjemmene o. s. v., men fornemmelig de lærdomme, som har været omgjærdet, saa og den raa og tirrende skik, at presterne holder mandtal over hvor mange der gaar til alters og skjelder menighederne ud, naar antallet synker.

237. Sp. Kan nogen i vore dage omtale "faste og anden legemlig beredelse" som en smuk skik, i fuldt alvor? Sv. Nei. Det er kun en talemaade—som flere andre, skikket til at nedbryde alvor og sanddrøhed hos de unge.

FRA KIRKENS LEIR

Nora Kirkes Kvindeforening i Hanska havde i det sidst forløbne aar en indtægt av over \$500. Foreningen har nu 52 aktive medlemmer, foruden disse er der mange som støtter foreningen paa forskjellige maader i dens arbeide. Kvindeforeningens embedsmænd er: Pres. Mrs. Nels T. Olson—Kirkebø; Vice pres. Mrs. Albert Fredrikson; Sekretær Mrs. Peter Roland; Kasserer Mrs. Knut Haugen og Korresp sekretær Mrs. Amandus Norman.

Hanska, Minn.,—24 Dec.'14.

Omkring den tiende i denne maaned avendtes Via Peoria Illinois—for derfra at gaa med direkte fragttog til Boston—dette bygdelags bidrag til de nødlidende barn i Belgien; og et i sandhed klækkeligt bidrag var det! Omtrent 1100 forskjellige beklædnings gjenstande i en 8-10 store boxer. Der var—for at nævne bare de betydeligere bidrag—syet eller indkjøbt fuldstændige klædninger for henved 200 gutter og jenter. Look Up League, Søndagskolen samt de yngre kvinders forening sendte 42 par nye sko og over 100 par ny strømper; der var ialt 86 nye tykke uldtrøier (Sweaters)

for barn. Der var omkring 30 kaaber, foruden en hel del andre klædningsstykker for kvinder og omtrent et lignende antal overfrakker for mænd.

Storartet var offervilligheden og enigheden om at samles om dette store og ædle formaal; her var ingen meningsforskjel—ingen tvil om pengenes anvendelse eller om gavernes fordeling: alle—uanset kirkelige eller andre hensyn—samledes om denne ene tanke, at hjælpe en nødlidende næste. Efter et løst gjennemsnit, skjøen var der klædningsstykker nok for vinteren for henved 300 barn og voksne—der konservativt sat representerer en værdi av omkring \$700.

For noget over en uge samledes fra et dusin til over halvhundrede kvinder i Liberal Union—det frisindede ungdomslags store bygning—for at sy nye eller reparere gamle klæder. De yngre kvinder serverede i ugens løb over 400 free-lunches for de arbeidende eller besøgende, som kom ind til byen, ofte langveis fra—med sine gaver.

"Mere Lys" presenterer paa sin titel-vignet sine læsere nogle av dem, som paatog sig det, paa ingen maade

lette, arbejde at faa dette istand.

Initiativet og ledelsen har Rev. og Mrs. Norman æren av—medens kvinder av vore forskellige menigheder i by og bygd—syede nyt eller reparerete gammelt; der var ikke en knap eller hæmpe manglende—og maaske kom det altsammen frem til Jul!

Det vil glæde, mangen en frossen stakkar derover i det saa sørgelig haardt hjemsøgte land,—men glæden var ikke mindre hos dem, i hvis lod det faldt at arbejde i denne gode sags tjeneste.—A. U.

BREVSTUMPER.

Herved sender jeg \$2.00 for hvilke jeg ønsker "Mere Lys" sendt til hoslagte adresser.

Stanwood, Wash. Andrew Fjerlie

Dear sir and friend:

Enclosed find \$1.00 for "Mere Lys." I wish I could make it five instead.

A happy Christmas to you and yours.

Minneapolis

O. Jorgens

Hr. pastor Norman:

Deres virksomhet i Hanska har saa længe været kjendt og beundret av mig, at jeg selysagt burde været blandt deres første abonnenter, saasnart de lod os vide, at de agted at udgive et frisindet tidsskrift. Desvære sidder jeg i saa meget arbejde og har i aarevis udført to mands dagværk, saa jeg skjelden faar anledning til at læse de mange tilsskrifter som kommer til mit kontor. Nu agter jeg imidlertid at overraske dem med nogle abonnentioner, som alle gjælder aargangen 1915—av "Mere Lys",....

Anvisning paa \$10.00 som betaling for nævnte abonnenter vedlægges.

Med ønsket om en velsignet Julefest og et godt nytår forblir jeg.

Ærbødigst

Sioux Falls.

E. Klaveness

Kjære Norman!

Jeg har faaet det tredje hefte av dit tidsskrift og liker det godt. Men det andet er ikke kommet mig i hænde. send det er de snil. Jeg sender indlagt en præken som jeg nylig har holdt og som jeg tror er tidsmæssig netop nu, hvor krigen raser som bedst. Sæt den ind i "Mere Lys." Skjønt langt borte følger vel ogsaa i krigsdønningerne med spænding. Her lever vi i stadig angst for, om vi faar lov at holde vor neutralitet ukrænket. Vi læser beretningerne om de mange tusinde, som blir slagtede daglig, til vi blir rent sløve, og væmmes ved den gudsbespottelse som dølger sig i de forskellige landes krigsbuletiner, naar de takker og paakalder Guds navn jo mere de myrder. Ja det er en forfærdelig tid at komme igjennem dette.

Av det sidste hefte av "Mere Lys" ser jeg, at vor kjære hjemsøkte Berte Marie Ouren er gaaet hjem. Hun havde vel ikke noget mot det kan jeg tænke, saa herjet av sygdom og operationer, som hun var. Hun var en energisk og motig kvinde, som ikke gav tapt. Jeg gjenkalder i erindringen de mange gange jeg har sittet i hendes pene stue fra den tid av, da hun sat lam i benene paa sengekanten og til hun tilsyneladende frisk kunde vandre om mellem os. Hils Anton meget fra mig og sig jeg har mindets dem saa levende i disse dage og sender dem tak for al den godbet de har vist mig.

Jeg stræver med mine foredrags-

reiser som ellers, har alt været ute to lange turer siden høsten. Trods rhuematiske smerter i siden, som jeg ofte blir plaget av om vinteren kan jeg ikke klage paa min helse. Alle siger jeg ser saa godt ut. Og jeg maa jo være Gud uendelig taknemlig, som kan ha et lunt hjem, god mat og seng og hyggelige varme værelser i denne tid, hvor saa mange lider av kulde og fattigdom. Her blir vist en leid vinter, da der lægges saa mange hindringer for tilførsel-trafiken og vi er nødte til at øde tusinder paa tusinder av kroner for at holde vagttjeneste langs vor vidstrakte kyst.

Og saa en hjertelig hilsen til alle mine kjære Brown Co. venner og til dem og familie fra

Kristofør Janson.

Kjære pastor Norman:

I disse dage da dette frygtelige uveir raser over den halve verden falder det vanskelig at tage vare paa de interesser, som ligger en nærmest, og som maaske er en kjærere end mangt andet. Naar en fra alle hold oversvømmes av krigsnyheder og beretninger om al den elendighed som følger med krigen og en desuden gaar og venter paa, at den side som en helst skulde ønske at bli istand til at vinde, ikke synes at gaa paa sin modstander med den energi som en havde ventet—ja—saa blir en noget skuffet og—gråtten. Vi Amerikanere er jo saa velsignet neutrale! skulde vi finde paa at bede for nogen av de krigsførende magter, saa maatte vi vel, for at bevare vor farveløshed, bede vor herre om at sende saavel Tyskere som Franskmand enten til himmels eller til—Klondike! De fleste nationer har sine store og gode mænd, der har gjort sig fortjent

til alles agtelse. Dette almindelige gnaal om en "sæmrare race" er bare noget tvis, som magthaverne har benyttet sig av for at opreise skranker mellem folkene, ligesom toldlove og andre kunstige skillevægge, og ligesom disse har hine bare været til skade.

Vi, som hader krig, og som protesterer bestemt mod at "magt er ret," maa jo indrømme, at den nærværende elendighed var nundgaaelig. De vanyttige rustninger i forbindelse med fyrsternes ansvarsløshed ligeoverfor folkene har gjort krigen nundgaaelig. Skal vi fremdeles lade magtskygge og griskhed faa lov til at lege med menneskenes høieste og helligste interesser? Bør ikke hvert lands opgave bli at sørge for at fremme sine egne borgeres interesser uden at skade andres? Det er at haabe, at denne forfærdelige operation i Europa vil tjene til at oplade alle tænksomme folks øine for militarismens og nationalmonopoliseringens forbandelser. Skal der være "plads i solen" bare for de store, men ikke for de smaa nationer? Har en laban paa syv fod større ret til at leve end jeg, som bare maaler vel saa fem og en halv fod? Skal vi tillade en enkelt magt at standard-oil-isere de smaa nationer paa samme maade som Rockefeller har opslugt alle de mindre olie kompanier her i Amerika? Det er intet mindre end dette det gjælder borte i gamle Europa nu.

Det er saart at tænke paa at ens dybeste ønsker og ens lyseste haab skal trædes saaledes under fod som nu sker. Vi havde jo gaet her og haabet, at videnskab og en høiere samfundsmoral sammen med "kristendommen" vilde bli istand til at

forhindre slige kotastrafer, men heri har vi altsaa 'tat feil. Alt dette bras for os. Ja "lad saa ormen kun hule til skalen er tom før brister ei væg eller tag." Maatte bare et flertal av os fatte saadanne bestemte beslutninger at en gjentagelse av et lignende vanvidets udbrud maa bli umuligt.

Men min hensigt med denne skrivelse var jo egentlig at sende betaling for "Mere Lys." Jeg skulde ønske, at deres fortjenstfulde tiltag maatte løbe heldigt av; ti det trænges saa saare. Aldrig har vi trængt til "Mere Lys" end nu, da saa meget gaar i stykker for os. Naar det kommer til stykket saa viser jo alle vore hævdyndne orthodoxier sig at munde ut i det sanne gamle hedenskab. At kalde disse brutale militærstater "kristne" er jo en bespottelse mod alt, som Jesus, den store Fredsfyrste, lærte. Der findes nok adskillige kristne mennesker, men endnu ingen nation, som fortjener dette navn. Lad da illusionen om "de kristne nationer" fare. Lad os begynde forfra igjen og lære livets lekser, først som individer, og lad os saa lidt efter lidt av al vor evne inkarnere vor saaledes indhøstede livstro i vore respektive samfunds liv og institutioner. Mere end nogensinde trænger vi "ren lære," ikke det udlevede præste vrøvl, som gaar under dette navn, men sliq "ren lære" som livet har lært os at stole paa og leve efter. Lad de døde begrave de døde. Lad os forene os i at søge lys og sandhed. Lad os kun holde os til det, som vi efter omhyggelig prøvelse finder er sandt og paalideligt. Og lad os som Bjørnson synger kaste av "hvad vi evner" i "de nærmeste krav," stolende paa at det skal bæres frem lig

"en voksende elv.

Hudson, Wis.

N. I. Jenson

Takker meget for "Mere Lys," som jeg har læst med megen interesse! Tillader mig ut indeslutte lidt kontingent.

Northfield.

Carsten T. Woll

Gode Ven: Indlagt vil de finde betaling for "Mere Lys." De maa undskyldte, at dette ikke kom før.

Dunseith, N.D. Halvor Mikkelsen

Gode Ven Norman:

Tak for "Mere Lys" som de var saa venlig at sende mig. Siden "Ny Tid" ophørte har vi følt trang til et saadant skrift. Saa kom jo rigtignok "Smuler"; men Smuler er jo "Smuler." Gid nu "Mere Lys" kunde faa leve og hjælpe til at sprede lys i vort mørke.

Hermed sendes tre dalere for mig selv samt et par venner.

Skal se om jeg ikke kan sende dem nogle flere tingere.

Upham, N.D.

T. Skaaden

Kjære Venner:

Da jeh først nu er kommen tilbage fra et længere besøg i Norge, vil jeg haste med at indsende betaling for "Mere Lys" og tillige sige dem tak fordi de var saa venlig at huske paa mig mens jeg var, saa langt borte. Kan hilse fra Kristofer Janson og lillige fra Haugerud og hans hustru. Hørte Janson første Søndag i September. Han tatte om krigen og for fuldt hus.

Havde en helt igjennem hyggelig tur til det gamle hjem.

De hilses paa det hjerteligste fra os alle.

Minneapolis. Mrs. Kristian Johnson

Hermed en daler for "Mere Lys." Haaber det vil lykkes at holde det gaaende.

Windom.

Ole Fredrikson

Kjære pastor Norman:

I denne krigsvanvidets tid, da saamange uskyldige mennesker holder paa med at myrde hverandre og ødelægge hverandres eiendom, paa befalning av konger og keisere av guds naade, naturligvis, har jeg stundom undret mig paa, om det ikke vilde være i sin orden, og have sin betydning, om deres blad opteg dette emne til behandling.

Jeg tror det vilde ha sin interesse at fremholde og klargjøre det meningsløse i at det var Guds største retfærdighed og det eneste som kunde tilfredsstille ham, at Jesu uskyldige blod maatte udøses, (endskjønt det var onde mennesker, som gjorde det). Paa samme tid som dette prakes i kirkerne om søndagene, og fremholdes som Guds største retfærdighed og mest fuldkomne kjærlighed, er der dog mange av disse samme prædikanter, som om hverdagene giver sine almenmenneskelige følelser frit løb; som da beklager sig over at uskyldige mennesker skal være udsatte for disse forfærdelige lidelser. Men næste Søndag bestiger de atter stolen

og forkynnder en guddommelig retfærdighed og kjærlighed, der staar i uforsonlig strid med alt som blandt menneskene kaldes refærdighed og kjærlighed.

Kan vel noget være mere ulogisk end dette? Burde det ikke være nok til at aabne blindes øine og døves øren, bare det ikke var for denne præstefrygten som synes at ha gaaet vort folk i blodet.

For mig forekommer dette at være ren gudsbespottelse. Det meningsløse i dette, mener jeg, at folk skal samles i sine kirker og bede Gud om at standse krigen samtidig som de udfører vaaben og krigsmaterialer og derved hjælper til at holde krigen gaaende.

Ja, se. disse er nogle av de tanker, jeg gjerne vilde se behandlet lidt mere udførligt i "Mere Lys" om tid og anledning dertil gaves.

Tillad mig at sende dem en nytinger, samt at udtale min store tilfredshed med deres magasin. Skal forsøge at sende dem uogle nytingere ved tid og leilighed.

Hermed de hjerteligste nytaarsønsker for dem selv, "Mere Lys" og alle dets læsere.

Ærb.

New London, Minn.

T. L. Engen

MERE LYS (MORE LIGHT) Liberal Norwegian Quarterly Magazine, Published at Hanska, Minn. Subscription price: One year in advance to an part in the World, \$1.00, single number 25 cents.

Entered at the Post Office at Hanska, Minn., as second class mail matter April 8, 1914, under the act of March 3, 1879.

Adresse: **MERE LYS,**

Brown Co.

Hanska, Minnesota.

TIL VORE LÆSERE!

Med dette hefte avsluttes første aargang av "Mere Lys." Vort skrift har endnu ikke vundet den tilslutning som trænges for at betrygge dets fremtid, men den velvillie hvormed vort forsøg er blit omfattet har dog bestemt os til at fortsætte. Men for at sikkre skriftets fremtid trænger vi ikke alene at de tingere, som vi har, gjenforny sin subskription, men at de tillige, i løbet av de næste tre maaneder, hjælper til med at skaffe os mindst to hundrede nye tingere.

Den bekjendte Dr. Klaveness i Sioux Falls sender "Mere Lys" for 1915 til ti av sine venner. Mon der ikke skulde være ti andre av vore formaaende venner, som er villige til at følge hans eksempel? Saa er der maaske ti til, som uden syn-derlig besvær kunde sende "Mere Lys" til 5 av sine venner som nytaars gave, og saa er der vist en 25 eller 50 til der hver især kunde skaffe os en eller to nye tingere. Paa denne maade vilde vi om kort tid ha de 200 nye tingere, som vi trænger, for at dække vore løbende udgifter, og "Mere Lys" vilde derved være sikkert.

Og hermed vore inderligste ønsker om et godt nytaar til alle.

MER E L Y S

Brown Co.

Hanska, Minnesota.

Statement of the Ownership, Management, Circulation, Etc., required by the act of Aug. 24, 1914, of Mere Lys, published quarterly at Hanska, Minn., for October 1, 1914.

Editor, Managing Editor, Business Manager, Publisher and Owner: Amanda Norman Hanska.

Known bondholders, mortgagees, and other security holders, holding one per cent of total amount of bonds, mortgages or other securities: None. Average number of copies of each issue to date 1450

AMANDUS NORMAN.

Sworn to and subscribed before me this 1st day of October, 1914.

A. O. OUREN

Notary Public. My commission expires Nov. 27, 1918.

HERFUS!

Mehr Licht!—Goethe
Frisindet Kvartalskrift

Det Frisindede Norske Ungdomslag
Hanska, Minnesota.

No. 1. April, 1915 2den aarg.

Amandus Norman, Udgiver,
Hanska og Minneapolis, Minn.
Hanska, Minn., Office of Publication.

En dollar aaret 25 cents pr. hefte

HERALD, HANSKA, MINN

CTU Library
2400 Ridge Road
Berkeley, CA 94709
(510) 642-2500

M E R E L I C H T !

Mehr Licht!—Görthe

No. 1.

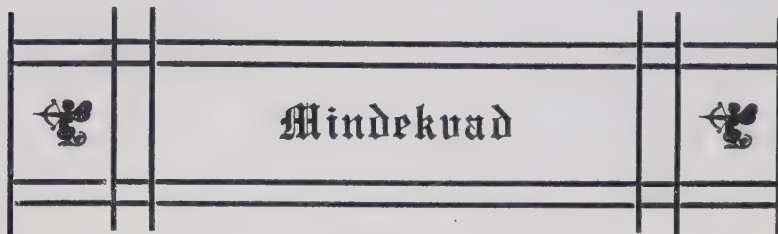
April, 1915

2den aarg

:: ::

Hanska og Minneapolis, Minnesota.

:: ::

(Mel. Auld Lang Syne)

I hjertets dyb der nynnnes mildt,
Og høres av enhver,
En sang om dem som svarer ei,
Hvor høit end raabet er.
De samler sig i brystets ro;
Vi ser dem nu som før,
De sande, brave, kjære folk,
Som svandt bag livets slør.

Hvor tungt at tage byrden op
Naar de har lagt den ned!
De øgede hver livets fryd,
De letted hver en ve.
Hvor deiligt det, at mindes dem,
Naar saart vi trykkes her!
Tak Gud, at de dog levet har
—endskjønt de svundne er.

Mer hjemligt synes landet hist,
Nu de derind er traadt;
At følge dem var ei saa haardt,
Hvorhen de end er gaaet.
De er dog ei, hvor Gud ei er.
Hvad end er deres sted.
Din kjærlighed den varer ved,
Vor Gud, i evighed.

—J. W. Chadwick ved A. N.

Lys over store Livsspørgsmaal.

Amandus Norman.

I. HVAD VI RELIGIØSE EVOLUTIONISTER TROR OM MENNESKET.

“Mennesket er maalestokken for alle ting”—Protagoras.

“Og Gud skabte mennesket i sit eget billede”—Genesis.

Et spørgsmål, som der i vor tid strides om ude paa yderste venstre fløi i den kristne kirke, stikker meget dybere end folk flest har nogen anelse om. De mere fremmelige kirkefolk er pludselig begyndt at indse, at striden ikke lenger dreier sig om pavens skjæg, om de bedrøvelig navn-kundige lutherske “satser” eller om andre forholdsviis overfladiske spørgsmål, men at det derimod er selve religionens grundlag som det gjælder. Ti vi begynder endelig at forstå at alle disse spørgsmål til syvende og sidst gjælder mennesket og at de samler sig om mennesket som sit store midtpunkt. Dette kunde nok synes at være høist paakrævet, ti her, omkring mennesket, samles og forenes som i et kort begreb alle verdens teologiske spekulationer. Hvad vi tror om Gud, om Jesus, om synd og frelse, om kirken eller om et tilkommende liv,—alle vore spekulationer om disse og andre spørgsmål avhænger til sidst af og samler sig om dette ene store grundspørgsmaal. Hvad tror vi om mennesket? Dette er forresten ikke noget nyt. De gamle græske tænkere indsaa dette endnu længe før der var nogen kristendom, og de udtalte sig derom, med sin sedvanlige klarhed og sandhedskjærlighed. “Mennesket er maalestokken for alle ting,” sa den dybsindige Protagoras. “Nei,” svarede den vise Platon “Gud, Guds aand er maalestokken for alle ting.” Lidt senere kom universalgeniet Aristoteles og forenet sine to store forgjængeres erklæringer, idet han sa: “Det er det fuldkomne menneske, hos hvem Guds tanke

er naaet til fuld klarhed som er maalestokken for alle ting." Og dermed kom han vel den endelige sandhed saa nær som vi, i det hele, tør haabe at komme den. Og da jeg nu har bestemt mig til ved en række avhandlinger i "Mere Lys" at underkaste nogle av vore religiøse og maaske ogsaa nogle av vore sociale grundspørsmaal en lidt mere indgaaende behandling, har jeg med fuldt forsæt valgt at aabne denne artikelrække med en betragtning over mennesket, eller rettere sagt med: Hvad vi radikale religiøse venstremænd tror om mennesket. Ti her har vi da i hvertfald et emne, som alle kjender noget til. Dette spørsmål maa saaledes kunne kaldes et "praktisk" spørsmål. Alle har vi opgjort os en mere eller mindre fuldstændig mening om, hvad mennesket er. Det er jo, som bekjendt, en staaende anklage mod vor tids høiere religiøse tænkning, at den farer henover hovederne paa folk, at den er upraktisk, abstrakt, spekulativ, samt at den befatter sig altfor meget med spørsmål, som den ikke magter at give noget tilfredsstillende svar paa. Men mennesket kjender vi da allesammen noget til, mennesket er et væsen, som vi alle forstaar,—i hvertfald tror vi at vi forstaar det. Dersom vi derfor overhovedet tør tale med etslags "myndighed" om nogen verdens ting, saa maa det da vel være om—os selv. Og det er det jeg agter at gjøre. Her har vi altsaa til en begyndelse en ting, som vi kan prøve vor tro og lære paa for at finde ud, hvad den duer til. Her begrænses vi ikke i vor behandling bare til det, som vi selv ved, og har erfaret og oplevet, men en umaadelig masse oplysninger angaaende andre mennesker staar ogsaa til vor tjeneste. Oplysninger av alle optænkelige slags, ikke bare om dem, som nu lever, men om dem, som har levet i en uoverskuelig fortid—stilles her til vor raadighed. Aldrig har nogen slægt været saa heldig stillet eller saa rigt udrustet med midler til at kunne foretage en frugtbar betragtning av mennesket som den nuværende slægt. Men i lyset av vor tids viden kan vi ligesaa lidt udenvidere antage forrige tiders meninger om hvad mennesket er, som vi ikke udenvidere kan antage Ptolemæus's verdenslære—hvor jorden var verdens midtpunkt og hvor solen og alle dens planetter dreied sig omkring jorden.

Historien fortæller os, hvorledes mennesket i fysisk, moralsk og aandelig henseende igjennem umaadelige tidsrum lidt efter lidt ved idelig gjentagne forsøg, ved feiltrin, forbrydelser, fald og gjenreisninger—ved kamp og nederlag og seire—evigt og altid har famlet sig fremover og opover—om alle disse ting besidder vi nu et fond av oplysninger som ingen foregaaende slægt. Og til dette saaledes opsamlede fond av viden om mennesket i fortid og nutid, om menneskets udvikling fra vilddyr til et høitstaaende moralsk og aandeligt væsen—maa teologien, om den overhovedet skal vedbli at spille nogen betydningsfuld rolle i menneskelivet, begynde at tage hensyn-og-revidere sine teorier saaledes, at de atter kan komme i etslags rapport med det virkelige liv.

Og dersom vi nu underkaster disse saaledes indsamlede oplysninger om mennesket en lidt omhyggelig betragtning for at finde ud,hvad de har at lære os, hvad de har at fortælle os om mennesket, saa vil sikkert den slutning trænge sig ind paa os, at teologien istedenfor—som saa mange av dens lysrædde dyrkere synes at tro—skulde være en fuldt ud færdig og altsaa avsluttet videnskab, bare saavidt har begyndt at undersøge og udforske sin arbejdsmark. De opdagelser som hidtil er blit gjort har igrunden bare tjent til at gjøre livsgaaden endnu mere indviklet og uløselig. Omraadet for vor forskning er jo blit saa umaadelig meget større og mere omfattende end vi før havde nogen anelse om. Den største tjeneste som videnskaben hidtil har ydet os, bestaar maaske deri, at den har git os et tydeligere billede av livets forvirrede modsætninger end vi før havde noget begreb om.

Hvad vor ret og slet fysiske oprindelse angaar saa leverer vor nye tids viden os ikke særdeles meget, som vi har grund til at rose os av fremfor andre jordiske medskabninger. I ret og slet legemlig henseende synes naturen at sideordne os med fluer og myrer og til sine tider kan den fare ødelæggende over os og vore myretuer som over disse vore mere uanselige medskabninger. Naar jordskjælv og vulkanske udbrud indtræffer paa steder, hvor der tilfældigvis bor mennesker, ser

det næsten ud som om vi og vore kjæmpebyer med alt sit brogede liv havde omtrent samme betydning og værd for den som saamange myrer og myretuer. Og dersom det, som vi ser virkelig er alt som der kan siges om mennesket saa vil vor lære om mennesket hverken bli videre freidig eller synderlig haabefuld. Vi vilde da maaske med et vist skin av ret faa grund til at gjentage den gamle persiske digters ord: "Fyld bægret, kjære, saa vi lise faar fra fortids sorg og frygt for fremtids kaar. Imorgen—ja, maaske imorgen er vi med forgangenhedens tusen aar. . . . Lad og da bruge, hvad vi endnu har, før ogsaa vi som de til jorden far, der ingen vin og sang og sanger er, og søvnen aldrig nogen ende tar."

Men de ting i forbindelse med vort liv, som synes at pege mod en saadan slutning, stilles ansigt til ansigt med visse andre ting som er mindst ligesaa virkelige, langt mere ophøiede og som peger hen i mod et helt andet og forskelligt maal. Disse er aandens og den aandelige verdens virkelighed. At disse har øvet en endnu større indflydelse paa mennesket end alt andet fremgaar blandt andet derav, at mennesket trods naturens tilsyneladende haarde og hensynsløse behandling, trods det at mennesket til sine tider bare har været som et legetøi i de vilde løsslupne naturkræfters vold,—dog har vedblit at tro og nære haabet om et liv, som aldrig skal ophøre. Ti det vigtigste ved mennesket er ikke dette, at det kan knuses av jordskjælv og kvæles av vulkanske udbrud eller gaa tilbunds med det synkende skib, men dette, at det er et tænkende, selvbevidst, villende aandeligt væsen. "Mennesket er et av naturens svageste rør" sa Pascal, "men det er et rør, som tænker!" Endog en saadan surmulet menneskefiende som tænkeren Schopenhauer kunde faa sig til at glemme sin pessimisme og henfalde i ærbødige betragtninger over denne side av menneskenaturen. "Mod den antagelse at jeg bare er en mellemting av materie," udbryder han, "maa jeg gjøre gjældende, at alt eksisterer bare i min tanke." Og dette tankens eller aandens rige i vort indre er i sandhed noget høist mærkeligt. Og at dette ikke er noget rent tilfældigt, men meget mere noget fra al evighed av

bestemt synes aldeles sikkert, ti det ser ud til at rette sig efter sine egne ukrænkelige love, der er i fuld virksomhed i alle disse myriader av menneskeskjæbner verden over.

Nærbeslægtet med materien som menneskeaaanden vistnok er, tilkjendegiver den dog paa tusende maader sin uafhængighed av og sin overlegenhed over materien. Indesluttet som den er i et skrøbeligt menneske-legeme er den dog stor og mægtig nok til at omfatte hele verdensaltet med alle dets utallige verdener. Lyset som farer avsted med en fart av henved to hundrede tusen mil i sekundet, trænger dog tusener ja maaske ti-tusener av lys-aar for at naa hertil fra vore fjerne naboer ude paa melkeveiens yderste bredder. Men her i vort eget indre er der virkelig noget, som farer endog umaadelig meget hurtigere end selve lyset. I et eneste sekund magter min tanke ikke alene at befare hele det uendelige rum men den gjør samtidig en lystreise igjennem alle evigheders evigheder. Bare denne ene evne, tankens aldeles ubegrænsede evne, er i sig selv saa vidunderlig og saa ærefrygtsindgydende ophøiet, saa lig Gud, at den alene burde være tilstrækkelig til at tvinge os til at betragte os selv som en art udvalgte aandelige væsener, selv om vi med sikkerhed vidste, at vi som individer bare var bestemte til som Omar synger: "at briste som bobler der stiger op fra den evige Sakis kar."

Dernæst maa vi huske paa, at selv om vi i en vis forstand er naturbundne, er avhængige av de almindelige naturlove, der saa ofte ikke synes at vise os synderlig agtelse, saa styres vi paa den anden side av en art love, hvis virksomhed og betydning er vidt forskjellig fra dem, som jeg netop har omtalt. En av disse love fremskridtets eller evolutions loven —synes at beherske alle andre love. Samtidig som mennesket i en hvis forstand er et tidens barn, viser det sig paa den anden side at være et fremad skridende væsen. Og det er fornemmelig denne evne, som løfter mennesket op i en klasse for sig selv. Det ene menneske dør efter det andet, men slægten skrider stadig fremover. Og netop her stiller tænkningen og videnskaben et samstemmigt, men bestemt

krav til teologien. Ved sine omhyggelige undersøgelser har disse menneskehedens trofaste veiledere fjernet alle de gamle teologiske grænse pæle med hensyn paa menneskets skjæbne i fremtiden saavel som i fortiden. De har udvidet vor forestilling om livets begyndelse saavel som om dets avslutning. Udviklingslæren har havt et virkelig herkules arbeide at udføre. Og det kræver tid. Den har derfor hidtil fornemmelig befattet sig med sporsmaal om vor oprindelse, har fortalt os om vor ringe og uanselige fødsel og derved har den udført et grundlæggende rydningsarbeide av overmaade stor vigtighed. Men der er ved udviklingslæren—ogsaa en anden side og denne vil maaske allerede i den nærmeste fremtid faa langt større vægt og betydning end læren om vor beskedne oprindelse. Beretningen om “arternes oprindelse” og “den mest skikkedes bestaaen” er bare at betragte som evolutionslærens begyndelsesgrunde, lærlingens første skridt paa vandringer—“mod øst.” Evolutionslæren peger nemlig opad saavel som nedad. Og det er som sagt her, at den forener sig med vor tids høiere tænkning i et bestemt og uavviseligt krav til teologien. De store græske tænkere kan siges at have forudvarslet udviklingslæren i dens vigtigste punkter. Aristoteles lærte at “en ting eller en person ikke maatte bedømmes efter sin oprindelse eller efter sit nærværende udseende, men alene efter det fuldkomne ideal, mod hvilket den stevner.” Egenødnen eller endog det unge egetræ giver os ikke noget fuldstændigt begreb om det fuldkomne egetræ. Og hvor meget mere er ikke I end mange egenødder og egetrær!

Dette at mennesket som aandeligt væsen betragtet ikke er bare hvad det nu synes at være, men tillige alt det, som det skal blive, er en grundsandhed, som vi allesammen midt i samtidens ynkelige kjævlerier om teologiske smaatterier altid trænger at mindes—men som vi desværre har saa sørgelig let for at glemme. Vi er saa altfor tilbøielige til at være hensynsløse og ukjærlige. Der er saa sørgelig faa virkelig siviliserede mennesker. Vi er saa ensidige, steile og stykkevise. Vi bedømmer vore medmennesker efter hvad

de for øieblikket træffer til at være uden hensyn til det, som de i sit inderste indre ønsker at være. Dette nye syn paa mennesket, at det er et væsen, som stadig vokser og forandres, der uophørlig stræver fremover og opover fra det lave og uanselige til noget høiere og bedre og mere fuldkomment, dette mener jeg burde kunne give teologerne de betydningsfuldeste vink bare de ikke havde givet sig til at nidstirre paa de barnslige traditionelle overleveringer i den grad, at de ser ud til at være aldeles blinde for tidens virkelige krav saavel som for det store grundlæggende arbeide paa alle omraader, som er blit udført i vor tid og det næsten fuldstændig uden forstaaelse fra de herskende kirkers leir. Først naar en ide har trængt igjennem, har seiret, har ryddet tilside alle hindringer og gjort al videre modstand betydningsløs begynder kirkens ledere at indse nødvendigheden av en ny orientation. Nederst nede paa den livsstige som evolutionslæren har aabenbaret kommer vi i berøring med forhold som nok kunde forklares som pegende hen paa noget som har en vis lighed med kirkens lære om synden, medens det høiere seet ogsaa kunde forklares som pegende hen paa kirkens lære om ideal mennesket Jesus Kristus. Det bibelske syndefaldssagn som jo er blit forvandlet til selve hovedhjørnesteinen i orthodoxiens troslære—ti uden "faldet" blir jo igjenløsningsdramaet overflødigt—indeholder trods alle teologiske misbrug og udskeielser et fnug av dyb aandelig sandhed som enhver vil have godt av at lægge sig paa hjertet. Ti dersom menneskehedens livshistorie—som videnskaben nu hævder—kan lignedes med et voksende individs, saa maa der ha indtruffet et tidspunkt da mennesket i sin opgang—lige som et voksende barn vaagnet og begyndte at lære sig til at skille mellem de forskjellige ting, som det kom i berøring med, medens det før havde levet bare for at tilfredsstille sine dyriske instinkter. Ved dette tidspunkt fødtes vore menneskelige idealer. Og i den samme stund som mennesket begyndte at skille mellem bedre og bedst, vaagnet der tillige i dets indre en følelse av skyld, en følelse av, at det ikke endnu var hvad det i sit inderste indre følte at det burde være. Eller som Paulus siger: "Ti jeg kjendte ikke synden

uden ved loven." Det var først da denne lov—som Paulus her taler om—det var først da dette høiere ethiske krav begyndte at røre sig i menneskeaandens indre at handlinger som før, medens det befandt sig i sin lave dyretilstand, havde forekommet det at være gode og tilladelige,—nu, da det var vaagnet op til aandelig selvbevidsthed,—stempledes som onde og syndefulde. Dyrets selvtilfredshed med tingene som de var har veget pladsen for aandens krav paa noget høiere og bedre. Dersom vi altsaa betragter bibelens syndefaldssagn som et billedligt østerlandsk forsøg paa at anskueliggjøre det som mennesket følte den gang, da det i sin langsomme udvikling begyndte at vaagne av sin dyretilstand og begyndte at lytte til sin indre aandelige naturs høiere krav—ja dersom syndefaldssagnet av en aandfuld tænker blev forklaret saaledes, saa trængtes der ikke nødvendigvis at gøres noget uoverkommeligt brud mellem en saadan siviliseret teologisk forklaring og udviklingslæren. Tvertimod. "Faldet" blir da dette brud med menneskets dyriske fortid og de strengere nye ethiske krav som stilledes, da det for fuldt alvor begyndte at leve som et selvbevidst aandeligt væsen.

Og medens udviklingslæren saaledes fremstillet yder dette overmaade betydningsfulde bidrag til en mere siviliseret lære om menneskets lavere natur, yder den, efter min opfatning, et ikke mindre værdifuldt bidrag til en mere siviliseret lære om menneskets høiere eller aandelige natur. I alle tilfælde er der "en uavbrudt udvikling," som den store Herbert Spencer udtrykker det, "fra det enkle og uanselige til noget mere indviklet og aandeligt." Efter at have forklaret os hvorfra vi nedstammer, leder udviklingslæren vor tanke hen paa det, som vi kan udvikles til at bli. Spørger vi saa atter: "Hvad er mennesket," eller "hvad tror vi liberale om mennesket," saa maa vi gjentage og nu med en ny betoning vor lære om det vordende, at mennesket er et væsen som holder paa at skabes. Ti mennesket er jo ikke lenger bare, hvad det nu er, men tillige alt det som det eier betingelser for at kunne bli. Og netop her udvider vor synskreds sig, indtil den omfatter alle evigheder. Og naar vi

saaledes betragter menneskets nedstamning eller rettere sagt dets opstigning igjennem alle tider fra de laveste og uanseligste trin i Guds store skaberværk indtil det har naaet did, hvor det nu er, trænger den tanke sig stærkere og stærkere ind paa os, at mennesket fremfor alt er et redskab i høiere hænder, et organ for Guds egen tanke og under hans personlige førelse og veiledning her som hisset. At hans hensigt med os er ved os og i gennem os at aabenbare noget ubeskrivelig stort og skjønt og herligt. Som religiøse evolutionister kan vi saaledes ikke give os av med at dogmatisere om det tilkommende livs glæder og herligheder—lad andre som er udrustet med større digteriske evner eller mere levende fantasi udbrede sig om disse ting;—men som kristne evolutionister stiller vi os forventningsfuldt an med hensyn paa det tilkommende. Ti vi har jo seet, hvad mennesket—drevet frem af sin indre guddommelige trang til “noget høiere og noget bedre end dette liv,”—har kjæmpet sig møisommelig op fra, og derfor speider vi forventningsfuldt henimod det næste skridt “mod øst” i vor udvikling. Ti denne dybtfølte indre trang til udvikling der skridt for skridt har hjulpet til at løfte os op fra de laveste livsspirer til dyr og fra dyr til menneske, der har udviklet i os en selvstændigt **tænkende** sjæl, der har gennemtrængt os med tanken om et aandens rige, som vi tilhører, og som vi er kaldte til at hjælpe til med at grundfæste, denne iboende aand er visselig ikke tilfreds med sit værk saaledes som det nu er. Den aand som har fostret og næret i os troen paa at der er noget i os som aldrig skal tilintetgjøres, vil nok ogsaa sørge for, at alt det, som er værd at bevares, blir bevaret. Spørsmålet blir nu: Hvad mon det næste skridt i menneskets udvikling skal bli? Jo, efter menneskeliggjørelsen følger guddommeligiggjørelsen. Efter at have kjæmpet sig op fra en umælende dyretilstand til selvstændigt tænkende menneskelige væsener, er trangen blit sterkere efter fuldt bevidst samfund med Faderen. Og netop her er det at den strengt religiøse del av kristenlæren træder ind i menneskets historie med slig underlig betagende virkning. “I tidens fylde” oplod mennesket sig for at modtage det gudfyldte menneske Jesus Kristus og bestemte sig

Hvad Hovedsekretær Stamheim siger om: "Mere Lys."

Kjære Pastor Norman:—

Lad mig først faa lov til, skjønt det kommer noget sent, at lykønske dig med "Mere Lys" og takke dig for at du havde mod nok til at gaa iver.

Efter de mange, for det meste mislykkede, forsøg paa at udgive et frisindet tidsskrift her i landet udkræves der et betydeligt mod til at gjøre nok et forsøg.

Men saa ved jeg ogsaa, at det aldrig har skortet dig paa mod og trossikkerhed.

Og saa fornuftig som du har begyndt burde det kunne gaa.

Erfaring burde have belært vore frisindede om, at de ikke kan vente at faa saameget papir for dollaren i et skrift, der vover at have egne meninger, og som eier sig selv. De har seet, hvorledes det er gaaet med det ene skrift efter det andet, og de bør have lært ved denne tid ikke at kræve meget i retning af kvantitativ storhed, naar kvaliteten er god.

Derfor tror jeg, at der vil blive mange nok, som tinger "Mere Lys," til at det kan blive holdt gaaende. Og saa kan det med tiden vokse sig større, hvis indtægterne tillader det.

"Mere Lys" er et tiltalende navn. Og det giver samtidig skriftets program. Det vil sprede mere lys. Og Gud skal vide, at vi trænger mere lys. Ti vor opskrydte kultur tiltrods er der ganske meget mørke i verden.

Mørke og overtro og had, saa det rent er en gru, saa man stundom fristes til at slippe troen paa menneskehedens fremgang, paa det godes endelige seir over det onde.

Man fristes til at istemme med Salmisten:

"Hvor ser det ud i verdens ørk,
Hvor er den fæl og sur og mørk" etc.

Saa skal det blive bedre, saa trænges der rigtig meget lys.

Det forekommer mig, naar jeg tænker paa, hvad som for tiden foregaar i Europa, at hvad vi trænger mest belyst, er de enkleste ting, de klareste sandheder, de mest elementære moralbegreber.

Dette vil kanske forekomme andre besynderligt. Men slig forekommer det nu alligevel mig.

Vi er kommen saa langt i oplysning og kultur, at vi ligesom er kommen bort fra det egentlige Grundlag.

MERE LYS

Vi ved meget om alle mulige ting, og vi er blet svært saa kultiveret i alle henseender; men vi har ligesom glemt bort det, som burde være det vigtigste i vor viden og vor kultur, det nemlig, at alle mennesker er brødre og pligter at behandle hverandre som saadan.

Vi er kommen bort fra det store kjærlighedsbud: Du skal elske din næste som dig selv. Eller kanske rettere: Kjærlighedsbudet er endnu ikke blet virkelighed.

Ti hvis det var blet virkelighed, vilde noget saa rædsomt som krigen være en umulighed. Det er umulig at forsone krigen og kjærlighedsbudet. Sofisterier i den retning kan være noksaa interessante, men de blir dog kun ret og slet sofisterier, som intet klarttænkende menneske lader sig overbevise av.

Og derfor trænger vi mere lys over problemet: Hvorfor er ikke kjærlighedsbudet endnu blet virkelighed? Hvorfor er det endnu idag blot en høit klingende frase? Hvorfor har vi endun krig og andre stygge udslag av broderhad?

Mig forekommer det, at der blot er et svar herpaa: Det uretfærdige økonomiske grundlag, hvorpaa vor samfundsbygning hviler.

Ved lægningen av dette grundlag har man ikke erkjendt den sandhed, at jorden tilhører alle mennesker, at alle mennesker har en medfødt ret til at leve og nyde sin andel av livets goder, og at ingen har ret til at monopopolisere det daglige brød med alt hvad dertil hører.

Denne sandhed er blet overseet. Og følgen er, at jorden og dens goder eies av et lidet faatal, som hersker over flertallet og udnytter det.

Her er ikke pladsen til at gaa ind i enkeltheder for at belyse sandheden av den ovenfor fremsatte paastand. Dertil har ikke "Mere Lys" spalterum nok, og desuden er det vistnok ikke paakrævet, da de, som læser "Mere Lys" er oplyste nok til at vide, at paastanden er sand.

Jeg nøier mig derfor med at pege paa, hvad der efter min mening er hovedskaden ved vor sivilisation.

Og den slutning, som maa trækkes derav, er, at vi maa forsøge at faa rettet paa denne feil. Vi maa bestrebe os paa at faa lagt et økonomisk retfærdig samfundsgrundlag, der vil gjøre det mulig at praktisere broderskab.

Minneapolis.

L. Stavnheim.

(Grundet paa en feil i ombræknungen maa dette brev trykkes som tillæg. Se side 30)
Supplement to "Mere Lys," April, 1915

til at gjøre dette ideal til maalestocken for sin fremtidige kamp og længsel. I ham vaagnet mennesket til fuld bevidsthed om noget endnu skjønnere og større og bedre, som det selv bør og som det derfor ogsaa kan bli. Og netop derfor har den kirke som bærer Menneskevennens navn trods alle sine udskeielser og trods alle sine jordbundne forvrængninger av hans liv og ord—ligesom dreven dertil av et indre instinkt holdt fast ved tanken om, at den i ham, menneskesønnen og gudssønnen, saa det menneskelige og det guddommelige forenet, at der i ham forenedes alt det, som mennesket nu er med alt det som det klart eller dunkelt aner at det kan og maa bli. Ti ligesom mennesket paa et tidligere livstrin forenet i sig plante og dyreriget med noget høiere, noget mere menneskeligt, saaledes omfatter idealmennesket Jesus Kristus som vi alle-enhver paa sin maade ærer og beundrer—ikke bare alt det som mennesket dengang var, men tillige noget endnu høiere. Vor tids alsidigste tænkere indrømmer dette. Jesus er saaledes ikke bare et almindeligt menneske, men han er ideal-mennesket, hos hvem ting, der bare nu og da foresvæver os hverdags mennesker som mere eller mindre dunkle idealer, var blit til fuld personlig overbevisning. Den lærde Harnak ser noget over-menneskeligt hos Jesus. Den begavede Dr. Wernle ser i det nye testaments beretning om Jesus et forsøg paa at fortælle noget, som “overgik alle eksisterende begreber og klassifikationer.” “Hvad det indre samfund med Gud angaar,” siger Zeller, “saa har dette i Jesus Kristus fundet sin høieste tænkelige forening.” Den ædle Schleiermacker—der selv forenet i en næsten fuldkommen grad tankens klarhed med ægte og uskrømtet kristelig fromhed, har udtrykt hvad jeg her mener endnu bedre naar han siger: “Kristi gjerning er fuldbyrdelsen av menneskets skabelse. Jesus var guddommelig i den forstand, at han var kommen til fuld overbevisning om sit personlige samfund med Faderen I og ved ham avspejledes for os i en enkelt historisk person en evig handling—fuldbyrdelsen av det for hvilket hele fortiden har været en uavbrudt forberedelse.”

Nu vel, dette er altsaa hvad mennesket i høieste forstand er, dette er hvad mennesket higer efter at bli. Dette er i faa ord, hvad vi frisindede kristne i lyset av vor tids viden tror og lærer om mennesket.

Vi har nu forsøgt at forklare mennesket fra dets ringe og uanselige begyndelse i en fjern fortid og vi vil avslutte denne betragtning saasnart mennesket har naaet det høieste trin i sin udvikling der for os symboliseres i ideal mennesket Jesus Kristus. Det er nødvendigvis bare et flygtigt omrids. Men selv et saadant kortfattet overblik over menneskets udvikling vil maaske være tilstrækkelig til at vise, hvor sikkert og urokkeligt det grundlag er som de liberales tro om mennesket grunder sig paa. Ti derom er jeg aldeles overbevist, at ingen tænkning, ingen kritik vil nogensinde kunne røkke ved, men meget mere tjene til at opklare, belyse og berige det umaadelige omraade, som denne vor aandelige fædrearv omfatter og de dybtgaaende, solide grundvolde som vort nye udødelighedshaab grunder sig paa.

“Den kraft, som ordnet alle kloders gang
Ved ordet: “bliv.”

Det forsyn, hvorfra kjærlighed udsprang
har evigt liv.

Den sjæl, Gud i sit billede har skabt
er uforkrændelig, kan ei gaa tabt.

Vort jordliv her er evighedens frø.

Vort legem dør, men aanden kan ei dø.”

Hanska.

Amandus Norman.

“Vi tror vor civilisation nær middagslinjen. Sanheden er, vi er bare ved hanegalet og morgenstjernen. I vort barbariske samfund er karakterens indlydelse i sin barndom... Hver tanke, som geniet og moralen slynger ind i verden, ændrer den.”

“Næstekjærlighedens magt som basis for staten er endnu aldrig stillet paa prøve.”— Emerson.

Livets Skole: En Lignelse.

Dr. Georg Fasting

ER var engang en far som havde ti sønner. Han var vis og god og vilde ogsaa at hans sønner skulde bli vise og gode, men da han ikke kunde have dem hjemme hos sig, sendte han dem efterhaanden, mens de endnu var ganske smaa, til et andet land, forat de skulde gaa i skole der. Naar de havde lært alt det de der blev sat til, skulde de faa lov til at komme hjem til sin far igjen.

Sønnerne likte sig ikke i det fremmede land. Da de var sendt bort saa tidlig, var det ikke mere end saa at de husked hvorledes faderen saa ud, men alligevel længted de alle efter ham og syntes det skulde være godt om de engang kunde komme hjem til ham igjen. De var derfor flittige paa skolen og gjorde sig umag, lytted opmerksomt til hvad læreren sagde og stræbte at lægge sig det paa sinde, ti de vidste, at dette maatte til, om de nogensinde skulde se sin far igjen.

Der gik en tid før de forstod det fremmede sprog, men tilsidst lærte de det dog saa nogenlunde. Ellers syntes de alle at det var vanskeligt at lære hvad de skulde.

Den ældste av sønnerne som havde gaat længst paa skolen og som trodde at han var den klogeste, sagde: "Da vor far vil at vi paa denne skole kun skal lære det som han selv har bestemt, saa kan vi skjønne at han har sagt lærerne alle de ord, som de skal sige os. Alle de ord som lærerne siger, faar de fra vor far. Derfor er disse ord fuldkomme, og disse ord maa vi lære. Nogen av ordene er vanskelige, men vi maa lære dem, ellers kommer vi ikke hjem til vor far."

Men nogen av sønnerne kunde slet ikke følge med. De talte ikke om det til den ældste, ti han var meget streng, men de kunde ikke følge med.

Noget av det de hørte, forstod de meget godt og det

syntes de var svært morsomt, og hver gang de hørte saadant som de forstod, blev de glade, men naar der var noget de ikke forstod eller som de ikke kunde lære, blev de bedrøvet, for da tænkte de at de ikke kom hjem til sin far.

Undertiden lagde de merke til at en lærer sagde ett, en anden et andet om den samme ting. Da sagde de til hinanden: "Hvorledes kan det være sandt at disse lærere faar ordene fra vor far, naar de ikke begge siger det samme? Vor far vil da vel at vi kun skal lære det som er det rette? Men kanske vi ikke har hørt rigtig"... og saa satte de sig fore at høre bedre efter, men det traf sig flere gange senere ogsaa, at de hørte ett av en lærer og et andet av en anden.

Men det som de syntes var mest ondt, var det at lærerne undertiden talte saa utydelig at det var umuligt at skjønne nogenting av hvad de sagde det var stundom ikke ord de fremførte, men kun ukjendelige lyd. Og endda sagde den ældste bror, at netop dette kunde en vide var fra faren, og dette var kanske det faren satte mest pris paa at de lærte, og derfor skulde de gjøre sig flid med at lære lydene.

Men den yngste av sønnerne kunde aldeles ikke lære lydene, skjønt han sad en hel aften og stræved med dem. Tilsidst blev han saa træt at han intet kunde samle. Da begyndte han at græde og sagde: "Jeg kommer aldrig hjem til min far, men hvor kan min far give mig saadant at lære som intet menneske kan skjønne?" Og mens han græd, faldt han i søvn paa stolen hvor han sad, og hans hode laa paa hans arm.

Den næstyngste saa dette og han ynkedes og harmedes, ti han var heftig av sind, og han fatted en beslutning og bestemte sig til at tale til læreren, og den næste morgen, da alle var samlet, sagde han: "Lærer, er det sandt, at de ord som du taler, dem har du fra min far?" Læreren bøied alvorlig sit hoved til svar. "Er det ogsaa sandt, at disse lyd som du taler og som ikke er ord, og som min ældste bror siger det er saa vigtigt for os at lære fordi det aabenbarer ting som ingen kjender uden min far og de som han siger

det til, er det sandt at disse lyd ogsaa er fra min far?" Atter bøied læreren hodet. "Men, lærer," vedblev den anden og talte bønlig, "lærer, kan du ikke da skrive til min far, siden du stadig hører fra ham, og bede ham gjøre noget for at du kommer til at tale virkelige ord og ikke ukjendelige lyd om det som det fremfor alt er vigtigt for os at lære?" Denne gang rysted læreren paa hodet, men fremdeles alvorlig og fremdeles stum. "Lærer!" raabte da den anden, med flammende kinder og dirrende stemme, "skjönt jeg ikke husker min far, saa ved jeg dog at han er vis og god, han vil ikke skuffe, han lyver ikke og bedrager ikke. Vil han at vi skal lære noget som kun han kan sige os og de lærere han har fortalt det til, saa er jeg vis paa at han vil du skal tale saa tydelig at vi kan forstaa hvad du siger. Maa vi kunne alt det han har bestemt før vi faar lov til at komme hjem til ham, saa er jeg vis paa at det er noget som vi er istand til at forstaa og som vi er istand til at lære, ti min far, lærer, er ikke grusom. Derfor, lærer, naar du siger at det er min far som har sagt at du skal tale i ukjendelige lyde som ingen kan forstaa, da lyver du, lærer, ti du gjør min far til en løgner og til en ond mand."

Da den næstyngste havde talt dette, saa læreren taus nedfor sig, han sagde intet, og han begyndte atter at undervise. Den næstyngste talte heller ikke mere, men han græmmed sig, og hans sjæl var fuld av bitterhed.

Kort tid efter fik den ældste søn vide hvad broren havde talt til læreren, og han blev meget vred, ti, sagde han, hvis deres far fik vide at de talte saaledes til de lærere han havde givet dem, saa vilde han straffe dem, og de vilde ikke komme hjem til ham. Hvad lærerne sagde, skulde de lære, hvad enten det var tydelige ord eller ukjendelige lyd. Ogsaa de ukjendelige lyd maatte de kunne lære, naar de gjorde sig flid, og da gjorde de sin fars vilje. Broren sagde ham imod, og da blev han end mere vred, men da han ikke turde røre ham fordi han var sterk, tog han fat paa den yngste, fra hvem tvilen var kommet, og slog ham og kasted ham udenfor og lukked døren i laas. Den yngste maatte da staa derude i

regn og kulde til natten brød frem. Da skammed den ældste søn sig og tog ham igjen ind i huset.

Men ingen av sønnerne var nu længere rigtig glade i skolen, fordi de ikke vidste hvad de skulde tænke om den — ogsaa den ældste begyndte efterhaanden at bli uvis. Desuden var de bedrøvet over at de var blit uenige.

De fik stadig noget at lære som de ikke kunde fatte. Ogsaa den ældste fandt nu at der var meget i det som lærerne sagde som det var svært at forstaa og som det ikke heller kunde nytte bare at sige efter.

Men det var ingen av sønnerne som netop undred sig over det, at noget var svært at forstaa, "ti," sagde de, "det er ikke underligt at vor far har villet at lærerne ogsaa skal lære os vanskelige ting, for vanskelige ting kan være vigtige," men det de undredes over og det flere av dem trodde ikke kunde komme fra faren selv, det var at lærerne talte i mørke ord om ting som skulde være sket eller som skulde ske, og som det havde været meget let for lærerne at tale aldeles forstaaelig om, hvis de havde havt en fuldkommen kundskab, eller hvis de havde havt sin kundskab lige fra faren. At deres far skulde nøgte dem at komme hjem, fordi de ikke havde kunnet lære saadanne ting som han med vilje havde gjort ufattelige, skjønt han saa let kunde have gjort dem fattelige naar han havde villet, det syntes de var uretfærdigt. De kunde ikke tro at han var saa uretfærdig og grusom, det maatte hænge anderledes sammen.

De var saaledes ofte plaget av det de blev sat til at arbeide med.

Engang f. eks. fik de et langt regnestykke som de skulde regne. De skulde regne ud en hel del om bestyreren av skolen, hvor gammel han var, hvem hans far var, og hvem hans mor var, hvor meget han havde arvet av sin far og hvor meget han havde arvet av sin mor — alt med decimaler — hvem der var hans brødre og hvem der var hans halvbrødre, naar han var konstitueret og naar han var virkelig ansat, og naar han skulde give embedet fra sig og hvad han skulde bli

derefter, og alt dette skulde de regne ud efter nogen svære formler og tal som de fik opgivet. Den ældste søn var snart færdig. Han havde hørt hvad der skulde komme ud "og det er det vigtigste," sagde han, "det kommer ikke saa nøie an paa, hvorledes vi faar det ud." Og han talte atter strengt til brødrene og sagde: "Dette er en prøve paa hvad dere kan, kan dere ikke regne dette stykke, saa kan det ikke nytte, saa faar dere ikke lov til at komme hjem." Men de kunde ikke finde ud av det. De fik hver sit ud. Den yngste sat til langt ud paa natten, regned og strøg ud og regned om igjen og græd og taarerne randt ned paa hans tavle, og tilsidst kunde han ikke se de tal han selv havde skrevet. Stykket vilde aldrig gaa op og tallene blev saa store at der ikke var rum paa tavlen, og han græd og klaged og sagde: "Hvorfor skal vi være nødt til at regne dette stykke? Vor far har sendt os i skole forat vi skal bli gode og vise ligesom han selv, kan vi da ikke blive gode og vise uden at regne dette stykke? Og bestyreren har vi jo alligevel hos os, og ham holder vi av og sætter ham over alle andre og lytter til hvad han lærer og takker ham for hvad han har gjort for os, hvad kan det gjøre til at vi blir vise og gode, at vi kan regne dette stykke? Det er saa vanskeligt at regne med saadanne tal som ikke kan faa plads paa tavlen og som ikke gaar op og med saa mange decimaler, og hvis det havde hjulpet til at blive vise og gode at vide disse ting om bestyreren eller hvad de andre lærerne mente om bestyreren, saa havde det jo været saa let at sige det ligefrem, det kunde ikke været nødvendigt at vi skulde regne det ud i et regnestykke som vi ikke er istand til at regne. Jeg undres paa om bestyreren ved at vi har faat dette regnestykke?" Da den ældste søn hørte denne tale, optændtes hans vrede paany, og han vilde vist have slaat sin yngste bror ligesom tør, hvis ikke den næst yngste havde været tilstede. Kanske den ældste ogsaa tænkte paa at han ikke selv heller havde regnet stykket ordentlig.

Der var agsaa noget andet som flere av sønnerne var kjede over. Det var sagt paa skolen, at hvis det var noget de trængte, eller ønskede, saa skulde de bare bede om det,

bare bede, man vilde ikke negte dem nogen ting. Nu var det just ikke saa ofte de havde bedt om noget, for de syntes de fik hvad de behøved, men enkelte ganger, naar det var noget som de trængte svært til eller havde svær lyst paa, saa bad de om det og bad netop paa den maade lærerne havde sagt de skulde bede. Men altid var det noget i veien. Bad de om en ny trøie, fordi deres gamle var slidt paa albuerne, saa fik de ikke en trøie, men de fik kanske et par bukser — de kunde ogsaa være gode at have, men det var da ikke trøie. Bad de om en hat, saa fik de en hue, og saaledes var det bestandig. Ønsked de sig av og til en liden ting til jul, saa fik de ikke det, men de fik kanske en svært stor ting til sanktehans. “Dette er kjedeligt,” sagde sønnerne — dog ikke den ældste — “dette er kjedelig,” sagde de, “de behøved jo ikke at have lovet os noget, de kunde jo have sagt at der nok skulde bli sørget for os, vi skulde bare vente, saa fik vi det som tjente os bedst, og det vilde vi da have forsøgt at være fornøiet med. Men hvad skal det til at narre os paa denne maaden? Undres paa om vor far selv ved om dette.”

Saaledes klaged sønnerne. Der gik nu en lang tid.

Paa skolen gik det som før. Og hjemme havde brødrene det sig imellem omtrent som før. Den ældste vilde gjerne være mester over de andre, men de taalte nu ikke længere alt av ham, og sommetider saa det ud som om han selv begyndte at tænke ligesom de yngre brødre og være enig med dem. Ofte trætted brødrene med hverandre, til andre tider kunde de virkelig have det nok saa hyggelig sammen.

Saa var det en dag de havde fri av skolen. Da bestemte de sig til at gjøre en tur sammen og være ude hele dagen. Det blev en prægtig tur. De gik ud paa landet og glæded sig. Ingen av dem tænkte paa skolen eller lekserne, men de talte meget om hvorledes det skulde være at komme hjem til deres far. Tro om han ikke ogsaa bodde paa landet? Saa kom de op imod en aas hvor der var skog. Høie, slanke stammer, mellem hvilke den blaa himmel med lette, hvide skyer saaes. Sønnerne steg raskt op gjennem aasen. Jo høiere de steg, jo friskere blev luften. De blev lige-

som fornyet og forvandlet for hvert skridt de gik. Skolen syntes dem saa langt borte. Deres gamle trætter forekom dem saa sørgelige, og de talte om at det skulde være godt om de herefter kunde komme til at holde mere sammen.

Da de havde gaat saaledes et langt stykke, kom de til en rydning. "Her er vakkert," sagde de alle sammen, "her vil vi slaa os ned."

Nu satte de sig alle i græsset. Længe sad de slig tause og saa sig omkring og saa op i himlen og tænkte hver sit.

Da sagte den næst yngste: "Bror," sagde han og vendte sig til den ældste, "jeg vil gjerne sige noget, hvis du ikke vil bli vred."

"Jeg vil ikke," svarte denne venlig.

Den næst yngste: "Dere husker den gang jeg talte til læreren og spurte om han havde de ukjendelige lyd han brugte istedetfor tydelige ord fra vor far, og om han ikke kunde skrive til vor far og bede ham lade lærerne lære os ord vi kunde forstaa, dere husker at læreren den gang ingenting svarte, han bare nikked og nikked, eller rysted paa hodet. Men jeg er kommet til at tænke paa noget bagefter. Han var saa rar, læreren, den gang. Han saa saa sørgmodig ud, og naar han ikke svarte saa, forstaar jeg nu, det var fordi han ikke vidste hvad han skulde sige. Han skjønte ikke alt selv, ligesom ikke vi skjønte det, og var sørgmodig over det, ligesom vi var sørgmodige. Nu ved jeg hvorledes det hænger sammen: lærerne har selv lært av andre lærere før dem, noget har de forstaat, noget ikke, men de forklarer det saa godt de kan. Vor far har nok sat dem alle til lærere, baade de første og de sidste, men ingen af dem, ikke engang bestyreren, har faat de ord de skulde bruge, fra vor far. Vor far har nok sagt hvad for ting de skulde lære os, men han har villet de skulde bruge sine egne ord og sin egen forstand. Og naar vi paa vor side vilde lære det de sagde saa godt vi kunde, og vi ogsaa vilde bruge vor forstand, og naar vi vilde gjøre det lærerne sagde os, saa vi blev saa gode og vise som vi kunde bli, saa skulde vi faa lov til at komme

hjem. Jeg er blit saa glad, siden jeg begyndte at skjønde dette. For nu ser jeg at vor far hverken er den der lader som om han ved noget, uden at han ved det nøiagtig, eller den der forlanger at vi skal lære noget som ikke lader sig lære, ellers vil han straffe os, han er visselig hverken uvidende eller lumsk eller ond, som vi ellers maatte tro at han var.”

Der blev ikke sagt noget til dette. Sønnerne sad længe der paa rydningen og vandred saa atter tilbage til skolen og til sit arbejde.

Lidt om Paasken.

IL de mange mærkelige bestemmelser, som blev fattet ved det økumæniske kirkemøde, som holdtes i Nicea Aar 325 hører ogsaa denne, at paasken skal feires paa en søndag samt at denne søndag skal være den første Søndag efter den første fuldmaanend efter vaarjevndøgn. Før denne tid var paasken blit feiret til forskjellige tider i de forskjellige lande. I den østlige del av kristenheden blev paasken feiret den fjortende dag i jødernes paaskemaaned uden hensyn til hvad dag dette traf til at falde paa, medens man i vestens kirker almindeligvis feiret paasken paa ugens første dag, soldagen. Men efter mødet i Nicea blev det altsaa fastslaaet at paasken skulde feires paa samme dag i hele kristenheden. Paasken maa—med andre ord—følge efter den 14de dag i jødernes paaskhe eller paaskemaaned. Dersom den 14de dag i paaskemaaneden derfor skulde falde paa søndag, saa maatte paaske feires den første søndag derefter. Ti paaskemaaneden er den, hvori den 14de falder

paa eller lige efter vaarjevndøgn. Og vaarjevndøgn er i kirkens kalender bestemt at maatte indtræffe den 21de Marts. Dette staaer skrevet i ovenomtalte kirkemødes forhandlinger, og om den sag er der selvfølgelig ikke mere at sige. Det kan ha sin interesse at tilføie, at man skulde henvende sig til astronomerne i Alexandria i Ægypten (som var hedninger) for at faa dem til, hvert aar, at beregne naar paasken vilde indtræffe. Dette viser altsaa at der inden den eneste saliggjørende kristne kirke, med Guds jordiske statholder i spidsen, ikke fandtes saamegen matematisk kundskab at dette hverv kunde betroes til deres avgjørelse.

Av ovenstaaende vil man forstaa, at paaske-fuldmaane eller den 14de i jødernes paaskemaaned ikke kan indtræffe før den 21de marts. Skulde den 14de i denne maaned indtræffe den 21de marts, saa vilde nymaane indtræffe den 8de marts; ti 21 minus 13 er lig 8; men nu kan paaskeugen ikke indtræffe før den 8de, ti skulde nyet indtræffe den 7de, saa vilde der blive fuldmaane den 20de — med andre ord — en dag før vaarjevndøgn. Men den 14de i denne maaned indtræffer senest den 18de April eller 29 dage efter den 20de marts, ti grundet paa den i kalenderen saakaldte dobbelte epakt eller maane aarsjevning, der indtræffer 4de og 5te April, har denne maaned bare 29 dage. Skulde den 18de April saaledes falde paa en søndag, saa maatte paasken feires den næst paafølgende søndag, altsaa den 25de April. Paasken kan saaledes ikke indtræffe før den 22de marts og heller ikke senere end d. 25de April. Paaskens yderste mærkestene blir saaledes 22de marts og 25de April, altsaa et tidsrum av 35 dage.

Maaske det nu vilde falde en og anden naturlig at antage, at paasken — i løbet av et meget langt tidsrum — burde indtræffe omtrent lige ofte paa hver av disse 35 dage — men saa sker ikke. Fra aar 1583 — aaret efter kalenderens reformation ved pave Gregorius XIII — for et tidsrum av 1750 aar bliver uregelmæssighederne i saa maade meget betydelige. Gjennemsnitstallet for sidstnævnte tidsrum (jeg har tabellerne i sidste udgave av "Britannica" foran mig) viser sig at

være 50. Men de tre første og de tre sidste dage staar meget tilbage for dette gennemsnitstal. Paaskedag indtraf bare 16 gange den 23de April, medens den indtraf 25 gange for hver av dagene 24de og 25de April. Paaskedag indtraf bare 11 gange den 24de Marts. Paasken indtraf oftest følgende dage; 10de April tre og sytti gange; 5te April en og sytti gange; 16de April sytti gange; 30te og 31te Marts indtraf paasken syv og firti gange. Siden den første av ovennævnte datoer er paaskedag indtruffet bare 10 gange den 22de Marts i løbet av 292 aar, medens den i de kommende 1458 aar kun vil indtræffe seks gange paa sidstnævnte dato. Den sidste tidlige paaske indtraf 22de Marts 1818. Noget lignende vil først gjentage sig i aaret 2285. I en fjern fremtid vil en lang tid atter hengaa, nemlig 466 aar eller fra aaret 2506 til og med aaret 2971, i hvilket tidsrum paaskedagen ikke vil indtræffe den 22de Marts.—A. N.

I de Stjerneklare Nætter.

Kjæmpestjernen Arkturus.

ED undtagelse av Sirius er Arkturus den klareste stjerne paa vort nordlige himmelhvelv, og nu i foraaaret, da Sirius holder paa at forsvinde bag horisonten i vest er Arkturus ubestridelig den klareste av alle vore stjerner. Den er en av de faa stjerner som omtales i bibelen (Job. 34:32.).

Vi nordmænd befatter os maaske mere med "himmelen" end det strengt tat er godt for os som borgere av "denne verden," men med stjernehimmelen har vi, som folk, hidtil ikke befattet os særdeles meger. De av vort folk som har ydet betydelige bidrag til stjernehimmelens udforskning kan vist tælles paa fingrene paa ens ene haand. Og dog er studiet av saadanne emner mindst ligesaa aandsudviklende som at snøre sammen eller læse opbyggelsesbøger og kjærlig-

hedshistorier. De som læser disse linjer har vist hørt tale om karlsvognen eller som den her afteft kaldes "the dipper," og de fleste av dem er maaske istand til at udpege den i skyfrie nætter. Den er let at finde. Vognstangen eller "dipperens" haandtag gjør en bøining og følger man denne bøining i sydlig retning saadan en tyve grader kommer man til en mægtigt lysende stjerne, det er Arkturus. Vistnok en av de mægtigste av alle kjendte himmellegemer. Arkturus' lys er gult, den tilhører derfor samme klasse av stjerner som vor sol. Den bevæger sig fremover paa sin bane i rummet med en fart av henved 375 mil i sekundet eller mere end en million mil i timen. Den antages at nærme sig os med en fart av omkring fem mil i sekundet. Der er stor forskjel paa stjernernes størrelse. Vor sol, sammenlignet med flere av de store kjæmpestjerner som vi kan se hver skyfri nat, antages at tilhøre de middelsstore stjerner. Dersom vor sol kunde tænkes forflyttet til Arkturus saa vilde vi næppe kunne se den med ubevæbnet øie. Vi bedømmer stjernernes alder efter deres lysfarve. Sirius er hvid, d. v. s. den er en forholdsvis ung stjerne. Den danner ligesom en norm for alle stjerner av første klasse, eller de saakalte sirius-stjerner, Arkturus er gul og tilhører derfor samme klasse som solen, den er med andre ord en solarstjerne. Den har som stjerne naaet myndighedsalderen, medens Antares i stjernebilledet skorpionen er rød og maa derfor regnes til hundredaaringerne blandt stjernerne. Alle gule stjerner kaldes solar-stjerner fordi de har samme lys-farve som solen og antages derfor at være av omtrent samme alder og at befinde sig paa omtrent det samme udviklingstrin. Grundet paa visse ubetydelige forandringer i Arkturus' tilsyneladende bevægelse (parallelse) er man kommen til den slutning at denne stjerne maa befinde sig ikke mindre end elleve millioner gange saa fjernt fra os som solen. Men da fiksstjernaernes tilsyneladende størrelse tiltager eller avtager i samme forhold som kvadratet av avstanden mellem legemerne tiltager eller avtager saa vilde solen forflyttet did hvor Arkturus nu er skrumpe ind et hundrede og en og tyve millioner millioner gange. Antager man nu at solens og Arkturus' klarhed væsentlig er den

samme og at Arkturus' relativt større klarhed skyldes dens enorme størrelse saa kommer man til den forbausende slutning at Arkturus maa være henved en million gange større end vor sol.

For tiden opstaar Arkturus nede i nordøst omtrent samtidig som solen daler bag horisonten i vest. Den vil vedbli at opstaa nogle minutter tidligere hver aften hele sommeren. Men i April maaned skinner den i al sin herlighed. Dens dybe glød fordunkles ikke synderlig selv ved fuldmaane da nesten alle andre stjerner ligesom falmer og visner hen. Der synes at være noget ved denne stjernes glød der passer ind med hele naturens gjenopvaagnen i foraaet. Det er ligesom den spreder et eventyrligt slør over de av skabertrang gjenemtrængte April og mai nætter. Lyset farer-løselig talt med en fart av to hundrede tusen mil i sekundet eller omkring seks billioner mil om aaret. Dette er astronomiens alenmaal. Seks billioner mil udgjør et "lys-aar," i. e. den afstand som lyset tilbagelægger i løbet av et aar. Kjæmpestjernen Arkturus befinder sig i en afstand av omkring 160 saadanne "lys-aar" fra os. Dersom Arkturus derfor skulde ha sluknet og saaledes ophørt at lyse før vore bedsteforeldre blev født saa vilde den endnu i nogen tid vedbli at lyse for os.—A. N.

Du tror—

Du tror, du lykkens skat skal vinde,
naar guld og ros du blot kan sanke;
du tror, du rækker seirens tinde
med ei en gnißt av livsfrisk tanke.

Du tror, at det, du sammen samler,
mod livets høider op dig løfter;
du aner ei, du gaar og famler
i dødens triste, golde kløfter.

—Skal livets gnißt du faa at kjende:
Lok barnet frem i al din tanke!
Skal lykkens skat du faa i hænde:
Du give heller end at sanke!

Astoria.

Johan Selnes.

Forsønningslære og Krig.

Ved en lægmand.

Av all de hævdvundne gamle dogmer er næppe noget saa meningsløst som forsoningsdogmet eller "den kristelige slagterteori" som Rydberg kalder det. Dette, at en barmhjertig og retfærdig Gud, saadan som Jesus forsøgte at forklare for sine tilhørere, kunde være saa grusom, at han vilde ofre til sig selv sin egen søn for ved hans blod at forsones sin vrede mod sine egne skabninger, maa forekomme et normalt menneske som en gyselig barbarisk fremgangsmaade. Stedse flere og flere røster har da ogsaa reist sig mod dette grufulde hedenske dogme. Jeg kalder denne tanke med forsæt, grufuld barbarisk; ti tanken er jo, at menneskene, kristi fiender, altsaa, ikke allene dræbte ham, (sin fiende) men de skal tillige, ifølge denne samme barbariske livsanskuelse, lig sydhavssøernes kanibaler eller menneskeædere, sikkresig selv større kraft (nyt liv) ved at æde hans (sin dræbte fiendes) kjød og drikke hans blod. At de stakkels enfoldige vilde i det indre av Østeralien ikke ved bedre det kan vi forstaa; men at endog forholdsvis oplyste norske i det tyvende aarhundred skal være kanibaler det falder en tungt at fatte. Og dog er det saa. Vi kan forstaa hvorledes vore forfædre i nordens dystre skoge for aartusinder siden kunde henfalde i slige dystre forestillinger. De havde liden eller ingen fornuftig forstaaelse av naturens lovmæssige virksomhed. De kjendte sin egen avmagt ligeoverfor naturkræfternes raseri. Naar stormen rased og tordenen dundred indbildte de sig at guderne var vrede paa sig og da livet var det kjæreste de eied syntes de, at de maatte give det til guderne, og den eneste maade hvorpaa de syntes de kunde give guderne noget var at dræbe det. Derved troede de at stille eller forsones gudernes vrede. Først var det familiens eller stammens overhoved som forestod ofringerne, men lidt efter lidt begyndte de, som forestod slagtingen til guderne, at danne etslags udvalg eller en klasse for sig selv. Overtroen spilled ind indtil denne klasse troedes at sidde inde med evner der satte dem istand til at være midlere mellem guderne og menneskene. Saaledes opstod lidt efter lidt presteklassen, etslags snyltedyr der ligesom leved av folkets synd, i. e. leved av at forsones folket med de vrede guder. Vi eier størst kjendskab til offer seremonierne som de udøvedes iblandt jøderne og som skildres i nogle av jødernes gamle krønikebøger, de saakaldte Mosebøger. Der bestemmes omstændelig hvorledes dyrene skal være, hvorledes præsterne skal klæde sig, staa, samt hvorledes og til hvilke tider slægtningen til gudens ære skal foregaa. Jehova var jo jødernes lokalgud ligesom Tor var nordmændenes lokalgud. Der foreskrevs forskjellige dyr for de forskjellige synder som antages at være begaaet, det kunde være en okse, en kvie, et lam eller endog en due. Det ser ud som om menneskeofferne paa det nærmeste vor ophørt iblandt Jøderne paa den tid bibelbøgerne blev skrevne. Der er

ihvertfald intet som tyder paa at jøder skulde offres til Jehova; men at dette vistnok havde været almindelig skik i forrige tider fremgaar tydelig derav at selv en saa gudfrygtig mand som David lader syv av sin svigerfader Saul's sønner hænges til "Herrens Ære" for at forebygge hungersnøden. (2. Samuelsbog 21:1-9.) Derimod blev de udtrykkelig paalagt at slagte ned for fode folk av andre stammer — mænd, kvinder og barn undtagen ugifte jenter, disse sidste skulde reserveres soldaterne — for Jehovas aasyn, fordi de havde fornærmet Jødernes lokal-gud.

Dette dogmes barbariskhed kommer bedst tilsyne naar en betragter hvorledes teologerne har udlagt og fremstillet det. Snart var det Gud som skulde forsones, til andre tider var det ligesom det skulde være løsepenge til Djævelen; ja de gik endog saa vidt at de paastod at det var forstaaelsen mellem Jehova og Djævelen at Jesus skulde offres til Djævelen som etslags skadeserstatning for at han (Djævelen) ved hans (Jesu) lidelse og død tabte sit krav paa menneskene, men at han ved et hemmelighedsfuldt puds paa høiere steder gik glip av altsammen. Intet under om den sorte stakkel er blit ulmsk og bitter. Pladsen tillader ikke en noget mere indgaaende paa-visning av dette dogmes vekslende skikkelse opigjennem tiden. Bare dette, at der til forskjellige tider har været gjort forsøg paa at oppudse og tillempe det efter de vekslende tiders behov, for paa den maade at faa det til at passe ind i teologernes krankiste. Men naar vi undtager en del av den saakaldte mørke middelalder, da kirkedommen behersket sindene fuldstændigt har folk ikke været aldeles tilfreds med at holdes aldeles ansvarsløse. Vistnok præker katolske og lutherske kirkeblade, at det er kirkens opgave at fritage folk for nødvendigheden av selv tankning. Folk er jo ikke økket til at behandle deslige vanskelige spørgsmål. De kan jo hverken tysk eller hebræisk og uden kjendskab til tysk og hebræisk er der jo ikke tale om at kunne forstaa Guds forhold til menneskene. Nei saadanne vanskelige spørgsmål maa vi nok overlade til disse velnærede seminaristiske landsbypabster, som endog kan det hebræiske alfabet udenad. Katolikerne oplærer sine tilhængere til at bede Jomfru Maria om at gaa i forbøn for sig hos Jesus. De saakaldte protestanter oplæres til at bede til Jesus om at han vil gaa i forbøn for dem hos Gud. Men der blir flere og flere, som ikke er tilfreds med saaledes feigt at vælte ansvaret over paa andre. De er blit kjede av alle disse tomme teologiske spidsfindigheder, som bare synes at ha til hensigt at skabe ufred og ufordragelighed mellem ellers bra folk, og bebyrde dem med at underholde alle disse teologiske udklækningsanstalter. Bare disse udklækningsanstalter og den teologiske yngel som udklækkes derfra havde til hensigt at stifte fred og avværge ufred og fremme samfølelse og samarbeide blandt folk saa fik man ikke tage det saa nøie med udgifterne; men de staar ikke i Fredstyrstens tjeneste. De fleste av vore norske præster her i landet har trofast staaet i Ufreds-fyrstens tjeneste. De har arbeidet og det haardt ogsaa mange av dem, men de har været ugangsdyr iblandt os, de fleste av dem. Vi kan nok trænge til lærere, men vi trænger saadanne, som selv er folk og som vil hjælpe til at opdrage os til at

bli skikkelige folk. Der sidder desværre endnu igjen saameget av de vilde dyrs natur i os. Vi trenger Jesu milde og lyse evangelium, vi trenger at bade vore sind i hans aand og lære livsvisdom av hans herlige lignelser. Vi trenger alle at lære at Gud virkelig er alle menneskers Fader og at vi alle er brødre og hans barn, ulydige barn de fleste av os maaske, men dog hans barn, samt at han altid er villig til at ta os til sig igjen og tilgi os vore feiltrin naar vi bare oprigtigt og av ganske sind og hjerte beder ham derom. Jesus sagde intet om denne blodsoning i sine samtaler. Men denne forestilling var jo av jødepresterne blit saa indbanket i hans folk at det faldt vanskelig endog for ham altid at undgaa at gjøre brug av billeder hentet fra de prestelige slagterier omkring templet. Men det ser dog ud til at dette offer system var ham imod og at han næsten altid søgte at undgaa at hentyde til de bloddryppende prester i sine taler. Han fortalte sine simple lignelser hentet fra det daglige liv og forstod altid at lede sine tilhøreres tanker hen paa aandelige ting. Det var livet det kom an paa, det som en gjorde, og det, som en i sit inderste indre ønsket at gjøre. Født og opvoksen blandt Jøderne, som han var er det let at forstaa at slige udtryk som: "Jeg er ikke udsendt til andre end de fortabte faar av Israels hus," kunde undslippe ham og dog var hans menneskekjærlighed saa stor, at den overvandt baade racehad og nationale fordomme. Der var hjertelighed for alle hos Jesus. Saameget underligere blir det at de teologiske muldvarpe har kunnet forkvakle hans simple lære til spidsfindige haar-kløverier og saaledes holdt sandheden borte fra folket i alle disse aarhundreder.

Vi kan forstaa at der var tider da en mand som Peter, i harme kunde bringes til at udbryde: "Den livsens fyrste sloge i ihjæl, jeg ved at i gjorde det i eders uvidenhed.....derfor fatter et andet sind og vender om, paa det at eders synder maa bli udslettet." Men saa kan han lidt efter falde tilbage til sin gamle Jødelære om, at blod offer maatte til for at forsona Jehova. Paulus, som jo var oplært av rabbinerne omtrent som vore prester er blit oplært av satsemagerne, var saa gjennomtrængt av den frelsende slagterteori at det oser frem i alle hans breve. Ordet "blod" er ligesaa almindelig i hans breve som ordet "djevæl" er i Luthers skrifter. Pauli hovedtanke er vel læren om Jesu opstandelse, men tanken paa blodige ofringer er altid nær og ligesom præger alt han siger, og derfor støder en ofte paa slige saltige udtryk: "I hvem vi ved hans blod have forløsning nemlig syndernes forladelse". Profeterne kunde undertiden udtale sig meget skarpt mod hele offersystemet, men de synes her at have talt for døve øren; ti loven maatte jo opløses til bestemte tider, og der var jo ofringerne det væsentlige.

Sandheden kan vel ikke modsige sig selv; men kan nogen selvmodsigelse være større end kirkens naar den lærer at Jesu lidelse og død var løsepenge til Gud, men til en anden tid, at det var løsepenge til djævelen? Den orthodoxe-teori lærer at Gud fra evighed av bestemte at Jesus skulde lide og dø for vore synder, men han maatte gjøre brug av uretflerdige

mennesker for at gennemføre sin slagter-eller frelserplan, for saa siden at hjemsege dem (sine egne bøddelknegte) med forfærdelige straffedomme, fordi de havde udført det verk som han selv havde paalagt dem. Selv om vi nu kunde tænke os en Gud, som for et syns skyld vilde lade sig selv dræbe for at give sig selv opreisning for den tort han havde lidt ved sine barns ulydighed, saa falder det endnu vanskeligere at tro at han kunde give sit minde til, at hans egne barn (Jøderne eller Romerne) skulde begaa den forfærdelige synd at dræbe hans egen søn uden at de havde den ringeste anelse om hvem han var. Her udslettes alle grændser mellem godt og ondt og vi staar igjen og ligesom fægter i tom luft. Men Jesu egen bøn paa korset, udtalt efter at den tankeløse hob og falske vidner og al anden ondskab havde rottet sig sammen mod ham, avslører hans menneskekjærlighed i hele sin uforlignelige storhed: "Fader forlad dem, ti de vide ikke hvad de gjøre." De kunde saaledes umulig været med i Guds frelserplan, men skulde Jesus ombringes paa grund af det had, som han havde vækket mod sig, saa maatte jo nogen gjøre det. Det var altsaa flette mennesker som begik den store forbrydelse at anklage ham, en uskyldig, og dømme og korsfæste ham. Ti den som ingen forbrydelse har begaaet trænger jo ingen tilgivelse. Naar Jesus lærer: "Vær fuldkomne som eders fader som er i himlene er fuldkommen, og apostelen lærer at vi skulde efterligne Gud i kjærlighed, retfærdighed og barmhjertighed, saa kan enhver forstaa hvad de mener. Men naar teologerne siden deres tid og indtil nu har fremholdt og fremholder en retfærdighedsopfatning som er det stik modsatte af hvad Jesus og hans største efterfølgere lærte, saa blir det let at forstaa dogmepresterens klage over at vantroen er stor, og at den holder paa at tage aldeles overhaand i verden.

Det synes nesten ufatteligt at saakaldte kristne folk kan takke Gud for hans store retfærdighed, som han beviste derved, at han offrede sin uskyldige søn i vort sted, for saa i næste øieblik at beklage sig over denne store og forfærdelige krig som nu herjer landene og kræver strømme af uskyldigt blod, for saa at bede Gud om at finde paa en eller anden maade hvorved krigens elendighed kan ophøre. Ikke bare vi liberale, men ogsaa mange, som hylder den gamle og eneste saliggjørende slagterteori kalder dette ligefrem gudsbespottelse. De kan saaledes ikke selv tro alt som staar i deres kjære bibel; ti dersom de trodde, virkelig trodde, at Gud var med Israeliterne, men at de ikke kunde fordrive dem som var nede i dalen fordi de havde jernvogne, hvormeget mindre kan de vente hjælp fra ham nu da vaabnene er saa mangedobbelt bedre. Havde Keiser Wilhelm læst med større eftertanke Jesu ord: "Alt hvad I vil at menneskene skulle gjøre mod eder, det gjøre og I mod dem," istedenfor at sætte sin tillid til den lutherske slagterteori, saa havde næppe elendigheden i Belgien været saa stor som den nu er; ti han vilde vist ikke ønsket at en slig arme skulde oversvømmet sit eget kjære land, som han har oversvømmet Belgien.

Naar pengemadatoren J. P. Morgan i sit testamente fremholder troen paa Jesu blod som fyldestgjørende for al verdens synd, og norske kirkeblade

gentager disse ord med den bemærkning, at Morgan ikke bare var en stor finansmand, men tillige en sand kristen, saa maa det vel taaes om en og anden udtaler sine tvil om hans kristendom saavel som om det, som hans mammonsdyrkelse og anden griskhed frembragte.

Der synes at være ligesaa stor forskjel paa den gjængse kirkelsære og Jesu lære, som det er paa pavens liv og Jesu liv. Den første lever i pragtfulde paladser, omgivet af hundreder af tjenere og yppig luksus. Den anden havde ikke det sted hvortil han kunde helde sit hoved, men gik omkring og gjorde godt og var en tjener for alle.

Det kan synes at de som hver søndag fremholder for sine medforløste, at det eneste som kan forsones Guds vrede er udgydelse af uskyldigt blod, maa ha været medvirkende, til en hvis grad, i denne forfærdelige krig. Saa længe dette konges og keiser væsen holdes frem som noget særlig indstiftet af Gud, og kirkens velsignelse nedbædes over krigsmagten til lands og til vands maa det da ikke tænkes at øve en vis tiltrækning paa de mere uvidende og ubefæstede?

I denne alvorsag gjælder det, at undersøge og spørge sig selv: "Har jeg været med enten ved ord eller handling at besudle Guds helligs navn ved paa nogen maade at opmuntre til denne forfærdelige udgydelse af uskyldigt blod?"

Lad os støtte hverandre og lad os af ganske hjerte være med at hjælpe til at lindre nød og lad os takke og ære Gud for hans fuldkomne retfærdighed, og lad os frimodigt og uden trældomsfrygt være med at opøse hans hellige navn, og udbrede hans rige paa jorden, og ikke drage ham ned i smudset ved at tillægge ham handlinger som vi selv holder os for rene til at udføre.—T. L. E.

"Sjælevandringen er ingen fabel. Jeg skulde ønske, den var; men vore mænd og kvinder er bare halvveis mennesker." . . . "Hvert dyr i stalder og mark og skog har opnaaet at faa fodfæste og efterlade sig mærker i træ og figur hos mængden af disse opreistgaaende talekyndige skabninger,—som vi kalder mennesker."

"Intet skal røkke den tro hos mig, at alle mennesker elsker sandheden. Der er i naturen ingen hgefren løgn, ingen ublandet ondskab." Antagelsen af en total fordærvelse er den værste bespottelse og helligbrøde, den eneste skepticisme og atheisme. Blev den almindelig, vilde selvmord avfolke vor planet. I navn har den fundet plads i en eller anden theologisk dogmatik, men individuel skyldfrihed og næstekjærlighed har gjort den til en død bogstav."—Emerson.

Og den slutning, som maa trækkes derav, er, at vi maa forsøge at faa rettet paa denne feil. Vi maa bestræbe os paa at faa lagt et økonomisk retfærdig samfundsgrundlag, der vil gjøre det mulig at praktisere broderskab.

Minneapolis. L. Stavnheim.

BREVSTUMPER.

—“Mere Lys” er udmærket og vi trenger det. Haaber det vil faa leve og sprede lys.

Minneapolis. E. A. Gausel

—Hermed tak for det udmærkede læsestof som “Mere Lys” har bragt mig i det forløbne aar samt fem dalere for bladet for 1915 sendt til etpar venner foruden mig selv. De to dalere som blir tilovers kan redaktøren av “Mere Lys” anvende som han selv synes.

Venligst

Elk Point, S. D. A. H. Aase

—Da jeg fik det første hefte av “Mere Lys” og blev bekjendt med dets indhold tænkte jeg: Nu skal jeg sende en dalere ikke for at subskribere, ti jeg er jo omtrent blind, men for at støtte dette foretagende. Jeg ligte nemlig det første hefte saa godt at jeg haaber de kan bli istand til at fortsette. Det vil gjøre meget godt blandt vort folk. Men det vil bli et tungt arbeide, ti her stenges der jo paa alle kanter mod alt virkeligt frisind.

Ønskende dem alt muligt held med deres foretagende forblir jeg

Deres med megen agtelse

Rothsay. A. B. Pederson.

—Hermed betaling for “Mere Lys”. Kristofer Jansons stykke i sidste hefte syntes jeg var udmærket.

Med agtelse

Fairbuilt. C. W. Meyer

—Samtidig som jeg indsender betaling for “Mere Lys,” vil jeg ønske at skriftet maa ha mere held med sig end dets forgjængere av norske tidskrifter.

Erb.

Minneapolis. Chas. J. Wikan

—Har modtat første hefte av “Mere Lys” for iaar. Jeg synes det er udmærket. Vil de være saa venlig at sende det for 1915 til hoslagte adresser. Hermed tre dalere og bedste ønsker.

Walker, Minn. Odin Naustvoid

—Hermed betaling for “Mere Lys” for 1915. Bedste ønsker
fra

Perth, N. D. Ole Kjølstad

—Enclosed find draft for “Mere Lys” and my best wishes.

Yours very truly

Halma, Minn. O. P. Becken

Kjære Norman:—

Samtidig som jeg fornyer min egen subskription paa bladet er det mig en glæde at indsende betaling for to nye tingere. Skulde bare ønske at det havde været tyve istedenfor to.

Det sidste hefte av “Mere Lys” er efter min smag det bedste av alle. Den som har læst dette hefte og da især de længere artikler deri kan ikke undgaa at føle at saadant tjener til at udvikle en ædlere, kjærligere og renere moral. Om “Mere Lys” kunde faa lov til at vedbli at leve og virke blandt os vilde et av mine inderligste ønsker bli opfyldt.

Haaber at bli istand til at skraabe sammen nogle flere tingere i den nærmeste fremtid.

Venlig hilsen

New London. T. L. Eugen

—Sender herved betaling for anden aargang av "Mere Lys". Jeg liker bladet godt. Hold bare frem som begyndt.

Lake Crystal. Oline Pladsen

—Tak for "Mere Lys" som jeg har modtat to numere av nemlig for April og Januar Ønsker ogsaa de manglende hefter om de kan avse dem.

Indlægger herved betaling for etpar aar med ønske om at skriftet maa faa lov til at leve og trives. Ti vi liberale trænger virkelig et organ som tør føre fri mands tale.

Jeg har gaaet og glædet mig over at verden var blit bedre at leve i eftersom oplysningen blev mere jevnt udbredt og folk lærte at udnytte naturens kræfter i industriens og menneskevelværets tjeneste. Og jeg har følt taknemmelig over at det var mig forundt at leve i en tid da alle kræfter og interesser anvendtes til at samle folkene om fredens sysler, om at grunde lune og komfortable hjem og skabe en bedre forstaaelse mellem naboer og bygder og lande. Men jeg er blit høilig skuffet ved at se at alt dette, som skulde hjulpet til at fremme fred og brorskab isteden anvendes til at dræbe og ødelægge som tilfældet er i denne krig.

At menneskene ikke er kommet lenger end at de skal dræbe og udrydde hverandre som de nu gjør og til og med anraabe Gud om at staa dem bi i dette menneskeslagteri, stolende paa, som de gjør, at dette stemmer med Guds villie og at Gud har indsat de styrende til at gjøre dette, viser jo bare at vi endnu befinder os paa omtrent det samme stadium som oldtidens israeliter. Det er dette brutale Jehova gudsbegreb

som behersker folkene og forleder dem til at begaa slige forbrydelser mod alt det som den sande Gud elsker og ønsker at fremme. Vi maa tilegne os selv og hjælpe til at bibringe vore medmennesker renere og noblere og mere strengt moralske forestillinger om Gud og om hans hensigt og villie med alt han har skabt.

Derfor vær velkommen "Mere Lys."
Dubuc, Sask. Canada. M. Norman

—Indlagt behag at finde fem daler for hvilket de vil være saa venlig at sende "Mere Lys" til undertegnede venner for aaret 1915.....

Det har været mig en stor glæde at faa mig tilsendt deres ypperlige lille skrift "Mere Lys" i det forløbne aar. Kun har jeg ønsket at jeg havde levet lidt nærmere Hanska og saaledes kunnet været med i deres kirke. Ti jeg lever jo saa at si midt inde i det mørke fastland hvad religiøs tankning angaar og jeg føler mig noksaa isoleret og ensom av den grund. Jeg blev først bekendt med unitarismen igjennem den saakalte postoffice mission. Og jeg er kommet til den overbevisning at skal jeg tilhøre nogen religiøs retning saa maa jeg slutte mig til Unitarismen. Noget andet valg gives ikke for et frigjort og ærligt menneske.

Mr. Ole Jørgensons stykke i sidste hefte om det Ethiske element i religioner var udmærket. Det ligesom pløied op ny jord for ens tankeliv. Det var grundigt arbeide og vil hjælpe mange til en naturligere og bedre funderet forstaaelse av livet og vor idea'le stræben.

Ja hr. redaktør, de er sandelig alværdige som vier deres evner til at sprede "Mere Lys" blandt os. Men

vanskeligere arbeide kan vel næppe tænkes; ti at faa vort træge og selv-gode folk til at tænke selvstændigt og ikke bare jatte med sine lutherske landsbypabster er isandhed "up hill work." Jeg vil ønske at skriftet maa faa saa megen støtte at det med tiden kan komme ud hver maaned, ti det er igrunden det vi trænger, og det er nok av os til at faa dette ordnet bare vi lægger lidt vilje til.

Venligst

Lamberton.

I. O. Iverson

—Tak for de tilsendte hefter og undskyld min sløvhed. "Mere Lys"! Ja, det burde vel helst hedde: Det rette lys; men da vilde man staa ifare for at tænke at der her optraadtes med en ny ufeilbar tro. Dog av lys i form av skriiter, blade og bøger er der jo en overflod av og "tingene" blir belyst fra alle kanter og med alt slags lys indtil de forsvinder saa man intet kan se. Det vil sige det almindelige normale menneske som søger lidt sandhed kan ikke godt greie alt dette "lys" uden et akademisk grundlag for sin tænkning. Derfor er det her "det rette lys" skulde opstaa og gi den rette skygge, saa man kunde se hvordan "tingen" stod.

I disse dage, til eksempel, tales der meget frem og tilbage om tidens mest brændende sporsmaal, men der er

ikke meget som er "to the point."

Det har forundret mig at man ikke kan komme tilbunds i sporsmaalet om hvorfor vi maa ha denne krig der nu ødelægger og opriver generationers arbeide. Hvorfor er der ikke kommet nogen lidt mere indgaaende redegjørelse for hvad patriotisme egentlig er for noget. Man vedblir bare at salutere "the flag" hver paa sit vis. Kristofer Jansons tale i sidste hefte av "Mere Lys" er det eneste paa norsk, som jeg har seet angaaende dette sporsmaal og det forekommer mig at hans tale stiller den patriotiske følelse i det rette lys. Men dette fremtidens haab garantien mod krig og andre ulykker som kan forebygges, kommer nok ikke bare ved hjælp av arbeiderprosesioner og smaafolks stemmer; ti de kan jo ogsaa meget let, som vi nu har seet, opflamnes av patriotisme. Det maa nok helst komme fra de oplyste og mægtige røster i nationerne. Disse i forening med de mange lidt videre komne blandt den store almue maa i broderlig forening grundlægge og opbygge den bedre tid som vi alle venter. De maa iforening befæste og opretholde en bedre ordning mod de mindre udviklede omgivelser av krigsgale—enten det er nationer eller individer.

Venlig hilsen

Minneapolis.

L. O. Myhr

MERE LYS (MORE LIGHT) Liberal Norwegian Quarterly Magazine, Published at Hanksa, Minn. Subscription price: One year in advance to any part in the World, \$1.00, single number 25 cents.

Entered at the Post Office at Hanksa, Minn., as second class mail matter April 8, 1914, under the act of March 3, 1879.

Adresse: **MERE LYS,**

Brown Co.

Hanksa, Minnesota.

PRÆMIER

For at opmuntre vore venner til at samle nye tingere paa bladet har vi besluttet os til at opstille følgende præmier til abonnentsamlere.

For 5 Nye Forskudsbetalende Helaarsabonnenter

- Henr. Wergeland—Udvalgte Digte. To bind, indb.2.00
eller
Holbergs—Komedier i Udvalg. To bind, indb. 2.20
Kristofer Jansons—Lys og Frihed, indb.2.25

For 10 Nye Abonnenter

- Kristofer Jansons Nye Verk—Hvad jeg har oplevet. Indb. 2.25
eller
Schoedler, Naturens bog, Fysik, Astronomi, Kemi,
Mineralogi, Botanik og Soologi, indb.3.00
eller
Rolfsen, Nordahl.—Vore Fædres Liv. Karakterer og
Skildringer fra Sagatiden, indb.3.00

For 15 Abonnenter

- Hugo, Victor—Samfundets Forskudte (Les Miserables)
med Tegninger af Chr. Krogh, I, II, indb.4.00
eller
Overland—Korstogenes Historie. Med 60 helsides
Illustrationer af Gustave Dore, indb.5.20

For 25 Abonnenter

- Nansen, Fr., Professor—Fram over Polhavet. To bind, indb. 10.00
eller
Norske Klassikere i Udvalg ved Arne Lechen og Moltke
Moe. Indhold: Holbergs Komedier i 2 bind. Wessels
samtlige Skrifter i et bind. Wergeland i 2 bind. Wel-
haven i 1 bind. Asbjørnsen & Moe, Norske folkeeven-
tyr i 2 bind. Alle 8 bind indb. i Originalbind.9.00

MERE LYS

Brown Co.

Hanska, Minnesota.

Christopher Johnson
for C.H.H.

MERE LYS!

Mehr Licht! — Goethe

Frisindet Kvartalskrift

Hintsesalme

Velsignede morgen
da Gudsrigets tunger
traf jorden som flammende staaL.
Fra jorden mod borgen
nu arvingen sjunger
paa Gudsrigets tungemaal.

(Av Per Gynt.)

No. 1—2.

April—Juli, 1918

5te aarg.

Amandus Norman, Udgiver,

Hanska, Minn., Office of Publication.

En dollar aaret

25 cents pr. hefte

Kristofer Janson

MEEREUS!

Mehr Licht! -- Goethe

No. 1—2.

April—Juli, 1918

5te aarg.

:: ::

Hanska og Minneapolis, Minnesota.

:: ::

Kristofer Hanson

Nu er han ogsaa vandret bort ind til den store fred,
den sikreste hvile, naar livets sol gaar ned;
hvor livets storme stilles, hvor ingen bølger gaar,
hvor læges alle smerter, og alle livets saar.

Hans tid, den blev for Norge saa vekselrig og stor.
Han slynget selv en blomsterkrans om Norge, vor mor.
I hvert et aandefrøekorn, han strødde over hei,
der blomstret, og bar frugter ved livets alfarvei.

Han sang som ingen anden har vovet synge før.
Han sang, at vaar vil komme, naar aandens tale tør,
da sandheds lys skal tindre gennem taagemulm paany
med daggry over landet, da nattens skygger fly.

Med tak for trofast virke i døgnets tunge strid,
"at rydde nye baner for den kommende tid."
Den ædleste gerning er den til slægtens gavn.
Og derfor vil vor fremtid erindre hans navn.

Saa haaber vi at andre vil følge i skaldens spor,
som med slig freidigt livshaab paa sandheds seier tror.
I taksomhed vi mindes ham, den freidige tolk!
Han var en sangens ægte søn, en høvding blandt sit folk.

P. J. Merakergaard.

In Memoriam

ORSKE blade have allerede for længere tid siden bragt os det sorgens budskab, at: Kristofer Janson den 17de November døde i Danmark, hvor han i velfortjent ro tilbragte sine sidste aar med venner; at hans jordiske levninger blev brændt ved et dansk krematorium; og at der ved denne leilighed—av landsmænd som av fremmede—blev talt mangt et lov-ord om hans livs frugtbare arbeide. Ogsaa vi finder at det er vor pligt at yde vor ringe hyldest til den bortgangne:

Lærer, forfatter, digter og prest.

Han var fød 76 aar siden i Bergen, denne by, som har skjænket Norge saa mange begavelser, men ingen større end avdøde. Moder natur havde med ødsel haand i vuggegave git ham et rigt udstyr—baade legemligt og aandeligt. Hans ydre fremtræden var fri og fin—for ikke at si' elegant; hans stemme var blød og sympatetisk, han havde den evne at kunne iklæde de fineste tanker det skjønneste sprog; han var fød digter og sanger; og da Janson forlod Norge skal Bjørnson ha' udbrudt:

“Nu drog sangen over havet!”

Janson stammede fra en rig og mægtig kjøbmandsslægt; økonomisk talt laa alle veie aabne for ham og hans evner og—havde han valgt scenen, eller havde han, som Henrik Ibsen, udelukkende offret sig for forfatterskab—vilde han utvilsomt sat sit mærke; paaskyndet av sin idealisme og sin patriotisme—valgte han folkelærerens tornefulde vei.

Ligesom mange andre begavede nordmænd paa hans tid—vi skal kun nævne **Fritz Hanson, Ole Arveson,**

Christopher Bruun og Viggo Ulman, den senere storthingspræsident—troede han at tjene sit land bedst ved at vie sine kræfter og evner til sine landsmænds opdragelse. Derfor startede han sammen med **Bjørnson og Bruun** folkehøiskolen i Gausdal. Dette var aabenbart et moralsk offer! Men Janson var patriot med liv og sjæl; hans valgsprog var: **“Intet for godt for Norge.”** Den samme tanke laa til grund for hans arbejde for “maalet.”

Under sit ophold i Gausdal ufoldet han en næsten overmenneskelig arbejdskraft. Der skrev han paa “maal” no’n av de fineste—og rimeligvis sidste romantiske fortællinger i norsk literatur. Disse folkeskoler er blit forskjel- lig bedømt:

No’n har forsøgt at latterliggjøre dem; andre har idealiseret dem. Vi slutter os uden betænkning til dem, som har hævdet, at de gennem deres opdragende indflydelse var en velsignelse for Norge; at fra dem udgik den patriotiske impuls, som skabte uafhængigheds-partiet og —gennem dette—adskillelse fra Sverige.

I sine yngre dage var Janson “Skandinav”; han troede paa og arbejde **for** en inderligere sosial og politisk sammenslutning mellem de skandinaviske lande.

Mange ledende og lysende nordmænd, blandt dem, Christopher Bruun, som var av samme opfatning, deltog som frivillige i den tysk-danske krig i 1864. Sknadinavis- men synes efter denne at være avgaaen ved en stille død. Vi haabe ved denne korte oversigt at have—saa nogen- lunde—belyst Jansons idealisme og patriotisme; naar vi saa hertil paapeger hans ubegrænsede hjertensgodhed, der gjorde det til en pligt for ham at være den fattiges og undertryktes forsvarer, er det let at forstaa, at han i sit hjem- land—i den tid da høire-partiet raaded grunden baade i stat og kirke—maatte vække megen opposition og paa- drage sig megen uvilje. Dog føle vi os overbeviste om, at budskabet om hans død i Norge blev modtat med udelt sorg, og at enhver sand nordmand følte, at fædrelandet i Janson havde mistet en av sine bedste og mest begavede

sønner. Det er ialfald det indtryk enhver maa faa ved at læse den fine lovtale storthingspræsidenten holdt i samlet storthingsmøde to dage efter Jansons død. Den paahørtes av storthingets medlemmer staaende og lød som følger: "Som man vil ha set er **Kristofer Janson** nu Lørdag avgaaet ved døden i Kjøbenhavn, hvortil han flyttede iforfjor. Med ham er den sidste av de digtere, som i forrige aarhundrede gjorde sin store indsats i norsk aandsliv og som nationen hædrede med de første digtergager, gaaet bort. Han var digteren, sandhedssøgeren og folkelæreren, som med utrættelig energi i skrift og tale, fra kathedrer og talerstol, hjemme som blandt landsmænd paa den anden side havet, virkede for sit folks oplysning, for at vække det til selvtænkning og til national selvfølelse. Den ranke og sympatetiske personlighed vil mindes med hæder og kjærlighed av dem som lærte ham at kjende. Fred og velsignelse over hans minde!"

Storthinget havde allerede vist sin paaskjønnelse av Janson's arbeide ved at bevilge ham digtergage, som han imidlertid med den ham egne finfølelse fraskrev sig, da han i 1881 reiste til Amerika.

Denne korte skildring vilde være for ufuldstændig om vi undlod at medtage nogle ord om hans mange-aarige arbeide i dette land og da spesielt i dette vort eget Brown County—og saameget mer saa! som vi fuldt og fast tro, at de dage, han tilbragte paa "Mt. Pisqua" i sommermaanederne, høre til de lykkeligste, ialfald i Amerika—og fordi vi føle os forvissnet om, at hans arbeide her udgjør en del av hans bedste, mest indflydelsesrige livsgjerning.

Fordi, her paa "Haugen" likte han sig bedre end noget andet sted, da den med sine trær, buske og blomster, kortsagt med sine naturskjønne omgivelser mindet saa meget om det fædrene "Damsgaard" i hans kjære Norge.

Her skrev han hver sommer en eller flere bøger; elleve aar—fra 1882—1893 var Janson prest for den unitariske menighed, som her havde sin kirke. Ved siden herav udfoldet han en storartet forfatter-virksomhed; her

skrev han foruden taler, digte og mindre avhandlinger—snart sagt uden tal—ialfald følgende bøger:

“Bag Gardinet”; “De fredløse”; “Præriens saga”; “Lys og frihed”; det meste av “Jesus sangene”; “Sara”; “Et Arbeidsdyr”; “Vildrose”; “Det femtende Wiskonsin”; Arbeider foredrag; dramaet “Helvedets Børn”; den vigtige teologiske avhandling “Har Orthodoxien Ret”; desuden det meste av den historiske roman “Ludvig Hetzer”. I otte paa hinanden følgende aar redigerte og udgav han “Saamanden”—et maanedligt tidsskrift av literært, religiøst og sosialt indhold.

Her paa “haugen” plantede Janson det liberalismens og den religiøse toleranses frøkorn, der har vokset op til et vel rodfæstet træ, hvis frugter—i siviliseret religiøs forstand—blandt nordmændene i dette land har spredt en bedre forstaaelse av den Amerikanske konstitutions aand med hensyn paa religiøs og intellektuel frihed, og derved bidraget til at gjøre dem til, ikke alene, bedre Amerikanske borgere, men ogsaa, bedre kristne.

Kristofer Janson var ikke alene sin menigheds hyrde, men han var dens sympatetiske ven—med raad og daad. I hans nærvær forsvandt som ved et trylleslag al tvil, alt mørke; derfor vil han heller aldrig glemmes av dem, som havde den lykke at lære ham at kjende, og vi vove at forudsi, at engang vil der reises en “bauta” paa “Haugen” til ære for denne mand, som med saa uegennyttig entusiasme:

“Hugget ned hvert et kroget træ
Bag hvilket de lavtvoksne søgte sig læ
For tanden av gjed og okse,—
Tog bilen fat—og hugget ned alt det vilde krat,
Som hindret skogen at voxe.”

Jeg er skabt til at prise den herre

Tone av Per Winge.

Jeg er skabt til at prise den herre,
som sig selv, med sin livsgnist, mig gav,
som har skjænket mig magt til at seire,
trodse synd, trodse sorg, trodse grav.

Jeg er skabt til at tegne hans billed,
bære glad det blandt mennesker ud,
saa de alle maa længes og raabe:
"ja saa vil du, saa vil du min Gud."

Jeg er skabt til at vie mit arbeid
ind til frihed og sandhed og ret,
aldrig smigre for magten, som frister,
aldrig vige for det, som er slet.

Jeg er skabt til at lære og lide,
for at aanden kan vokse sig rank.
Jeg er skabt til at hærdes og gnides,
for at brynjen kan holde sig blank.

Jeg er skabt til at straale guds varme
til de syge og sorgfulde ned,
løfte haabet paa flugt ind i himlen,
sænke i dem guds himmelske fred.

Jeg er skabt til at sprænge med harme
alle fristelsers lokkende garn,
til at leve og dø som guds eget
evigt elskede, trofaste barn.

—Kristofer Janson.

Ved Kristofer Jansons haare

Uffe Birkedal

Mindet vel lader som ingenting,
er dog et lønligt kildespring.

Altid det risler, en gang paany
haabet sig svinger som ørn mod sky.

ISSE verslinier randt mig i hu, da budskabet
bragtes mig om Kristofer Jansons død.

Hvilken vidunderlig skat vi dog ejer i mindet,
—mindet, som taler til os om de henfarne dage
og fremmaner de skikkelser, vi mødte i vort
liv som enkeltmennesker og i dem, historien,
vor egen og hele verdens, mælder om. Snart
advarende med løftet finger, snart trøstefuldt vinkende
træder minderne frem for vor sjæls øie. Men allermest
erfarer vi mindets magt, naar vore egne kære forlader os i
døden og efterlader et savn som intet,—intet uden haabet
om gjensynsglæde—kan raade bod paa.

Det har ogsaa i erfaret og erfarer i disse dage, i, som
stod den mand nær, hvem vi her er samlede for at bringe
det sidste farvel. Minderne kommer og hvisker til os under
smil og taarer: mindes du det? mindes du det? I det
hjem, hvor han færdedes, lyder hans skridt ikke mere, hans
røst er forstummet, og hans kjærlige smil lyser ikke mere
over dem, der stod ham nær. Husbonden og faderen er
borte og døren har for sidste gang lukket sig efter ham,
men mindet, han har efterladt, er som en rig skat, hvorfra
der kan øses en uudtømmelig rigdom, om end med vemod,
mens dagene rinder. Det er den kostelige arv, han har giv-
et sine nærmeste og alle, som kom ind under hans tag. De
vil alle tit og mange sinde læske sig ved det lønlige kilde-
spring, hvis navn er mindet.

Men her rækker mindet videre, ud over hele norden
og til alle nordboer paa denne og hin side verdenshavet,

Vi mindes ham som digteren, der var samtidig med sit lands største skjalde. Tør vi end ikke—ti ordet maa ikke misbruges—kalde ham en stor, saa var han dog viselig en betydelig digter, som hans fædreland, vort gamle, kjære frændeland i nord, havde ære av. Jeg mindes, hvor hans første fortælling "Han og hun" greb mig i min tidligste ungdom. Der lød straks det anslag, som toner gennem hele hans digtning og øvrige forfatterskab, dette, at kun sandhed og enkelthed, det ægte og uforfalskede, er menneskeværdigt. Krig mod al unatur og hykleri av hvad art nævnes kan. Og siden har jeg stadig op gennem aarene fulgt ham i hans bøger og sange. Han spændte jo over mange livsfelter og har skildret os saavel livet i vore bedsteforældres og oldeforældres Norge som blandt nybyggerfolket i Amerika. Skjalden og forfatteren Kristofer Janson vil mindes mens aarene skrider hen!

Og vi mindes ham i nøieste sammenhæng hermed som nordmanden, sit fædrelands trofaste søn, der var med til at "løfte sit folk" gennem menigmands oplysning. Han stillede sig tidligt i høiskolens tjeneste og var en velkjendt gjæst ogsaa paa de danske høiskoler. Sit folks ære, ret og frihed virkede han for, tidlig og silde. Han var i nøie forstaaelse med de norske sprogmands arbeide (vinje o. fl.), ti ogsaa heri saa han en side, en vigtig side, av kampen for Norges selvstændighed og jævnbyrdighed med andre fri folk. Og det vil mindes deroppe!

Men endelig mindes vi ham som præsten. Her faldt hans livs største og betydningsfuldeste indsats. Tidlig var han kommen ind i den frisindede kirkelige strømning, som fra Danmark fandt vei til det norske folk. Det mørke kristendomssyn rugede tæt over hans land, en kristendom, som ikke havde forstaaelse for og ikke byggede paa menneskesindet. Han troede altid paa det godes magt og endelige seir i hvert menneskebarn og i den hele menneskeslægt. Derfor maatte han sprænge dogmemuren, der laa og ligger selv om den mere frisindede kirketro. For ham var og blev det kristendommens hovedsum, der toner gjen-

nem "det store bud i loven", gennem Jesu Ord om Guds Faderkjærlighed og om den eneste rette Gudsdyrkelse, som er "i aand og sandhed". For ham var al helvedestale et udslag av den syge, forskræmte indbildningskraft, og han tvivlede ikke om, at tilsidst vandt enhver sjæl gennem en vækst og udvikling hjem til Guds Faderfavn, hvorfra den var udgaaet. Og heri maatte jeg efterhaanden give ham ret. Dette er hans store uvurderlige daad i nordens kirke-
lii, at han brød banen for en kristendom, som er en efterfølgelse av Jesus, et liv med Jesus sindelag i al vor skrøbelighed, ti han fortav ikke med menneskelig skrøbelighed og vidste helt vel, at ogsaa han var en synder for Gud.— For hans præstegjerning bringer jeg ham herved paa alle nordiske unitarers vegne en inderlig og hjærtelig tak. Hans navn vil leve i ærbødig ihukommelse i mange slægter!

Og det er vort sikre haab, at den fri, i sandhed glade kristendom, vil seire her i nordens folk, hvor han øvede sin store gjærning.

Saa overgiver vi støvet til støvet, hvorfra det er kommen, men aanden vender tilbage til Gud igjen, som gav den. Guds fred med den frigjorte aand, som nu følger sin lysende bane i det usynlige aandens rige! Guds fred med ham, som fo'r hen og med dem, han lod tilbage! Guds fred med os alle! Amen!

Vi indtage i korthed nedenfor andre anerkjendende udtalelser fra "Protestantisk Tidende" de danske unitarers maanedsskrift.

Efter pastor Birkedals tale bragte Hr. Høgsted Aarhus fri kirkesamfunds kjærlige hilsen og varme tak, hvorpaa den norske gesandt med en hilsen fra Norge lagde storthingets krans paa kisten, og den smukke høitidelighed avsluttedes, som den var indledet, med en salme av Kristofer Janson.

Vi skal til pastor Birkedals tale knytte de i det av Hr. Theo. Berg i Aarene 1899-1900 udgivne tidsskrift "Det glade budskab" indeholdte biografiske oplysninger, som

blev citerede i det i foraaet holdte foredrag om det fri kirkesamfunds tilblivelse.

Den der har fortjenesten av først at have forkyndt den unitariske kristentro i Danmark er den norske digterpræst Kristofer Janson. Han fødtes i Bergen 1841, blev teologisk kandidat 1865 og debuterede som digter 1866. I nogle aar var han Kristofer Bruns medhjælper ved folkehøiskolen i Gulbrandsdalen, delvis i Gaustal, hvor han var nabo til Bjørnstjerne Bjørnson, der benyttede ham som forbillede til præsten Sang i "Over evne." "Ikke i arten av hans tro eller begavelse, heller ikke udvortes, men i fin hensynsfuld kjærlighedskraft, i offermod og glæde tog jeg ham til mønster." Kristofer Janson havde aldrig været nogen streng forkynder av dogmelæren, havde altid betonet kjærligheden som den drivende magt, men nu tvang Victor Rydbergs bog "Bibelens lære om Kristus" ham til at prøve de gamle dogmer lidt nøiere. Den bog satte ham til vægs; han kunde ikke modbevise den, men maatte give Rydberg ret. Og da han paa samme tid fik fat i nogle av Theodor Parkers prædikener, saa begeistrede, saa aandfulde, saa kundskabsmeddelende, kort sagt, alt det, han forgjæves havde søgt efter at faa høre fra norske prædikestole, saa var han overbevist. Det ene lag efter det andet av gamle teologiske spidsfindigheder faldt ned som skaller av et løg, og han begyndte at aande friere og at ty hen til Jesus av Nazareth selv og ikke til hans tusinde fortolkere. Og han fandt, at han saa langt fra at lære luthersk eller katolsk eller reformert teologi i mange punkter lærte netop det modsatte. Men det friere syn paa kristendommen gjorde, at Christopher Bruun syntes, at han ikke godt kunde arbejde sammen med ham længere. Alt forlængst havde han faaet at mærke, at der stadig blev foretrukket yngre mænd med ringere karakter til de pladser, som han søgte, og han lovede sig selv aldrig at søge noget statsembede. Den digtergage paa 1600 kr., stortinget havde bevilget ham i 1876, frasagde han sig i 1882 i en skrivelse til stortingets præsident "med ærbødig tak til det storting der saa gavmildt bevilgede den."

Efter en foredragsreise i 1877 til Sverige og i 1878 til norske byer, drog han 1879 paa foredragsturne til sine landsmænd i Amerika. Der lærte han unitarismen nærmere at kjende og fandt i den alt, hvad han længtes efter: tolerance, frihed til udvikling og en venlig holdning overfor alle tidens videnskabelige opdagelser av religiøs interesse. Næppe var han hjemkommen, før der kom forespørgsel fra Minneapolis om at komme derover. I August 1887 rejste han derover med sin familie og blev 25 November ordineret som præst i det unitariske samfund uden nogen foregaaende examination, blot paa spørgsmaalet om han vilde elske Gud og mennesker og arbeide for alt godt i verden.—Saa begyndte hans gjerning i Minneapolis og i de omliggende distrikter. Han begyndte med at sammenkalde et massemøde i en stor sal, hvor han fremlagde sin tro, og hvorfor han troede saaledes, og bad dem, der muligvis delte disse anskuelser om at opgive deres navne i et tilstødende værelse. Der mødte kun en gammel kone med sin lutherske katekismus i haanden, som forsikrede, at hvis han vilde lære andet end det, som stod deri, vilde hun bede Gud om at forbande ham og al hans gjerning i Minneapolis. Hendes Gud bønnhørte imidlertid ikke hendes fromme bøn, thi forinden Janson forlod Amerika havde han fem menigheder at styre.

Efter 12 aars arbeide i Amerika, altsaa i 1893, reiste Janson hjem for at se, hvorledes alt stod til her hjemme. Han gjorde en forelæsningsturne gjennem Norge og Danmark, hvor han fremlagde unitarismens evangelium. Foredragene vakte megen opsigt og var stunddom efterfulgt av diskussion. Paa et massemøde i Kristiania, hvor Janson udtalte, at han stod tvivlraadig, hvorvidt han skulde reise tilbage til Amerika igjen eller forsøge herhjemme, raabte forsamlingen som med en mund: "Reis ikke, bliv hos os." Det bestemte ham til at blive og fra den tid holdt han regelmæssig Gudstjeneste i Kristiania, hvor der dannede sig en lille menighed: "Broderskabets kirke" med en tilhørerkreds paa 3—500 mennesker. Hans arbeide i Amerika

varetoges derefter av 3 unge mænd, der havde faaet deres uddannelse ved den unitariske præsteskole i Meadville, Pensylvanien, og ved Harvard universitet i Cambridge.

I December 1899 holdt Kristofer Janson 3 foredrag i København og en Gudstjeneste og i Mai og November 1900 endnu hver gang 3 foredrag og en Gudstjeneste. I begge disse aar tilbragte han sommeren i Aarhus' omegn og holdt hver Søndag Gudstjeneste i Aarhus. Det kan da med sandhed siges, at Janson foruden at han var med til at give stødet til dannelsen av Det fri Kirkesamfund i København var grundlægger av den første unitariske menighed i Danmark, den der senere fortsattes som Aarhus fri Kirkesamfund først av pastor Anton Jensen og efter ham P. P. Høgsted.

Det fri kirkesamfund kan derfor ikke være Kristofer Janson taknemligt nok for hans uegennyttige arbeide herhjemme i unitarismens tjeneste. Hans høie skikkelse, hans aandfulde, milde og dog tillige saa bestemte ansigts-træk, hans varme forkyndelse av Guds Faderkjærlighed, vandt ham tilhørernes hjerter. Ofte mærkede man digteren i hans billedrige tale, som f. Ex. i en paaskeprædiken kaldet "Opstandelsens naturlov", hvori han udtaler:

"Det er ikke forgjæves, hvad jeg tænker, hvad jeg udsaar av ord og tanker, de er ikke bundne bare til min levetid og dø ikke med mig. Nei, tankerne flyver som sædekorn, som usynlige frø i luften, og de falder ned i et og andet hjerte, hvor jorden er modtagelig, og de vokser op i den unge mand og i den unge kvinde til fortsat liv, til handling, til av dem at bæres videre til andre hjem, og saaledes at saas og saas fra slægt til slægt, og opstaar altid i bedre og mere udviklede former. Derav Jesu urokkelige fortrøstning til sit ords kraft. Han skrev det ikke op, han befalede ikke sine disciple at gjøre det eller at binde sine tilhængere til visse trosformularer, han saaede det blot ud, vis paa, at det havde opstandelsens kraft i sig. Og den dag i dag flyver hans budskab om vor Fader i Himlen og hans udsendinge til os rundt paa jorden, bærende velsignelse

med sig, hvor det falder ned, opstaaende i mænd og kvinder, der aftrer sig til at leve et Guds liv paa jorden. Ja, mine tanker og mit arbejde, det lever igen efter mig, enten det har været godt eller ondt, ikke alene i mine børn og børnebørn, men i mit folk, den kommende slægt. Det lægger ansvaret paa os, venner, det maner til bøn og til alvor og til anstrengelse, men det holder ogsaa en oppe i kampen, i lidelsens tider, naar man synes, man bare møder spot og haan, dumhed og uforstand. Ja, alle sandheds kjæmper, som har været forud for deres tid, de har maattet klynge sig til opstandelsens haab, og omfavnende det er de segnede i graven. Man fortæller om den store unitariske teolog, Theodor Parker, at da han laa for døden i Firenze i Italien, greb han en vens haand og sagde: Jeg har noget at fortælle dig, der er to Theodor Parker nu; den ene dør her i Italien, den anden har jeg plantet i Amerika. Han vil leve der og fuldende mit værk. Og den Theodor Parker lever endnu og opstaar i mange hjerter, som omfatter hans skarpe tanker, klare ord, djærve dristighed i kampen og inderlige fromhed, ja vil opstaa i Amerika og Europa, i alle venner av fri kristendom, selv om de ikke deler fuldt ud anskuelse med ham i det enkelte.”

—(Efter “Protestantisk Tidende”).

Kjærnen i Janson's lære

Men nu vedblive **tro**, **haab**, **kjærlighed**, disse
tre; men størst iblandt dem er **kjærligheden**.—
1 Kor. 13:13

JÆRE venner: Vi samles idag for at pynte vore kjære avdødes grave og fornemmelig for at mindes ham, vor store lærer, som rettelig var denne menigheds egentlige stifter. Det er dog ikke min hensigt at forsøge at gi nogen indgaaende behandling av vor lærers liv og virksomhed; jeg agter saaledes hverken at maale, veie, dømme eller frikjiende. Ti for det første staar vi ham endnu for nær til at kunne avgi en helt ud retfærdig bedømmelse av ham og det arbeide, som han blev et virksomt redskab til at fremme, og desuden er jeg overbevist om, at den bedste maade, hvorpaa vi kan hylde ham nu, vil bestaa i med øget iver og forenede kræfter—at fortsætte, udbrede og befæste sandhed, retfærdighed og brorskab i verden.

Det, jeg derfor særlig ønsker at lægge vægt paa ved denne anledning, er, at dvæle ved det, jeg anser for at være selve kjærnen i den forkyndelse, det skulde være denne menigheds opgave at fremholde og befæste. Dette var grunden til at jeg selv, i en meget ung alder, med alt hvad jeg evned, sluttete mig til Jansons fylking; og da jeg antar, at ogsaa andre gjorde det, fordi de elskede de tanker, han forkynste med saadan kraft, at de ønsked at hjælpe til med at gjøre disse tanker til fuld virkelighed ved trofast samarbeide, vil jeg bede enhver av eder at overveie med sig selv hvilken aand der bør raade inden denne menighed, dersom den forkyndelse, som her

har været fremholdt i nu over et trediedels aarhundred skal skyde frodig vækst.

Vi er en kreds av religiøst sindede mænd og kvinder. Vi tror paa aand; vi tror, at materien er til bare for at befordre aandens udvikling. Vi tror, at Guds kirke bestaar av alle dem, som tror paa aand; at kirker er steder, hvor folk, som føler sig aandelig beslægtede, kan samles for gjensidig at opmuntre og styrke hinanden i de prinsipper, de har sluttet sig sammen for at hævde og udbrede. Vi tror at alle ydre materielle ting opfylder sin bestemmelse, naar de tjener til at udvikle og berige menneskeaaen. Men i de ord, jeg har valgt at tale over fra Pauli første korinterbrev, fremholder apostelen en meget dybere sandhed,—denne nemlig, at i høiere aandelig forstand tjener endog vore bibler, troesbekjendelser og alle vore kirkelige handlinger, saavel som al vor viden bare som redskaber, der kan tjene til at befordre vort høiere indre livs vækst. Evnen til at kunne “tale med tunger”, “helbrede”, eller tyde “tungetale”, ja endog evnen til at gjøre “mirakler”, anser denne dybtskuende mand for noget stykkevist, der altsammen i sin tid skal lægges tilside som udslidte dragter. Men det indre liv, som voksed i ly av disse dragter, det, som disse hjælp til at nære og vokse, dette alene har blivende værd. Vore hellige skrifter, vore kirkelige ritualer og troesregler skal fødes, modnes og tjene som bedækning, som støttestave, for menneskeaaen for saa at fjernes for at erstattes av mer fuldkomne udtryk for det evige guddomsideal, som vi alle klart eller dunkelt famler efter;—men livet selv, det liv, som disse forgjængelige ting tjener til at hjælpe frem, skal fortsætte, skal indgaa i nye forbindelser og leve. Evnen til at profetere, helbrede, tale med tunger, tyde tungetale, gjøre mirakler, er for apostelen noget midlertidigt og derfor uden blivende værd. Det, som eier blivende værd, som binder menneskene sammen som lemmer av guds store kirke,—tro, haab og kjærlighed, bliver staaende for evigt.

Hvad var det altsaa, i dybere forstand, som gav stødet til denne menigheds dannelse herude paa prærien fjernt fra civilisationens brændpunkt for over et trediedels aarhundred siden? Jo! den indre aarsag maa søges deri at der her var nogle mænd og kvinder, ikke rige, ikke mægtige, ikke lærde og heller ikke overvættes fromme, men nogle faa norske mænd og kvinder, som havde sund fornuft nok til at begynde at tænke selvstændigt, og som var blit kjede av den avskyelige kirkestrid, som rased mellem deres landsmænd her i landet; som mer eller mindre klart var blit overbevist om, at det lutherske kirkestel med dets dogmer og uendelige prestekjævl var bare et høist ufuldkomment udtryk for den fuldkomne, evige sandhed. At bibelen selv, saavelsom alle fortolkninger av den, er ufuldkommen, fordi vort menneskelige sprog er ufuldkomment, og at den fuldkomne sandhed er større og mer omfattende end alle bibeler, kirker, dogmer og prestelige paafund—og anordninger.

Denne menigheds stiftere famlet sig, bevidst eller ubevidst, frem til den erkjendelse, at det dybeste i mennesket ikke kan udtrykkes helt ved hjælp av nogen læreregel. At alle troesbekjendelser igrunden udelader mer end de omfatter, og at de selvfølgelig derfor er mangelfulde og upaalidelige som "lys for vor fod og lygte for vor sti."

Og denne sandhed, som denne menigheds stiftere dunkelt famlet efter, blev her fremholdt og forklaret av vor store avdøde lærer med en enestaaende overbevisningens styrke og nidkjærhed. Denne sandhed, nemlig, at mennesket har fuld frihed til at søge sandhed uden at være bunden av bøger og vedtægter, naar disse ikke lenger tilfredsstiller den vaagnende menneskeaaands krav, denne sandhed er kommen for at leve og seire og befri menneskene fra alt det, som staar hindrende iveien for aandslivets frie vækst. Og saa har vi stolet paa og stoler paa at træet skal kjendes paa frugterne; og saaledes bør det være. Vi maa saaledes ikke dømme et menneske efter hvad det er i sine svage øieblikke, men i lys av hvad det var og villet i

sine lyseste stunder. Denne regel gjælder for individer som for menigheder; de maa ikke bedømmes saameget efter de troesregler, de har sat ind i verden, som efter de frugter, som er resultatet av deres virksomhed. Ti "av deres frugter skulle I kjende dem," siger Jesus. "Kundskab, tungetale, profetier, evnen til at gjøre mirakler—alt dette er midlertidigt og stykkevist og skal forsvinde, men det nye liv, som disse har hjulpet til at vokse—tro, haab og kjærlighed, disse er evige, siger Paulus.

I overensstemmelse med denne regel bør alle personer og bevægelser bedømmes. Efter denne regel bør vi bedømme alt og alle. Saaledes bedømmer vi reformationens store ledere. De var langt fra feilfrie eller ufeilbare, men de holdes desuagtet i ære av millioner mænd og kvinder, fordi de var istand til at vække menneskene op av den tids overtro, vanegjænger og moralske sløvhet til alvorligere og inderligere tro paa aandens magt og virkelighed.

Der er adskilligt i Pauli breve, som nu godt kunde udelades uden at skade det nye testamente som helhed. De besynderlige fortolkninger i niende, tiende og ellefte kapitler i romerbrevet og de ligesaa snurrige regler for kvindernes opførsel som findes her og der i brevet til korinterne. Og dog maa vi ikke glemme, at der i romerbrevets ottende og tolvte kapitel findes nogle av de mest ophøjede sandheder i biblen, og at maaske verdens herligste kjærlighedshymne findes i det trettende kapitel av korinterbrevet. Dersom vi udelod Pauli breve av det nye testamente vilde vi udelade det skjønneste ord Jesus nogensinde udtalte: "Det er mer velsignet at give end at modtage;" eller dette: "Lad dig ikke overvinde av det onde, men overvind det onde med det gode;" eller denne sætning, der maaske bedre end nogen anden indeholder summen av Jesu lære: "Men nu vedblive tro, haab, kjærlighed, men størst iblandt dem er kjærligheden." Men udviklingens lov gjælder for Paulus som for alt andet. Den store sandhed, han forkyndte med saamegen nidkjærhet og inderlighed, var blandet sammen med megen overtro og anden skrøbelighed

særegen for hans tid og hans folk. Disse vildfarelser var en følge av uvidenhed og almen menneskelig fordom, som der altid er blit protesteret mod inden kirken og nu mer end nogensinde. Der er saaledes hele kapitler i hans breve, der for mig kun besidder en viss geografisk interesse, andre kapitler derimod gidder jeg slet ikke læse mer. Men den positive indflydelse, som Paulus øved paa kristenlæren, hans stærke tro paa den store sag, hans svimlende haab om at se denne sag gaa seirrig over verden og hans glødende kjærlighed, der bragte ham til at offre alt for at lære menneskene, at kjærligheden er den magt, som skal samle og forene den stridende og lidende menneskehed,—denne tanke, som Paulus gav os i arv—lever, vil leve og vil gaa seirrig frem, indtil den lavest staaende menneskjæl skal frigjøres og fremstaa rensset og frigjort i lyset av guds fred og kjærlighed. Og netop derfor, fordi vi tror paa fremgang, netop derfor er kristendommen, som den nu fremstiller sig for os, noget større og mer omfattende end den, som Jesus og Paulus forkyndte for nitten hundrede aar siden. Det er nemlig ikke bare de ord, Jesus og Paulus udtalte, som vi fæster os ved, men det nye liv, den aandelige strømning, som de satte ibevægelse,—denne troens haabets og kjærlighedens hellige tempelild, som de antændte og som nu holder paa at bryde ud i lyse flammer hist og her over den hele jord. Snart taler den fra prækestolen, til andre tider taler den igjennem arkitekturen, musikken eller kunsten,—men altid og allesteds er den et udtryk for de voksende dønninger, der sættes ibevægelse ved de liv, som levedes, og de taler, som holdtes fra galilæas bjærge og ved genesarets søs bredder for nitten hundred aar siden.

.

Hvad kræves der nu av denne menighed, om den ønsker at bli hvad dens store lærer og egentlige grundlægger i sine lyseste og bedste øieblikke ønskede og arbeidet med uopslideligt taalmod for at gjøre den til? Jo, for det første maa vi aldrig glemme, at vi er en uafhængig menighed med absolut og uindskrænket ret og myndighed til selv

at bestemme, hvad vi skal gjøre, og hvorledes vi skal gjøre det. Denne menighed er til for at opretholde en uskrømtet forkyndelse av sandheden og inprente sund morallære i sine medlemmer. Den bør derfor lægge an paa at holde frem i liv og lære den sandhed, som Jesus av Nasaret i liv og ord forkyndte—menneskets umiddelbare ret til selv at søge samfund med Gud, saaledes som dets egen samvittighed kræver, og uden hensyn til forudgaaede vedtægter av noget slags. For dette stod Janson urokkelig, og dette maa vi holde fast ved. Ti det, som verden nu trækker, er ikke saameget nye satser og troesregler som nyt liv og nyt modbaaret frem med usvigelig troskab, der vil fylde os med begeistring og bringe os til at kjæmpe for at bli det, som skaberen mente at vi skulde bli, da han satte os ind i verden. Jeg tror, at alle mennesker ved saa nogenlunde, hvad sandhed er, feilen er bare, at det falder mange saa vanskeligt at tale sandhed, naar dette synes at gaa stik imod vore egne interesser. Vi ved alle, hvad der menes med at elske vore medmennesker; feilen er bare, at det falder saa vanskeligt at vedbli at elske dem, naar dette strider mod vor ærgjærrighed og vore egne interesser. Og det som verden trækker, er ikke saameget nye troesbekjendelser som nyt liv og øget moralsk mod, der vil sætte os istand til av al vor evne at indvie os til trofast arbeide for ret og sandhed. Det er blit sagt, at "religionen er guds liv i menneskesjælen", og dersom religionen skal bli en karakter-skabende magt i os, maa den gribe ind i vor vilje og vort hjertelag saaledes at den straalder ud fra alt, vi gjør, indtil vor leg og vort arbeide saavelsom vore sammenkomster i kirken blir til en uskrømtet gudsyndelse.

Folk gaar i kirken og slutter sig til menigheden av høist forskjellige grunde; det samme er vel til en viss grad tilfældet her. Dog tror jeg, at det overveiende flertal av dem, som i tidens løb er kommet sammen her, og som har hjulpet til at støtte denne menighed, har gjort det, fordi de her kom i berøring med en aandsmagt, der hjalp til at trøste, styrke og opmuntre dem, og saaledes sætte dem

istand til at vende tilbage til sine daglige pligter med mer haab, mod og handlekraft end de havde da de kom. Og dette er den hjælp, religionen burde yde os. Jesu religion er budskabet om en Gud, som lever og strider i folkenes liv, saavel som i hver enkelts, for at gjøre menneskene mer skikkede at leve sammen med hinanden og jorden mer skikket til at tjene som vort bosted; og saalænge denne menighed forblir tro mod dette evangelium, vil den gaa frem og udfylde sin plads som et nyttigt lem av guds kirke paa jorden.

Disse vore kjære avdøde hvis hvilesteder vi idag samles for at smykke, med blomster og hvis navn vi gjenkalder i erindringen er den religiøse friheds pionerer blandt nordmændene i Amerika.

Hvad var det saa disse pionerer kjæmpet for og hvad var kjærnen i det nye evangelium, som Janson forkyndte med saadan dygtighed og varme fra denne prækestol? Jo! kjærnen i Jansons forkyndelse var dette, at vi først og fremst er aandelige væsener! At du og jeg er "evigheds avkom," at vi lever et evigt liv, at evigheden er her, altid her, at vi kan leve det evige liv nu ligesaavel som hisset, og at Gud er os lige nær nu, om vi vil, som i den fjerneste fremtid. Og hvad vi trænger, er at tro paa en Gud, som lever og strider i os, om os og med os—for at rydde al løgn og alt ondt ud av verden, og en saadan stærk, sund og freidig tro paa det evige og uforgjængelige liv, at vi skal kunne leve dette liv i lys av evigheden.

Hvad troede han om kirken? At den er en kreds av aandsbeslægtede mænd og kvinder, der lægger an paa at leve et sundt, retskaffent og freidigt liv, og at udstraale denne tro til sine tvilende medmennesker. Hvad troede han om dogmer og troesartikler? At de er mer eller mindre heldige menneskelige forsøg paa at anskueliggjøre for verden det, som forfatterne troede om Gud og hans styrelse.

Hvad troede han om bibelen? At den er en samling av de bedste skrifter udgaaet fra et i en særegen grad religiøst folkeslag, der troede ligesom vi, at Gud var en lev-

ende, virksom, nærværende aandsmagt, der trofast bistod sit folk med raad og daad saalenge det viste sig værdigt hans bistand. At hans rige skal komme til os og hans "vilje ske her paa jorden som den sker i himlene."

For det andet maa denne menighed, om den skal fortsætte i Jansons aand, være en haabets kirke. Og haabet det er ikke bare en temperamentsag; ti vi kan oplæres til at være freidige, frimodige og haabfulde paa samme maade som vi lærer alt andet,—vi lærer det ved at arbeide trofast og stride mandigt for at tilegne os et saadant sindelag.

Hvert menneske betragter livet fra sin særegne synsvinkel. For nogle er livet bare en række tilfældige begivenheder uden nogen orden eller noget bestemt maal, medens deres eget korte liv forekommer dem saa ubetydeligt, at de ikke anser det umagen værd at søge nogen forklaring over det i fortiden eller noget haab for fremtiden. De betragter alle forandringer med ængstelse og gruer altid for det kommende. For disse er det eneste rette: at hlode fast paa det, en har. Har man fundet ly i en lun havn, er det tryggest at bli liggende, ti løfter man anker, og heiser man seil, er man udsat for at drive ud paa det endeløse hav, hvor redning maaske ikke er at finde.

Men saadanne aandelige trællefolk glemmer altid at det er et skibs kald at løfte anker og heise seil og stevne freidigt over hav mod de fjerneste kyster—at skibet vil raadne om det blir liggende. Og selv om man ved at løfte anker og heise seil og stevne modigt ud paa det stormfulde hav resikerer at faa baade seil og taugverk stygt ramponeret før man naar sit bestemmelsessted, saa er der dog noget stort ved at have vovet færden. Andre derimod blir staaende med blikket fæstet mod fortiden. De klynker og klager og stritter imod for at trække udviklingen tilbage til menneskeslægtens barndom, da man endnu ikke kjendte forskjel paa godt og ondt; da man laa ved naturens moderbryst og diet som umælende barn. Hvad vil der vel bli av den stakkels hjælpeløse kylling, mener de, om man slog ægget istykker? Lad da os, som har arvet verdens ufeil-

bare visdom, og som er istand til at gjennemskue alle guds hemmeligheder se til at gjøre æggeskallet saa stærkt at kyllingen aldrig kan komme ud i fri luft, for at den ikke skal dø. Men det er først naar kyllingen har brudt det fædrene æg istykker og er kommet ud i frisk luft, at den begynder at udfolde nyt liv. Atter andre betragter den samme verden og det samme liv og de fyldes av den betagende forestilling, at alt, som et hele, er stort, skjønt og herligt. De er overbeviste om, at livets fader- og moderkraft er tilstede overalt, virksomt støttende alle gode bestræbelser—i fortid som i nutid—for at forme en bedre fremtid. Disse ser paa verden og dens liv med haabets øine, ikke fordi de er født med et let og lyst sind, men fordi gudstanken udgjør en integrerende del av deres livsbetraktning. Livets vekslende kredsløb har lært dem dette. De har iagtaget aarstidernes skiften, de har seet vaaren fødes av den mørke, kolde vinter og i menneskelivet har de iagtaget en lignende udvikling. Vi betragter livet fra dette synspunkt, og netop derfor maa vor kirke være en haabets kirke.

Ti vi trænger alle alt det haab, vi kan opdrive. Dette er ikke nogen let sag i denne tid. Hele verden er indhyllet i krig og der tales næsten ikke om andet end krig hvor en vender sig. Aldrig har vel den inkarnerede ondskab været saa mægtig, eller saa satansk hensynsløs som nu. Alle vedtægter trædes under fødder, intet middel er for avskyeligt til at bringes i anvendelse, ingen skaansel vises hverken alder eller kjønn, og selv for de avskyeligste forbrydelser synges der Te Deum og opsendes der glødende takke-bønner til hærskeerens gud.

Hvorledes skal jeg nu betragte stillingen? Hvor skal jeg søge at finde en løsning? Skal jeg vende tilbage til feudalismens dage da arbeidere og bønder var umyndige, viljeløse redskaber i den av gud indsatte enevældige fyrstes haand? Eller skal jeg vende mig mod en fjern fremtid, hvor alle skal iføres den yderliggaaende sosialismes tvangstrøje? Skal jeg slaa mig tilro med at erklære:

der har altid været fattigdom, sult, nød og elendighed, **der** har altid været kamp mellem de i overdaad svælgende lyse guder oppe paa olympen og de uvaskede fillede, sultne lænkebundne titanere nede i tartarus? Eller skal jeg som kristen evolutionist frygtløst beskue hele den fraadende livsflod, sætte hjertet der hvor det bør være og sige: Sandt nok, guds rige er endnu ikke kommet; men det er trods alt kommet nærmere end det nogensinde før var; mørkets og undertrykkelsens hær er vistnok mægtig, men lysets og frigjørelsens hær er samlet, og mægtig og maalbevidst som aldrig før; og den tid vil komme, da menneskene skal lære at forstaa hverandre, da de skal forenes og bindes til hinanden med den forstaaende kjærligheds baand, den tid,—alle profeters og seeres drøm—da der ikke skal være flere sultne, ikke flere nøgne, ikke flere som er udsat for unød-ig lidelse paa hele denne fagre, rige, herlige jord? Eller skal jeg falde tilbage i min bløde lænestol og erklære: Uvidenhed, fattigdom, sult, drukkenskab og vildskab hører til vore almindelige livsfornødenheder!

Nei, venner! uvidenhed, fattigdom, egennytte og vildskab hører ikke med til vore livsfornødenheder! men sund oplysning, maadehold, flid, omtanke, hensynsfuldhed, forstaaelse og kjærlighed,—disse er nødvendige for samfundets saavel som den enkeltes velfærd. Og det falder i vor lod som en kreds mænd og kvinder, der er blit opdrag-
ne i sunde og fordomsfrie synskredse at staa sammen og i forenet fylkning efter evne hjælpe til at de inden disse raa-
dende synsmaader maa faa seire mer og mer og saaledes berede veien for en lysere og bedre tid.

Den samme regel gjælder ogsaa for vort aandelige liv. Kirker er nødvendige, læreregler er nødvendige; men verden løftes ikke, menneskene frigjøres ikke hverken ved kirker, troesbekjendelser, bibler eller bønnebøger, de være liberale eller orthodoxe,—ikke ved læreregler løftes verden eller ryddes det onde ud av den, men ved aand. Ikke ved hvad vi tænker eller tror om tro, haab og kjærlig-
hed kan vi hjælpe til at rense verden og løfte, frigjøre og

forene menneskene, men ved at leve et saadant liv i tro, haab og kjærlighed, at vi bindes til hinanden med uopslidelige baand og drager andre til os.

Ja, dette er kjærnen i Kristofer Jansons forkyndelse. Dette er hvad vi her har forsøgt at faa til at spire og blomstre i en ny slægt: "At der er en Gud, som klart eller dunkelt taler i alle menneskers bryst; en Gud, som søger at drage mennesket bort fra egennytte, griskhed, ondskab, raahed og hen til lys og varmende kjærlighed. En Gud, som ønsker, at alle hans børn skal lære at forstaa hverandre, og bindes sammen med kjærlighedens haand, ti: 'Han selv er kjærlighed!'

Janson var en kjærlighedens saamand, men han var tillige en stridsmand. Han kom for at vække liv. Stundom kunde han ta feil og arbeidet blev—trods al iver og offervillighed—noget stykkevis; hans forstaaelse av menneskene og av tidens krav blev vel ogsaa altid noget stykkevist. Det er saa sin sag at rykkes hovedkuls ud av den mørke middelalders dystre, men greie og slagne kirkelige landevci, hvor enhver har nøiagtig og ufeilbar besked om hvad der maa troes, gjøres og lades! For en saadan er det ikke nogen let sag at tilegne sig den nye tids tanker, være usvigelig tro mod sin egen indre overbevisning, uden samtidig at støde an mod det hævdevundne. Dette forstaar vi bedre nu end vi gjorde et fjerdedels aarhundred siden! Men for den nidkjærhed, den fængende begeistring, den uopslidelige troskab, som han satte ind i sit arbeide i disse frie menigheder for at styrke dem og sætte dem istand til at udføre et høist paakrævet rydnings- og vækkelsesarbeide blandt vore folk her i landet, for denne indsats fortjener han at mindes til alle tider; og denne hans indsats vil til alle tider bevares i kjærlig arindring i vore frie menigheder.

Maatte da denne mindefest tjene til at binde os fastere sammen og saaledes hjælpe os til at lægge den samme nidkjærhed og uegennyttige offervilje ind i vort arbeide, ti—først naar saa sker—vil vi bli delagtige i den

aand og den tro, som skuer det usynlige bag det synlige, mer av det haab, der har tillid til fremtiden fordi det tror, at Gud kjæmper med og i os, mer av kjærlighed, der binder os fastere sammen fordi den binder os alle til Gud. Disse tre vedblive at lede og styre os: tro, haab, kjærlighed, men størst blandt disse er kjærligheden.

Maa da guds fred og velsignelse hvile over vor store lærers minde og over os alle.

Amandus Norman.

Naar kvelden sænker sig stille

Tone: Naar solen ganger til hvile.

Naar kvælden sænker sig stille
over den travle dag,
og natten kommer med milde
svalende aandedrag,
naar stjernerne tindrer blanke
fra himmelens høie barm,
da dæmpes hver syndig tanke,
da drukner hver jordisk larm.

Da stiger aanden helt stille
til skjønheds og renheds hjem,
og fremtids synerne milde
dukker for sjælen frem:
naar gud til hvert menneske smiler
og kalder sit barn ved navn,
naar hele skabningen hviler
forklaret i Faderens favn.

—Kristofer Janson.

Janson som saamanden

I

SAA kun, saa. Saa kun, saa,
saa ved slette og saa ved aa,
saa paa stene og saa i muld,
saa i regn og i solskinguld,
saa for den flyvende vind.

Trøstigt mod. Trøstigt mod
knuses end sæden av raaheds fod,
ædes av fugle og trampes av dyr,
Gud han ved, naar dens morgen gryr,
Sandhedens morgen paa jord.

Græd ei græd, Gud han ved,
hvor din sæd finder blivested,
falder i hjerter, som ei ved raad,
modnes av tvil og dugges av graad,
spirer saa op til Guds fred.

Frem det gaar, frem det gaar,
Tusen falder, ti tusen opstaar,
vildnisset ryddes med økse og plog,
ørknen blomstrer med ager og skog,
saamandens drøm bliver liv.

Saa kun, saa. Saa kun, saa,
saa paa slette og saa ved aa,
sæden fra Gud har evigheds saft,
aldrig den mister sin spirekraft,
hilser den ufødte slegt.

II

Hvem skal saa? hvem skal saa?
alle, alle, store og smaa,
kjøbmand bag disk og bonde bag plog,
barnet, som synger i mark og skog,
mama, som bysser sin "baby" sød,

søster, som ud maa og tjene sit brød,
filler og fintfolk og kufte graa,
alle skal saa, alle skal saa.

Hvad skal vi saa? hvad skal vi saa?
alt, som kan lære os længre at naa,
et venligt ord og en munter sang,
en kjærlighedsgjærning av hjertets trang,
harne mod alt, som er stygt og raat,
over for alt, som er ædelt og godt,
alt, som kan bringe os fremad at gaa
det skal vi saa, det skal vi saa.

Hvor skal vi saa? hvor skal vi saa?
der, hvor du kan et hjerte naa,
udover hele den vide jord,
hos far og søster, hos ven og bror,
paa gade, i kirke, i arbeid og leg,
hos kinden rød og hos kinden bleg,
ja, hvor der er muld om blot til straa,
der skal vi saa, der skal vi saa.

Naar skal vi saa? naar skal vi saa?
saalenge folk endnu i mørke vil gaa,
saalenge der endnu bringes os bud
om sjæle, der ikke har fundet sin Gud,
saalenge det brudte ikke er helt,
saalenge kjødet ei er besjælt,
ja her, og bag dødens taager graa,
der skal vi saa, der skal vi saa.

Kristofer Janson.

Det forekommer mig, at dette digt er mere karakteristisk av Kristofer Janson end noget andet, han har skrevet. Janson var hele sit liv en saamand. Enten vi ser paa ham som digter, som lærer, som præst eller som foredragsholder, har vi alligevel saamanden, der strøede ud saakorn i haab om at noget godt skulde vokse op efter det. Han følte det som sit livskald at saa, og det var i nøie overensstemmelse hermed, at han gav det blad, han udgav her i Minneapolis, navnet "Saamanden."

Det fortælles om Henrik Wergeland, at han pleiede at gaa med frø i sine lommer, naar han var ude paa fodvandring, og strø det ud langs veiene. Der vokser vel

altid noget efter det, sagde han. Wergeland saaede ogsaa aandelige frøkorn overalt, hvor han færdedes—og længere. Kristofer Janson fulgte trofast i Wergelands spor saavel i denne som i mange andre henseender.

Født av rige forældre med mægtige forbindelser i andre henseender ogsaa, vilde det have faldt Janson megger let med sine rige evner at komme ind i gode statsemployer. Med en bisp til morfar, en stiftsamtmand som morbror og en provst som sin hustrus far vilde han efter at have taget sin teologiske embedseksamen med hedste karakter kunnet faa næsten et hvilket som helst præstekald og avanceret fremover til provst og bisp. Ingen tvil om det! Men mod en saadan karriere protesterede saamanden i ham. Han vilde være et frit menneske med ret til at tænke selv. Og istedetfor at søge præstekald og slaa sig ned i en lun præstegaard med sin unge brud, valgte han at reise til folkehøiskolen i Sel i Guldbrandsdalen som Chr. Bruuns medlærer og med en aarlig løn av 200 speciedaler. Han havde forud søgt om læreposter ved seminarer og lærerskoler, men det stod ham iveien, at han var maalmænd. De raadende myndigheder var bange for at han skulde paavirke folkets vordende lærere altfor stærkt i national retning, og det taaltes ikke dengang.

Janson blev født i Bergen den 5te Mai 1841. I det hjem, hvor han vokste op, herskede den pene og pyntelige konservatisme, og som ung skolegut var Janson selv med og latterliggjorde det nationale arbeide, som da var i sin begyndelse, maalstrævet og lign. Det var Bjørnson som med sin "Synnøve Solbakken" aabnede hans øine. Da Janson havde læst den bog, var han som et nyt menneske og saa paa sin tid med andre øine. Han blev nationalbegeistret og maalmænd. En anden mand, som bidrog til at forme Jansons karakter, var senere statsminister Steen, der var hans lærer i Norsk. Janson selv fortæller, at han havde skrevet en meget høittravende stil om en fodtur gennem Guldbrandsdalen. Han havde lagt marsjen over kringen forbi sinklarsstøtten med en bonde som fører. Det

var blaasendes veir—i stilen. Da han nærmede sig stedet uden at kjende det, udbrød han: “Kvast biter vinden her.”

“Kvassere bed dølernes økser, da Sinklar drog herigjennem,” svarer bonden.

“Det syntes nu jeg var udmerket fundet paa, rigtig et knaldpoint, og jeg ventet paa lærerens bifald og ros. Men hvor forundret blev jeg ikke, da jeg fik se Steen staa i vinduskrogen—jeg læste nemlig stilen høit fra katederet—og le saa han bare rystet. Jeg blev rød av bare sinne. Hadde da ikke læreren vet engang til at skatte en slik effektfuld vending?

Takket være Steen fik jeg avstreifet al tilbøielighed til usund romantik og høittravende, uegte talemaader og lærte at skrive en jevn og enkel stil.”

I 1859 blev Janson student. Han vakte straks opsigt som en mere end almindelig rigt udrustet natur. Til de nye studenters lag (russelaget) skrev han ikke mindre end fem viser. Aasmund Vinje blev straks glad i den unge student, og Janson var regelmæssig tilstede ved kaffetimerne i “det grønne værelse”, hvor Vinjen læste høit artikler, han havde skrevet til sit blad “Dølen”. Bl. a. bekjendte mænd, som han her traf sammen med, var historikeren Ernst Sars, H. E. og Carl Berner, sprogforskeren Hans Ross, Fritz Hansen, Lars Holst m. fl. Her likte Janson sig udmerket, medens han avholdt sig fra deltagelse i det egentlige studenterliv. Han var med paa studentertog i 1862 til Malmø, Lund og Kjøbenhavn og fik, paa det sidste sted anledning til at besøge den gamle aandskjæmpe Grundtvig i hans hjem. I 1865 tog han teologisk embedseksamen, og samme aar udkom ogsaa hans første bog, “Fraa Bygdom”. Næste aar reiste han til Italien, hvor han i Rom traf sammen med Henrik Ibsen, som da endnu ikke havde vundet frem til anerkjendelse og var meget bitter av sig, skjønt hyggelig paa tomandshaand. Ved hjemkomsten blev Janson lærer ved flere pigeskoler i sin fødeby og giftede sig den 22de Mai 1868 med Drude Krog, datter av provst Krog i Fane ved Bergen. Ved siden av

sin lærergjerning drev han paa med digtning og udgav flere bøger, alle paa landsmaal, saaledes "Han og Ho", "Ei Slaaskjempa", "Digte" og andre. Han fortæller selv, at fornuftige folk ansaa det for vanvid av ham at benytte landsmaalet og fraraadede ham det paa det bestemteste, men maalsagen var blit ham kjær og han gav ikke efter.

Imidlertid havde den rigt begavede Christopher Bruun, idealisten, som da Danmark kom i nød, ikke nøiede sig med bare i ord at fremholde sin sympati, men drog i felten, besluttet at oprette en folkehøiskole i Sel, Guldbrandsdalen, og han skrev til Janson og tilbød ham at blive medlærer. Han skulde faa 200 daler om aaret, og hvis det viste sig, at han ikke kunde greie sig dermed, garanterede Bruun ham 50 daler mere. Det var altsaa ikke noget i økonomisk henseende fordelagtigt tilbud, men Janson besluttede sig alligevel til at modtage det, og de ca. 10 aar han tilbragte som folkehøiskolelærer, var vel kanske de lykkeligste aar i hans lange liv.

Folkehøiskolen var et barn av sin tid. Ideen var kommen fra Danmark, fra grundtvigianerne. Den første skole av det slags i Norge var Sagatun ved Hamar, oprettet av Herman Anker og i mange aar styret av den bekjendte Ole Arveson. Den av Bruun i Sel oprettede var den anden, og senere kom der mange flere, deriblandt den bekjendte Seljordskolen, som styredes av Viggo Ullman. De mænd, som ofrede sig for disse skoler, havde sterk tro paa den norske bonde og paa det nationale. De havde seet sig harme paa statens skoler, hvor der væsentlig drevs paa med lekselæsning og udenadlæring eller pugning, men hvor der litet blev gjort for at udvikle elevernes aand og tankeevne. I sin bog "Folkelige grundtanker," hvori Bruun redegjorde for sagen, har han opsummert skolens opgave saaledes: "Folkehøiskolen vil lære norske bønder at elske sit fædreland og sine store fædres minde. Den vil hjælpe dem til at sætte pris paa den ekte digtning, saa de ved at foretrække t. eks. Bjørnsons fortællinger for de skarve romaner, som nu gaar mest udover bygderne. Den

vil aabne deres øre for morsmaalets klang og vænne dem av med knot. Den vil faa dem til at føle, at det er bedre at gifte sig av kjærlighed end for penge. Den vil lære dem at skatte frihedens værd og at elske oplysningen, ikke for dens utvortes nyttigheds skyld, men for dens egen. Den vil hjælpe dem til at tænke *selv* over de aandelige spørsmaal istedenfor at ta sine meninger paa borg av en embedsmand eller et blad. Den vil vække de aandelige kræfter i vort bondefolk til virksomhed."

Fra Sel blev skolen flyttet til Gausdal, hvor "Vonheim" blev bygget, og hvor Bjørnson kom til at bo, efter at han havde kjøbt Aulestad. Janson fik her sit eget hjem, "Solbakken," og i dette hjem vankede Bjørnson ofte, ligesom Jansons var hyppige gjester paa Aulestad. I sin bog "Hvad jeg har oplevet" fortæller Janson yderst interessant om dette samliv. Bl. a. fortæller han, at naar Bjørnson, som nu og da kunde hænde, var nedstemt over et eller andet, maatte Janson synge for ham, og da blev han straks bedre. Stundom kom de ind i voldsomme disputer, særlig efter at Bjørnson havde forladt ortodoksien, og han titulerede da Janson med skjældsord som "din teologiske tosk" og indremissionæren." Dette var dog alt paa kjærlighed, og det forvoldte intet brudd paa venskabet.

De aar Janson var folkehøiskolelærer, var en meget bevæget tid i norsk politik. Det var i vetostridens dage, da reaktionen eller bagstrævet anstillede sit sidste fortvilte forsøg paa at stanse demokratiets vekst i landet for ved rigsretten i 1883 at blive tildelt et svimeslag, hvorav det aldrig forvandt virkningerne. Det gik hedt under skjoldene til med politiske folkemøder over hele landet og Vonheim folkehøiskole var en av fremskridtets sterkeste fæstninger. Der og paa lillehammer blev nogle av de største folkemøder holdt, gjerne med Bjørnson som hovedtaler, og da blev det liv. Intet under, at Vonheim var hadet av alle, som slog ring om tronen og alt andet bestaaende, men som for hver dag følte mere og mere fodfæstet svigte under sig.

Den senere saa bekjendte lærer Andreas Austlid var en av eleverne paa Vonheim, da Janson var lærer der. Om sit ophold ved skolen har han senere skrevet som følger:

“Eg gløymer aldrig den første kvelden paa festen der. Det var Janson, som hugtog os so heilt. Slikt som han kunde tale. Han fortalde om ei faarleg friing” og myket meir og skjemtad og leikad, saa me sat i ein laatt og stundom so stillt, at me hørde ikkje pusten vaar. Daa han hadde halde paa ei stund, maatte eg ut og faa luft. Ute i tunet møtte eg ein gut. Eg kjende han ikkje, men tok ikring og klemde han innaat meg. “No vilde eg ikkje her ifraa, um eg fekk Gausdals præstegaren, eg Gut,” ropte eg.

Nei ikkje eg, um eg fekk Ringebus prestegaren heller,” sa han. Me skynad einann, og arm i arm gjekk me innatt.

Me var so glade i Janson alle. Han talad det væne Vestlandsmaalet med slik sylvklang i munn og mæle, at han reint trylte oss. So lærde han oss aa skriva og opnad øyra vaare for form og stil. Og det gjekk so lett, det gjekk som ingenting. Eg gløymer aldri Janson for den fyrste hjelpi han gav meg her. Det var ei kostbar hjelp i dei tid-er. Aa for eit liv med livde i sol og sumar og gleda kvar dag heile vinteren, altid noko nytt og morosamt. Me var nokre sjølvstyrne naturborn mest alle 60-70 gutarne denne vinteren. Og det var forunderligt kor denne skulen og dette samværet gjorde oss frie og glade og fekk ut det, som budde i oss.”

Janson selv skriver om sit virke som folkehøgskolelærer:

“Jeg ser tilbage til det arbeide med stor tilfredsstillelse. Vel var det slitende at ha foredrag færdige til hver eneste dag, foredrag, der for mig iallefald krævet stor forberedelse. Og vel leitet det paa at være husfar for saa mange. Men saa bar det sin løn i sig selv. At se, hvorledes de unge, bygdebundne bondejenter og gutter efter-

haanden tinet op og fik lyst til at meddele sig, hvorledes det frie kameratsliv ved skolen forløste mange av de bundne kræfter, at se med hvormegen interesse og glæde de suget ind kundskab—det var interessant. Livet i lærerens hjem ved maaltiderne og om kveldene anser jeg for at ha næsten større betydning end selve skoleundervisningen. Nu —om vi ikke heltud har kunnet magte denne store opgave, saa har vi dog ærlig stridt efter det og har seet rige frugter av vor virksomhed.

De store møder, vi holdt paa Vonheim, hvor folk fra Gausdal og Faaberg strømmet til, og hvor Bjørnson og Bruun og Frits Hansen og Yngvar Bøhn vekselvis talte, tror jeg bar mangt et vinget frøkorn udover bygderne, ligesaavist som vore folkemøder paa Lillehammer, hvor politik og republik og meget andet diskutertes, blev av stor aandelig betydning.”

Medens Janson var lærer fortsatte han sin digtervirksomhed. Han udgav “Jon Arason,” “Sigmund Bres-teson” og den store historiske roman “Fraa Dansketidi” m. fl. I 1872 reiste han med offentlig stipendium til Nordland og Finmarken og var i 1874 official repræsentant ved tusenaarsfesten paa Færøerne og Island. Desuden var han baade i Sverige og Danmark og holdt forelæsninger med stor tilslutning. I 1876 blev han av norges storting bevilget digtergage sammen med Ibsen, Bjørnson og Jonas Lie.

Paavirket av tidens aand, og væsentlig gjennem Bjørnson, begyndte Janson at tvile, og da han i 1879 betroede Christopher Bruun, at han delte den svenske religionsfilosof Victor Rydbergs syn paa Jesus som idealmen-nseket, fandt Bruun, der var strengt ortodoks, at han ikke længere kunde have Janson som lærer ved skolen og op-sagde ham.

Da han havde sluttet ved skolen, foretog han i 1879-80 en foredragsreise til Amerika. Han fik en god modtagelse med stor tilstrømning og reiste hjem vel fornøiet. Hjemkommen foretog han sammen med sin hustru sin anden tur til Rom, hvor han atter var sammen med Ibsen og

ligedeles med Camilla Collett og andre størrelser, hvorom han fortæller meget interessant i sin selvbiografi. Da han var kommen tilbage til Norge og studerede paa, hvad han skulde slaa sig paa, kom der en dag et brev fra Prof. Rasmus B. Anderson i Madison, Wisc. med spørsmaal, om han var villig til at lede en fri religiøs bevægelse med udgang fra Minneapolis. Dette tilbud tiltalte ham. Han tog imod det og kom til Amerika med sin familie i 1881 og blev her i hele 12 aar eller indtil 1893, da han vendte tilbage til Norge.

Kristofer Jansons virksomhed her i Minneapolis og andetsteds i Amerika er saa vel kjendt, at den ikke her skal nærmere berøres. Han var unitarpræst i Minneapolis og havde desuden menigheder i Hanska, Minn., Underwood, Minn. og Hudson, Wis. Ligeledes en menighed i St. Paul. Om Søndagene i løbet av høsten og vinteren talte han regelmæssig om formiddagen i Minneapolis, om eftermiddagen i St. Paul eller Hudson, og om aftenen læste han de nyeste norske digterverker. Sommeren tilbragte han i Hanska, paa "Haugen" (Mount Pisqua), og der skrev han ogsaa de bøger, han forfattede under sit ophold her i landet ("Præriens Saga", Nordmænd i Amerika", "Et Arbeidsdyr", "Sara", "Fra begge sider havet", Bag gardinet", m. fl.) Han var ofte ude paa foredragsreiser. Desuden udgav han maanedsskriftet "Saamanden". Han var saaledes meget optagen, og man maa undres paa, hvorledes han fandt tid til at gjøre alt.

Efter hjemkomsten til Norge i 1893 virkede han en kort tid som præst for en menighed i Kristiania. Desuden fortsatte han sin literære virksomhed og udgav en række bøger. Da han bosatte sig i Amerika, gav han avkald paa sin digtergave, og da han var kommen tilbage for godt, gav stortinget ham den paany. Han virkede ogsaa som foredragsholder og oplæser og var den populæreste og mest søgte av de mange, som holdt forelæsninger ved arbeiderakademierne. I de senere aar hjemsøgte han av megen sygdom og flyttede til Danmark, hvor han ogsaa døde.

Janson fyldte en stor plads i norsk samfunds- og aandsliv paa begge sider av havet. Der stod strid om hans navn, og han vandt modstandere og venner. Greben av en sag havde han mod til at optage arbeidet for den uden hensyn til, hvem han fik imod sig. Han var en ærlig søgende sjæl, for hvem sandheden var det største og høieste. Hans varme hjerte slog for alle de mange, som var undertrykte og forurettede, og han gik modig i kampen for dem. Hvad man end mener om hans anskuelser paa det ene og andet omraade: **Et** bør alle bra og hæderlige mennesker kunde blive enige om, nemlig, at han var et godt og ædelt menneske, der, uden at se paa egen personlig fordel eller vinding, ufortrødent arbeidede for at fremme det gode i verden. Meget er spiret av den sæd, han saaede i sit liv, og mere vil spire. Han var i pagt med fremskridtet og fremtiden, forud for sin tid, og ligesom Henrik Wergeland, hvem samtidens magthavere forfulgte efter sin død er blet foreviget med støtter baade i Norge og Amerika, saaledes vil kommende slægter med en bedre og bredere forstaaelse av betydningen av Jansons virke ogsaa velsigne **hans** navn.

Minneapolis.

L. Stavnheim.

Blaaveisen

Kristofer Janson

EG kjender næsten ikke nogen yndigere blomst end blaaveisen, især den dybe blaa. Naar den titter op fra jorden med sit uskyldige øie og aabner sine runde, deilige skaaler mod en, saa er det som vaaren, som haabet, som den klare, blaa himmel drager ind i ens sjæl. Og det er ikke som en enslig, fattig stakkel den kommer og beder om husly, nei den kommer med hundreder, tusinder ja millioner brødre og søstre i følge, og de fylder hele skovbunden med farve og med jubel, prædikende først av alle vaarens, opstandelsens evangelium. Og det er, som alle elsker den søde gjest. Thi børnene flokkes i skogen og kommer hjem med hænderne fulde, og den bringer glæde og skjønhed med sig i de fattige stuer, hvor den staar i vandglasset; thi den glæde koster ingenting.

Jeg tænker mig altid, at havde blaaveisen vokset i Jødeland, saa havde Jesus, naar han som gut streifede om mellem galilæas høie og dale, ogsaa elsket den og nævnt den, han, der ligesom tog blomsterne i favn og velsignede dem, som han gjorde det med børnene, han, som lod liljerne paa marken prædike sit evangelium til os. Saa lad da blaaveisen prædike sit evangelium og lad os elske dobbelt den søde, beskedne, lille blomst, fordi den har bud at bringe fra sin og vor himmelske Fader.

Hvorfor elsker vi den da saa? Først fordi den er skjøn i sig selv. Dens form er saa fuldkommen med den smukt avrundede skaal, de smaa hvide støvknopper tegner sig saa smukt paa den dybblaa baggrund, og blomsten hænger saa yndigt paa den smækkre, dunede stilk. Og saa er den saa vidunderlig i farven. Det er, som den har seet saa længe op mod den blaa himmel, til den har av-

speilet denne, til den har suget himmelens farve i sig og glædestraalende viser den frem.

Og her er dens første prædiken til os: "du kan ogsaa være skjønn," siger den, "naar du bare vil avspeile himlen og suge dens farver i dig." Din virkelige skjønnhed beror nemlig ikke paa legemets linjer, ikke paa den regelmæssige næse og den røde mund og de fint rundede kinder og den slanke reisning, men paa din skjønnne sjæl. Om du eier en sjæl, der har indsugget himmelens glæde og fred, da vil denne indre skjønnhed ogsaa straaale ud gjennem legemets hylle, selv om dette i sine linjer og træk skulde være mindre vakkert. Legemets skjønnhed kan være bedaarende ved det første syn, men bor der ikke en skjønn sjæl i det legeme, vil skjønnheden bli en kold skjønnhed og vil visne med legemets alder. Men en sjæls skjønnhed er uvisnelig, og den vokser ofte med aarene, og jeg har seet gamle folk, som har været deiligere end nogen unge under sine hvide haar, uagtet deres hud var rynket og gusten, og deres legeme bøiet og kroket, fordi der straaledde harmoni og fred fra deres hele væsen. Og denne sjælens uvisnelige skjønnhed den opnaar vi ved som blaaveisen at avspeile himlens klarhed. Menneskene er jo kaldede til at være guds speilbiler hernede, at avbilde ham, som er deres Fader, avbilde hans renhed, hans godhed, hans skjønnhed, hans sandhed, hans kjærlighed. Og eftersom menneskene kan, i større eller mindre grad, løfter de sig op til ham eller fjerner sig fra ham. At dyrke sine lidenskaber, sin stolthed, sin trods, sin hevnlyst, sin magtsyge kan tage sig noksaa imponerende ud, ligesom legemets storslagenhed kan vække beundring; men den skjønnhed, den dæmoniske skjønnhed, den varer ikke, den maa tæmmes og omskaves til harmoni og fred og godvilje mod alle mennesker. Da først vil den prædike blaaveisens, prædike guds evangelium, da først vil den skabe sig udødelighed. De stærke kræfter, som ulmer i et menneske, kan gaa i mørkets saavelsom i lysets tjeneste. Men gaar de i mørkets tjeneste, fjerner de sig fra Gud. Da vil de ikke som blaaveisen aabne sit hjerte barnligt for al-

verden og straaale ud sig selv for alle, som vil komme og se. Nei! de vil gaa de forborgne stier, gjemme sig bort, lukke sig til. Men vier de sig til lysets tjeneste, da vil de aabne hele sit hjerte for den hele verden, da vil der ikke være bagtanker og skjulte kroge i dem, da vil de staa som blaa-veisen paa den plads, de er sat i livet, og udaande al sin skjønhed og hjertensgodhed uden selv at vide det, uden at prale derav. Thi ydmyghed er blaaveisens særkjende. Den pranger ikke i kunsthavernes blomsterbed som de høi-stammede roser og de pralende georginer og solstikker. Den gemmer sig bly bort i skogen, ofte tildækket av visne blade og avbrudte kviste. Men den borer sig stiltfærdig frem for at naa op til lyset og aabne sin skaal mod solen og himmelvælvet og staa der og være vakker uden selv at vide av det, og uden at noget øie kanske opdager den, før den visnet falder av stilken.

Og saaledes bør det ogsaa være mellem os. Vi bør ikke pralende stikke os frem og skryde av det, som i grunden ikke er saa meget skryderi værdt. Vi bør heller som blaaveisen udvikle alle muligheder til skjønhed, der bor i os, enten de er smaa eller store, enten nogen bemærker dem eller ei. Thi den, som er sandt stor, han udfolder ikke sin storhed, fordi saa og saa mange skal se og beundre den; men fordi det er en indre trang i ham ikke at være fornøjet med det middelmaadige, ikke at give sig, før han har faaet saameget ud av sig selv som muligt. Der kræves ikke, at alle skal kunne naa lige langt frem. En er skabt til rose, en anden til blaaveis, en tredie til egetræ. Men det kræves lige av alle, at vi skal naa saa langt vore evner og muligheder rækker. Og vi skal ikke lade os stanse paa veien av muld eller stene eller tørre kviste og blade, vi skal bore os gjennem hindringerne, til vi naar frem til lys og kan udfolde vor sjæls rigeste eie. Og det er himlens farver, du skal udstraale, ikke jordens. Det er det glade blaa, ikke det tunge sorte. Du skal vise, at det kun er dit legeme, som er av jorden og skal bli til jorden igjen; men din aand tilhører himlen og er av himlen og derfor og skal fare til him-

mels igjen. Ydmyghed, barnslighed, renhed, tillid, tro, godhed, stilhed, fred det er himlens farver, som du skal drage ned paa jorden. Ak! at være mellem saadanne mennesker, der gennem et livs kampe og erfaringer har boret sig gennem alle hindringer og erobret disse himlens farver, det er som at komme ind i skogens dunkelhed. Ikke en lyd høres uden den evige sus! du er som under et helligt tempelhvelv, hvor Gud møder dig ansigt til ansigt og udtaler sit: Fred være med eder! Og rundt fra skogbunden titter utallige smaa blaaveis som søde barnegøine, der ligesom siger til dig: det er godt at bade sig i lys, i Gud; det er trygt at hvile i hans arme, i hans varetægt. Det er deilig at kunne avspeile himlen. Jorden og dens larm blir saa fremmed og fjern, i den store ensomhed hører vi Gud tale, og vor sjæl færdes i uendeligheden, hvor jordens smaalige strid og lidenskaber drukner." Ja at avspeile himlen, kunde vi bare lære det, længes efter det, lade det stilne i os som ved solnedgangen om kvelden.

De sagte rislende vande
har fanget ind al min længsel,
jeg trættes ved skummende brænding,
der raser imod sit fængsel,
jeg længe nok nu har tumlet
paa kampens vildsomme bølge,
jeg længes mod aftenens kjølning,
som solens hede skal følge.

O, sig ikke livets indhold
bestaar i en rastløs glittren,
i lidenskabernes rivning,
i nervernes spændte sittren!
Sig, spiller ei aasens fjeldvand
den rene, deilige himmel
og flyder mod oceanet
langs skogenes blomstervrimmel?

Saa lad mig faa lov at speile
lidt himmelfred i mit indre
og bære den ud til andre
som, kjæpende, kjender den mindre.
O, engang mit selv skal frigjort
bag taagerne hisset lande
og hvile paa blomsterenge
ved sagte rislende vande.

Og dette, at avspeile himlen, det kan du gjøre, selv om du er bunden av tunge, knugende forhold. Det blir ikke saa let at gjøre det da, men det kan gjøres. Det er ikke saa let at være glad og at takke, naar man er syg eller fattig eller nedtrykt av sorg; men det kan lade sig gjøre. Jeg har selv seet folk paa sygeleiet, liggende hjelpeløse og aldeles overladt til andres omhu, dog takke Gud, dog hvile i en stille, indre glæde, dog prædike livets og haabets evangelium, mens døden saa at sige alt stod ved deres hovedgjerde. Og hvorfor kunde de det? jo fordi de ligesom blaaveisen havde suget himlens farver ned til sin sjæl, fordi de eiede en kraft til at løfte dem op stærkere end jordens til at tyngde dem ned, skjönt de ligesom denne var bunden til en og samme plet uden at kunne røre sig og komme ud. Det er en stor trøst at vide, at dette kan gjøres. Der er saa mange, som lider, som lever undertrykte, som er bundne av de uretfærdige vilkaars lænker, og som trods alt, hvad der arbeides for at bryde disse og skabe retfærdigere tilstande, dog maa gaa i graven bundne, som de har levet. Tænk paa alle de slægter, der har trællet retløse, som liv egne og slaver i hundreder aar gjennem middelalderens mørke tider; tænk paa mange av arbeidernes vilkaar den dag i dag, tilstanden i kulgruberne, ved mange fabriker o. s. v. At rette paa misbrugene og faa reformer gjennemdrevne, der kan bringe sol og hvile og retfærdighed og menneskelige vilkaar til de smaa, det er ikke gjort paa en dag eller en uge, det kræver slægters arbeide og martyrskab. Og derfor er det trøst at vide, at selv disse stakler, der er bundne som blaaveisen med sin rod fast paa en plads, der

er tør og sandet og lidet kan give næring, selv de kan avspeile himlens blaa og hele dens skjønhed, naar de har lagt sit aandelige tyngdepunkt hos Gud istedetfor hos mennesker, hos den evige og almægtige retfærdighed istedetfor hos den menneskelige uretfærdighed, og netop derfor suger i sig baade taalmodighed i at kunne finde sig midlertidigt i, hvad som ikke kan undgaaes, og begeistring til at kjæmpe for bedre tilstande for efterslægten. De, som gjør det, farer ikke op i raseri og skjærer tænder og pønser paa revolution og dynamit og søger at sætte alle menneskets raa hevnlyster i bevægelse; men de ræsonnerer fornuftigt og taalmodigt, at naar menneskeslægten har brugt aarhundreder for frivilligt at smede sammen al denne trældom og uretfærdighed, saa maa der ogsaa menneskeslægters seige arbeide til for at faa ondet fjernet, og at folket maa langsomt modnes op til at tage imod og kunne bruge de nye tilstande, naar de kommer. De ved, at naar Gud har betroet menneskene denne store frihedens evne, der indeslutter frihed til at gjøre ondt saavel som frihed til at gjøre godt, saa kan og vil ikke Gud lede verdensløbet ved pludselige og unaturlige hop og spring og mirakler, men kun gjennem mennesker. Gjennem menneskers klarsyn og vilje og handlekraft er det, at reformerne først maa prædikes og pløies taalmodigt ind i masserne, før disse frivilligt og forstaaende kan gennemføre dem. De vil forstaa disse martyrmennesker, der ofte under latter og haan prædiker fremtidens tilstande i nutidens trælbundne omgivelser, at det er nødvendigt at nogle offres, at de kanske selv har valgt og ønsket at gaa ned i saa simple og bundne forhold for gjennem selverfaring at have gennemlevet dem og derfor med desto større kraft kunne tale befrielsens sag. Og de vil i denne trykke vished paa, at Gud er retfærdighed og derfor nok vil vide at fremme retfærdighedens sag, naar tidens fylde er der, suge i sig baade taalmodighed og begeistring til sit arbeide av denne tanke, og den gode bevidsthed, at deres arbeide ikke skal være forgjæves, selv om de synes at se saa smaa frugter av det. Det er dette, jeg mener med, at de vel har sine rødder i jorden som

blaaweisen, ja er bundne som den til at blive faste, der hvor de staar; men dog kan suge til sig himmelens farver og himlens fred og prædike dens evangelium for alle, som vil se og høre. Og netop fordi de ser paa jordens tilstande i himlens lys, netop derfor kan de for det første faa øie paa, hvor langt disse endnu er fra at avspeile kristendommens ideal, broderskabet mellem folkene, og for det andet faa lyst til at arbeide des kraftigere for reformer. Mens de, som ikke tror paa nogen Gud eller nogen aand, men tror, at alt er muld og blir til muld igjen, de blir bittre og haarde og rasende over uretfærdigheden paa jorden og ser intet andet i den end et grusomt spil av tilfældigheden. De maa komme, synes det mig, at mangle ro og tryghed og begeistring og haab over sit reformarbeide. Lad os derfor, selv om vi skulde være bundne av noksaa trange forholde, søge at suge til os himlens fred, da blir vi sundere og stærkere til et kraftigt arbeide for alt sandt og godt paa jorden, og da kan vi straaale ud dette til andre som blaaweisen, der staar paa sin plet i skogen uden at kunne røre sig, og dog smiler glad.

Men selv om blaaweisens skjønhed paa første haand er bunden til den plet, hvorpaa den staar, og saaledes kun kan nydes av dem, der kommer til denne plet, saa kan den alligevel bringe glæde viden om. Thi børnene kommer i skogen og plukker buketter av dem og bærer hjem til de fattige stuer, og den udslidte arbeider og hans hustru ser sig glad i dem og tænker paa Søndagen med sin hvile, da de selv kan komme ud i skogen med børnene og aande frisk luft i lungerne og drømme om sommer. Og saaledes er det og med dem, som har en skjøn sjæl. Selv om man skulde være lagt paa et sygeleie, der hindrer en fra at komme ud til andre, saa vil alligevel de, som kommer i berørelse med en saadan, plukke ens freidige, haabefulde ord, og minder, og smil, og taalmodige liv, og fred, plukke alt dette som buketter av blaaveis og bære det rundt til andre ligesom smaabørnene, der kommer med sine blomster i for-

ældrenes stuer. Og disse ord og tanker og minder skal bringe trøst og glæde og haab til dem, der trænger det.

Og saa prædiker du, søde lille søstersjæl av en blaa-veis, saa prædiker du, før nogen anden, vaarens, opstandelsens evangelium. Du forsikkrer os med dine blaa, troværdige øine, at der ikke er nogen død, uden den blir efterfulgt av en opstandelse, at livet er det seirende, livet er det varige, det sig altid fornyende, at døden kun kan ramme skallen, lade formen omskifte, men at kjernen lever, lever evigt i altid høiere og skjønnere udvikling. Saa tal ogsaa til os idag, dine videre komne brødre og søstre, tal til os om livets seier, om at vi ikke maa tabe vor tro paa livet, men aabne ogsaa vor aands blomsterkalk som du for sol og dug og regn og søge som du at straaale ud barnslighed og ydmyghed, tillid og tro, glæde og skjønhed til alle, som møder os paa vor vei.

Og saa vil vi slutte med Wergelands deilige digt:

Vær from og tro, at haaret
er paa dit hoved talt,
at samme haand har skaaret
hvert blad i dets gestalt,
som sol og stjerne veier!
Vær from og tro forvist,
at græsset der, som neier,
gjenhilses venlig hist.

Se nøie, skal du øine
det store i det smaa,
sig guddomstanker høine
paa græssets veke straa,
dets blegnen er et minde;
og paa det faldne blad
moralen vil du finde
av somrens jubelkvad,

Lyt til og hør basuner
 fra aksnedbøide mark,
 der løbe skalderuner
 i træets runkne bark,
 det slagne straa har sjunget,
 og mosens lysgraa hud
 har guddomshænder tunget
 i skjønhedslinjer ud.

Aand er ei i dens tanker,
 der er saa sjælearm,
 at han ei tror, der banker
 en puls i blomstens barm,
 at blade tale kunne
 med liv fra træ til træ.
 O hør de tusind munde
 i susende alle!

—Kristofer Janson.

Janson-monument

Der har allerede længe—lige siden efter Janson's død,—været paatænkt at reise et mindemærke over denne vor fører; i engere kredse har denne tanke været drøftet saameget at den—saa at sige—var kommen til modenhed; av nedenstaaende brudstykke av et udkast til en henvendelse til medborgere vil det fremgaa hvordan tanken skul-

de realiseres.

.

Den tanke: "At reise et minde-mærke for Kristofer Janson" undfangedes umiddelbart hos mange av hans landsmænd ved modtagelsen av budskabet om hans død; saa var ogsaa tilfælde med os, men samtidig grebes vi av følelsen av at ingen var nærmere til at bringe denne tanke til realisation, end vi: "medlemmer av den første menighed Janson stiftede her."

Ingen nød mer godt av hans arbeide end vi; ingen kjendte ham bedre end vi, og os omfatted han med en usædvanlig, kjærlig interesse.

Her i vore omgivelser likte han sig bedst, her arbeidede han best og her vil hans minde holdes høiere og—maaske—længere i ære end noget andet sted.

At et saadant minde-mærke maa reises paa "Haugen" forekommer os efter disse forudsætninger utvilsomt. Vi har tænkt os i form av en "bauta"—enkel men varig. Efter et løseligt overslag vil omkostninger ved en saadan dreie sig om \$2,500. Dette beløb maa skaffes til veie. Da det ikke saameget er "presten og digteren," som "læreren og folkevennen" Kristofer Janson, vi vil hædre, har vi tænkt at burde udstrække anledningen til at yde bidrag saameget som muligt, selv de mindste bidrag vil modtages med taknemlighed.

.

Krigen, der med saa voldsom haand har gribet ind i saamange forhold er ogsaa kommen "som en mand med slæde" iveien for disse planer. Ved et for en tid siden av interesserede i Minneapolis avholdt møde, blev sagen bragt ind i en ny—og som vi haabe—bedre fase. Der blev med overbevisende styrke fremholdt, at denne tid, paa grund av de mange veksler, der daglig trækkes paa almenhedens offervillighed, vilde være uheldig valgt og der fattedes den beslutning at udsætte med at udsende et opraab til indsamling av bidrag til minderstøtten over Janson til fredeligere tider er indtraadt. Det konstituerede møde, der talte

flere av vore dygtigste og paalideligste liberale mænd i byen valgte alderman Tor O. Dahl til formand og hovedsekretær L. Stavnheim til sekretær. Disse mænd er en borgen for at sagen vil bli tat op igjen og drevet med kraft naar de anser tiden beleilig.

Imidlertid er sagen ved denne redegjørelse bragt til almenhedens kundskab. Adgangen til bidrag er ikke stængt; saadanne kunde tilstilles undertegnede; de indkomne bidrag vil bli deponeret i en Hanska bank—og bli bekjendtgjort igjennem “Mere Lys” kvartalmæssig; derved vil den dobbelte fordel opnaaes—at interessen for sagen holdes vedlige og beløbet vil vokse ved rente tilskud.

Amandus Norman,
Hanska, Minn.

Jansons minde.

Budskabet om Kristofer Jansons død modtoges i Minneapolis med dyb og oprigtig sorg av hans mange venner og beundrere, saavel udenom som indenom resterne av den menighed, han grundlagde her. Skjønt næsten 25 aar er hengaaet siden han forlod os, satte han ved sit store og betydningsfulde arbeide blandt os saa dybe mærker, at han aldrig har været glemt, men efterretningen om hans bortgang har alligevel ligesom opfrisket disse kjære minder. Mindet om hans elskværdige og ædle personlighed vil altid leve iblandt os ligesom hans vakre salmer og digte vil være udødelige.

Vi mindes ham som prædikanten, der revsede hykleri, fordom og dogmer, men som bragte os budskabet om en renere kristendom baseret paa Fader-og-Sønnetanken og broderskabsaanden. Vi mindes ham som foredragsholderen og oplæseren, der kunde fængsle en forsamling som neppe nogen anden.

Vi mindes ham som menneskevennen, der spredte lys og varme om sig, og hvis hjerte blødte for selv den usleste i samfundet.

Vi er taknemmelig for at vi nød den lykke at have ham blandt os, og endskjøndt vi har nedlagt arbeidet som aktiv menighed er vi forvisset om at hans virke her ikke var forgjæves, men at der er spiret meget, og at der vil spire mere, av den sæd, han saaede i de 12 aar han var menighedens præst, resulterende i et mere ophøiet og ædlere gudsbegreb rensset for nedarvede overtroiske forestillinger, mere forstaaelse og fordragelighed og en skjærpet broderskabsfølelse.

Minneapolis, Minn., Marts 1918.

For den fri kristne menighed,

J. C. Huseby, Formand. Rolf Jacobson, Sekretær.

Ogsaa her i vor lille menighed i Underwood blev det saa stille da vi modtag underretningen om at vor menigheds-stifter Kristofer Janson var død. Mindet om ham vil leve igjennem de kommende slægter saalenge der endnu findes spirer av det frø han saadde i denne kolde og lidet modtagelige jord. Vi vilde vel ikke kunne være istand til at reise ham en mindestøtte, dog kan og vil vi hjælpe til dermed, og vi kan muligens anskaffe os et passende billede av ham for vort forsamlingshus,—men hans aand vil være en talisman for os i vort arbeide for frisindet kristendom og sand broderkjærlighed.

Paa den fri kristne menigheds vegne,

Theodore Sjørdal, Form.

Hans Olai Olson, Sek.

Underwood, Minn., Mai 1918.

Til Kristofer Jansons minde

I tidens løb engang iblandt,
 Fremstaar der mænd for ret, og sandt,
 Som ei for løgnen viger;
 Men kjæmper aabent den imod,
 I hvilken skikkelse den stod,
 Og sandheden udsiger.

En av dem er nu gaa't hjem;
 Hvor kampen stod, han holdt sig frem,
 Og kunde ikke vige;
 Men hyklermasken rev han bort,
 Og overtroen fik han gjort,
 Til lysets magt og rige.

Skjøndt kommen ud av nordens folk,
 For hele verden blev han tolk,
 Og drog ei nogen grændse;
 Men elsked alle lige kjært,
 Som han av Mesteren blev lært,
 Og brugte sandheds lanse.

Han var en aandens sædemand,
 Som saadde ud i mange land,
 Av sandheds sæd saa vakker.
 Nu kan han hvile sjælen ud,
 Der hjemme hos sin kjære Gud;
 Av hjertet vi ham takker.

Vi takker ham for hvad han var,
 Vi ved hvad altid var hans svar:
 "At elske kjært hverandre;
 Og ikke give os i ro,
 Ei falde bort i dogmetro,
 Men ærligt her at vandre."

En aand som hans kan aldrig dø,
 Den spire vil som evigt frø,
 Og derfor lad os lære
 Av ham som altid tro'de paa
 Det gode overhaand at faa;
 Hans minde vil vi ære.

T. L. Engen, New London, Minn.

KRISTOFER JANSON.

Den sidste av Norges nationale romantiks digtere. Lidt om hans præstegjerning i Amerika.

Som allerede meddelt avgik Kristofer Janson ved døden i København den 17de November. Ifølge en meddelelse til "Bergens aftenblad" fandt bisættelsen sted den 21de November fra Københavns krematorium ved en stemningsfuld og gribende høitidelighed.

Kisten var svøbt i det norske flag. I følget swaes bl. a. minister Irgens og fru Nina Grieg. Pastor Birkedal holdt talen og skildrede Janson som den, der er "et hoved høiere end alt folket". Der blev nedlagt en stor, smuk blomsterdekoration i norske farver paa kisten av minister Irgens. Til slutning spilledes Griegs vaaren, hvorefter avdødes vakre sang: "Naar kvelden sænker sig stille over den travle dag" blev sunget.

*

Dette dødsfald har en særlig interesse for nordmænd i Amerika. Mange i Minneapolis har Kristofer Janson i kjær erindring. I en række av tolv aar var Minneapolis hans hjem, og han samlede i sin frisindede menighed en betydelig skare landsmænd, ligesom der til hans foredrag altid indfandt sig talrige tilhørere. Den kirke, han byggede, staar endnu paa hjørnet av 9th st. og 12th ave. S.; den tilhører nu jøderne. Den norske unitarmenighed, som han stiftede, har vistnok endnu ikke officielt ophørt at eksistere.

Kristofer Janson ruvede gan-

ske stort i de aar, han var her. Han vandt en masse beundrere, skjønt det vel mere var digteren end præsten, som øvede slig mærkelig indflydelse paa dem.

Norges nationale digtning har i Kristofer Janson mistet den sidste av sine romantikere. Han nærede en glødende begeistring for alt norsk, og dette skinner især igjennem i hele hans tidligere produktion.

Kristofer Janson var født i Bergen den 5te Mai 1841, søn av en av byens mægtige mænd dengang, generalkonsul Janson paa Damsgaard. Hans barndomshjem var egentlig det gamle St. Hans kloster, men dette brændte under en stor brand i Bergen for mange aar siden, og Damsgaard, morfaderen biskop Neumanns slægtsgaard, blev det nye hjem.

Fra sin skolegang paa bergens kathedralskole har dog ikke digteren Kristofer Janson modtaget nogen særlig stærke impulser. De fleste lærere fandt han tørre og kjedelige med undtagelse av den gamle blinde rektor Holmboe, som gav den gamle Homer et nyt liv for sine elever og spillede hele scener av "Iliaden" for dem fremme paa skolegulvet. I "Skolesamfundet" gjorde dog Kristofer i det haandskrevne blad i disse aar de første famlende skridt paa litteraturens tornefulde sti. Om Lørdagskveldene spillede ogsaa smaa skuespil, og Janson havde en særlig glansrolle som prinsesse Signelil i Olaf Skavlans bekjendte studenterkomedie "Gildet paa Mærøraug." Kristofer Janson begyndte tidlig at skrive

vers, allerede i 12 aarsalderen, men hans første egentlige digt var vistnok en gravsang over en hund, Rinaldo Janson, som sprak av vellevnet. Men saa udkom Bjørnsons "Synnøve Solbakken", og den store følelse, som gaar igjennem denne og Bjørnsons øvrige bondenoveller, blev Janson stærkt grebet av.

Foruden med Bjørnson kom Janson i Kristiania, hvor han efter studentereksamen i 1859 var begyndt at studere teologi, og-saa sammen med Vinje, som ligeledes fik stor indflydelse paa ham og vistnok bevirkede, at bymanden Janson kom til at digte paa landsmaal. Han udgav i aarene 1866—79 en hel del lyriske og episke digte, fortællinger, skuespil, skildringer fra reiser i Nordland og Finmarken, paa Island og i Italien paa "ny-norsk", men i de kulturhistoriske skildringer i "Vore bedsteforældre" (1882) gik han atter over til at skrive paa rigsmaalet.

Janson blev theologisk kandidat i 1865 og var senere lærer paa flere pigeskoler i Bergen.

Men saa en dag kom der et brev fra Christopher Bruun, som havde oprettet en folkehøiskole i nordre Sell i Gudbrandsdalen, og Janson bed paa krogen. "Jeg har aldrig angret dette valg," siger han. "Det er sandt, det var at leve paa husmandskost, men der var frisk luft, frisk ungdom, deiligt maal og vi selv var unge og begeistrede." I ti aar var han folkehøiskolelærer og i denne tid skrev han mange av sine bøger, deriblandt kanske den bedste

"Fraa dansketidi". Han havde bygget sit hjem "Solbakken" i nærheden av Aulestad og drømt om at leve og dø deroppe. Men denne drøm blev intet av. Han kom i strid med Christopher Bruun angaaende religiøse spøragsmaal, og de skiltes, dog i fuld venskab- elighed.

Da Janson havde sagt folkehøiskolen farvel, drog han i 1881 til Amerika. I en artikel om sin præstegjerning i Amerika fortalte Janson om sin første optræden i Minneapolis, at han sammenkaldte et massesmøde paa Harrison Hall (hjørnet Washington og Nicollet). Der fremmødte ca. tusind mennesker, fortæller han. Han fremlagde sit program, hvad han troede, og hvorfor han troede saaledes. Da han var færdig bad han dem, som kunde slutte sig til et slikt program, om at komme til ham i sideværelset og navngive sig. Den eneste, som kom av de tusind, fortæller han, var en ældre kone, der gav ham en alvorlig advarsel. Janson gav dog ikke tabt. Lidt efter lidt fik han tilhængere. Før han forlod Amerika, havde han foruden menigheden i Minneapolis, en i St. Paul, en i Brown County, en i Underwood Minn., og den femte i Hudson, Wis., desuden kirkebygninger reist ved egne anstrængelser i Minneapolis, Brown County, Hudson, samt et forsamlingshus i Underwood.

Det amerikanske unitarsamfund var meget gavmildt ligeoverfor Jansons virksomhed, og det hjalp ham til at faa ud hans salmebog ("Jesus-Sangene"), en postille

“Lys og frihed” samt syv aar-gange av hans tidsskrift “Saa-
manden” og “Har ortodoksien
ret”? Ogsaa “Præriens saga”,
“Nordmænd i Amerika” og andre
bøger skriver sig fra hans Ameri-
kaophold.

Efter sin hjemkomst til Norge
i 1893 stiftede han en frimenig-
hed i Kristiania efter unitarisk
mønster, virkede inden denne i
flere aar og fortsatte sit forfat-
terarbeide. Blandt hans større
literære arbeider fra hans senere
aar er “Ludwig Hetzer” og hans
kampfæller, der handler om re-
formationen i Schweiz, “Alf
Pave” og andre fortællinger, ro-
manen “Gjorde hun ret?” samt
romanen “Aspasia”, der udkom
for et par aar siden. Det norske
storthing bevilgede ham digterga-
ge.

Sommeren 1916 flyttede Jan-
son til sin gamle ven Dr. Sandby,
ved Holbæk, Sjælland. I Dan-
mark boede da ogsaa to av hans
døtre, fru Forchhammer og fru
von Streng. En tredie datter bo-
ede i Weimar, Tyskland. Døt-
rene var de yngste av børnene.
De tre ældste var sønnerne Ivar
og Eilif, der begge er læger i
Seattle, samt Arne, der blev tand-
læge her i Amerika og senere slog
sig ned i Tyskland.

Der er flere fjernere slægtning-
er av den avdøde digter her i
Minneapolis. Den for et paar aar
siden avdøde Mrs. Hammer—mo-
der til Mrs. Albin Jones, Mrs. Dr.
Gorgen, C. I. Hammer i postkon-
toret og Ed. Hammer—var en ku-

sine av ham.

* * * *

Hvorom alt er, bevarer alle, som
kom i berøring med Kristofer
Janson, mindet om en varmtføl-
ende, fredselskende personlighed,
der altid saa lyst paa tilværelsen
og havde et venligt ord for enhver.

De vers, han skrev til sin 70-
aarsdag, er som en selvbiografi:

Sytti aar—saaret av verdens harm,
sytti aar—baaret av faderens arm,
sytti aar—varmet av kjærlighets
glød,
sytti aar—løftet av sorg og av
nød.

Mange haab vundne og mange
brudt,
nederlag ofte, men seier tilslut,
en forunderlig gang over fjeld,
gjennem ørk,
men altid med lysglimt, hvor vei-
en var mørk.

Jeg ønsker ei nogen taare ugrædt,
jeg ønsker ei slør over striden
spredt,
mit liv er en eneste takkesang,
for Gud har mig kjærlig taget i
fang.

Saa staar jeg ved ledet—en lyk-
kelig mand
og stirrer dit ind i evigheds land,
ind i en fremtid av sollyse haap,
salvet og signet av aandens daap.

—(Efter Minneapolis Tidende.)

GROTID.

Evigheds avkom og frø er vi alle,
— — —
fulde av sæd over den evige grund;
derfor dig glæd, at du en svind-
ende stund

øgede evigheds arv.

Bjørnson.

Det er aandelysets guddom, at
det straalere ud sin glans i slægts-
ens nat.

Wergeland.

Det var som der aabnede sig et
nyt væld av glæde, da jeg havde
læst om Kristofer Jansons minde-
fest i Oslo Loge og den greie tale
om de livsværdier Janson saaede
i vort folks grobund. Der aaben-
barede sig et nyt glimt av sand-
hedens lyse seierstog gennem tid-
en. Det var et nyt straalesyn fra
aandelysets guddom, der brød
frem gennem vor slægts nat og
modnede den sæd, som skal øge
evighedens arv.

Logerne dernede gik for nogen
aar siden i spidsen for at reise en
mindesten over en anden prest,
hvis sandhedskjærlighed havde
formaaet ham til at lægge sin per-
sonlige kraft og begavelse ind i
et løft for sandhed imod dogmer,
uvidenhed og intolerance til for-
del for logens store opgaver. Han
gavnet sin kirke mere end logen.
Det var sandhed slaaet til jord,
som reiste sig igjen. Men det var
logen, som først anerkjendte det-
te. Det var logen, som reiste
mindemerket med tak for gavn-
ligt virke. Han havde været en
rettroende prest, rettroende i al-
le de undtagen naar han akslede
sit sværd i forsvar for en hemmel-
ig forening. Men for logen som
saadan er der ingen gradforskjel
i lære og bekjendelse og religions-
opfatning. Den samler under sit
broderskabsbanner mænd av hvil-

kensomhelst sekt eller uden noget
bestemt trosbegræb. Her raader
bredsinn og tolerance i fuldt maal.
Den fordrer blot det menneskelige
grundsinn, der skaber kjærlighed,
sympati og sandt broderskab. Det
er livsværdier den spørger om og
som den ønsker at gjøre brug av
for menneskehedens velfærd.
Derfor var logen den første til at
holde mindefest ogsaa for unitar-
presten. Men det er ikke som
prest eller digter han feires av
Sønner av Norge. Logen kjend-
er sig mest i pagt med ham og
hans virke som "Saamanden". Han
saaede sandhedens frøkorn med
kjærlig haand hele sit liv. Han
søgte aldrig massens yndest, men
kun hvad der vilde gavne det folk
han holdt kjær. Han var en nor-
mannahøvding, lys og stor og mo-
dig. Han søgte aldrig egen for-
del og ære og berømmelse. Han
ofrede sig mest for de fattige og
undertrykte og ubetydelige i sam-
fundet. Han vilde altid hjælpe
og løfte op og støtte og læge. Han
troede paa sandhedens seir. Hans
haab var i pagt med fremtiden,
med vaar og spiretid. Og denne
sin tro sang han ud over verden
lige til det sidste:

Fremad, fremad! nyttaaret kan
aldrig dø!

Fremad, frem! det gamle er det
nyes frø!

Jeg er kun en draabe
i nytaarsdigtets drøm,
den evige udviklingsstrøm
er ingen drøm.

Julius B. Baumann.

—(Sønner av Norge.)

1

Minneapolis 31 Jan. 1885
Hr. Norman!

Deres brev med anvisning for \$5.00 modtaget og sendes dem herved mine hidtil udkomne smaa-skrifter. Saa De er færdig med høiskolen og staar i begreb med at begynde ved universitet. Tænker De nogensinde naar De har gjen-nemgaaet dette at blive prest? Har de interesse for teologi, naar denne ikke sætter sig til maal at stampe mod baade videnskab og alt aandeligt fremskridt, men at følge med begge dele? Hvis saa er, da skriv til mig igjen. Jeg sender ogsaa nogle amerikanske skrifter. Saa, Seneca er deres yndlingsforfatter! Og De ønsker at jeg skal opgive Dem nogle filosofiske verker i evolutionistisk retning! Det er ikke saa ligetil at vælge læsning for en i deres unge alder der allerede læser Kirkegaard, Mill og Ibsen. Men jeg tænker Minot Savages bøger vilde ligge for dem, og er skrevne i et meget letfatteligt sprog. Jeg vilde anbefale: "Belief in God" og "Belief About Man." Desuden F. H. Hedge's: "Reason in Religion."

Venlig hilsen,
Kristofer Janson.

2

Minneapolis 19 Marts 1885.
Kjære Norman!

De ved jeg lovede at opgive Dem liste paa andre værdifulde bøger, som jeg troede laa for Dem; men jeg har virkelig ikke havt et minuts tid siden jeg forlod Eder efter disse storartede møder som I havde faaet istand for mig derude i

Reynolds. Jeg skulde i grunden have stor lyst til at snakke udførligt med dem om mange ting. Sig mig, har De nogen lyst og kald til at ville uddanne Dem som prest, mellem vort folk der vest paa prærierne? eller skulde De bedre like at fortsætte i handel og bankforretning? Jeg søger nemlig arbejdere for vor store liberale sag, og der var saameget ved Dem, som gjorde, at jeg nu stiller spørgs-maalet. Ved møderne derude fik jeg indtryk av at det faldt let for Dem at tale. Har De ogsaa lyst til at tale eller hvorledes? Jeg sender Dem atter nogle bøger og pamflets som jeg har til uddeling. Av andre bøger, der vilde interessere Dem, vil jeg nu nævne: Clarke: Ten great Religions. Bible for Learners I, II og III. M. Savage: Talks About Jesus, samt J. H. Allen Christian History Vol. I, II, og III.

Hils Larson paa det hjerteligste.
Kristofer Janson.

3

Nora Præstegaard,
23de Juli 1886.

Kjære Norman!

Hvormange gange har jeg ikke havt Deres interessante brev liggende for mig for at svare paa det, og saa har noget kommet iveien bestandig. Se nu har jeg det ikke, da det ligger i Minneapolis; men saa vil jeg alligevel skrive. Jeg traf Larson uformodentlig oppe i Hillsboro, og skjønt han var saa sky, at jeg lidet fik godt av ham, skjønt jeg gik og huntede efter ham hele dagen, saa fik jeg dog saavidt tale med

ham om Dem, at det lod paa ham, som det ikke var umuligt, at De tænkte endnu paa at rive Dem løs fra forretningen for at studere frisindet teologi og blive "Red River dalens apostel,"—ja dette sidste er nu hans og mit paafund skjønner De. Men i alvor snak—synes De ikke det var et herligt kald at kunne gjøre mere for vore landsmænd for at løfte dem op av den religiøse ligegyldigheds og vanesump, hvori de ligger, og til et virkelig alvorligt, bevidst religiøst liv, der ikke lægger vægten paa dogmerne men paa det at være freidige bra mennesker? Vi trænger saa sørgelig unge intelligente mennesker, der vil tage det arbejde paa sig. Ved at gennemgaa et kursus paa Meadville College, vil De kunne begynde, uden det vil det ikke gaa; thi man trænger lidt ordentlig teologisk training skal man tage op kampen mod bogstavdyrkelsen og bibelforgudelsen. Kurset begynder i September, og naar De blir kjendt der, kan De vist opnaa saa gunstige betingelser, at De kan gennemgaa hele fem aar kurset uden alvorlige pengebekymringer. Jeg opfattede Deres sidste brev som om det var et bestemt avslag paa dette samme forslag, som jeg gjorde Dem sidst; men Larson mente det ikke saa, og troede det maaske vilde nytte at frie engang til, og derfor gjør jeg det. Her er en uendelig arbejdsmark for Dem, hvori De kan virke til mere velsignelse end ved at gaa derude og kjøbe og sælge og veksle og tjene penge; og det er det jo vi er skabte for, at være til velsignelse for

andre; thi da er vi ogsaa til størst velsignelse for os selv.

Tænk nu over dette grundigt og send mig et svar. Min adresse er til Augusts udgang: Madelia, Minn. Hils Larson.

Tredie hefte av min bog: Har Orthodoxien Ret paa Veien.

Deres,
Kristofer Janson.

4

Nora Præstegaard,
9 Aug. 1886.

Kjære Norman!

Jeg har et forslag til Dem.

Istedetfor at reise til Meadville skal De komme til Minneapolis til mig og ligge der et aars tid eller to og studere, saa har baade De og jeg lettere for at tage bestemmelser om Deres fremtid. Der vil De kunne høre mig hver Søndag og aften og blive fortrolig med, hvad det er jeg farer med; der kan De øve Dem op i diskussionsforeninger og desuden se og høre meget som kan tjene Dem til udvikling. Selv om De fattede da den beslutning ikke at fortsætte, men gaa ind igjen i det praktiske liv, er tiden alligevel ikke spildt da De har beriget Deres kundskaber. Jeg tilbyder Dem værelse og board hos mig og skal beregne det billigste muligt. Da har De fri avbenyttelse av mit bibliotek og vi har leilighed til at tale sammen naarsomhelst, og De at stille Deres spørsmaal. Det var min mening, at De ikke bare skulde tærse teologi, men ogsaa læse historie, kunsthistorie, filosofi og litteratur, og have mere indgaaende praktisk øvelse i at tale og

skrive. Jeg vilde ikke binde mig til netop at undervise Dem visse timer hver dag, men vilde interessere mig meget for at følge med og lede Deres studier, da det er mit haab, at De virkelig siden skulde kunne hjælpe mig. Saa kan De jo blive ud Deres termin i Reynolds og komme naar De er færdig. Jeg tror ikke det gaar an at slippe ind paa Meadville midt i kursuset og der er noksaa strenge forberedende eksamener at tage. Lad mig nu, høre hvad De mener om dette.

Hils Larson.

Deres,

Kristofer Janson.

5

Minneapolis, 11 Oktober 1886.
Kjære Norman!

Tusind tak for alle de pengene til basaren vor. I er da svært til karer deroppe. Hils Larson.

Venligst,

Kristofer Janson.

6

Minneapolis 5 Oct. 1886.
Kjære Norman!

Tak for din iver i at sælge billetter til basaren vor. Indlagt tyve numre, som altsaa er skrevne paa dit navn. Hvis der skulde falde gevinster paa dem, sender jeg dem altsaa til dig med angivelse av nummeret, saa kan du sende dem videre til rette vedkommende, hvis dette ikke er dig selv. Hvad tid kommer du saa herved?

* * *

Jeg har svært godt haab til den

ne vinter; vi er begyndt med en udmærket start i høst. Fjerde hefte av bogen kommer om en uge. Venligst hilsen

fra

Kristofer Janson.

P. S. Hils Larson.

7

Minneapolis, 2 Jan. 1888.

Kjære Norman!

Tak for brevet og for gaverne til de smaa, baade bogen til Arne og de smukke billeder til smaapigerne. De er rigtig mageløs, som har tid at tænke paa dem. Deres brev var meget interessant, Deres analyse av skolens lærere og studenter ypperlig, især grebes jeg av Deres skildring av den unge socialist Mr. Vrooman. Jeg kan bare ikke forstaa, hvad han skal paa Meadville. Han tænker da vel aldrig paa at blive kristen prest, som er, slappet for alle ædlere følelser, mistro til de flestes ædlere hensigter, uden skin av respekt for andres tanker, naar de ikke stemmer med hans egne; som prædiker bomber og galger, mens hans Mester bad om at vende det andet kind til naar man blev slaaet og aldeles ikke modsatte sig den, som vilde gjøre ondt. Jeg har lidet taalmodighed med disse rasende unge mennesker, der optræder som lærere og ledere, før de er tyve aar gamle, og da bare overdriver og hidser op med blodige fraser mistænksomheden og uvidenheden hos de store masser. De burde have ris og sættes fast. En der vil optræde som taler om disse indviklede spørsmaal, hvor aar-

hundreders vold og uretfærdighed og synd er floket ind i hverandre, maa ikke lade sig lede bare av brændende sympati for de undertrykte, han maa tale med selvbeherskelse og ro og kundskabs overlegenhed. Det er ikke bomber og dynamit, som skal læge verdens saar, men ordet, der er mægtig at omskabe sjæle. Hold bare vor unge N. N. lidt i ørene. Lad ham studere Jesus av Nasaret hellere end Vrooman, bjergtalen hellere end dynamit-taler. Hvad De melder om Brauti glæder mig meget; han er av de stilfærdige, som ikke farer som en vever fisk og napper efter alle de ægn, som er ude; men som tænker før han taler og handler, og ikke giver sig hen før han er overbevist. Det er hvad jeg tror om ham.

Ja Juleminderne hjemmefra Norman! Jeg eller rettere Drude havde netop brev fra Bjørnson idag—yppeiligt humør, skriver rent overgivent om bjælder og kanefart og skindpelskarer og Julebakkels med ægte Norsk henrykkelse, arbeider foresten av alle kræfter paa sin store fortælling—der mellem os sagt skal hedde "Paa Guds Veie",—den han haaber skal blive et fuldrigget linjeskib, for derefter at begynde et storstilet politisk drama. Vi har havt vort Juletræ i kirken, hvor jeg som sædvanligt har tumlet med børnene. I skulde seet nogle smaa søde unger i en leg knæle ned for mig og synge "I kneel because I love you"—det havde været for Dem Norman, som er saa barnekjær. Vi arbeider nu

av alle kræfter paa at gjøre kirkehallen istand, de farvede glaseruder indsættes næste uge, og saa kommer gulvet og videre frem saa langt, som vi rækker. Ellers gaar alt i det gamle laget. Næste Søndag aften skal jeg læse høit Ibsens nye skuespil Fruen fra havet. I Underwood, er der begyndt en livlig bevægelse nu; de bygger en townhall, og da skal det gaa; før har de tildels maattet have møder under aaben himmel. Jeg har som sædvanlig frygtelig travlt. Saamanden har jeg fremdeles megen glæde av. Hils Haugerud paa, at jeg snart skal skrive og svare paa hans spørgsmaal. Hils ogsaa Brauti og Rikstad og Garborg—om han er naaet frem til Meadville. Jeg har solgt mit hus paa Nicollet Ave., og kjøbt et nyt nær kirken, saa nu kan ikke du og Hamsun forsvinde oppe i taarnet for at læse og diskutere Brand og Per Gynt!

Hils saa alle venner dernede i Meadville fra

Eders hengivne

Kristofer Janson.

8

Minneapolis 25 Febr. 1888
Kjære Norman!

Tak for brevet. Det var svært hyggeligt at faa høre lidt fra Eders, og brevet var udmærket skrevet. Jeg sætter maaske en del av det i "Saamanden".

Bliv ikke mistrøstig, fordi der ikke er "saltsjø" paa Meadville skole. Salt vil nok de orthodoxe prester skaffe, naar De skal ud en gang og slaas med dem. Nu gjælder det en stille samling av

kundskaber i taalmodighed, at bygge aandelige forraadshuse, **hvor man** baade har krudt og kugler til kampen og føde til de tranke aar. Hils Brauti, Haugerud, og Professorerne fra mig. Jeg tænker Henry George mændene blir de til hvem I helst vil komme til at slutte jer i den sosialpolitiske agitation dernede, i alle fald skulde jeg helst se det. Arbeiderspørsmålene vil kristendommen, den levende, nu have at haandtages med, ellers kan den gaa bort og lægge sig. Vi skal ikke have høi filosofi for de rige og dannede længer, vi skal have broderkjærlighedens mægtige sprog udover masserne. Med mig gaar det godt især for tiden i St. Paul. Min hustru siger tusind tak for billedet, Norman! Det hænger alt i en udskaaen kinesisk ramme paa væggen over hendes skrivebord. Hvad jeg har mere at sige, siger jeg i Saamanden.

Lev vel og friskt mod og taalmodighed.

Barnene hilser,

Kristofer Janson.

(Slutningsord av et brev til Janson fra Meadville College vinteren 1887.)

. Modtag da til slutning, kjære hr. Janson, min ærefrygtsfulde og inderligste tak for hvad De har været for os alle. Vel er vore øine uklare og vore øren tunghørte, men det ved jeg, at vor vilje er god, og at vi naar vi kommer ud herfra, vil vie alle vore evner til den sag, som De har lært os at elske, og som har graanet Deres haar allerede i

deres ungdom. Jeg haaber den tid vil komme, da vi unge kan faa vise dem vor taknemlighed i gjer-ning, da vi kan faa binde dem en krans, for hvad de har kjæmpet og stridt, talt og sunget for vort folk.

—A. N.

9

Nora Præstegaard 25 Aug. 1888.
Kjære Norman!

Jeg har nok gaaet her og undertret paa, hvad I gjorde av jer alle sammen, I der borte i Meadville, denne sommer, og dit brev kom derfor rigtig glædeligt. Vi har som sædvanligt tilbragt vor sommer i Brown Co., og nydt livet saameget man faar lov til for fluer og myg. Og ved du hvad, det manuskript, du efterladt og som jeg raaded dig til at lade trykke, har jeg nu omskrevet noget og ladet kalde "Et arbejdsdyr", som jeg skal læse op i Minneapolis paa tirsdagen, men nævner altsaa ikke dig naar saa er dit ønske. Du havde nogle andre fortællinger fra prærien, især den underlige om snestormen og sæoonen, som du husker, du skrev som stile til mig; disse, og da især den sidste, skulde jeg endelig ha fat paa; tag den med, naar du kommer nedover; ti jeg antager som givet, at du kommer indom Minneapolis og standser nogle dage. Glem nu ikke dette. Jeg har opsnuset en dansk højskolelærer i Mcihigan, som skal forsøge hos mig ivinter som en slags personal kapellan. Han . . . og har været arresteret hjemme som oprører, fordi han holdt et fore-

drag om den franske revolution paa sin høiskole. Jeg glær mig til at faa snakke med dig og høre nøiagtigt om alt eders væsen og alle eders gjerninger. Haugerud faar vel Saamanden ordentlig? Jeg skal give ordre til at prøve-numre av Saamanden samt pamphlets skal sendes som av dig op-givet. Lev saa vel da kjære Norman til vi sees. Drude og børnene hilser. Kanske Ivar kommer hjem i vinter. Eiliv skyder bjørne og panthere for tiden oppe i Britisk Columbia.

Din,

Kristofer Janson.

Minneapolis, April 8, 1893.

Kjære Norman!

Læs dette brev omhyggelig igjennem og svar paa det efter moden overveielse. Jeg kommer nemlig til at reise bort, hjem til Norge, til høsten, for at blive borte antagelig for et aar. Jeg har søgt min menighed her i Minneapolis om permission, men de vil kun give den paa den betingelse, at jeg fremdeles staar som dens prest og blot privat ansætter en efterfølger under min fraværelse, med hvem jeg da maatte avfinde mig om betingelserne. Mit valg har da ganske naturlig faldt paa dem, hvis de er villig at opgive deres videregaaende studeringer og at tage fat her. Av dem jeg kjender og som det kunde være tale om, er De den, som jeg antager har størst gudsbegeistring, mest positiv tro, og jeg ønskede en, som kunde løfte aandens fane og mane frem til inderlig tillid og tro paa Gud, vor fæl-

les store Fader i himlene. En som vilde holde Jesu forbillede begeistret frem for menigheden, som var av aand og talede i aand.

Menigheden her i Minneapolis har rigtig blomstret i det sidste. Mange nye, især unge mænd og kvinder, er komne til, og vi har det rigtig hyggeligt sammen, saa det blir saart at forlade den. Pligterne er en prædiken hver Søndag formiddag. Jeg har da om Søndag aften benyttet basementet til oplæsninger eller æstetiske foredrag.

Desuden har jeg besøgt Hudson, Wisc., som bare ligger en times jernbanereise herfra, hver fjortende dag om Torsdagerne.

Om dette kan jeg dog ikke sige noget vist, men De maa avfinde dem desangaaende med dem. Ligesaa har jeg en kjæk liden menighed i Brown Co., som jeg besøger en tre, fire gange om vinteren, og hvor jeg lever sommermaanederne Juli og August i et yndigt lidet sommerhus dernede oppe paa en forhøining lige ved kirken,—alt med de yndigste omgivelser. De vil vist ogsaa med glæde tinge Dem. Mit redaktionsarbeidet med "Saamanden" vil væsentlig blive overtaget av en anden, dog venter denne raad og daad av Dem. Mit bibliotek vil staa til tjeneste med alle de teologiske bøger jeg ikke tager med mig. Forpligtelsen begynder fra første Søndag i September. Det vil jo være en ypperlig øvelse for Dem og en prægtig forberedelse for Deres virksomhed paa egen haand mellem vore landsmænd i Redriv-

erdalen! Lidt vil De vel ogsaa kunne lægge op til avbetaling av gammel gjæld, som De kanske har fra Deres mange aarige studietid. De vil blive modtaget med tillid og vilje til at hjælpe. Svar snart.

Deres,
Kristofer Janson.

Madelia, Juli 9de, 1893.
Kjære Norman!

Jeg havde skrevet længe før, hvis jeg havde været vis paa, at brevet havde truffet Dem i Cambridge; men jeg stod i den formening at I lukkede alt i Mai, og at et brev selvfølgelig ikke vilde træffe Dem der. Nu jager jeg avsted dette brev, for at det endnu kan tage Dem paa farten. Jeg er ganske rigtig pa landet, og ikke en guds engel fra himlen, ja selv ikke Cand. Amandus Norman fra det ærværdige Harvard i Cambridge kan faa lokke mig bort herfra dette herlige sted. Naar nogen vil mig noget, faar de værsgod komme ned til mig. Jernbanestationen er Madelia og linjen er Omaha, linjen, der gaar til Sioux City og Sioux Falls; kan ogsaa komme fra Chicago over Iowa til Lake Crystal og der bytte træn til Madelia. Kommer man til Madelia, ligegyldigt hvad tid i døgnet opsøger man Siver Hage, og han ved besked om alt, ogsaa om der er nogen farmere i byen. Saa hænger man paa med dem selv om det er paa en grisebox, og hr Norman daler ned paa Nora Prestegaard, hvor han er inderlig velkommen at stoppe en stund og hvile sig. Nu skal De foresten

høre, hvorledes jeg foreløbig, vis paa hr. Kandidatens samtykke, har ordnet det for ham. Søndagen den 3die September holder jeg avskedsgudstjeneste i Minneapolis, og om aftenen ordineres hr. Norman høitidelig i Nasaret kirken. Forbush vil komme og Simon's og Crothers foruden mig selv. Derved kommer De at kunne faa fuldmagt til at ægtevie folk og døbe samt ikke at forglemme halv fare paa jernbanerne, hvor De reiser. Rituallet for norsk barnedaab og brudevielser ligger færdigt hos mig, det er bare at skrive det av, hvis det vinder høitsammes bifald. . . .

Brown Co. besøges tre a fire gange om høst, vinter og vaar; den egentlige sæson, der er sommeren Juli og August, hvor der er gudstjeneste hver Søndag og konfirmationsundervisning to gange om ugen. Samme prækener som i Minneapolis benyttes der som i Hudson og Underwood, saa disse maaneder er bare en velsignet sommerhvile, som De endelig ikke maa forsømme at tage. Vi har et koseligt hus her, herlige omgivelser og kirken lige foran os. Kom ned til os og se for Dem selv og bliv foreløbig kjendt med folket. Jeg kommer foresten til Minneapolis nogle dage før den tredie Sept. Søndagskolens forstander er Skördalsvold, med hvem du personlig kan træffe avtale.

.

En hel del av mit bibliotek ligger stuvet ned i kasser, men en hel del (det bedste æstetiske) staar i hylder hos Meyers og vil være til avbenyttelse. Ja nu ved

jeg ikke mere foreløbigt at melde. Kom om De kan, og vil De ikke komme her ned kan vi jo korrespondere bare jeg faar Deres nye adresse.

Velmødt her paa haugen da min kjære Norman.

Deres
Kristofer Janson.

DØDENS HØST.

I løbet av det svundne aar er følgende stedte til hvile paa Mt. Pisgah gravlund:

Mrs. Ole Rønningen, Mrs. J. L. Lobben, Ole Wiste, N. J. Ouren, John Bruce, Esten Lien og Mrs. Johannes Lohnbakken. Ikke alle disse var indskrevne medlemmer av vor menighed, men de var ialfald sympatiserende med os og vor forkyndelse; her i vor kirke, hvor de var flittige gjæster fandt de opmuntring og fornyet kraft til at opta kampen for tilværelsen, her fandt de, fjernet fra al kirkestrid og dogmetvang, den sjælsro, der er en saa trøstende ledsager paa veien til den evige hvile.

NELS J. OUREN.

Da budskabet om Nels Ourens død naaede os i Onsdags—han hensov kl. 7 om morgenen—faldt der stilhed over bygden. Vi havde ventet, at det skulde komme, for han havde jo været syg om trent hele det forløbne aar og sengeliggende de sidste maaneder, men han var jo i sin bedste alder, knapt 49 aar, og han havde jo lige til det sidste ført overopsyn med storet—ialfald med bogførselen—og, naar saadanne mænd, som vi

har vænnet os til at se paa næsten som paa en del av baade byen og bygden, endelig kaldes bort, synes vi bestandig, at det kommer for fort og uventet.

I næsten 20 aar var han chef for "Hanska Linden Co-operative Store Co." og i en lang aarrække, kanske saalænge som han syntes han havde kræfter til det, var han mayor i vor lille by.

Nels Ouren var en retskaaren, høitvoksen mand, en mand i hvem der ikke fandtes svig, og en helstøbt personlighed; han var en fremragende forretningsmand; derfor var forholdet mellem ham og direktionen paa den ene side, og mellem ham og hans undergivne paa den anden, altid det bedste. Alt gik, under hans administration, stille og jevnt uden nogen friktion; i politik, sosial og religiøs henseende var han høist liberal; han var en god borger og kosmopolit. Han var ikke hvad man i almindelighed forstaar ved en "populær" mand. Dertil var han baade for selvstændig og for original; i den mangeaarige bestyrrelse av storet kom han i berøring med alle, og alle slags folk, men han var ens med alle.

Han jordfæstedes igaar paa "Haugen" fra den unitariske kirke. Rev. A. Norman forrettede. Han bares ind i kirken under tonerne av en sørgemarsch og ud fra den under tonerne av "Nearer my God to Thee", spillet av "Union Band", hvis leder han i saa mange aar var. Ved baaren sang Mrs. John Helling, født Hage, og Miss Mabel Nyquist, en søsterdatter av avdøde, høitidsfuldt hver sin hymn-

ne. Kirken kunde ikke rumme de mange, som ønskede at vise avdøde den sidste ære.

Længst vil Nels Ouren maaske mindes for sit arbeide i musikens tjeneste, og det var en skjøn tanke Mr. Norman gav et fint udtryk, naar han i ligtaalen kaldte avdødes fader, John Ouren, og avdøde selv, missionærer, ikke i den almindelige, sjælefredsende betydning, men i betydning av at de var blandt de første paa disse kanter, som forkyndte tonernes glade, høinende og sjæleløftende budskab. Sjelden har vi seet en mere blomstersykket baare. Blandt kranse paa kisten var en fra farmerstorets direktorat og en fra clerkerne. Mange av de handels-huse, avdøde havde staaet i forbindelse med, havde ogsaa sendt kranse.

Nels Ouren var en "mærkesman", en av dem om hvem Per Sivle siger:

"Det er det store og det er det glupe: Mærket det staar om end mannen maa stupe."

—A. U. i "Tidende".

OLE JORGENS.

Ole Jorgens, en av Minnesotas velkjendte norske pionerer og fader til Joseph Jorgens, bestyrer for Syd-Høiskolen, og Mrs. Senator Manley L. Fosseen, Minneapolis, døde Søndag morgen i sin datters hjem, 2916 Bloomington avenue, i en alder av 78 aar. Han overleves av sin hustru, født Hovda, tre søstre og en broder i Mower county, Minn., og børnene, Prof. Jor-

gens og Mrs. Fosseen.—Liget føres til Grand Meadow, Mower county, for at begraves.

Ole Jorgens var født i Reinli, Søndre Aurdal, Valdres, hvor ogsaa hans hustru er født; han og hans hustru var barnomsvenner fra Norge. I 1852 udvandrede Mrs. Jorgens forældre, familien Hovda, til Amerika. Familien opholdt sig et aar i Springdale, Dane county, Wis. Vaaren 1852 reiste de til territoriet Minnesota og nedsatte sig paa et homestead i det nuværende Racine township, Mower county. De var blandt de aller første settlere i den sydøstlige del av Minnesota. I 1861 kom Mr. Jorgens fra Norge til Hovda farmen. Den 14de Februar 1863 blev barndomsvennerne gifte i Olmstead county. Vaaren 1869 flyttede det unge ægtepar til Ottertail county, Minn., hvor de tog homestead paa Wall Lakes nordlige bred, omtrent fire mil i øst for det nuværende Fergus Falls. De gjorde reisen didop i en prarieskonnert trukket av okser. Ottertail county var dengang væsentlig en jagtmark for en flok Chippewa-Indianere. Høvdingen Little Rabbit blev en god ven av Jorgens, som blandt Indianerne gik under navnet "Manden-med-alle-bøgerne." Settlerne begyndte at strømme ind i den naturskjønne og frugtbare egn, og da countyet organiseredes, blev Jorgens høsten 1869 valgt til dets første county auditor, en stilling, som han beklædte i tre terminer. I udviklingen av countyet, oprettelsen av townships, skoledistrikter, postkontorer, fast-

sættelsen av grænselinierne og henlæggelsen av countysædet til Fergus Falls, tog Jorgens en aktiv del. I embeds medfør maatte Jorgens gjøre lange reiser gjennom vildnisset, og strabadserne paaførte ham en alvorlig sygdom. For at gjenvinde sin helbred vendte han tilbake til sit gamle hjem i Grand Meadow, Mower Co., hvor han senere blev kjøbmand. I 1893 trak han sig tilbake fra forretningen og flyttede til Minneapolis.

Mr. Jorgens var en meget oplyst og alsidig interessert mand. Han førte en let pen og havde i tidens løb leveret mange bidrag til aviserne om forskjellige emner. Hans artikler i tidsskriftet "Samband", om forholdene i hans hjembygd i hans barndom og ungdom, indeholder meget av interesse, ligesom han paa en meget fængslende maade skrev om sit besøg i Norge.

* * * *

Den ovenfor fra "Tidende" indtagne nekrolag over "Ole Jorgens" vil vi ledsage med for avdødes slægtninge og bekjendte at udtrykke vor inderligste sympati.

Vi havde den glæde at stifte den bortgangne hædersmands bekjendtskab i Minneapolis for nu snart et fjerdedels aarhundrede siden, vi lærte ham at kjende som en helt ud frisindet mand, der altid var at finde paa friheds og fremskridt-siden baade inden kirke, stat og kommune.

Hans arbeide i det offentliges tjeneste er for velkjendt blandt flerheden av vore læsere til at trænge nogen nærmere omtale;

at de mange velkjendte norske navn man finder paa county-kort over Otter Tail Co., Aurdal, Nidaros, Tordenskjold, Sverdrup, Trondhjem o. s. v. skylder Jorgens sin overførelse paa Amerikansk grund, tør være mindre kjendt. Mer end et dusin bygder i Otter Tail bærer saaledes norske navn.

Vi finder heller ikke at burde undlade at meddele vore læsere, at avdøde har efterladt sig en ganske omfangsrig selv—biografi—der rigtignok ikke endnu er naaet til pressen; men vi haabe, at saa snart vil ske; da den utvilsomt vil gi særdeles værdifulde bidrag til belysning av pionerlivet blandt nordmændene i Amerika; den vil herved komme til at danne et værdifuldt avsnit av det norsk-amerikanske folks kulturhistorie, for hvilket fremtiden vil være Ole Jorgens særdeles takskyldig.—

—Har modtat "Mere Lys" siden det begyndte at komme ud og sender herved en liden seddel til betaling for samme. Jeg er glad hver gang jeg har anledning til at læse noget fra deres pen.

St. Paul. Ole O. Pladsen.

—Tusen tak "Mere Lys" for hvert besøg i det aar, som gik. Det har givet mig meget for den stakkels daler det koster. Hvert besøg er en sand styrkelse baade av sjæl og legeme.

Da jeg nu ligesom følger at min subskription er udløben vedlægger jeg herved en daler for det nye aar.

Held og lykke med arbeidet.
Creston, Mont. E. B. Arndahl.

—Mange tak for sidste hefte. Det bedrøver mig at se at Kristofer Janson er død. Han gav os meget godt og hans minde vil leve længe blandt os.

Min far døde sidste sommer. Han var, som de ved, gammel og træt—over 80 aar—og vilde gjerne faa slippe bort.

Min søster Lillian døde sidste høst. Det var stort tab, men nu maa vi lære os til at bære alle tab.

Sender betaling for Mere Lys.
Mrs. Emilia Leitch.
Underwood, Minn.

—Tak for juleønskerne og seddelen, som jeg slæt ikke ventet! Maa himlens velsignelse og løn bli Deres! Hjerteligst tak!

Maa det nye aar bli et sandhets aar! Ja, et lysets aar! Maa vi mennesker kunne gripe vor evne til at fatte og forstaa mer og mer indover der, hvor det higer og jager og spørres og alt synes at trænge sig sammen til uklarhed! Ævnen har vi jo;—bare vi kunde lære at bruge den! Bare vi kunde la Jesu aand, som bor i vore hjerter, faa danne os og lede os og lære os! lære os op i sandhed og lys! Saa at sandheds lys kunde faa tændes derinde og lyse udover det ganske samfund, udover den ganske verden, som ligger og tviler og forbløder i stor vaande!—

Saa er ogsaa Kristofer Janson død. De plukkes fra os, lysbærer-

ne! Men saa driver jo ogsaa solen altid mot vest. Det blir kvæld for os alle.

Godt og velsignet aar!

Deres taknemlige,

Johan Selnes.

Waverly Sanatorium,
Portland, Oregon.

—Jeg fik det sidste kjærkomne hefte idag jeg er tjoret av et ildebefindende, som holder mig i stuearest, og det skal sandes, at det hvergang bringer "Mere Lys." Især blev jeg mægtig bevæget over "Amerika og den fremtidige verdens enhed" og Kristofer Jansons sidste brev. Hvor rev det ikke op minderne fra første gang jeg hørte ham vinteren 1879—80 og stadig siden gjennom hans præstelige virksomhed til 1886, da jeg forlad Minneapolis. At han saa sig nødsaget til at gi op sit arbeide og dra hjem netop som tingene saa ut til at komme til gjennombrudd her i Amerika, det var for os norskfødte og ætlingær en ubodelig skade.

Hvorfor kan vi ikke ha en liberal virksomhed gjenreist iblandt os? Der er jordbund nok! Hvad der mangler er midler og mænd. Og saa kan det ikke nægtes at den lutherske kirke herover ogsaa har lært lidt i disse aar. Den er forskjellig fra hvad den var for en menneskealder siden. Jeg vov-

er at paastaa at dette er Kristofer Janson's største værk, for hvilket han fortjener størst tak. Vrangheten, storsunderiet og haarkløveriet er sjeldnere nu. Mer dannede mænd staar i spidsen for det kirkelige arbeide. Det gamle menageri av haarkløveriets drøvtyggere, som endnu befatter sig med den 95de artikel i omvendelsen, er nu nærmest at søke i prof. Rasmi "minoritet" av synoden.

Mange frisindede utover vidderne søker derfor hjem inden den ny omskapede norske kirke, og det er jo bedre at de skal være der end at de ingensomhelst aandspleie har. Imidlertid gaar det, som de saa sandt sier, at enheten trenger igjennem til seier og verdenskrigen har sin store indflydelse; at **paatat autoritet**, baade **politisk og kirkelig**, vil bli **avlivet ved menneskehetens latter** før en anden generation er færdig til at nedlægge vandringstaven. Ja, er

det ikke opløftende at faa tro dette? Det er evangeliet, som verden trenger netop nu.

Apropos det foreslaaede Janson minde, saa kan de tegne mig for \$5.00, og lever jeg, skal jeg til "Pisquah's top" naar det skal avsløres. Det blir en av de store markedager for norskdommen herover. Janson's minde skal bli en samlingsbauta for norangfolket herover efterat aartier har fulgt hverandre i rad og jevnet vore grave, saa vort minne er glemt.

Jeg kjendte mig paanyt inspireret av den gamle kjære nyt-aarssalme.

Fremad, frem det gamle er det nyes frø.

Jeg er kun en draabe i nyttaarsdigtets drøm den evige utviklingsstrøm er ingen drøm.

Superior. Henry P. Peterson.

MERE LYS (MORE LIGHT) Liberal Norwegian Quarterly Magazine, Published at Hanska, Minn. Subscription price: One year in advance to any part in the World, \$1.00, single number 25 cents.

Entered at the Post Office at Hanska, Minn., as second class mail matter April 8, 1914, under the act of March 3, 1879.

Adresse: **MERE LYS,**

Brown Co.

Hanska, Minnesota

**Statement of the Ownership, Management, Circulation, Etc.,
Required by the Act of Congress of August 24, 1912, Of
Mere Lvs published quarterly at Hanska, Minn. for April
1st, 1918.**

State of Minnesota,)

County of Brown.)ss.

Before me, a Notary Public in and for the State and county aforesaid, personally appeared A. E. Norman, who, having been duly sworn according to law, deposes and says that he is the Publisher of the Mere Lvs and that the following is, to the best of his knowledge and belief, a true statement of the ownership, management (and if a daily paper, the circulation), etc., of the aforesaid publication for the date shown in the above caption, required by the Act of August 24, 1912, embodied in section 443, Postal Laws and Regulations, printed on the reverse of this form. to wit:

1. That the names and addresses of the publisher, editor, managing editor, and business managers are:

Name of— Post office address—

Publisher A. E. Norman, Hanska, Minn.

Editor A. E. Norman, Hanska, Minn.

Managing Editor

Business Managers A. E. Norman, Hanska, Minn.

2. That the owners are: (Give names and addresses of individual owners, or, if a corporation, give its name and the names and addresses of stockholders owning or holding 1 per cent or more of the total amount of stock.)

A. E. Norman, Hanska, Minn.

3. That the known bondholders, mortgagees, and other security holders owning or holding 1 per cent or more of total amount of bonds, mortgages, or other securities are: (If there are none, so state.)

None.

4. That the two paragraphs next above, giving the names of the owners, stockholders, and security holders, if any, contain not only the list of stockholders and security holders as they appear upon the books of the company but also, in cases where the stockholder or security holder appears upon the books of the company as trustee or in any other fiduciary relation, the name of the person or corporation for whom such trustee is acting, is given; and also that the said two paragraphs contain statements embracing affiant's full knowledge and belief as to the circumstances and conditions under which stockholders and security holders who do not appear upon the books of the company as trustees, hold stock and securities in a capacity other than that of a bona fide owner; and this affiant has no reason to believe that any other person, association, or corporation has any interest direct or indirect in the said stock, bonds, or other securities than as so stated by him.

5. That the average number of copies of each issue of this publication sold or distributed through the mails or otherwise, to paid subscribers during the six months preceding the date shown above is— (This information is required from daily publications only.)

Amandus E. Norman,

(Signature of editor, publisher, business manager, or owner.)

Sworn to and subscribed before me this 2nd day of April 1918.

[Seal.]

Clifford Helling,

Notary Public, Brown County, Minnesota.

(My commission expires Mar. 22, 1922.)

MERE LYS!

Mehr Licht! — Goethe

Frisindet Kvartalskrift

“Ring ind det Ny”

Ring ud det gamle og ring ind
Det ny, ring-omkranst av sne!
Et aar dør hen, saa lad det dø!
Ring løgnen ud, ring sandhed ind!

Ring ud den haan, som river ned,
Den magt som blindt hovmoder sig!
Ring ud de tusen aar av krig!
Ring ind en tusen aarig fred!

Ring ind den ædle kraftens mand,
Med viet hjerte, aaben haand!
Ring mørket ud ifra vort land,
Ring ind den Krist vi venter end!

(Frit efter Lord Tennyson.)

No. 4 Januar 1930 16de aarg

Amandus Norman, Udgiver,
Hanska, Minn., Office of Publication

En dollar aaret

Pris 35

M E R E L Y S

Mehr Licht! — Goethe

No. 4

Januar 1930

16de aarg

Hanska og Minneapolis, Minnesota

“Entered as second class matter January 1, 1921, at the Post Office
at Hanska, Minnesota, under the Act of March 3, 1879.”

Fremad, Fremad!

Fremad, fremad! sprængt er nu de gamle baand.
Fremad, fremad! Nytaar rækker dig sin haand,
Smilende og livsglad,
I seiersstyrken skjøn
Han løftes op av tusinds bøn
Den ny guds søn

Fremad, fremad! glemt er nu alt gammelt nag!
Fremad, fremad! sorg og synd er lagte bag!
Frem til tankens arbeid,
Til kjærlighedens verk,
Till hugg mod fordoms pantserserk,
I troen sterk!

Fremad, fremad, ræddes ikke mørkets brag!
Fremad, fremad! Gud er med hver Nytaarsdag!
For hver en, som falder,
Han reiser tvende op,
Frem over sandheds martyrkrop
Gaar Herrens trop.

Fremad, fremad, Nytaaret kan aldrig dø!
Fremad, frem, det gamle er det nyes frø!
Jeg er kun en draabe
I nytaarsdigtets drøm;
Den evige udviklingsstrøm
Er ingen drøm.

(Kristofer Janson.)

Reformationen's Krigsraab: Retfærdiggjørelse ved tro

ETTE emne er i bibelen nævnt to gange: av Paulus: "Mennesket retfærdiggjøres ved tro uden gjerninger". Rom. III: 28, og i Jakob's brev et 4: 24: "I se nu at et menneske retfærdiggjøres ved gjerninger og ikke ved tro alene." To modsigende citater, og nu, da vi er traadt ind i firehundrede aarsdagen's tegn for Reformationens begyndelse, ligger det nær ved at kaste blikket tilbage paa denne store bevægelse. Det er ganske naturligt at den romerske kirke skulde se i Luther et av menneskehedens største uhyrer og i reformationen en av historiens værste udskeielser. Det er maaske ligesaa naturligt, at protestanterne i **Luther** skulde se en av sine største helte, og i den bevægelse, han hjalp mægtigt til at sætte i gang, et av de store vendepunkt i historien; og av disse to saavidt forskellige synsmaader kan man, ialfald med sikkerhed dra den slutning, at **noget** meget vigtigt gik for sig i det sekstende aarhundrede, og at den mand, til hvis navn dette **noget**, er saa uopløseligt knyttet, maa ha været en kraftig person, som gjorde et saa mægtigt indtryk paa verden, enten det nu var av det gode eller det onde. Noget almindeligt menneske var han ikke. Derfor maa det ogsaa være av mer en almindelig interesse for os at sætte os ind i de spørsmaal; der var raadende i Luthers tid. Først maa vi — saa kortfattet som mulig — gi et omrids av denne lære — "Retfærdiggjørelsen" — saadan som den forkyndtes av den romerske kirke paa Luthers tid; siden vil vi betragte hans **særegne** fremstilling av denne lære og lad os siden fremlægge de grunde som gjør at vi hverken kan hylde den katolske eller den lutherske opfatning av læren om "retfærdiggjørelsen." Det er

næsten umulig for os i denne tid at klargjøre for os selv den troesopfatning, som var den raadende i kristenheden i det femtende aarhundrede. Kirken var blit den mest storslagne despot paa jorden! Den holdt, gennem pave og presteskab, menneskets skjæbne fuldstændig i sin haand. Ikke alene dets jordiske skjæbne, men den udstragte sin spøgelses-haand over al fremtid og syntes — ogsaa der, at være udrustet med guds almagt! Fra smaa begyndelser, de faa spredte menigheder, der var til paa Pauli tid, udvikledes det store, mægtige prestevælde — som uomtvistet kom til at beherske den civiliserede verden. Saa stor blev dets magt, at det ikke alene holdt den **enkeltes** skjæbne i sin haand, men ogsaa kongers og rigers! Lad os tænke os, at **vi** paa lovlig vis havde valgt en president, men at vi ikke kunde se paa ham eller tænke os ham som en virkelig president førend paven eller dennes representant havde været tilstede ved indsættelsen i presidentembedet, og han da havde svoret troskab til paven, kirken og — landet! Lad os tænke os paven, hvis presidenten gjorde noget, som paven ikke likte, indsatte en anden i den valgte sted! Eller lad os tænke os at paven — som tilfældet var i lang tid i Europa, havde magt til at lyse et helt folk i ban, og derved avskjære dem al andel i gudslivet og i himlens haab baade i denne og i den hinsidige verden! Dette, er et nøgternt billede av pavens myndighed, og kirkens autoritet for flere aarhundreder over hele Europa. Konger stod rede til at holde stigbøilen for paven naar han steg tilhest. Blandt Europas konger var **Sverre Sigudssøn** en av de faa, der til en tid aabent turde trodse pavens bud. At lyses i ban og faa ens land lyst i ban var den værste ulykke, som kunde ramme en konge eller et land. Det var det samme som at stødes ud fra alt samkvem med mennesker! Det var evig helvedesstraf for hver den som gav en banlyst mand mad, drikke, klær eller husly. At vise medlidenhed med en saadan var en døds-synd. En banlyst mand var i djævelens vold for tid og evighed! Dette er hvad banlysning i disse pavedømmets blomstrende tider betød! Naar et land blev

lyst i ban, mentes det at hele riget skulde handles med paa denne maade. Frykten for banlysning var saa stor, at kun yderst faa konger vovede at bestride pavens bud! For de vidste vel, at banlysning var ensbetydende med folkeopstand mod kongens egen myndighed! Saa stor var pavens magt, da Luther aabent trodsed pavens banstraale!

Hvordan fik paven denne magt; hvad var det man troede i kristenheden, siden man kunde give kirken — og dens øverste en saadan autoritet? Det begynte med læren om syndefaldet! Man troede, at alle mennesker, paa grund av Adams synd, retteligen laa under den almægtige Guds vrede og forbandelse, og at denne forbandelse vilde følge dem til helvedes dyb og evighedens yderste grænser! Dette var udgangspunktet, dette var systemets grundmur. Kirken paaberaabte sig at være Guds stedfortræder paa jorden, og at den i sin haand holdt baade tid og evighed!

Hvordan fik den denne magt? Jesus Kristus, den anden person i treenigheden, antoges at være kommen til denne verden, at have sat livet til for at tilveiebringe en forsoning! og mennesket maatte, paa en eller anden vis, faa en andel i denne forsoning før det kunde gjøre sig haab om at bli frelst! Kirken paastod, og dens paastand blev i det heleta't medgivet, at al ret til at uddele denne Jesu Kristi uendelige fortjeneste var udelukkende lagt i dens hænder! og at den, og den alene, havde retten til at bevilge av denne Jesu Kristi forsonings-fortjeneste til de enkelte syndere! og den saa gjorde under betingelse av: **Absolut lydighed og deltagelse i sakramenterne!** En skulde og maatte deltage i **alterens sakramente**, som, gjennem presteskabets magiske kraft var forvandlet til guds sande legeme, og man antoges bogstavelig talt at spise et stykke av gud, og derved at være blit delagtig i guds natur! Synes dette besynderligt? Saavidt dreves der med denne sakramentale galskab, at det spørsmaal blev engang reist av En, som i sin tid, antoges for en autoritet: "Sæt at en mus skulde faa fat i en av de indviede oblater og aad en del av

den, hvad vilde den da æde?" og svaret var: "**Den vilde æde guds sande legeme!**" I den grad bogstavelig fortolkedes læren! Den, som deltog i nadværen, blev for en del gjort delagtig i guds natur og blev legemliggjort som en celle i guds legeme paa jorden d. v. s. **av kirken!** Dette var veien til frelse! Men selv de, som blev deltagere i guds natur og altsaa blev en del av guds legeme, var udsatte for at synde, at komme tilkort og paa gal vei, og der maatte findes en maade, der kunde skaffe vedkommende tilgivelse. Men hvordan kunde dette ske? Jo! kirken lærte: at de hellige, martyrerne, troens modige forkjæmpere gennem alle tider ved uvidet pligtopfyldelse havde opsamlet et fond av "fortjeneste" der var paa oplag og hvorpaa kun kirken kunde trække, naar den vilde! Den lærte bogstavligen, at der gennem **guds** vilkaarlige magt, eller ved hans stedfortræder's kirkens, kunde foregaa en overdragelse av dyd eller skyld, "godt eller ondt" — fra **et** individ til **et andet!** Hvis en havde begaaet en synd og han var rede til at undergaa kirkens bod, eller til at betale en rund sum efter kirkens forlangende, kunde saameget av fortjenesten, som var i kirkens besiddelse, krediteres ham til overbalance av skylden — at han kunde staa retfærdiggjort frem for Gud!

Saa bogstavelig blev denne lære gennemført paa Luthers tid — og i virkelighed var det dette, som tændte den gnist i Luthers sjæl, der gav det umiddelbare stød til Reformationens" store brand, at den berygtede munk Tetzels av paven valgt for netop dette formaal — reiste gennem Tyskland og solgte **aflad** for penge. Pavens, Leo X's hensigt var: **At skaffe penge** til fuldførelse av Peterskirken i Rom!

Hvad menes der nu med salget av aflad?

Siden mennesket ikke frelses ved noget, det selv har **gjort, sagt eller tænkt**, men ved **lydighed** til kirken og **deltagelse** i dens sakramenter, siden kirken havde staaende til sin brug et opsparet fond av "hellighed", som den naar somhelst kunde overdrage til hvem den vilde, er det ganske naturligt, at den vilde udnytte denne lære paa en prak-

tisk og helt ud forretnings-mæssig maade! Om jeg havde levet dengang og denne sakrament-kræmmer Tetzl var kommen til mig og sagt: "Du har begaaet en synd, som ikke er kommet for dagen" eller du har gjort dig skyldig i visse forseelser, eller maaske tænker du paa at begaa en synd imorgen — eller engang i fremtiden. Ved udbetaling av et vist vederlag skaffer jeg dig kirkens aflad for alle synder som du **har** begaaet og for synder som du **agter** at begaa i de næste fem eller ti — aar!

Kirken besad altsaa denne magt, antoges ogsaa — av den uvidende og overtroiske almue — at være berettiget til den — og selvfølgelig dreves aflads handelen under høitryk!

Læren om "Retfærdiggjørelsen", saa som den lærtes før Luther, lød simpelthen saaledes: Kirken er Guds stedfortræder paa jorden. Ved nydelse av sakramenterne og ved ubetinget lydighed blev hvemsomhelst inkorporeret som en del av Guds legeme d. v. s. av kirken! Enhver som gjør disse ting blir "frelst" og — "retfærdiggjort"! Der- som vedkommende begik synd, kunde kirken mod et passende vederlag avstaa endel av den fortjeneste den havde paa oplag, til hans fordel — og han stod atter "retfærdiggjort" frem for Gud! Dette, var maaden, hvorpaa menneske-frelse foregik og—i hundreder av aar blev dette be- drageri forkyndt som "ren kristenlære" av kirken! Naar man stod ligeoverfor en magt som jeg har skildret den, hvordan kunde det da hænde at en saa'n en enslig munk fra Tyskland kunde driste sig til at opløfte sin røst mod en saadan storslagen autoritet, som antoges at være Guds stedfortræder her paa jord? Hemmeligheden ved Luthers oprør efter det moralske stød han havde faaet ved den skamløse afladshandel — var det spørgsmaal, der reiste sig i hans indre: Mon nu ogsaa kirken virkelig er i besiddelse av den guddomsmagt, den paastaar at have? Det som gav Luther det mod, der var eget for ham gjennem hele hans liv var: **Hans gjenopdagelse av bibelen.** Vi ved vel at i den tid, og hundrede aar før den, kunde det almene folk hverken læse eller skrive. Om de fik fat i en bibel var

den i et fremmed sprog — og naar de ikke engang kunde læse sit eget sprog, kunde de ikke ha' læst den i græsk eller latinsk oversættelse! Bibelen var derfor en ukjendt bog. Folk havde ikke mer id'e om den, end de nu har om Rig-Veda — hinduernes bibel, og kanske ikke saameget, fordi denne i senere tid har været meget omtalt. Bibelen var en ukjendt bog! Kirken gjorde en dobbelt paastand: 1. At bibelen indeholdt Jesu historie og kirkens religion, beretningen om overdragelsen til Petrus av den forfærdelige magt, som hans efterfølgere i pavestolen har arvet i ubrutt rækkefølge: men den paastod ogsaa: 2. At den besad ligesaa stor myndighed som bibelen og at guds røst var en levende røst, som talte ned gjennem tiderne med kirken som sin stedfortræder! Men den medgav ogsaa, at bibelen indeholdt det oprindelige rettighedsbrev, historien om overdragelsen av magten til den.

Luther gjenopdagede bibelen, og han fandt, at den ikke indeholdt nogen bemyndigelse for saa uhyre en fordring. Kirken sagde **“gjør bod”** og dine synder skal være dig forladte”. De havde endog feilagtigen oversat disse ord for at faa dem til at passe ind i sine teorier om kirkens myndighed. Men da Luther raadførte sig med originalen opdaget han at det skulde være **“angre”**. Det nye testaments mening er **“vend om.”** Hvis du har gjort noget galt, er paa urette vei — saa **“vend om”** og begynd paa den rette vei.

Luther fortsatte sit bibel-studium og fandt istedfor frelse ved sakramenter, lydighed mod og underkastelse ligeoverfor kirken, at den ved Paulus **“den sande fortolker av Jesu aand”**, gav læren om **“retfærdiggjørelse ved tro.** Luther bed sig fast i dette, som om det var en ny aabenbaring fra oven og sagde: **“Dette er den vei mennesket maa vandre, for at frigjøres fra syndens magt og bli delagtig i kristi retfærdighed.”**

Det maa erindres at Luther stod midt oppe i de gamle hævdvundne opfatninger. Han troede paa syndefaldet, troede fuldt og fast at alle var under Guds vrede og forbandelse — ligesaameget som kirken selv troede det! Han

troede paa overdragelse av fortjeneste — akkurat som kirken, kun med en ubetydelig avvigelse. Han troede, at hvis et menneske skulde bli frelst, var det ikke formedelst noget, som en selv havde tænkt, sagt eller gjort; ikke formedelst hvad en selv **var**, men ene og alene formedelst **Jesu** retfærdighed. Det er, han troede, som folk flest paa den tid, at Jesus havde udført dette forsoningsarbeide ved sin lidelse og død, og at synderen paa en eller anden maade maa bli gjort delagtig i disse av Jesus opsparede fortjenester. Dog brød han modigt med kirken's **methode**. Og netop her er det, at ogsaa vi modernt tænkende, skylder Luther meget. Istedetfor at indrømme at kirken var midler mellem Gud og menneske, den eneste maade, hvorpaa frelsen kunde naa menneskets indre liv — istedetfor at indrømme dette, erklærede Luther: "Ved tro er vi retfærdiggjorte". Dermed brød han hul i kirkens møisommeligen opførte dogmatiske murværk, og efterlod mennesket som et delvis selvstændigt væsen, ansigt til ansigt med Gud.

Ifølge Luther's lære vil en bli frelst, naar en for sig selv, og ingen anden for ham, har **antat de frelsesmidler, Gud ved Kristus**, tilbyder hele verden. Dermed gav Luther kirken's absolute autoritet dødstødet! Dens vælde over de mindre oplyste folkeslag vil maaske vedvare i aarhundreder, men dens magt og myndighed over menneskeheden som et hele er brudt for alle tider! Den gamle pave **er** hensovet. Eller han forblir nærmest i den tilstand, hvori John Bunyan avbilder ham i "Pilgrimsvandringen". Han sidder der med sin tredobbelte krone paa i aabningen til den hule, der er fyldt med de ti-tusinder av martyrs ben — som han har dræbt; han sidder der gammel, avfaldig, ikke istand til at reise sig op, forfølge og dræbe, som han har været vant til; kun istand til at ryste sit hode og murre og forbande, mens "**christian**", den moderne pilgrim gaar forbi. Dette er pavedømmets **virkelige** tilstand, og hvortil det for en ikke ringe del er blit reduceret gjennem Martin Luthers teologiske bryggesjauer-arbeide i det sekstende

aarhundrede! Al ære være denne viljestærke og rastløst virksomme mand for dette indlæg i aandslivets fremvækst i verden!

Men Luthers nye lære om **“retfærdiggjørelse”** er baseret paa synde-falds-sagnet og **kristi fortjeneste**, der maa tilregnes ved den troendes **“tro”**. Hvad var kjærnen i Luthers lære og hvorfor er vi ligesaa lidet rede til at antage **den** som pavekirkens?

Hvad end kan have været sandt fra først av, — hvad end kan have været lærens ordlyd, som han lærte den til andre i somme perioder av sit liv, han fastholdt **sin lære** paa en ligesaa urimelig og stivsindet maade som kirken sin. Han brød staven over al fornuft. Lig vor tids Billy Sunday kunde han gjøre brug av de mest ublue udtryksmaader, naar de kun bare tjente til at latterliggjøre alt, som var godt og skjønt i verden. Han fastholdt, ligesaameget, som kirken før hans tid, at ingen kunde frelses ved det, han **gjorde** eller ved det han **var!** Han fastholdt, ligesom kirken, at de svundne aarhundreder havde kun avgivet — brænde til den evige ild! Ingen var frelst udenom de faa, som var komne ned ad samme aabenbarings vei som **“Kristus”** og som maa ansees for at have foregrebet hans arbeide og saaledes have antaget det paa forhaand. I Dantes **Inferno** er ikke alene de ugudelige men Sokrates, Homer, Epiktet, Seneka og Markus Ourelius, alle verdens store forfattere, helte, ædle mænd og beaandede lærere, — er der — uden haab. Den eneste barmhjertighed, der er tilstaaet dem, er, at de befinde sig i den øvre og ydre cirkel, hvor de er fri for trykket av den svære varme, men de er indenfor den indgang, hvorover der staar skrevet i flammeskrift: **“Lad enhver som kommer ind her, opgive ethvert haab!”** Luthers lære, ligesom romerkirkens hævdede dette! Men Luther drev sin kjæphest — lære om retfærdiggjørelse ved tro — saavidt at den bragte hans kirke moralskt talt ind i et uhyrligt uføre. For han lærte, ufin som han var, og han gjentog det atter og atter i de mest grovkornede udtryk — at, — hvor dydig og sand en end var — havde en

ikke den ringeste udsigt til frelse — uden ved tro paa “Kristus”! Men’s en paa den anden side — hvor slet og ussel en end var, om en havde begaaet de uhyrligste forbrydelser — havde han bare tro, kunde den befri en fra alle ens synder, og gjøre en til et av Guds velsignede børn. Dette var Luthers særegne **lære** om retfærdiggjørelse ved tro. Hvis en bare troede og antog Jesu lidelse og død som fyldestgjørende for alle synder, var en et guds barn, ellers ikke, — og det uden noget hensyn til ens personlige vandel. At et menneske leved sømmeligt og værdigt gav det **ingen** frelses-hjælp.

Vi tilstaar ærligt og freidigt, at vi ikke har det ringeste brug for en slig lære om ret-fær-dig-gjørelsen. Denne lære som den forkyndtes og praktiseredes i det sekstende aarhundrede i Tyskland og i Norden ledet til sine tider til de værste udskeielser blandt geistlige saavelsom blandt lægfolk, verden nogensinde har været vidne til!

Praktisk umoralskhed oversvømmet det tyske rige og skræmte endog Luther selv. Efterpaa dannedes der en stor sekt av “lovfiender”, som sagde, “hvis min personlige vandel ikke har noget at gjøre med spørgsmaalet om frelsen — hvis jeg frelses ved tro, og det ingen virkning har paa min frelse enten jeg er god eller slet — hvad nytte er der da i en eksemplarisk livsførsel?” Dette var logisk tale! Vi nødes derfor til at forkaste Luthers lære ligesaa bestemt som han forkastede romerkirkens.

Hvad betyder “**retfærdiggjørelse**” for os moderne mennesker? I en meget dyb forstand virker **ikke** troen retfærdiggjørende, og dog er troen en av de mægtigste av alle kræfter i hele verden. Hvad jeg mener? Simpelthen, at dersom Du prøver dit eget hjerte, vil du komme til at erkjende, at du dannes av det, Du virkelig tror! Ikke hvad du saadan løselig antager som en intellektuel sats, ikke som et forslag, hvorunder du er villig til at skrive dit navn, men det som du i dit inderske indre **virkelig** tror, blir en retfærdiggjørende og altsaa frelsende kraft. Men jeg tror — og vi maa vist alle tro — dersom vi behandler spørgsmaai-

et fra et fornufts-standpunkt, ikke alene paa retfærdiggjørelsen ved tro — men ogsaa paa fordømmelsen ved tro. Et menneske bli godt eller slet, retfærdigt eller ryggesløst ved det, som er det mest beherskende og fremtrædende i dets tro.

Ti! hvis Du av fuldt hjerte tror noget, blir dette en inspiration i dit liv, en formende kraft i din personlighed! Lad en kunstner tro paa sin lærer! Nødvendigvis vil denne tro tvinge ham til at følge sin lærers ideal indtil han magter at meisle det i marmor eller mane det frem i farver. Lad en mand virkelig gribes av en dyb trang til at udføre et eller andet, og denne trang vil forvanles til en kraft der enten vil føre ham frem til maalet eller ruinere ham. Vi formes og dannes av det, som griber fat i det dybeste i os. Derfor er det i en dyb betydning sandt at et menneske kan retfærdiggjøres ved "tro paa Kristus". Lad en **tro** paa, **gribes** av det ideale livs-syn, som Jesu eksempel gi'r os: Et uskrømtet rent liv, et liv uden egenkjerlighed, et liv i ædel hengivelse for andre — lad en **tro** dette i den grad at en offerer **alt** en **har** og **er** for det; et saadant menneske vil lidt efter lidt omdannes i sit ideals billede — og forsaavidt som dette ideal repræsenterer den evige sandhed, vil en selv bli sand og "ret-fær-dig." **Det er ret-færd-dig-gjørelse.**

Lad mig forsøge at forklare lidt tydeligere hvad jeg mener maa bli den endelige form for læren om retfærdiggjørelse! Naar er en ret-fær-dig-gjort? At **si**, at en er det gjør lidet til sagen for en selv om saa Gud selv si'er det! Det forandrer ikke faktum! Et menneske **er** hvad det er! Hvordan skal jeg kunne retfærdiggjøre mine troessætninger, mine meninger — mine tanker? De er retfærdiggjorte og kan kun retfærdiggjøres forsaavidt som de stemmer overens med sandhed! Hvis jeg ser paa en rød blomst, og hvis jeg grundet paa mangelfuld farve-sans **tror**, at den er brun, kan min tanke ikke retfærdiggjøres! Min mening om blomsten er ikke rigtig. Den stemmer ikke med fakta, og ingen jordisk magt kunde faa det til at stemme. Den eneste maade hvorpaa det kunde gjøres er: enten at forandre

blomstens farve eller ogsaa rette paa min mangelfulde farvesans, saa jeg kan se blomsten som den er. En's tanker, ens tros-sætninger, meninger er kun forsvarlige forsaavidt som de stemmer med tingernes virkelighed.

Det samme er tilfælde med vore følelser og stemninger. Naar er min kjærlighed, min smag, mine tilbøieligheder retfærdiggjorte? Kun naar de stemmer overens med de høieste idealer av disse begreber, som er elskelige, rette og sande! Ingen magt kan retfærdiggjøre dem paa nogen anden maade! Naar er mine handlinger retfærdiggjorte? Naar kan jeg si' at min personlige karakter er retfærdiggjort foran den evige sandheds skranke, som ser tingene i deres evige lys? Jeg dømmes retfærdig, ikke ved min tro paa Jesus, eller Buddha eller Mohammed, eller Joseph Smith, eller Mary Baker, Glover Eddy, eller noget andet navn. Jeg er i min personlige karakter dømt retfærdig forsaavidt som jeg er det — og ikke et fnug videre. Naar jeg staar i det rette forhold til mine medmennesker som forretningsmand eller i samfundslivet eller i det politiske liv; naar jeg staar i saadant forhold til mine medmennesker, at jeg kan hjælpe til at forbedre dem og hjælpe dem til at komme frem i verden er jeg hvad jeg burde være, ikke andet! Tro paa Jesus, tro paa Gud eller paa noget andet har kraft til at frelse kun forsaavidt som det kan gjøre mig til hvad jeg burde være ikke mer, ikke andet . . . Dette er den eneste retfærdiggjørelses lære, som kan staa for den rationalt tænkende verdens analyse. Dersom en er uhæderlig og glemmer sig bag "Kristi blod", som Moody pleiede at kalde det, gjør en sig bare til en kryber, for bag det "blod" er en ligesaa smaalig som en er foran det i dagslyset. Er en indvendig raaden og **Kristi** retfærdighed, eller Gud's benyttes som et skjærm-bræt, forandres en ikke ved ved! Denne tro blir da kun som et spraglende klæde paa et lig. At retfærdiggjøres vil sige at en i aandelig og moralsk forstand er kommen ind i overensstemmelse med tingenes realitet, med Guds sandhed og retfærdighed. Vi maa derfor, naar vi kaster et tilbageblik over verdens

historien, forkaste den katholske kirkes lære; ligesaa Martin Luthers. Mens vi saaledes som religiøse evolutionister takke ham for den store tjeneste: at bringe pavedømmets tyranni til at ramle overende; maa vi forsøge at se os selv i et videnskabeligt lys og stille os selv det spørgsmaal: Hvad er vi? Vi vil bruge alle kræfter, der staar til vor raadighed til at danne os, inspirere os, opløfte os, høine os og hjælpe os til at bli hvad vi skulde være. Men vi ere retfærdiggjorte kun forsaavidt som vi er blit **retfærdige i gjerning og sandhed.**

TIGIVELSE

Kinder, som misted jer rødme;
 Øine, som misted jer glans;
 Læber, som misted jer sødme;
 Hjerner, som misted jer sans:-
 Fromme jer hjertelig ynke,
 Godtfolk vil panderne rynke,
 Syndere klage og klynke
 Over den farlige dans.

Kinder, som blussed og dyssed;
 Øine, som lyste og lo;
 Læber, som smægted og kyssed,
 Til viddet forliste sit bo;
 Arme, som krysted og knuged;
 Hjerter, som vellysten suged;
 Pander, hvor galskabenruged,
 Hvad skal jeg sige jer? jo,

Glæden var kort, men I leved
 Livet i eventyrkaar;
 Sommerfugls lige i svæved
 Engen henover .. saa gaar
 Glade med den til jer ende,
 Livet er et, ikke tvende;
 Kan man det bedre anvende?-
 Himlens tilgivelse faar!

Oscar Gunderson.

Læreren fra Nasaret

SEKS OG TYVENDE KAPITEL

Lydighed

ET billede — mest holdt i ære — av alle, som er gjort med menneske hænder forestiller en mand naglet til et kors. I mange aarhundreder har det vakt taknemlighed, ærefrygt og trang til tilbedelse. Hvad betyder dette billede?

Teologien svarer med at citere et stykke av en fortælling skreven av offerets yndlings-lærling. Denne lærling maa ha været noget av en mystiker; ogsaa noget av en teolog. Av natur var han digter; men lig andre mystikere og digtere manglet han nu og da den realistiske sans — og i sager overordentlig interessante for menneskeheden er den realistiske sans av stor betydning. Hvad har vi — med bestemthed — i hans antydning av nasaræerens tragiske død? Han der siger, at det forestiller Guds kjærlighed til verden! Han siger, at Gud havde en “enbaaren søn” og antyder derved at **kun** Nasaræeren var Guds søn. Han siger, at Gud gav sin søn — i den forstand, at sønnens skjæbne var forudbestemt, uundgaaelig og hans død, ikke en av ham selv søgt martyrdød. Han siger, at den, som tror paa Gud's søn, skal ikke dø men have evigt liv. •

Alt dette er sagt saa fromt og oprigtigt, at det glider ind i ens sind uden nogen protest; — dog vil man finde, at det i visse meget vigtige henseender avviger fra mandens egne simple læresætninger. For ifølge ham var lydighed, ikke tro, den pris, en maatte betale for evigt liv. Ifølge ham **var** vi alle Guds børn og gik han frivillig i døden. Ifølge **manden selv** repræsenterede hans død ikke Guds kjærlighed til verden — men hans egen kjærlighed til verden.

Paa grund av dens dramatiske appel og dens virkning

paa menneskenes sindstilstand overskygger døden hans liv og dets betydning i hans tilhængeres sind. Saa var det vistnok fra først av med læringerne, som i hele tre aar, udgjorde hans nærmeste omgang, som fulgte ham, gav akt paa hans hjælpsomme virksomhed, som "læge", som var vidne til hans stræv med at høine deres sind, og som daglig lyttede til hans belærende ord, de blev saa betagne av de mystiske ting der foregives at have omgivet hans død, at vi ved at læse deres taler og breve faar det indtryk, at de tænkte mindre paa ham som et menneske, som havde levet end som en gud, som havde forladt dem.

Selv talte han vistnok sjelden om sin nær forestaaende død. Langt mer betydningsfuld — var for ham — tanken om hans snarlige gjenkomst! Det er hans lærlinge og ikke ham selv, vi skyldte den lære **"at vi, ved at tro at han led for os"** kan undgaa følgerne av vore feilgreb.

Blandt hans tidlige tilhængere spredtes, ikke længe efter hans død, den opfatning, at han havde været **"et slags offer"**, slagtet paa en fjeldknaus ligesom okser, kalve, sauer og andre dyr blev slagtet i tempelet i Jerusalem. I sin omtale av denne opfatning — sige en av de tidlige tilhængere, at nasaræeren var et offer til Gud for **"velligstens skyld"**! Saa lyder ordene! For jødiske kristne i det første aarhundrede var dette ikke bespottelig tale, og der er teologer og prester den dag i dag, som sige at Jehova indstiftede det jødiske offer-system i den specielle hensigt at **"forberede"** menneskene til at forstaa den unge lærers død —tusen aar senere!

Men en bedre forstaaelse av det jødiske offer-system tjener til at svække denne lighed. Naar de fromme jøder ledet en okse eller en buk til templet og gav den til de prestelige tempel-slagtere, blev de kvit oxen. Det var et slags **"bod"**. Om — efterat presterne havde spist en del av oxen eller sauene — og brændt resten — de følte, at de havde faaet Jehova til at se gjennom fingre med deres synder, var det ikke alene fordi oxen eller sauene havde

lidt for dem, men ogsaa særligt — fordi de selv havde lidt for dem. Ved den unge lærers død — led han alene.

Utallige bra mennesker har forkastet kristenlæren, fordi de ikke kunde indse, at **en mands død** kunde gjøre op for **anden mands synd**. De havde liden respekt for en Gud, som kunde gi sit samtykke til at et saadant arrangement kom istand. Hele frelses-planen forekom dem umoralsk og da det blev fortalt dem, at Gud beundrede folk, som troede paa en saa umoralsk frelses plan og gav dem det evige liv for at tro det, gjorde de oprør mod hele denne uhyrlige forestilling.

Og hertil kommer at mangt et hæderligt menneske har i den teologiske frelses-plan seet noget ubeskrivelig — frugtesløst. Hvordan kunde en eneste mand ved kun at lide no'n faa timer sone for utallige millioner av syndere?

Selv de, som troede paa den teologiske frelses-plan har havt sine perioder av tvil, hvori de har undres over om ikke hele dogmet var et paafund for at kunne beskyldes sig selv fordi de undredes, og saa kunde gjenvinde sin sindsfred ved at komme til erkjendelse av — at Gud i sin uendelige visdom og godhed kunde være betragtelig mindre fornuftig og hæderlig end hans egne børn er.

Men naar gav nasaræren sit samtykke til den teologiske frelses-plan? Aldrig. Denne lære strider mod hans egne let-forstaalige lære-sætninger! Denne "plan" beskylder ham for at have forkyndt noget, som var helt fremmed for hans egen tankegang! Han talte aldrig om sin egen død i den forstand, at den skulde være et slags henrettelse av en stedfortræder. Han sagde aldrig at paa grund av hans død skulde andre menneskers synder hengaa ustraffede! Han gav aldrig nogen antydning til at hans død skulde komme nogen tilgode paa dommens dag. Menneskene vilde da bli' dømt efter sine fortjenester. Hvis de havde været lydige vilde han gi' dem "det evige liv!" Hvis de havde været ulydige, vilde han fordømme dem, og dog kunde denne samme nasaræer med fuldt og fast forsæt søge martyrdøden! Hvorfor? Dette spørsmaal bringer os an-

sigt til ansigt med en av de besynderligste tildragelser historien har at meddele. Ser vi dybere ind i sagen, finder vi, at det var hverken jøder eller romere, som dræbte nasaræeren. Det var gamle bøger! Han troede fuldt og fast, ihvertfald mod slutningen av sit liv, at disse gamle, støvede profetiske bog-ruller forudsagde hans henrettelse — og disse gamle, udsagn av en eller anden profet-dervish maatte bli fuldbyrdet!

Naar vi læser disse profetier nu, ser vi klarligen, at ikke en eneste av profeterne havde nasaræeren i tanker, da de beskrev en "guds-tjener", som maatte lide. "Herren's tjener" var en lignelse, som personificerede en hel generation av jøder; hele generationen skulde lide; en levning frelses — saa vilde verden bli forbedret.

Profeterne var — maa det erindres — nybagte lægmænd, som gav sig ud for at tale for Jehova. De havde ingen andre kreditiver end sin egen beretning om vidunderlige anordninger, hvorved selveste Jehova havde gjort dem til sine talerør. For at vinde tiltro og vægt som Jehovas stedfortrædere anvendte de ikke sjelden "aandelige" skræmmemidler. Jehova — sagde de — var ifærd med at sende skrækkelige straffe over sit folk for dets synders skyld. Men der var grænser udenover hvilke de ikke vovede at gjøre brug av den religiøse terrorisme. Gamle sagn berettede hvordan Jehova — i gamle dage — flere aarhundreder forud — havde vendt sig mod sit folk. Han havde ikke druknet menneskeheden aldeles dengang han sendte den store flod — noget som den efter forfatterens mening synes at have fortjent; men han havde endog gaaet saa vidt i sin miskundhed, at han havde lovet, at han ikke mer vilde sende nogen "flod" — og som et tegn paa at han agtede at holde sit løfte havde han sat regnbuen paa himlen. Engang imellem saaes endnu regnbuen paa himlen og da vidste folk at verden ikke vilde forgaa selv om det bragede noksaa meget mellem fjellene. Saa nødtes da de religiøse terrorister til at udspekulere nye straffemidler, som Jehova naturligvis altid havde paa lager for

at tugte sit folk — naar han vilde kræve det til regnskab for et eller andet. Jehovas vrede havde i lang tid været i opgang. Slægt efter slægt havde sunket dybere og dybere i forsømmelse av tempel tjenesten. Da der jo ifølge jødernes opfatning igrunden ikke var nogen opstandelse, ialfald intet ordentligt helvede, kunde de forsømmelige ikke straffes. Naar derfor Jehovas tiltagne vrede dalede ned, vilde de levende komme til at lide baade for de avdødes og for sine egne synder. Endog de retfærdige kom til at lide, da de varslede onder kom til at være "Nationale." Men der vilde bli noget storartet ved de retfærdiges lidelsē. De kom paa en maade til at **kjøre** en bedre udgave av verden for sine efterkommere. Fordi de havde lidt, vilde efterslægten undgaa videre hjemsgelser av Jehova's vrede.

Alt dette er saare jødisk. Det gir os billedet av en gud, som efter at have haft et vildt anfald av raseri, vilde komme til at befinde sig bedre naar det værste udbrud var over. Meget jødisk var ogsaa tanken om den lidende "herrens tjener" — som saaledes personificerede de retfærdige, som led for tidligere generationers synder — og kommende slægters fordel. At personifisere visse egenskaber synes at have været en ganske naturlig trang hos jøderne; dette stadfæstes derved, at jødefolket saa sig selv som **en** person — og denne kaldte de Is-ra-el. De saa de forskellige stammer som personer og kaldte dem med den **antagne** stamfaders navn. En tidlig jøde-kristen kaldte guds aand en person; men naar de gamle profeter talte om "martyr generationen" — som en person, faldt det dem aldrig ind, at den tid vilde komme, da en ung mand, som havde læst skrifterne, skulde komme til at anse sig selv for med bestemthed at være udpeget i disse; men det var netop det, som skede!

Ved at misforstaa den personificerede fremstilling av "herrens tjener" og "messias", blev denne unge "gransker" av de profetiske "ruller" overbevist om, at da han var messias maatte **han søge martyrdøden** — og finde den!

Han var kanske den første, som blandede disse ideer sammen. Kanske andre havde gjort det før ham; i alle fald var han ikke alene om at bringe forvirring i dem. Til bevis for sit messias-skab, siterede hans lærlinge vers, som beskrev "herrens tjener" og omvendte folk med det. I den tid var det anset for gode grunde.

Men den unge lærer saa aldrig paa sit kommende martyrium som en følge av døde menneskers synder. Heller ikke troede han at hans martyrium vilde gaa forud for et lyksalighedens rige paa jorden — den skulde jo forgaa — og det ganske snart. I sin søgen efter at fuldbyrde profetien tillod han sig det samme vide spillerum som i fuldbyrdelse av loven. I en ny betydning — fuldstændig hans egen — vilde han give sit liv til manges "løskjøbelse." Hvis det — at dø for sit evangelium, kunde "kjøbe" manges modtagelse av det, da vilde han, for at fri mennesker fra at bli sin egen træl — gladeligen dø. — Han troede, at der hvor overtalelse, trudsler og taalmodig undervisning havde slaaet feil, vilde hans korsfæstelse gjøre sin virkning. Ophøiet vilde han drage alle til sig, saa siges han ialfald at have sagt. Av disse, tiltrukne paa denne maade, vilde mængder undgaa fordømmelsen paa dommens sidste dag.

Paa den maade harmonerede ideen om martyriet skjøndt feilagtig udledet av de gamle skrifter, som intetsteds pegede paa nasaræeren som martyren, — fuldstændig med ideen om hans egen mission — og med hans personlighed. Han vilde dø for sine venner! større kjærlighed har intet menneske end den. Hans kjærlighed vilde ikke frelse dem! Det kunde kun lydighed mød ham; men hans død vilde ved sin appel til sjælelige stemninger, og ved det bevis, den gav for hans egen oprigtighed — tvinge dem til at adlyde. Han havde ingen forestilling om hvor snart teoristerne og spekulanterne i hans død vilde finde et grundlag for en frelses-plan, som lagde den største vægt paa noget, — der var vidt forskjellig fra — lydighed.

(Fortsættes.)

Sveriges bædrag til filosofien

(Axel Lundeberg)

VIS det er sandt, at et folks literatur angir dets anlæg og karakter, er det især tilfælde med hensyn til dets filosofi; poesi og digtning gir sig udtryk i følelser, filosofi i tanker! og former dem i systemer, som representerer sindets fineste frembringelser.

Grækerne med deres overvældende harmoni- og skjønhedssands var de første til at producere systematisk filosofisk tænkning i Europa. Romerne maatte, opta't, som de var av erobrings-lyst og trakten efter verdens-herredømme — indskrænke sig til at efterligne grækerne.

Middel-alderen leved for en stor del av græske tankerester blandede med pedantiske ideer.

Den nye tid fik tag i den sidste streng og byggede paa græske grundlag intil ny tænkning har dristet sig til at bevæge sig frit under ledelse av tyskere og engelskmænd med nye verdens-ideer.

Men selv om den moderne filosofi's hoved-strøminger findes blandt teutoner, og engelskmænd, har de mindre nationer havt et ord at si i laget og har gi't sit bdrag til verdens-tænkningens almen-fond; saa er ialfald tilfælde med **Sverige**, et land beliggende betænkelig nær nordpolen, næsten halve-aaret i tussmørke, og beboet av en arbeidslysten nation, som maa arbeide haardt i den korte sommer-tid, og som for at faa tiden til at gaa i de lange vinter-aftener — tænker og spekulerer som best de kan.

Intet under at disse usædvanlige klimatiske forhold har frembragt tænkere av selvstændig aand, der har faaet et anstrøg av hjemlandets haarde natur.

Sveriges geografiske beliggenhed og dets isolation fra den øvrige verden gjennom hav og fjeld har givet dets folk en

uafhængigheds- og selvstændigheds aand, som har fundet sit udtryk i karakteristiske mundheld som fr. ekspl., Hjælp dig selv saa hjælper Gud dig — og — “En bra mand hjælper sig selv.”

Naturen har ogsaa gjort sit til at skabe selvstændig filosofisk tænkning. Beliggende betryggende langt fra eqvator kjender svenskerne intet til cykloner, jordskjælv og oversvømmelser. Naturen har i visse henseender behandlet svensken stedmoderligt, men til gjengjæld har den været ham en god **stedmoder** — som er av baade gode sæder og godt gemyt — og selv om hun av og til viser knyttnæven, følger enhver svenske at hun overholder **ret og orden**. Det burde derfor ikke forundre nogen at et land, som dette fostret en filosofi, hvis mest fremtrædende karaktertræk er: **skik og orden!**

Blandt alle de svenske tænkere, som repræsenterer dette system skal vi i denne og en efterfølgende artikel indskrænke os til nærmere behandling av **tre**, hvis arbeide gi'r dem **ret til første** rang blandt mange:

Emanuel Swedenborg; Kristofer Jacob Bostrøm og Gustav Bjørklund.

Swedenborgs-Kosmosofi

Emanuel Swedenborg fødtes 1666 og døde 1772. Han var selvfølgelig en samtidig av **Leibnitz, Locke, og Kristian Wolf**, hvis system er en videre udvikling av Leibnits'isk metafysik; deres værker var den kilde, hvorfra Swedenborg blev bekendt med Leibnitz, hvilket fremgaar av hans mange notitser om Wolf's **sykologi**. Han var den sidste store fra “illuminations-tiden”, som gik forud for den franske revolution, men mens vor svenske tænker utvilsomt er blit paavirket ikke alene av Leibnitz, men — om end i ringere grad, er han dog selvstændig nok til at indestaa for at han hverken har taget udgangspunkt eller videre bygning — fra sine forgjængere.

Ifølge Swedenborg er der tre maader av hvilke man kan

høste kundskab — nemlig: I Erfaring, II matematik og III rational tænkning, eller i andre ord: stof-materien for synes av eksperimenter og bearbejdes videre gennem rational tænkning ifølge matematikens love. Det er ene og alene gennem denne proces at vi kan opnaa kundskab om Gud og verden og om deres forhold til hinanden. Swedenborg opfatter hele universet som en levende organisme, hvis centrum er Gud, som lignes med en central "sol" fra hvilken liv udgaar, og fylder den materielle verden. Gud er selvfølgelig skaberen og opholderen av alt. Fra først av var intet til uden Gud, og da han frembragte verden skabte han den av sig selv, da der intet var hvorav den kunde skabes, ti fra intet kommer intet.

Hvordan kunde Gud, som er uendelig og ubegrænset frembringe verden som er endelig og begrænset? Swedenborg lægger megen vægt paa besvarelsen av dette spørgsmaal i et av sine største værker: **The first principles of Natural Things.** (Vol's I & II.) Først si'er han, forekom der inden det uendelige utallige hvirvlende punkter, som rundt om universets "centrale sol" dannede to lysende bælder; det ene udenom det andet, bestaaende av "bobler", som alt efter deres afstand fra centret blev mer og mer konsentrerede, materielle, til de tilslut konsentrerede sig i en "aura", etslags finere atmosfære, som han selv kalder den spirituelle, menneskelige, "aura", fordi den menneskelige sjæl havde sin oprindelse i den. Elementerne i denne første "aura" — og de to lysende bælder kalder Swedenborg "Den første og den anden endelighed" i modsætning til det uendelige, som er Gud. Nævnte elementer er usynlige for det menneskelige øie. Endnu fjernere fra den centrale sol findes der andre, magnetiske eller animale (dyriske) "aura" dannet av de saakaldte: tredje og fjerde klasses endelige elementer, som ogsaa indgaar i dannelsen av den naturlige sol og selvfølgelig er indenfor den synlige verdens grænser. Denne "aura" er nøiagtig omgivet av æteren eller den elektriske "aura", hvis elementer ligevis siges at bestaa av "den fjerde endelighed." Denne "aura" tje-

ner som lysleder. "Den femte endelighed" bestaar av den luftige atmosfære mediet for lydens fænomener og sidst og yderst findes: Det materiets endelige eller begrænsede, der forekommer som vand, damp og tilslut de grovere materielle former, saadanne som træ, mineralier, plante- og dyreformer. Alle disse atmosfærer eller "aura'r," bestaar av smaa partikler, som Swedenborg kalder bobler der er saaledes formede at deres "indre" eller kjærne bestaaende av indre, finere "aura'r" mens deres ydre eller skal bestaar av grovere partikler av den nærmeste "aura" — og ligner et æg med sin blomme og omgivende hvide substans. Minder ikke disse elementære "bobler" om Leibnitz "monader", og ogsaa om de "celler" hvorav alle organiske legemer ifølge den nyere biologi er bygget? Og dog! den skarpe iagtager vil se, at de ikke er identiske, da deres oprindelse og struktur er forskellige. Hele dette u-maadelige univers med dets sole og planet-systemer, ja alle dets oversanselige "akvivalenter", og "overensstemmelser" — alle med solen som udgangspunkt danner en eneste levende organisme, der ta'r sit underhold gjennem fortsat livsindskud fra — Gud, og saa kraftigt lægger Swedenborg vægten paa universets organiske struktur, at han gi'r det menneskelig **form** — men ved ordet **form** mener han ikke "skikkelse" men "strukturel enhed," som arbejder i og for det almene hele. Denne vidtrækkende ide er videre udviklet av **Bostrøm** og endmer fremstillet i detaljer av **Bjørklund**, som klart vil fremgaa av det paafølgende.

Swedenborgs paastand: At verden er skabt ud fra selve guds-substansen og er en udstrømning fra denne, kunde lettelig lede til den slutning at ogsaa den er Gud, saa som Spinoza lærte! Denne vanskelighed, som Swedenborg forudsaa, møder han med læren om de "taktfulde grader". Ifølge denne lære flyder ikke dette i en uavbrudt fortsat strøm, men gradvis. Trin for trin, saa skarpt, adskillet fra hinanden, at de ikke kan blandes sammen — saaledes som fr. ekspl. kulde og varme, lys og mørke. Der

maa imidlertid, for vedligeholdelse av liv og enhed være et gjensidigt samarbeide mellem dem, saa at en høiere grad av liv virker paa en lavere grad, som aabenbarer sig som "overensstemmelser" til legemets fænomener i en høiere grad. Ved denne geniale række av tanker — frelser Swedenborg sit filosofiske system fra at bli haabløst indviklet i en labyrint av panteisme — saa som tilfælde var med Spinoza og de hinduiske filosofer. Men mens han gjør dette fremhæver han det faktum: At universets liv vedligeholdes ene og alene gjennom denne guddommelige tilgang, og at hele skabningen uopholdelig vilde gaa tilgrunde saasnart det guddommelige tilskud ophørte.

Hvad hidtil er sagt refererer ikke alene til det hjørne av verden, vi kjende men ogsaa til hele universet med dets utallige verdener, av hvilke efter Swedenborg mange er beboede av fornuftige væsener. Hans verdens opfatning omfatter hele tilværelsen; baade den aandelige og den materielle; og ikke alene alle sol-systemerne i universet men **alle** naturens riger: det mineralske, det vegetabiliske, det dyriske og det menneskelige, alle er de underlagte uniforme love, adlyde **en vilje** og danner tilsammen et harmonisk ordnet rige. Dets grundlægger tilsigtede en forening av alle videnskaber og al menneskelig kundskab til et harmonisk system, en videnskabernes videnskab som med tiden skulde løse universets gaade! Derfor medtog han i sine undersøgelser alle den menneskelige videns brancher og blev derved en av de mest mange-sidede videnskabsmænd i sin tid, og vel fortjent til at bære titelen "Nordens Aristoteles".

Vi har hidtil forsøgt kortelig at fremstille hovedtrækkene i Swedenborgs **kosmologi** eller læren om verdens opprindelse. Av dette vil det klart forstaaes at Swedenborg tilhører den idealistiske tankestrømning, hvis spor kan følges fra Platon, Pythagoras, Plotinus, Cartesius, Spinoza og Leibnitz op til vor tid. Men han tilhører ogsaa illuminationens tid og **deler** denne periodes tænkeres umættelige tørst efter kundskab og deres uavbrudte trang til at benytte

kundskaben i alle brancher av menneskeligt fremskridtsarbejde — og blandt disse de nye mekaniske opfindelser.

Men mens hans blomstringstid maa henlægges til slutningen av denne periode maa det lægges merke til at der i hans filosofi kan spores tanke-strømninger, som allerede i **hans levetid** og senere udviklede sig og fandt udtryk i den tyske idealisme, for det 18de aarhundredes filosofi havde med Locke og hans elever udviklet sig til en materialistisk verdens opfatning, som gradvis kulminerede i Adam Smiths optimistiske politiske økonomi, hvis hele tankesfære indskrænkede sig til den industrielle verden og dens interesser.

Og mens Swedenborgs kosmologi, ligesom hans samtidiges **Isak Newtons**, var mekanisk, da de opfattede universet som en maskine, der opereredes efter mekaniske love, var han dog forud for andre tænkere i sin tid derved, at han lagde en saa avgjort vægt paa virkeligheden av en aandelig og oversandselig tilværelse i samklang med hvilken han ved at referere til erfaring som kilden til videnskab—, forstod ikke alene sandselig men ogsaa aandelig erfaring hvilken sidste for ham var ligesaa virkelig som hin — og mest avgjørende hævder Guds stilling ikke alene som skaber, men ogsaa som den herskende opholder av og den bevægende kraft i verdensmekanismen.

Swedenborg har ikke givet sin filosofi noget navn. Naar vi kalder den "Kosmosofi", er det vor hensigt derved at antyde dens vidtrækkende maal og universale karakter saavel som dens krav paa at representere universet som et harmonisk og velordnet **Kosmos** — der er gjenstand for uforanderlige love og er styret fra det fælles centrum.

Frit efter "The Open Court."

HE WANTS TO KNOW! '

—It was nice of you to send me a copy of your magazine "Mere Lys" which I have read with keen interest. I like to see some more of it, and I enclose you check for \$1.00 for a year's subscription.

I was raised in a Christian home, and during my childhood up to the age of 18 I was a praying boy and considered myself as "saved". As I came in touch with free thought in my school days in Bergen and Christiania, I began to harbor doubt and I set out to get "mere lys" over the religious problems, and for some 40 years I have been unable to embrace the faith to which I was baptised and confirmed. The first rock upon which my boat of faith hit, was **the cruelty of a God that was not as good as my earthly father.** He could forgive me even without an expressed prayer of forgiveness; if I just showed grief and regret, I was forgiven. **But the heavenly father could not forgive unless blood was shed.** My youthful philosophy through a long evolution took me away from the old faith.

Later came the scientific side of the religious question, and I was still farther removed from the Christian faith, and Ingersol's lectures finished the job; I became a skeptic.

Your argument against generally held ideas of the bible and the Christian faith are sound, unquestionably so. They have not a leg to stand on. But what I like to know is this: What leg have you to stand on? You do not believe in Balder, Jupiter, Zeus, Confucius, Mohamed or Jehova. What god do you believe in and from where do you have your information? Or, do you just believe in the "unknown god"?

I am attending the local Unitarian church, or as it is called the Liberal church. I am following closely the sermons, but I have as yet been unable to find out the source of information about their god, that they sing to and pray to. While the Unitarians are right in the criticism, I feel that they have no substitute, and I also feel that they are

not frank enough to admit that they have no god and know of no **real** god to believe in.

But nevertheless, I enjoy reading "Mere Lys" for historical information. I like to watch evolution also in religion, and your church is only a step in the religious stairway leading to the great unknown.

Sincerely yours,

Petersburg, Fla.

A. H. Lindelie.

THE FAITH OF THE UNITARIAN CHURCH

The Unitarian Church in the United States is, historically, the separated liberal wing of the Congregational Church. In the first quarter of the 19th Century about 125 Congregational churches in eastern New England found themselves unable to continue to hold to the Calvinism then dominant. They came out upon a free platform. Although they accepted the name Unitarian, their main protest was not against the doctrine of the Trinity but against the idea that human nature is fallen, depraved and corrupt. What Channing, the great leader emphasized, was **the reality, dignity and worth of personality, and faith in humanity, its possibilities and its future**, is still preached in every Unitarian pulpit. This faith also inspires our people to take an active part in all scientifically guided efforts to make the **good** things **better** and the **bad** things **good**.

The chief characteristic of the Unitarian spirit is love of freedom. We grant it to others and claim it for ourselves. In the use of this freedom we have not arrived at absolute unity of view. Indeed, no one is ever asked about his beliefs. Each one is expected to be **sincere and open minded, to love the truth and follow where it leads**. Take any subject, find out the truth about it and you have Unitarian doctrine. Yet despite this freedom of thought and speech, there is an uncompelled agreement of spirit and attitude and even of thought. Thus, the immense majority of our people believe in God. For them the concept of **God is the central concept of religion**.

Many are taught this faith in their homes and church schools and, while they may modify it in later years as they advance in intellectual and spiritual development, they keep it because they see no reason for giving it up and because it helps them to live. Others who have passed through a period of doubt support their faith by argument. They cannot, for instance, believe that a world of intelligent men and women, whose lives are guided by science and inspired by love, has been created and is sustained by purely physical and unconscious forces. **God cannot be less than we.** Of course we cannot describe him, but the symbols we use, such as **Father, Light, Love, Wisdom and Goodness, mean too little, not too much.**

Some reach their theistic faith by another route. They are sure that our proper attitude to life is one of courage, faith, hope and love. But to say this is to say that the Universe is of such a nature that we should face it in this way; it means that ultimate reality is not matter or mechanism but a spiritual life which we can only symbolize, not describe.

The Unitarian faith is that form of Christianity which aspires to be synonymous with universal ethics and universal religion — the one religion in and behind all the religions of the world. It welcomes science and philosophy which prune away the accretions of time, the accidents and transient elements of our historic religion, thus enabling truth to shine forth with greater clearness. This purified faith Unitarians seek to combine with the truths of science. In this way the higher life is unified and attains to serenity and peace. The Unitarian faith thus retains all that was true in historic Christianity. Nothing valuable or precious in it has been lost, and it has been much enriched by the comparative study of other religions. In its present form it is, of course, not final. **Evolution will go on, new truth will be discovered, nobler conceptions will be attained. It is ours to be loyal to the highest truth and the purest form of religion that the world has yet known.**

DE ORTODOKSES HELVEDES- LÆRE

Et par lutherske prester blev heftig bevæget ved læsningen av det jeg nylig skrev i "Normanden". Det er da særlig helvedeslæren de værdige prestemænd er bekymret for. Dette er naturlig nok. De to prester forstaaer inderlig vel at hele deres dogmesystem staaer eller falder med læren om det evige helvede.

Hvad er ortodoksi?

En kort utredning av det ortodokse dogmesystem turde være paa sin plads. Før tidens morgen besluttet den almægtige, alvidende Gud at danne verden og skape mennesket. Da Gud i sin alvidenhet vidste at mennesket vilde falde i synd, besluttet han at straffe synderen med evig for dømmelse. Dog besluttet han ogsaa at en haandfuld av menneskene skulde frelses. Denne frelse sker derved at Gud beslutter at sende sin søn til jorden forat lide en forsmædelig død til Guds ære.

Gud vet selvfølgelig at den overvældende mængde av menneskene aldrig faar anledning til at høre om denne sønnens soningsdød. Gud vet tillige at massen av dem som faar anledning til at høre om sønnens gjerning ikke bryr sig om at frelses paa slike betingelser. Før Adam skapes vet altsaa Gud at den vældige majoritet av Adams avkom skal kastes i helvede forat pines paa legeme og sjæl i al evighet.

Alt dette vidste den alvidende Gud. Ikke desto mindre gaar han

tilverks og skaper mennesket. Ifølge denne de ortodokses lære er Gud ansvarlig for hver eneste sjæl i helvedes pøl og pine. Gud var nemlig ikke tvungen til at skape mennesker.

De ortodokse er dog ikke helt enige om helvedeslæren heller. En del av dem paastaar at deres helvedeslære er baseret paa bibelen. En anden del av de ortodokse paastaar at saa ikke er tilfælde. Bibelen, sier disse, indeholder intet om et evigt helvede men meget om en evig død. En tredie avdeling av de ortodokse paastaar at vistnok findes der et evigt helvede, men yderst faa kommer dit. De aller fleste frelses ved at gjennomgaa skjærsilden.

Progressive kristne er ikke intresserte i disse de ortodokses kjævlerier om helvede; men vi er intresserte i at komme ut av, og at hjelpe andre at komme ud av uvidenhets og overtroens mørke.

Som nævnt i et tidligere brev: den protestantiske helvedeslære er ca. 400 aar gammel. Katolikerne lærer om helvede er næsten et tusind aar ældre. Den primitive kristne menighet antok hverken protestanternes eller katolikernes helvedeslære; den ortodokse lære om helvede er ikke offentlig antatt før aaret 553.

Martin Luther og helvedeslæren

Luther var en svært daarlig lutheraner. Havde Luther levet idag kunde han aldrig bliit luthersk prest her i Amerika. Luthers lære om bibelen har lutheranerne igjen og igjen fordømt. Heller ikke vilde

Luthers mening om helvede blit antat av de ortodokse.

I aaret 1522 skriver den tyske adelsmand, Hansen von Rechensburg, til Luther angaaende læren om livet efter døden. I sit berømte svar sier Luther, blandt meget andet: "Gud forbyde at jeg skulde begrænse tiden for troens anammelse til det nærværende liv. I det guddommelige barmhjertighets dyp maa anledning gives til at finde troen i fremtiden." Den der maatte være interessert i Luthers senere syn paa læren om helvede henvises til den store reformators utlægning av profeten Hoseas.

Den store danske digter og kirkehøvding, biskop i den lutherske kirke, N. F. S. Grundtvig, forkaster fuldstændig den ortodokse helvedeslære. — — Grundtvigianismen, læren om frelse efter døden, er nu almindelig antat blandt de lutherske prester i de skandinaviske lande.

Biskop Johan Lunde.

Det er ikke at undres over at biskop Lunde blev betragtet med mistænksomhet av de rettroende da han var her i 1925. Ikke blot prækte biskoppen i en metodist menighet, noget som i sig selv var ilde nok, syndig unionisme, men i en præken han holdt paa Augsburg Seminar brukte han uttrykk som dette: "helvede er en ond samvittighet." Ingen rettroende kan være tilfreds med biskop Lundes helvede; det sier sig selv.

Professor Hallesby.

For omtrent et aar siden blev de ortodokse frygtelig opstaket ved at opdage at prof. Ole Hallesby ikke er ren i helvedeslæren. Det vakte lægfolks mægtige høvding, Ludvig Hobe, skrev straks en bok til forsvar for det evige helvede. Prof Hallesby saa sig nødt til at gjøre hvad endnu aldrig er blit gjort av en luthersk teolog med ry for rettroenhet: Til sit forsvar offentliggjorde han hvad kirkefædrene, baade de græske og de latinske, lærer om livet efter døden.

Bibelen, kirkefædrene, Luther, Grundtvig, Lunde og Hallesby betyr imidlertid intet for de ortodokse naar deres dyrebare helvedeslære staar paa spil. Nu gaar Hallesbys kjætti utover menighetsfakultetet. De rettroendes presteskole i Oslo er allerede i en pinlig pengemangel.

En av de to ovenfor nævnte prester legger sin lærdom for dagen ved at avslutte et av sine breve med et latinsk citat. Derimot legger han mindre lærdom for dagen ved at spørge om navnet paa den teolog der la grundvolden for den nu gjængse forsoningslære. Med redaktørens velvillige tilladelse skal det være mig en fornøielse at gi vedkommende prest den undervisning i dogmehistorien han øiensynlig tiltrænger.

John Flint,
Underwood, Minn.

Dear Dr. Norman:

Just a few words to thank you so much for the magazine you sent me. Also note my paper translated into Norwegian. I think the translation is very good even tho a few mistakes have sneaked in. I know this is very difficult to hinder.

I have sent a few of these to some of my good friends back in No. Dakota.

Your magazine is **absolutely wonderful**. I read it again and again each time with renewed interest. "**Religiøse Gundtanker**" are magnificent! Also "Læreren fra Nazaret". What a wonderful work you are doing through these magazines, Dr. Norman! I am hoping that these people out west will avail themselves of subscribing to "**Mere Lys**". I am sure every one here would subscribe to it was it in English. But there is not a Norwegian here. The people here are a splendid class, as free as one can find them, in fact as close to **your ideals** as they can be without belonging to your church. I preach whatever I please so far as doctrine is concerned and I am told again and again that I shall feel perfectly free to express any thought that I wish.

.... We had an amusing experience out west during my vacation. We drove to —, my former pastorate on invitation from the congregations. The new pastor, who had heard that I had joined the **Co-gregational church** refused to stay around where I was. They

had announced that I should speak at the joint Sundayschool picnic and when he heard it he became very angry sat down on a chair outside the hotel and refused to be comforted! He sat on a chair all night refusing to go to bed! In the morning the dear pastor stopped the fast train by telegraphing to the despatcher and got on at 5 o'clock in the morning just so as not to meet me! He used to be my neighbor minister and our good friend! He had used such mouth that he had awakened the entire neighborhood at 4 o'clock in the morning! He also wrote a very mean letter addressed to the congregation which was likened to the fallen church in Galatia. The idea of polluting the Sunday school picnic by having a congregational minister there!

I am telling this for the fun of it.

(Rev.) Thornell.
Bertha, Minn.

Dear Doctor Norman:

This time I will let gratefulness have its way. I will let it have the expression it seeks. So here goes.

I have just finished reading your last "**Mere Lys**". And, a most excellent piece of writing it is too. From cover to cover I found light and warmth. Truly illuminating to all its readers. I want to thank you for it.

Your writings are so specific. You do not soar on unsupported generalities. And that is what we need to day. I rather read pure

fiction than religious sentimentalism.

Old creeds and dogmas cling to life. They die hard. They are like the proverbial cat. But is not the preacher to blame? Does not he keep them alive? He is afraid of the new, for he has not as yet seen its light. The old system, the old definitions are his idols. These he worships. Faith yields to beliefs, religion to theology.

And the religion of Jesus, was it not simplicity itself? We can put it in one sentence! An awareness of God's eternally redeeming love.

This puts an end to both ecclesiasticism and legalism. The priest and religious law giver are no more. Science and religion become one; belief in miracles yield to faith in a good universe in which we find the good, the true and the beautiful. Jesus' mission is finished when he has led us into such an experience.

With the greetings of a grateful reader.

Sincerely yours,

(Rev.) Carl H. Yettru.

New Ulm, Minn.

